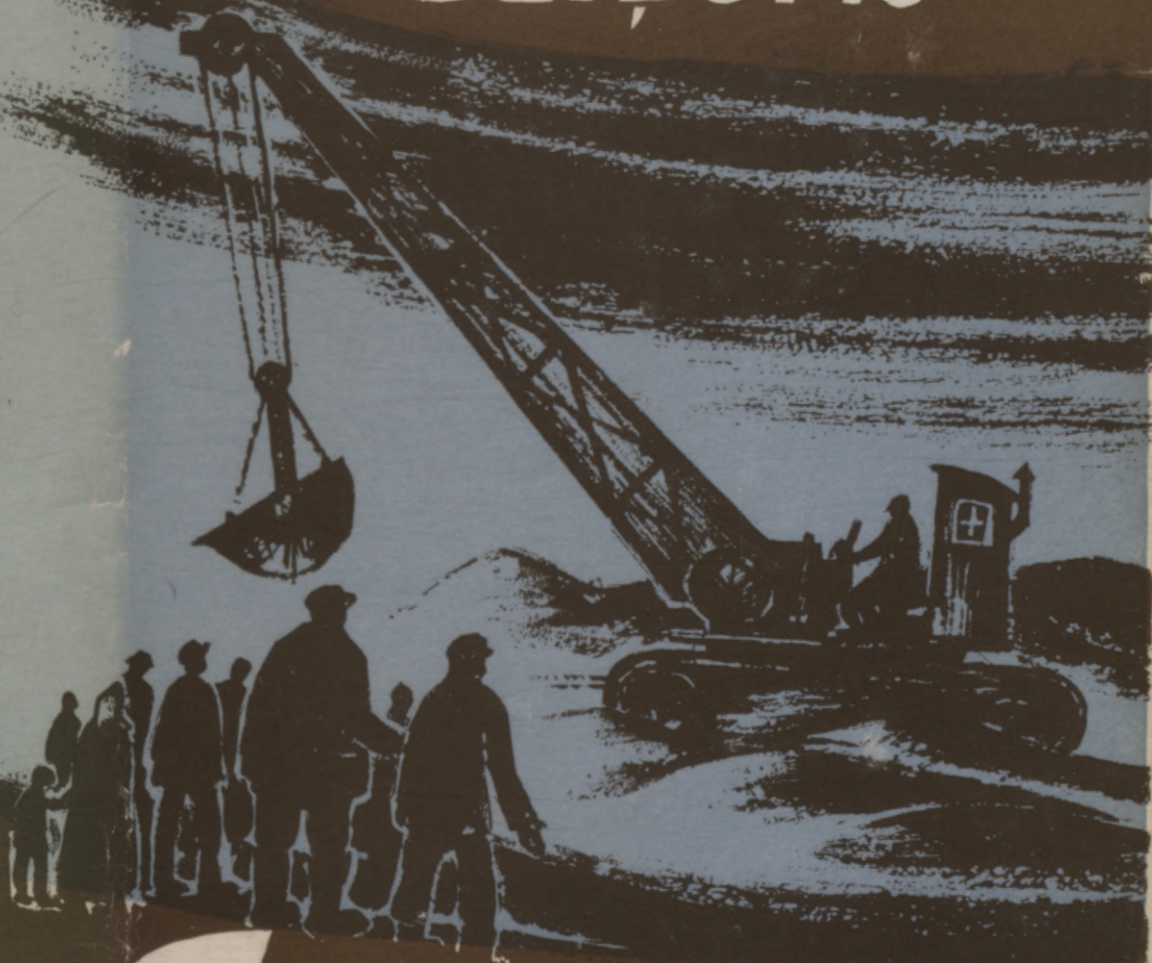

90-4

-837

ALFREDS DZILUMS

CELMENIEKI

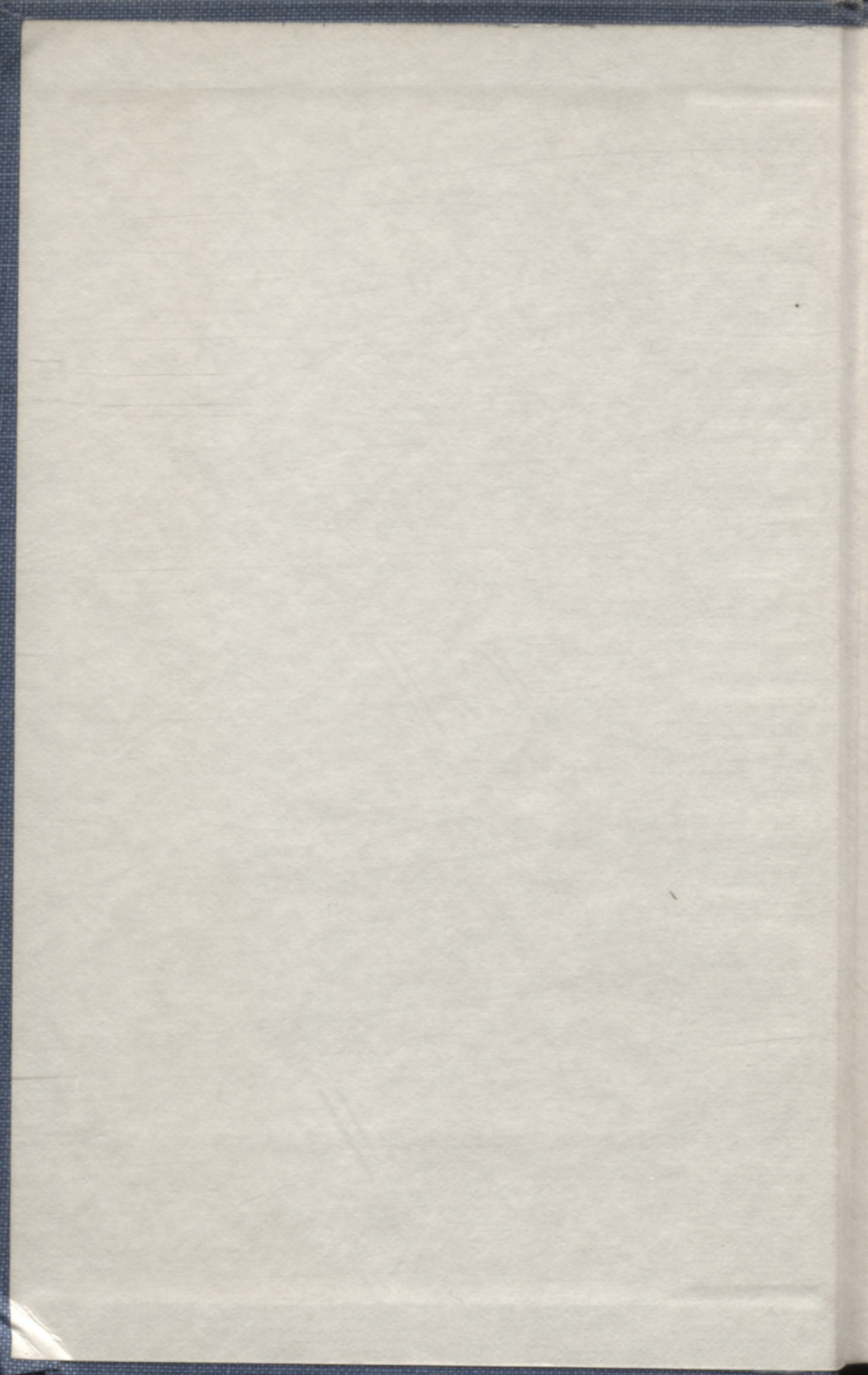
ALFREDS
DZILUMS

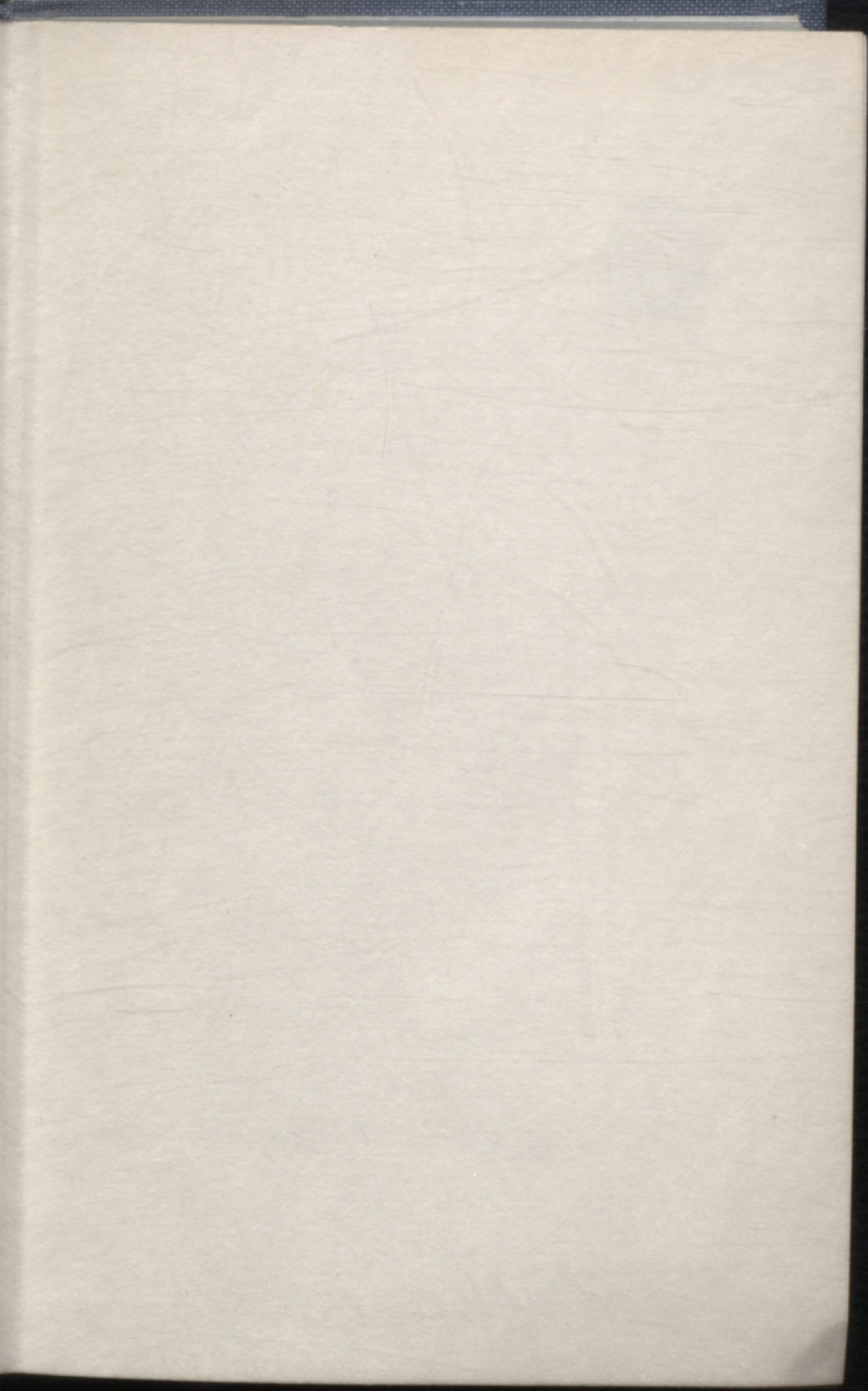
CELMENIEKI

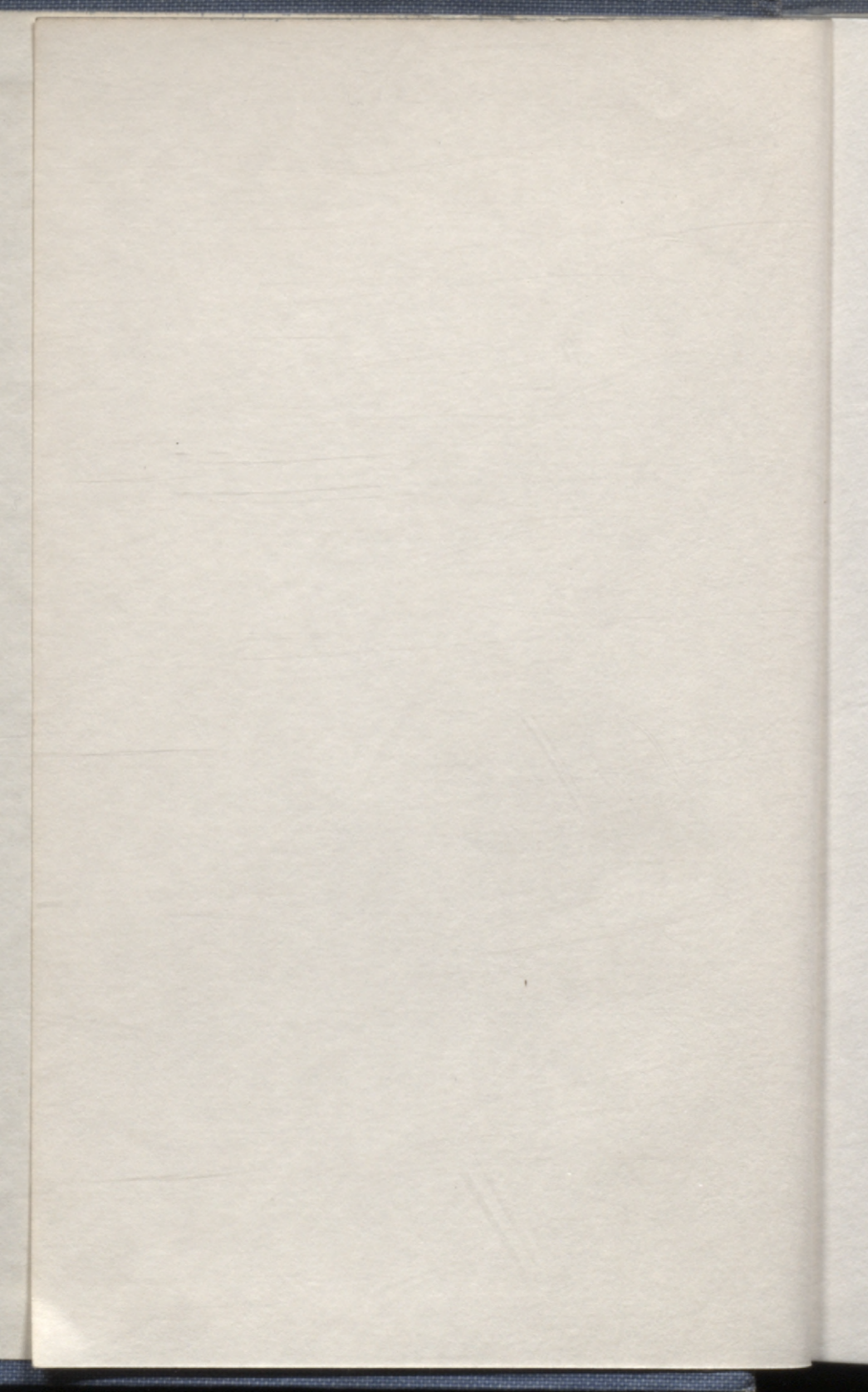
Vāku zīmējis
EVALDS DAJEVSKIS

CELMENIEKI

B, L

L 90-4
837

dubl. L
810p

ALFREDS DZIĻUMS

CELMENIEKI

ROMĀNS

GRĀMATU DRAUGS • 1969

KF

LĀTVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

91—

~~19.06.2~~

0302049544

© ALFREDS DZIĻUMS 1969

I

LIELAIS Sūnekļa purvs gulēja pār celmenieku laudīm kā nenovēršams lāsts. Kroplas priedītes, izkurtējuši alkšņi un sūnainas, nikuļotājas egles, ar sarkani rudām skujām, bezpalīdzīgi šūpoja pusdzīvos zarus, lūgdamās debesu žēlastību. Bet mākoņi nekad neaizslīdēja Sūnekļa purvam garām. Pavasaros saule strauji izkausēja kupenas, steigšus atvēra avoksnājus un tumšos akačus. Ne aizaugušie grāvji tos spēja uzņemt, ne aizsērējuši Sūnupe. Vasarās dūņainie atvari gulēja lēzenajos krastos ar viltīgām, zaļganpelēkām acīm. Pēc ilgstoša lietus rāvainie ūdeņi izkāpa no dziļajām gultām, noslīcinot celmenieku darbu un cerības.

Lūk, dažus kilometrus lejup mierīgi snauda Stūru dzirnavu ezers, krādams meldriem apaugušajos krastos milzīgu spēku...

Tomēr ļaudis te dzīvoja. Turējās liesajā zemē kā sīkas, sačokurojušās saknes, un klusās rudens novakarēs, kūpinādami plēsumos izrautos paegļus, sasaucās ar vientuļiem purva putniem. Dažreiz viņi pārlaida pelēkajās būdās tikai naktis un citu rītu, uzsvieduši plecos baltas maizes kules, aizgāja meža darbos vai uz tālajām Dūkšupes baļķu krautuvēm, lai nopelnītu jaunajam pavasarim sēklu. Savus apcirkņus celmenieki izslaucīja pirms nokusa pēdējais cīruļu puteņa sniegs.

Citreiz viņi peļņu nodzēra, dažreiz tikko atlicināja jauniem zābakiem vai nodilušām zirga lietām, bet dažreiz

viņi gulēja slinkumā nedēļām ilgi, ne sētām, ne caurajiem jumtiem rokas nepieskardami.

Vāvuļu Tince apstaigāja kaimiņus un mējodama smējās rupjā vīrieša balsī.

„Ei, puiši, vai kauli neatsutīs? Purvā jau cīruļi lirina, bet jūs vēl evelējat gultas maisus!“

„Laika diezgan!“ tādās reizēs Avotiņu Janka spītīgi at-rūca un pagriezās uz otriem sāniem.

Pāris dienas gulšņājis, puisis žāvādamies piecēlās, izpē-tīja debesis un, pārlaidis skatu kailajiem purva ciņiem, pasita cirvi padusē un, baltu ķekša kātu pārsvedis pār plecu, aizgāja pavasara peļņās.

Tad arī Tince, uzvilкуси nelaiķa tēva bikses un apnē-sātus ūdens zābakus, aizgāja uz Dūkšupes krautuvi mizot papīra malku.

Beidzot celmenieku ļaudis sakustējās un izklīda uz visām pusēm kā pavasara saules atkausēts skudru pūznis.

Vienīgi vecais Salīņu saimnieks palika uzticīgs saviem celmiem. Visu mūžu ar sveķainajām saknēm cīnījies, pats kļuvis sīkst, liks un sagriezies kā rūzganās smiltīs iekēries celma sakārnīs, ik pavasari elsdams locījās purva plēsumā, pat dievpalīga neatņemdams. Kopš ilgiem gadiem viņš jau bija nosirmojis kā sūnaina, apslīkusi purva egle. Pirkstus viņš sen vairs nevarēja atlikt taisnus, krūtīs arvien sūrstēja kāda sena vaina, kurai ārsta nekad nebija meklējis. Bet cirvi no rokām viņš vēl neizlaida. — Arī savus dēlus viņš vēl stingri turēja acīs, šos gvelžus, pasaules klejoņus.

Domājot par dēliem, vecais Salīņš arvien sirdīgāk cirta sīkstās celma saknes.

Dāvis reizēm gan atnāca tēvam palīgā. Arī sējas laikā viņš apstaigāja aiz ecēšas stūrainos laukos, kas izlīkumoja starp veciem izcirtumiem un jauniem bērziņu puduļiem. Tomēr pēc tēva prāta smagais puisis kustējās tik gausi, it kā pie viņa kājām mūžam būtu pielipušas mitrās zemes.

— Miegonis, glūņa! — tēvs bieži sirdījās. — Atsities mātes dabā, mīcās uz vietas kā mukulājā iegrimusi govš...

Reinis parasti aizgāja Avotiņu Jankam līdzī plostus siet. Viņš arvien izturējās spītīgi un lepni, bieži klusēdams pa-grieza tēvam muguru.

— Stalkāja! — nīzdams vidējo dēlu, tēvs rūca kā sirdīga lapsene. — Būtu vismaz kādu latu pārnesis mājās! Kauļ vai sāli mātei nopircis! Bet nē! Tikvien zina, kā ēdienu reizēs

sēsties pie galda! Vai tādām klejonim ienāk prātā, kas maizi sējis, kas plāvis, malis un cepis! Tāds visiņa, pasaules delveris! —

Salīņu māte prata ģimeni saturēt kopā. Varbūt dēli jau sen būtu aizklīduši katrs uz savu malu, ja Salīnās netecētu viņas miermīlīgā valoda kā lēns, kluss purva strauts; ja pat tumšākajās lietās dienās gaiši neatmirdzētu viņas dziļās, iekritušās acis. Viņa prata ieskatīties cilvēku sirdīs, tāpat kā zemes un debesu noslēpumos. Vakaros viņa vēroja mākoņus un zināja, kāds rītā būs laiks, viņa atcerējās ticējumus un paražas, cenzdamās tos ieaudzināt savas vienīgās meitas sirdī. Jau astoņpadsmit gadu vecumā Rietas sejā iezīmējās tik dziļa nopietnība, it kā viņa būtu staigājusi mātei līdzī visā viņas darba pārpilnajā mūžā. Viņa cienīja abus vecākos brāļus, bet mīlēja mazo Vili, kas vēl nebija izstiepies līdz žoga augstumam un ar zilajām acīm bieži raudzījās miglAINajā purvā, tā viņam šķita milzīga, neaptverama pasaule, bez sākuma un gala.

Sausākos uzkalniņos nīka rūpju nomāktie ļaudis, bet purva dangās perinājās odi un sūnaino ciņu piesaulēs ložņāja pelēkās odzes.

Jau gadiem ilgi celmeniekus nekas nesatrauca, nekas neiepriecināja. Pati dzīve te šķita aplājusies ar rāvu un dūņām. Katra diena atausa biezā miglā tinusies, ik vakaru tā savēlās krēslas un pelēko mākoņu kamolā.

Bet šopavasār celmeniekos ieradās kāds vīrs garos ūdens zābakos ar makšķeri rokās un apstaigāja Sūnupes dūņainos krastus. Viņš vairāk pētīja sliksņainās pļavas nekā vieglo pludiņu un, Dievs zina, vai viņš kādu asaku izvilka. Kad celmenieku vīri par to apjautājās, viņš sāka runāt gluži dīvainu valodu.

„Lidakas valstās kā siekstas, tikai ūdens par dziļu...”

„Jānostrebj, kungs!” vīri smējās.

„Jā, tas būtu jādara ar steigu. Un ne tikai zivju dēļ...”

Celmenieki sprieda, ka svešais ir jucis, un pagrieza viņam muguru.

Tā nebija pēdējā reize, kad kultūrtechniķis parādījās Sūnupes līčos. Ļaudis melsa, ka viņš ciemojoties pie Stūru dzirnavnieka meitas, bet līgavas tēvs viņu mīlestību esot izjaucis. Tādēļ aizvainotais puisis nolēmis Stūrim atriebties. Viņš tiešām gribot izdzert dzirnavu ezeru un nokāst

Sūnekļa purva rāvu. Arī jaunais mežzinis domājot tāpat, jo ik gadus avoksnāis noslicina neskaitāmas egles.

Celmenieku vīri kļuva domīgi. Satiekoties viņi sabāza galvas kopā un sprieda — hm, ja! Tad būtu jānolaiž ne tikai dzirnavu ezers, bet jāizrok arī jauns kanāls caur Robežu un Teļaploku māla kalniem. Tie sažņaudza Sūnupī sīkā urgā, kas tikko dzīvību vilkdama sūcās pār melдру un krūzmētru aizaugušiem sēkļiem. Tad šo sliekusni vajadzētu izraut, lai celmenieku atvari saplaktu un purva ūdeņi brīvi aiztecētu lejup.

Avīzes gan vēstīja, ka bagarmašīnas rokot jaunas upes kaut kur pie Bārtas un Aiviekstes... Bet vai celmenieku mukulājā varētu ierāpties mašīna, kur paņ govis nogrimst?

Bet kultūrtehnikis Kalme nelikās mierā. Citu svētdienu viņš atkal bija redzams Sūnupes līčos. Viņš satikās ar celmenieku vīriem un teica gluži nopietni: „Mēs tomēr ķersimies pie lietas jau šovasar.“

„Bet kas maksās?“ celmenieki šaubījās.

„Valsts.“

„Hm — jā — bet —“

„Sanāksim kopā un pārrunāsim!“ Kalme enerģiski turpināja.

„Bet tad arī Stūrim tas jādzird.“

„Aiziesim pie viņa un teiksim gaiši — mēs gribam tevi izputināt! Mēs nodibināsim meliorācijas biedrību, izstrādāsim darba projektu un iesniegsim Zemkopības ministrijai.“

„Un tad —?“

„Mēs purvus tā nokāšīsim, ka pat ods te vairs nedžinkstēs.“

Celmenieki grozīja galvas. Runāt viņš prot kā mācītājs, bet Dievs vien zina, kas tādām preciniekam padomā. Varbūt Stūrim spītēdams ieģrūdīs visus postā...

Citu svētdienu celmenieku vīri aizgāja uz Stūriem. Saimnieks viņus laipni ieaicināja saimes istabā un sasēdināja pie apaļa galda.

„Ak tādēļ mērnieks tik bieži tur bradāja?“ Stūris labirdīgi smējās. „Jā, jā, lieta tiešām ir iespējama, ja mēs saņemtu pabalstu un ilgtermiņa aizdevumu. Par to es varētu ministrijā parunāt —“

Celmenieki izslēja galvas. Viņi zināja, kādus sakarus dzirnavnieks uzturēja ar ministrijām, ar banku direktoriem.

Sapulcē ieradās arī Karstais Maksis no Robežām un Teļaploku Gusts. Abi saimnieki izskatījās apjukuši un pirmajā brīdī nezināja kā izturēties.

„Ko, jaunu upi rakņ —?“ Maksis dzīvi atsaucās. „Jā, rakņ var, visi rok, bet kam tas vajadzīgs?“

Teļaploku Gusts mīnājās kā zirgs pie muklāja. Viņa pļava nepārplūda. Slapjākās vasarās gan nevarēja ar pļaujammašīnu iebraukt, bet grīslis toties kuploja pļāvējam līdz krūtīm. Ej nu zini, kas tad augs, ja mitrumu nosusinās un dūņas sakaltīs saulē? Varbūt atsauks pats savu badu! Sakniebis lūpas, viņš uzmanīgi klausījās mērnieka valodā. Runāt viņš prata. Par bagarmašīnu, kūdru, novada grāvjiem, par zālājiem, kviešu šķirnēm un mākslīgiem mēsliem. Nē, tas vairs nebija mērnieks, bet agronoms, jaunas zemes radītājs, paša Dieva sūtīts pestītājs. Celmeniekiem reiba galvas, Karstais Maksis ieplēta muti. Teļaploku Gusts arvien domīgāki savilka saulē nodegušo pieri, bet dzirnavnieks noklausījās runu ar vēsu mieru. Beidzot arī viņš pateica dažus lietišķus vārdus, un jaunā meliorācijas biedrība „Sūnupe“ bija nodibināta. Stūris laipni uzņēmās priekšsēdētāja amatu, mežzinis rakstīja protokolu, un pēc īsām pārrunām sanāksmi varēja slēgt.

Kāds karstums, kāda saules gaisma šodien lija no zilajām vasaras debesīm! Kad vīri iznāca no Stūru istabas, viņi bija nosvīduši kā sienu pļaujot.

„Vai t' es neteicu, ka Stūris arvien stāvējis mūsu pusē?“ Saliņš pirmais atguva valodu. Sapulcē viņš nespēja atvērt muti, bet ejot mājās večuks atplauka kā novītis stāds pēc silta lietus. Vēl viņš varēja līdz mūža galam piedzīvot brīnumus. Vēl varēja purvu iztaisīt par dārzu — kā mērnieks teica. „Khe, khē, tā lieta šodien nemaz nav aptverama!“

Teļaploku Gusts, rāmi soļus sperdams, grozīja galvu. Vai tiešām tas būtu iespējams, ko ņrakais mērnieks samuldēja? Tad viņa māla kalniem vairs nebūs vērtības! Tad celmenieki vilks no purva laukā tādas bagātības, ka viņam kaunā būs jānolaiž acis! Šie sliņķi, čūsku dūrēji! Bet viņš neteica nekā. Viņš klusēdams soļoja līdz vīru pulkam bieži slaucīdams ar sastrādāto delnu nosvīdušo pieri.

Turpretī Karstais Maksis, visiem steigdamies priekšā, gan soļos, gan valodā, strauji plātījās ar rokām un nebeidza runāt.

„Kā es teicu — ne man vajaga jūsu upes, ne jūsu purvu. Man pašam ir akmeņu diezgan un māla kalnā plieņi. Departaments taisīs cauri manai robežai jaunu šoseju. Tā ir desmit reizes svarīgāka nekā jūsu upe. Teiksim, ja es pārdodu akmeņus par divdesmit latiem kubikmetrā! Parēķiniet, cik tas iztaisa! Es noklāšu šoseju ar naudas papīriem no Rīgas līdz Bauskai! — Upe —? Teiksim, ja arī būtu taisnība, kā viņš šodien lielījās, tad neaizmirstiet, ka katra zemes lāpsta maksās skaidru naudu! Valsts —? Dos gan, bet prasīs arī atpakaļ! Teiksim, divi tūkstoši paņemsit — divi tūkstoši un simtu atdosit! Tāds ir likums, par to labāk nerunāsim! — Bet kas vajadzīgs, vajadzīgs — es neesmu tāds cilvēks!“

„Nē, tu gan nebūsi tas, kas izraks jaunu upi vai uztaisīs šoseju!“ Gusts pārskaities iesaucās. „Tik vien varonības izdarīsi, kā uz Ziemassvētkiem apzāģēsi eglēm galotnes un nomedīsi pāris lapsu...“

„Par to labāk nerunāsim!“ Karstais Maksis, kūkumā sameties, strauji atsitās atpakaļ. „Tava sieva ar lapsādas kažoku mūžam nestaigās, par to es galvoju! Vispār, tu nemaz neapprecēsies, ja tu gribi zināt! Aiz skopuma tu neņemsi nevienu sievieti mājās, un neviena meita tev nebūs diezgan laba, par Vāvulienes Hertu nerunājot!“

Gusta smīns ātri nodzisa. Liekas, Vāvuļu vārds viņu nogrūda no ceļa. Viņam ne prātā nav nācis precēt slinkās celmenieku meitas! Lai ļaudis velti netrin mēles!

Vīru balsis apklusā. Katrs plānoja, gudroja un mēģināja kaut ko saskatīt pāri purviem, kur solījās nākotne kā bagāta Zemgales līgava.

Arī Saliņš, rāmi kāpdams vīriem aiz muguras, domāja par zālājiem, par jauno sēklu un lielo darbu. Viņš vēl īsti nespēja jauno stāvokli apsvērt. Kaut kas zibēja acu priekšā, kaut kas vēl arvienu dūca ausīs. Vai tā atbrīvoto ūdeņu šalkšana, vai sarkanā āboliņa žilbīgais mirdzums? Jeb rietumu vējš viņu šodien nesa, sagrābis aiz stīvās muguras kā sausas sūnas pinkuli?

Vecais Salīņš šodien nejūta smagumu kaulos, viņš kļuva atkal jauns un apņēmīgs kā pats radītājs Dievs...

Vasara jau pagriezās uz rudens pusi, Sūnupes līčos baļoja pelēkās siena kaudzes. Celmeniekos atkal ieradās kultūrtehniks Kalme. Šoreiz viņš atbrauca ar visiem mērniecības instrumentiem. Atstājis tos Stūra dzirnavās, pats vēl lieku reizi pārstaigāja dūkstainās Sūnupes pļavas un satikās ar celmenieku vīriem.

Purva ļaudis sakustējās. Viņi skraidīja viens pie otra, saaucās, pameta iesāktos darbus. Pat vecais Salīņš atstāja pusatraktu celmu un, smilšainās bikses purinādams, steigdzās uz upmalu. Ar nopietnu skatu viņš vēroja pilsētas cilvēku, kas, iegrimis Sūnupes mūklājā, runāja par dabas brīnumiem.

„Mūsu uzdevums pagaidām ir sagatavot darba projektu. Jānoteic dabīgais kritums, jānosprauž jaunās upes gultne un jāaprēķina izbagarējamās zemes kubātūra. Saskaņā ar rezultātiem tiks izdarīti maksas aprēķini un projekts iesniegts zemes ierīcības komitejai apstiprināšanai. Turpmākais atkarāsies no valsts budžeta, bet esmu pārliecināts, ka Sūnupei līdzekļus piešķirs visātrākā laikā.“

Salīņš uzmanīgi klausījās, mazliet pavēris sasprēgājušās lūpas. Dažus vārdus viņa ausis gan uztvēra pirmo reizi, bet viņš saprata, ka runātājs vairs nebija vienkāršs pilsētas dīkdienis, kas Sūnupes krastos slaista makšķeres kātu.

Dāvis nopietni raudzījās mērniekam garām, kur lielais Sūnekļa purvs vēl gulēja kā aizmidzis zvērs. Vai tas jūt, kādus plānus svešais cilvēks veido? — Salīņu Dāvis ticēja lielā darba svētībai.

Bet Reinis smīnēja. Viņš neuzticīgi pētīja kultūrtehniķa augumu, it kā no pilsētas būtu atbraucis jaunas sektes sludinātājs. Reinis taču lasīja avīzes, grāmatas, viņš zināja, ka cilvēki ir viltīgi un ļauni, tie grib vairāk nekā spēj un bieži savas godkārbas dēļ citus iegrūž postā. Bet kas viņam daļas? Viņš jau sen stāvēja celmenieku ļaudīm pāri. Es neesmu mute šīm ausīm — viņš arvien teica grāmatā atastus vārdus.

Vāvuju Tince stāvēja vīriešiem pretī, dziļi sabāzusi rokas bikšu kabatās, reizēm purinādama tumšos, nogrieztos matus. Dievs zina, vai mērnieks pamanīja, ka vīru pulkā atrodas arī sievietē.

„Bet lai izsvērtu jaunupes gultni, man nepieciešami palīgi,“ Kalme turpina. „Vismaz pieci vai seši strādnieki ar cirvjiem un zāģiem.

„Tātad rītā sāksim! Uz redzēšanos!“

Viņš aizgāja lieliem, platiem soļiem, šķaidīdams brūno purva rāvu.

Citu rītu celmenieku puisi jau agri čaloja pie Stūru dzirnavu dambja. Abi Saliņu dēli atslēja pret tilta margām spožus cirvjus. Avotiņu Janka nosvieda skanīgu, svaigi asinātu zāģi, bet Tince atspiedās uz lāpstas un smīnēdama vēroja puisi.

Dzirnavu ezers vizuļoja rīta saulē kā piebārstīts sudrabainām zivju zvīnām. Kaut kur meldros noplunkšķēja rījīga līdaka, kaut kur novīļņoja dzelme, ilgi locīdama krastmalas alkšņu ēnas. Lejpus dambja šņāca un mutuļoja mīkstais purva ūdens, bet putekļu pārklātajā dzirnavu ēkā dunēja zobratī, švikstēja dzensiksnas un rūca miltu gaņģi.

„Vai tik lieta izdomāta līdz galam?“ Tince zobodamās sprieda. „Maizes gan izaugs vairāk, bet kur mēs to malsim, ja visu ūdeni aizlaidīsim lejā?“

No dzirnavu pagalma iznāca trīs vīri — kultūrtehniķis Kalme, viņa palīgs, aiz viņiem Stūru saimnieks. Viņš labirdīgi smējās, sagāzies uz dzeltenā spieķa.

„Labrīt, dēli !Jūs taču negribēsīt slūžas atraut jau šorīt! He, hē! Samalsim vēl jauno maizi!“

„Droši!“ mērnieks atteica, neatraudams skatu no melndriem aizaugušā ūdens klajuma. „Līdz jaunai ražai! Pēc tam varēsīt no ezera dibena grābt kviešus.“

Stūris noskatījās jaunajos ļaudīs ar gudru smaidu. Bet viņš bija laipns. Viņš piedāvāja arī savu laivu, tā gulēja pieslēgta pie krasta kā liela, melna skaida.

Nem vienu vīru un laidieties uz viņu krastu!“ Kalme norīkoja savu palīgu. „Sāciet tēst mietipus! Mēs pārējie brīdīsim apkārt.“

Students noskatījās celmenieku puisi un pameta Tincei ar pirkstu.

„Nāc, mazais!“

Meita smiedamās atsvieda no pieres tumšās matu pinkas un ielēca laivā. Mērnieks ar pārējiem vīriem nokāpa no ezera krasta un steidzīgi aizgāja pa kārklu un melnalkšņu

puđuļiem pieaugušo leju. Celmenieku puīši tikko spēja kalsnajam pilsētņiekam turēties līdzī.

Stūris palīka savā vietā. Atgāzīes uz resnā spīeķa, viņš raudzījās ezera līmenī. Laīva īzrāva spogulīm tumšu vagu, bet drīz ūdens atkal sudrabainī vizuļoja. Tāpat nomīerīnājās Stūŗu dzīrnavņīeka seļa. Gudrais smāīds īzlīdīzināja viņa rīevainos vaīgus.

— Kvīeši? — He, hē, puisī! Kvīeši? — He hē! — Vīņš atgrīezās dzīrnavās, lai īzrīkotu ļaudīs.

Darbs sākās. Vīsu dīenu vīrī bradāja pa mēldrainajīem ezera krastīem, sasaukdāmīes no līelīem attālūmīem un rādīdami ar rokām dažādas zīmes. Vīņī cīrta stīgas un nogāza ar troksnī dažus resnākus alkšņus, vīņī sprauda mīetīņus ar notēstīem augšgālīem un stāīpīja spožu, atspērīgu tērauda mēru. Vīņī īztraucēja pīles un klāīgātājus ūdens putņus. Rāmā vasaras dīena atmodās no mīegainās snaudas, skanēja no rīta līdz vakaram kā nepārtraukts cīņas saucīens.

Tīkai kad saule jau sarkani sārītodama aīzslīdēja aīz rāmājiem alkšņū puđuļīem, vīrī meta mīeru. Vīņī sanāca atkal kopā pie Stūŗu tīlta, pīetvīkuši no karstās vasaras saules, bet vīņu valodas dzīrktīļa tāpat kā ūdens krītums leļpus dzīrnavu slūžām.

Nākošā rītā vīrī atkal agrī klāīgāja pie ezera kā īztraucēti ūdens putņī. Šodīen vīņu balsīs jau skanēja aīz dūņainās īeplakas, kur sākās Teļaplokū no Robežu pļavas. Sūņupe te saļņaudzās caur mālu paugurīem, īk gadus aīzaugdama ar nīedrām, mēldrīem un kuplīem, smaržīgīem krūzmētru puđuļīem. Pasaules radītājs te bīja pamētīs kādu cīetu māla slīeksņī, īk gadus tas aīzturēja Sūņekļa purva ūdeņus. Rudeņos un agros pavasaļos upe dūsmās īzkāpa no lēznājiem krastīem, lauzās aīzspīrosta pāri, neželodama ne lokanos mēldrūs, ne bīezos nīedru mēžus. Šajā laīkā spēcīgāk īerūcās arī Stūŗu dzīrnavu akmeņī, un tērauda zobratī, strāujī grīezdamīes, neželīgī dzīna vīens otrū dīenām un naktīm.

Bet šorīt kultūrtehnīķīs Kalme projēktēja šo Dīeva atstāto slīeksņī īzcīrst...

Karstā augusta saule īzdzēra purvus un sastāvējušās ūdens lāmas. Pat dzīļākie akačī aīzvērās, aīzauga ar sūņū. Tīkai avoksnājos vēl līgojās sīkstā, grīšļu sakņū cauraustā velēnu garoza. Cīlvēķīem, pārejot slīksņāju, pīekšā vēlās

biezs vilnis. Apstājoties kājas izmuka plānājai segai cauri, un nereti no muklāja varēja izklūt tikai rāpus.

Karstais Maksis vēl nebija paspējis nopļaut sienu. Vietām tas baloja vālos, vietām zilgmēja saulē ciets, pāraudzis grīslis, bet upmalā gulēja dažas saplakušas stirpas. Karstajās dienās saimnieku gan manīja starp kalmēm un ūdens zālēm, viņš necilāja dakšas vai grābekli, bet, iebridis glīveņu pieaugušajā upes jomā, rīkojās ar dukuru un slaidu purgu. Dažreiz viņš jautri uzskrēja ar zvejas rīkiem krastā un izmeta pāris glumu līdaku.

„Vai ķeras?“ mērnieki apjautājās.

Karstais Maksis atlieca galvu.

„Teiksim, ja visas vietas varētu izbrist, tad kuli neaizstieptu mājās.“

„Kad nolaidīsim zupu, varēsi smelt ar kaŗoti!“ vīri smējās.

„Smelt? Jā, smelt varēs!“ Makša sejā atplauka smails.

„Citādi man jūsu upes nevajaga. Es jau toreiz teicu sapulcē. Vai te neaug zāle? Māki tikai sapemt! Bet arī tā mani neinteresē, ja jūs gribat zināt. Neatmaksājas. Ja upes augšgalā nebūtu salīduši gnīdas celmenieki, es vēl aizdambētu ciet. Teiksim, ja es uztaisītu slūžas un visu citu, ja es ierīkotu dzirnavas tāpat kā Stūris. Te ir tāda vieta. Bet lai viņš dzīvo, es neskaužu. Man pašam ir mālu diezgan un dažādu akmeņu, nē, es neesmu tāds cilvēks! — Vai kaut kas ir dzirdēts par jauno šoseju?“

Nē, mērnieks par ceļa būvi nekā nezināja. Viņa rokās patlaban atradās Sūnupes plāni ar Teļaploku robežām. Upe šeit meta slaidu loku, ievilkdama apaļu pļavas līci kaimiņa pakrastē. Dažās vietās dabīgā robeža bija tā aizaugusi, abi saimnieki nezināja, kuŗam katra vāla jāizpļauj. Bet Karstais Maksis parasti atskrēja ar izkapti pēdējais. Gusts strīdus vietas laikus notīrīja, un Maksim atlika tikai nopurdēt — es neesmu tāds cilvēks!

Šodien mērnieks gribēja dzirdēt abu kaimiņu domas. Jaunā upe taču pārgriezīs līčus uz mūžīgiem laikiem.

Tur jau skrēja arī Teļaploku Gusts. Savu aizstāvēšanās runu viņš bija gatavojis visu nedēļu.

„Kas man vairs paliek?“ viņš kļiedza pa gabalu. „Tikvien man tā pļavas stūŗa ir! Ja to pašu vēl pārgrieŗ uz pusēm un apber ar smilŗu kalniem, tad man dzīvam jālien

cilpā! Jau tā lopi nīkst badā, kur tad glābsies, ja to pašu mazumu izputinās!“

„Mieru, mieru, kungi! Jūs taču vēl neesat dzirdējuši manas domas.“

„Jūs varat domāt, kā jums ienāk prātā — no tā mani lopi nepaēdīs!“ Gusts sasarcis turpināja. „Vai nu laidiet jauno upi gar Robežu krastu, vai celiet uz manu pusi tik tālu, lai neskaņ līci! Tad es uztaisīšu tiltu un pļaušu pats savu tiesu.“

„Kalnā upi nevar dzīt. Atliek otrs variants. Ja kaimiņš jūsu priekšlikumam piekrīt, varam iekārtoņ arī tā.“

Protams, Karstais Maksis nebija tas cilvēks, kas nieka pļavas dēļ naidosies.

„Man nav vajadzīgs!“ viņš augstsirdīgi teica. „Manis dēļ velciet jauno upi kaut Teļaploku sētsvidū! Vecupes atvari ar zivīm tad paliks manā pusē...“

Tā šoreiz jaunās upes gultni izdevās nokārtot bez strīdus. Tajā pašā dienā uz robežu kupicām mērnieski uzstādīja dzeltenos trijkājos leņķu mēru, vīri izcirta aizaugušos upes krastos stigas un sasprauda vienādos attālumos svaigi tēstus mietipus, atzīmējot jaunupes vidu. Dažus metrus sāniski tika iedzīti zemāki stabiņi, tie nemaldīgi norādīja upes platumu. Tādā kārtā pār pļavām aizstiepās astoņus metrus plata stiga.

Gusts saķēra galvu. Abās pusēs lielie smilšu kalni! Kas te vairs pāri paliks? Tuksnesis un posts!

Bet mērnieski negaušas vaimanās neklausījās. Tie steidzās ar instrumentiem pa dūkstainajām pļavām, it kā viņi sacenstos ar visiem Sūnekļa purva velniem.

Vīri jau sakliedzās celmenieku purvos. Sliķšņainajās pļavās sanāca arī sievas un bērni kā čalotāji gāju putni. Visi gribēja redzēt, kas notiek šajā Dieva un cilvēku aizmirstajā stūrī.

Saliņš pameta darba rīkus pie atrakta celma, aizgāja uz sliķšņainajiem Sūnupes krastiem un dīkdienīgi vēroja ļaudis. Kā tie kustējās, sasaucās, kā mērija un sprauda muklainajā zemē mietus.

„Khe, jupis!“ večuks kreķķināja, ne vārda nespēdams runāt.

Celmeniekos parādījās arī Teļaploku Gusts. Viņš atlīda caur krūmiem kā zaglis, vērodams, kādā virzienā jaunupe tiks nosprausta. Viņam bija vienalga, kā sadala Avotiņu

un Salīņu pļavas, bet domājot par Vāvuļu līciem viņš nespēja vienaldzīgi mājās atgriezties. Vai mērnieki nedomā veceni krāpt? Viņiem vara rokās, viņi dzīvo pa svešām pļavām kā brieži alkņos. Vai viņiem ienāk prātā, ko šīs stīgas zemniekam nozīmē? Cik dziļi viņš jūt katru mietiņa dūrienu? Gustam likās, ka pārdaļot Vāvulienes līci, mērnieki graiza viņa paša miesu. Purva ūdeņi gan nosusēs, bet līdz ar tiem notecēs arī Teļaploka Gusta dzīvības sula, ja stulbā vecene nepratīs kliegt!

Bet Gusts taču nevarēja bļaut viņas vietā! Viņš pat nedrīkstēja šiem čūsku dūrējiem rādīt savu nelaimīgo seju! Tad viņi to apķērks kā ķīvītes svešu gājēju...

Mērnieki nebrīnījās, ka saimnieks viņus aicināja pie launaga.

„Diezgan jūs purvos esat mīcījušies,“ Gusts atzinīgi teica, pats apkalpodams viesus un sēzdamies tiem blakus. „Tādēļ es domāju — nebūtu par jaunu celmenieku rāvu noskalot ar pāris glāzītēm.“

Nē, tas tiešām nebūtu jauni — puīši starodami piekrita. Sevišķi vēl, ja darbs Teļaploku pļavās nobeigts, kad kaimiņi tik saprātīgi vienojušies par jaunās upes ceļu.

„Uz labu tecēšanu!“ Kalme pacēla glāzīti.

„Sveiki!“ Gusts ilgi pētīja mēriņu ar drūmi savilkto seju.

„Upe gan tecēs, bet līdzai aiztecēs arī visa mana nabadzība! Ja nebūtu tādu likumu, tad jūs man ar valgiem nebūtu aizrāvuši uz sapulci. Tad es nebūtu parakstījies ne par kādu maksu, un kaut jūs man dziedātu apkārt eņģeļu mēlēs. Bet ko es varēju iesākt pret tādu pūli?“

Mērnieki saskatījās.

„Vai Teļaploku saimnieks grib no meliorācijas biedrības izstāties?“ Kalme vīpsnāja.

„Ja to varētu, es izlēktu kā no uguns! Bet ko tas līdzēs? Papīru es varu saplēst, bet upe tā kā tā manus ličus pārgriezīs divās daļās. Jūs taču to beidzot arī raksit?“

„Diemžēl, tādi ir Latvijas likumi. Ne apkārt mēs ūdeņus varam aplaist, ne pāri pārsūkt. Tam jātek caur Teļaploku pļavām. Tāds ir dabas likums un līdz ar to arī valsts likums, mīļais saimniek!“

„Ak, vai es nezīnu!“ Gusts nelaimīgi iesaucās, liedams glāzēs šņabi.

„Uz jauniem kartupeļiem!“ Viņš saskatījās ar savu palīgu.

„Kartupeļus nepieņemsim!“ Gusts pēkšņi atrada valodu. „Ja visur tikvien augtu kā manā zemē, tad mēs šņabi neredzētu. Sausās vasarās sēkla aizkalst, rudeņos jāmeklē vagās kā zirņi. Pat cūkām neiznāk. Slapjos gados gan paug lielāki, bet ko tas līdz? Nav vēl noziedējuši, kad pie bumbuļiem puve klāt! Rokot paukšķ vien! Ne vairs lopiem, ne pašiem, par sēklu nerunājot. Kungi, man būtu jāraud pie šī galda nevis jādzer šņabis! Bet ko tas dotu? Upi jūs raksit, un mani mālu kalni tāpat kaltīs saulē, vai es leju asaras, vai šņabi. — Ak draugi, tikai tādēļ es jūs aicināju, lai izstāstītu savas bēdas! Te neviens manī neklausās. Jo kas ievēros nabaga Gustu, kam pavasaros aizkalst sējumi, bet rudeņos zeme tā izmirkst, ka no lauka labību vedot riteņi paliek mālos! Ek, nav vairs žēl! Ja slikt, lai noslikt visi Teļaploki — prozīt!“

Vīri dzēra un lēja. Mērniki smējās.

„He, hē! Nu vairs nesliks. Šņabi brūvēsim vēl vairāk un dzersim vēl trakāk. Ne tikai uz jauniem kartupeļiem, bet arī uz jauniem kviešiem, uz jauniem zālājiem! Uz raibaļu veselību, uz straujiem kumeļiem — prozīt, Teļaploku saimniek!“

Ar katru glāzīti Gusta seja kļuva sārtāka, zilās acis valgākas. „Draugi, šodien jūs nodzerat manas bēres!...“

Mērniki kļuva arvien dzīvāki.

„Kas tas par gaudenu meldiņu? Vispirms nodzērsim kāzas, pēc tam pusduci kristību un tad varēsi gudrot par zārku!“

„Lūk, lūk, nu jūs uzņēmat īsto stīgu!“ Gusts strauji pacēla galvu. „Taisnību sakot, sievu jau sen man vajadzēja. Vai es varu saskaitīt visas tās nolaidības un zādzības, ko svešie gājēji man izdara? Vai es zinu, cik olu vistas izdēj, cik piena govīs izdod? Tad man būtu jāstāv klāt, jāskaita un jāmērī līdz apnikumam! Acis viņi man izrautu no pieres, ja varētu! Es rauju kopā cik spēju, bet šie tik kārpā uz visām pusēm kā gaiļi! Katru dienu man jāuzmanās laupītāju vidū! Vai es viens varu saķert un saturēt visu nelaimi kopā? — Sieva? Nuja, es par to esmu domājis dienām un naktīm! Saimnieces vajadzētu. Bet kur lai krietnu cilvēku ņem? Skaties uz kuŗu pusi gribi, visur tikai lelles un putinātājas. Ja kādai zengalietei kaut kas iekrāts, tad tāda

rokas samazgās nebāzīs! Pati būs kopjama un barojama! Dievs, sargi mani no tādas nelaimes!“

„Klausies, draugs!“ mērnieks nelaimīgo vīru pārtrauca. „Sievu gan tālu nemeklē!“

„Es zinu, ko tu domā! — Celmenieku melšas tev piepūtušas pilnas ausis! Bet nepūlies! Lai es te sakalstu uz vietas, to slinko govi es savās mājās nevedīšu! Tās tikai te vēl trūka! Tad man atkal vajadzēs staigāt viņas pēdās no rīta līdz vakaram. Vai tāda jēdz cūkas barot, teļus dzirdīt? Pat govīs slaucot viņai rokas tirpst! Nē, draugi, sava krusta es pats mājās nevilksu! — Jeb jūs domājat, ka tas purva gabals ir to vērts? Zināms, tādā gadījumā Vāvuļi jāpārraksta uz mana vārda, par to nebūtu šaubu. Galu galā varbūt es apdomātos, bet ja jūs jaunupi atstāsīt tā, kā esat iestigojuši, tad arī no tā nekas neiznāks! Nudien ne! Kas tur pāri vairs paliks no slavenā Vāvuļu līča? Šķērsām pārgriezts pušu, smilšu kalni abos krastos, ne vienā malā dzīvības, ne otrā! Tuksnesis!“

Kalme' uzsita savam palīgam uz pleca smagu pļauku. „Klau, mēs esam izjaukuši jautras kāzas!“

„Izjaukuši —?“ Gusts atkal atrāva no galda smago pieri. „Nē, tik dziļi es neesmu vēl iesēdies! Bet, drošs paliek drošs, upi tomēr pārceļiet uz Saliņu pusi! Simts vai vēl dažus metrus — tas jums nieks! Bet man tas var nozīmēt visu dzīvi! Jūs taču negribēsīt galīgi pārgriezt ceļu uz Vāvuļu sētu, un kaut viņa būtu pēdējā zose! — Prozīt!“

Mērnieki lēja, smējās un dzēra.

Nelaimīgā cilvēka piere noslīga vēl zemāk. Sasarkušās acis kļuva arvien mitrākas, līdz beidzot pār Gusta vaigiem tecēja lielas asaras. Viņš sēž pie sava bēru galda! Bet viņi dzied! Nebēdīgie puiši dzied tik skaļi un nevaldāmi par dzīvi un mīlestību, ka Teļaploku Gustam birst traukos asaras kā rīta rasā nopļautai smilgai.

Un tomēr ne asaras līdzēja, ne šņabis. Otrā rītā, kad Gusts atkal aizgāja uz celmenieku pļavām, viņš šausmās ieraudzīja, ka mietiņi vēl arvien stāvēja savā vietā. Mērnieki ar strādniekiem jau sakliedzās mežniecības robežās, velkot jaunupes stīgu arvien tālāk uz augšu, arvien tuvāk dziļajiem purva akačiem.

Aiz Teļaploka muguras iesmējās Tince.

„He, hē, Gustiņ! Vai tavas cūkas jau laužas no aplokiem laukā?“

Gusts mīcīdamies muklājā sagriezās greizs.

„Taču apkaunies! Vēl meitai neesi brūtes kleitu nopircis, kad ar mantu jau esi nodzēris kāzas. Bet mērnieks laikam nesalaulāja. He, hē, Gustiņ, tās lietas vispirms kārojamas pie mācītāja!...“

„Ko tu maisies pa kājām kā suņaste?“

„Es saprotu otrādi. Ja tu laikus nerausies atpakaļ, tad mēs ar Salīņtēvu tevi tā iežņausim bluķī, ka tu kauksi līdz savam galam! — Tie čūkslāji vēl pieder mums, Gustiņ!“

„Tad pasaki savai mātai, lai viņa mani velti nekārdina! Es viņu neprecēšu!“

„Būtu labi, ja tu savu solījumu turētu.“

„Pura velni!“ Gusts nošņāca un aizskrēja pār dūkstāju šļakstinādams brūno rāvu.

Dzidros salnas rītos Sūnekļa purvā sasaucās dzērves. Putnu balsis bija jauzams divains nemiers, satrauktas ilgas, tās skanēja kā sāpīgi kliegzieni pēc saules. Dienas vidos lielie purva putni cēlās spārnos, apriņķoja pazīstamos ūdens klajumus un, sakārtojušies garās rindās, aizslīdēja uz dienvidiem, vienmuļās dziesmas klaigādami.

Baros aizspurdza pelēkie strazdi, no purviem pazuda cekulainās ķīvītes, un gaŗkaklainie stārķi lasījās vienuviet. Visi aizlaidās, nozuda, pameta vasaras ligzdas. Tikai peļu klijāns vientuļš sēdēja saknupušas siena kaudzes galā acīgi vērodams apkārtni.

Šajā laikā no Sūnekļa purva iznāca mērnieki. Nosvīduši, nobridušie, karstajā saulē nodeguši, viņi ieradās atkal celmeniekos tikpat jautri kā vasaras dienās. Viņi savāca kopā plānus, aprēķinus, piezīmju lapas un, pametuši vēlreiz skatu uz Sūnupes leju, kur aizstiepās balto mietiņu rinda, viņi spieda celmenieku ļaudīm rokas.

„Uz redzēšanos!“

Viri palocīja kailās galvas, sievas vēl ilgi vicināja raibos lakatiņus. Šķiet, viņi aizvadīja milžus, kas spēj pārvietot kalnus un aizlaist paša Dieva sakrātus ūdeņus.

Pār celmenieku sētām nolaidās senais vientulības klušums. Tikai Sūnekļa purvā sasaucās ogotājas, gluži tāpat kā izklīdušās dzērves.

Celmenieku dzīve atkal ieģrima parastajā vienmuļībā. Sūnupes sēkļi vēl aizturēja dūņainos ūdeņus, vēl purvs rūga ar kalnu kā senāk, vēl sliksnājos stiga govīs un lietus noslīcināja rudzu zelmeņus. Vienīgi jaunās upes stiga liecināja, ka reiz šajā murdājā sāksies dzīve.

Bet Dievs zina, kad tas būs!

Ļaudis gausi vilkāš pie darba. Avotiņu Janka uzmeta plecos cirvi un aizgāja uz Sturu dzirnavām, lai par dienas algu tur sataisītu dažu paputējušu lietu, Vāvuļu Tince staigāja rudens vakaros mēļodama un aprunādama visus pēc kārtas.

Arī Karstais Maksis, ar steigu noracis kartupeļus, pabāza zem svārkciem īsu rokas zāģīti, slepeni staigāja pa valsts mežu, atslējis kaklu, pētīdams egļu galotnes. Naktīs viņš ar vāveres veiklību rāpās augšā, atzāģēja un sanesa tās savā purvā, kur alkšņu aizaugušā slēptuvē egles tika saglabātas līdz Ziemassvētkiem. Tad rīdzinieki par Makša pūlēm samaksāja baltus latas.

Tikai Saliņš aizdegās kā sveķains skals. Tiesa, viņš bija skrējis visu mūžu, ķerdams vienu darbu, steigdamies pie otra, bet kopš šīs vasaras viņa dzīslās šķita ielijušas svaigas asinis. Vēl taču aizaugušais purva stūris jāizplēš ar paša rokām, vēl jāiekaisa kudrā jaunā, dārgā sēkla. Ja Dievs viņam piešķirtu otru mūžu, arī tad viņš nespētu dīkdienīgi aizvadīt dienas.

Saliņš nevarēja pie galda mierīgi paēst. Likās, it kā viņu kāds rautu, grūstu un plēstu uz visām pusēm.

Dažreiz pusdienās ātrāk pārskrējis no plēsuma, viņš nesaudzīgi kļiedza: „Vai vēl nav galdā? Jupis jūs rāvis! Divas sievietes mājās, bet kartupeļus nevar laikā izvārtīt!“

Saliņu māte nerunāja pretī. Viņa pazina savu vīru. Jo vairāk viņa taisnojās, jo vairāk viņš svila.

Kad pusdienas kūpēja galdā, večuks neatlaidās ērti krēs-lā, bet paķēris karoti steigšus sāka to cilāt likajos pirkstos. Pat cepurī aizmirsa uzsviest uz vadža.

Tādās reizēs sieva iedrošinājās pavērt lūpas: „Lēnāk, tēv, lēnāk! Mana māte arvien teica — kas ātri ēd, tam īss mūžs. Tā skriedams tu tos zelta laikus nemaz nepie-dzīvosi!“

Saliņš nometa karoti.

„Zināms, ka nepiedzīvošu! Bet ne mana ēšana vainīga! Jūs manu mūžu te nodeldējat! Guļ visi kā goves muklājā!

Ne gribēšanas, ne varēšanas remsties laukā! Ja es te ne-skrietu, tad sen jau visi būtu zem dūņām! — Vai kāds paskatījies lejas malā uz rudzu zelmeni? Vai kādam ie-nācis prātā paņemt lāpstu un izrakt kaut vagu? Ja nebūtu vecā nīkuļa, tad citu rudenī visi sūkātu pērno garozu!“

„Ak, tēv, kas tavu darbu noliedz?“ Salīņu māte nelai-mīgi iesaucās. „Es tikai aizstāvu tevi pašu. Tā skriedams tu sevi nelaikā iedzīsi kapā!“

Ar rāmiem vārdiem večuks nebija mierināms.

„Kapā! To tikai jūs gaidāt! Tad nebūs kas jūs stumda un grūsta. Tad varētu slaistīties kā runči pa mūrīti! Jupis tādus parāvis! Ja līdz šai dienai darbam nebija jēgas, tad nu beidzot vajadzēja nākt pie prāta. Valdība mašinas gan atsūtīs, lielo dīķi nolaidīs, bet ja paši laikus nelieks mu-guras, tad lāčauzas vien grauzīs! — Kur tad staltkāja atkal pazuda?“

„Reinis —?“

„Avotiņu Jānis šorīt aizvilka līdz uz Stūpiem. Kaut kas tur dzirnavniekam atkal esot izputējis!“

Pieminot Stūrus, večuks mazliet nomierinājās.

„Un otrs —?“

„Iesvieda rudzu maišeli ratos, aizbrauca līdz. Sestdien iebēru abrā pēdējo miltu sauju.“

„Un tādēļ abiem visu dienu tur jānīkst!“ Vecais saim-nieks pārskaities pietrūkās kājās, aizsvieda aiz sevis zemās, nokvēpušās priekšnama durvis.

Aizskrējis atpakaļ uz plēsumu, viņš ieķērās krūmos un zemes velēnās kā spītīga meža ērce. Viņš neatlaida sveķos noglumējušo cirvja kātu, pirms krūmiem nebija atcirstas saknes. Viņš neatlieca muguru, pirms kārklu cers nebija izrauts no miklās kūdras augsnas un uzsviests uz uguns-kura. Viņš nobraucīja ar sviedraino krekla piedurkni kū-pošo pieri un locījās atkal. Ik dienas apaļais plēsums auga lielāks, tikai mitrums vēl šļakstēja visapkārt un kūdras augсна lipa pie kājām kā mīksta maizes iejava. Bet večuks spītēja arī purva ūdeņiem. Spītēja visiem, jo pati daba viņu visu mūžu spītībā bija audzinājusi.

Sestdienās, atgriežoties no Stūpiem, Reinis ar Avotiņu Janku apstājās pie plēsuma un brīnījās, ko večuks izdarījis.

„Salīņtēv, tu jau kārpies kā traks!“

Kaimiņš nebilda ne vārda.

Tad Janka, nomezdams svārkus, teica: „Iesim palīgā!“

Arī Reinim dažreiz uznāca untums ar abām rokām iekrist purvā. Tā stiprie puiši nocīnījās viens otram blakus vairākas stundas ne vārda nerunājuši. Ciņi un ložņīgie vilka kārkli pajuka uz visām pusēm, samesti uz ugunsкура iztvīka, izkūpēja sarkanās plēnēs. Smilšainie celmi, rupjās pazemes saknes krājās grēdās, plēsuma aplis auga arvien lielāks.

„Re, pūrvieta rokā!“ Janka sajūsmā iesaucās.

Dažreiz kaimiņš tā aizrāvās, ka svētdienas rītā agri paķēra cirvi un atgriezās atpakaļ. Viņš cirta un raka, it kā tas būtu viņa plēsums, kas šoruden jāsteidz apart nākošā pavasara sējai. Kad pagalmā parādījās Saliņu dēli, viņš māja ar melnajām, dūņu notrieptajām rokām.

„Šurp, šurp!“

Tad arī Reinis ar Dāvi iekrita plēsumā kā aizrāvušies ar īslaicīgu sportu. Un kad atnāca Saliņu tēvs, uzvilcis mugurā baltu svētdienas kreklu, viņš nespēja parunāt ne vārda.

„Khe, jupis —“ un ķērās arī pats pie vakar pamestās lāpstas.

Tās bija retas, svētīgas stundas. Večuks izturējās mierīgi, laipni un dažreiz atpūtā pīpi sūkājot stāstīja dēliem par pirmajām dienām, kad viņš ieradies celmeniekos. Kāda te bijusi elle visapkārt un kā līgojušies purvi!

„Tikai odi, čūskas un murdājs. Jā, viss reiz aizaug un sabriest. Pat ezers. Ja vēl izdotos jaunā upe, tad spējiet bagātībai rokas izstiept pretī...“

„Vēl gan Stūris nedomā ezeru nolaist,“ Reinis smīnēdams ierunājās. „Taisās uz mūžīgu malšanu.“

Tēva kalsnajai sejai pārskrēja ēna.

„Negrabi niekus! Ja tas vīrs reiz vārdu teicis, tad citi lai tur mutes!“

„Jā, teikt viņš prot, bet es dzirdu arī to, ko viņš nepasaka.“

„Ģeķis! Kam tu vienmēr cilvēkam splauj sejā?“ Večuks pēkšņi uzsita galvu kā pelēka, aizskarta odze.

Reinim piemita tēva daba. Viņš nosvieda cirvi un paķēra ēnā nomestos svārkus.

„Es neesmu mute šīm ausīm!“ un spītīgi svilpodams aizgāja pār plēsumu.

Vīri turpināja darbu klusēdami. Viņi sirdīgi cirta un plēsa sīkstās saknes, it kā cīnītos paši ar savu neiecietīgo dabu. Jo Ignāks kļuva vīru prāts, jo niknāk viņi raka un lauza iesakņojušos celmus. Šķiet, viņu sirdīs dažreiz iesēdās vecā purva velna gars, dzīslās neatslāba viņa spēks un neatlaidība.

Kad vīri krēslā atstāja plēsumu, tur palika kūpot sakrituši ugunskuri, tie spīdēja visu nakti kā purva maldugunis. Rudens lietus un miglas piemirkušās debesis piesūcās ar sadegušo skuju dūmiem, gruzdošās kūdras dvinga aizplūda arī tālāk līdz Teļaplukiem, līdz Karstā Makša jaunsaimniecībai, kutināja nāsis arī Stūru dzirnavniekam...

Dienas ietinās palsā miglā, naktis gausi aizvilkās viena pēc otras. Pirms Ziemassvētkiem laiks kļuva vēsāks, uzkrīta dziļa sniega kārtā. Celmenieki brauca meža peļņās, līdz izkusa pēdējais aprīļa ledus. Šķīdņa laikā puiši atkal aizgāja uz Dūkšupi plostus siet, bet vecākie vīri skaldīja ēku piesaulēs malku.

Sūnupes pļavās ilgi spīdēja palu ūdeņi. Lielais purvs mirka saulē garodams kā skaistajā zemes ķermenī iesēdusies milzīga čulājoša vāts.

Pļavās vēl arvien aizstiepās nomelnējušo mietiņu rinda, rādīdama ceļu, pa kuru reiz aiztecēs uz Daugavu brūnie slīksnāja ūdeņi un atpeldēs celmenieku labklājība.

Tikai Stūru dzirnavās vēl neapklusu rati, vēl lejpus Teļaploku māla sliekšņa rāmi gulēja pērno meldru pievazātais ezers, vēl Sūnupes krastos neparādījās ne bagarmašīnas, ne grāvrači.

Nē, nekas šopavasār nenotika.

Kad lielle palu ūdeņi bija noskrējuši un pār Karstā Makša zivju taci varēja pāriet no viena Sūnupes krasta uz otru, Salīnās ienāca Vāvuļu Tince, vēl arvien staigādama biksēs un garos tēva zābakos. Viņai nebija sevišķas vajadzības, viņa tikai esot nākusi lūkot, vai Salīņu tēvs jau sācis sēt. Tomēr mēli viņa nespēja aiz baltajiem zobiem novaldīt.

„Nu, ko dzird par jauno upi?“

„Khe khē, ko t' nu dzirdēs! Vēl nekā — jupis!“

„Tu esot pie nelaimes vainīgs, Salīntēv!“

„Kā tā — khē —?“

„Tejaploku Gusts tā saka. Tu viņu esot iedzinis Vāvuļu mūklājā kā vecu, nederīgu zirgu. Ne uz vietas palikt, ne nogrimt. Kā viena kāja izvilka, tā otra mūk dziļāk. He, hē!“

„Tādu blēņu valodu gan neapjēdzu.“

„Vai tu domā, ka visa tā lieta ar jauno upi ir blēņas? Gusts tā vis negudro. — Redzi, ja zinātu, ka upi raks, tad mēs drīz dzertu kāzas. Varbūt arī tu tiktu godā. Ja ne vedētēvos, tad zirgu puišos noteikti. Bet ko lai Gusts iesāk tagad? Bagarmašīna vēl nebrauc, bet māte ar meitu vēl arvien maisa liķierus un cep pankūkas. Gustam sapampst tik bieza galva, ka rītos jātin apkārt aukstā ūdenī mērcēts divielis. Viens būtu ņēmējs, otra gājēja, bet purvs vēl rūgst kā kalns visapkārt! Vai nabaga Gusts bridīs tādā sliksnājā pēc sievas? Kas zina, varbūt valsts upi nemaz nerok! Kā tad cilvēks tiks laukā?“

„Ko tu te ņirgājies!“ Večuks aizskrēja nevaļīgs un uztraucies, jo sējas laiks tiešām bija klāt.

Tince vēl plāpāja ar Rietu un Saliņu māti par lopbarību, par pirmajām ganu dienām un, pāris zobgalībās aizskārusi lēno puisi Dāvi, aizgāja atkal uz Vāvuļu pusi, smagi cilādama gaŗos tēva zābakus.

Līdz ar dzegužu sasaukšanos celmenieku laukos saku-stējās sējēji, kā klausīdami uzticamam Dieva pulkstenim.

Vīri apdomīgi kāpa pār saecētiem laukiem, vienmērīgi laizdami caur pirkstiem dzeltenos graudus, tie čaukstēdami nolija starp melnajiem kūdras pinkuļiem kā zelta lietus. Reizēm viņi pacēla acis uz žilbīgo sauli un paātrināja vienmērīgos soļus, jo katra novilcināta diena sēklu iekaisot nozīmēja rudenī pagarināt plaujas laiku.

Tejaploku Gusts pārspēja pat agro dzeguzi. Viņš skrēja ar sētuvi pār māla pauguriem, tikko rīta gaisma svīda aiz meža. Dažreiz, kā parasti ciemojies Vāvuļos, viņš nespēja mājās atlaisties ierastajā gultā, bet jūdās tūlīt darbā kā neēdis zirgs.

Steigdamies ar smago sētuvi pa ķepīgo mālu, Tejaploku Gusts sašutis noraudzījās uz saules apmirdzēto Sūnupes leju, kur starp pirmajiem grīšļu asniem un dzeltenajiem pureņiem aizstiepās nomelnējušu mietiņu rinda. Viņš redzēja, kā sliņķis Karstais Maksis pārcilāja tačus, ka Tince reizēm pārbrida Saliņu pļavu, negantā meita ar aso mēli.

Vasaras sākumā Tince ienāca Saliņās uztraukta, ieska-
tījās kaimiņu ļaužu acīs ar sāpīgu smaidu.

„Tā! Beidzot mūsu Gusts ir nogrimis!...”

„Nu, nu —?” Saliņu saime nesaprata.

„Purvā gan! Dibenā! Ar visiem Teļaplokiem! Manas
zosis klaigā kā pirms Mārtiņdienas...Herta jau tāda...”

„Ak tā? Nuja. Kas gan tur sevišķs? Gustam jāriko kā-
zas...”

„Bet purvs taču vēl dūņu pilns!” Tince sarkdama ie-
saucās, it kā apspiestu zobu sāpes. „Ne tur var labību sēt,
ne āboliņu pļaut! Vai Teļaploks var kāzas rīkot un kristības
dzert, ja apcirkti tukši, ja govīs nedod piena un naba-
dzība visos kaktos? Tādēļ viņš plēš matus, bet abas jorgīnes
staigā kā salnas nokostas! Kad es brīdināju, tad solīja man
muti ar trauklupatu aizbāzt. Nu tā lupata pašām iesprūdusi
kaklā, nu rīstās un šķauda, nezinādamas ko ķert, kur
skriet. Māte staigā kunkstēdama, meita pinkšķēdama. Ja
es nezinātu, kurā gultā Gusts gūlās, tad būtu grūti zināt,
kurai nelaime īsti piesitusies... Bet vai es varu galvot? Pats
velns nezina, kādus dūmus viņš sagriezis. Abas maisīja
saldo indi, dzīvoja kā pa mākoņiem, neredzēdamas ne rīta,
ne vakara! Nu mostas kā no pagīrām! Dūša vairs netur,
vaimanās klausoties!”

Tince bija uztraukusies par savas mājas negodu.

„Bet Gusts taču nepametīs sava bērna!” Saliņu māte
rāmi runāja.

„Tas —?” Tince aizgāja pārskaitusies, izpūrušiem ma-
tiem kā no perēkļa izdzīta vista.

Kādu svētdienas rītu sadūšojusies, Vāvuliene steigšus
metās pār Kazu laipām uz Teļaploku lopu gatvi, ieskrēja
kaimiņa pagalmā kā purvā sagriezusies vēja vērpete.

Gusts vārstīdams pie klēts zirga lietas, pēkšņi izslēja
kaklu kā gailis pie labības maisa.

„Gustiņ, dēliņ, kur tu esi palicis? Kādēļ tevi mūsmājās
vairs neredz?”

„Nu, nu!”

„Tu tā izturies, it kā pats savas laimes nemaz nezinātu!”
Vāvuliene nelaimīgi lauzīja zem rūtainā priekšauta iekškus.

„Nezinu ar' neko!” Gusts strupī novilka, iemērkdams
melnu saru slotiņu brūnganā trāna traukā.

„Vai vai, kas tā par valodu, dēliņ!” Vāvulienes seja
kļuva pelēka.

„Vai dzēris cilvēks zina, kas tādās reizēs notiek? Nevajadzēja ar varu pie pudeles sēdināt!“ Savilcis pieri dziļās rievās, puisis tik sirdīgi šķaidīja taukaino ādas smēru, ka Vāvulienei vajadzēja parauties sāņus.

Rūpju nomocītā sieva tikai nokunkstēja un nolieca galvu nevarīgi uz sāniem.

„Bet ko tu domā iesākt? Taču ļaudis par tēvu sauks...“

„Ķezā ir!“ Gusts sašutis atzinās.

„Vai nu ķezā, dēļ? Mīlestības bērns nes laimi. Jūs paši esat abi apjukuši, kaunīgi kā bērni, tur visa vaina. Met tādās domas no galvas laukā un gudro labāk kad braukt uz baznīcu!“

„Kāzas es nerīkošu, par to nesapņojiet! Ne man laika, ne naudas!“

„Vai Dieviņ, kā tad tā?“

„Nelaiimes dēļ vēl tērēties! — Ja grib, lai nāk šurp un dzīvo!“

„Bez Dieva svētības!“

„Kā dzīvos, tā dzīvos, ko nu vairs! Kad piedzims, aizbrauks uz dzimtsarakstu, reģistrēsies un — āmen! Vispār es par to ķezu negribu daudz runāt. Varbūt vēl izputēs...“

„Vai tavu bezsirdīgu dvēseli! Vai jūs abi nebijāt diezgan laimīgi? Taču pati ar savām acīm redzēju. — Un kas nekaitētu uz priekšu? Ne tev lopu trūkst, ne lietu. Tik vien kā saimnieces vajaga, tad dzīve ietu uz augšu ar joni! Un vai es rokas klēpī turētu? Kustētos, cik varētu, gan dārzā, gan kūtī.“

Gusts šķaidīja trānu pret platajām slejas siksnām. Tagad tikai nelaime sāksies. Ne vien muklājs gulēs uz kakla, bet arī lieki vēderi! Pēc Dieva un pasaulīgas taisnības Herta būtu jāprec, bet ja labi apskatās un padomā, kādu sievu viņš ievēdīs Teļaplokos, tad pašam bez laika jānoplēš mati. To slinko, nevižīgo celmenieku zebieksti ar smailo degunu un izkaltušām krūtīm! Purvā un badā nonīkusi, viņa te vairāk apēdīs nekā pastrādās! Turklāt viņa ēdīs par diviem! Visi tikai nāks, ēdīs un slepeni nesīs prom! Teļaploku Gusts svaidīja melno, lipīgo smēru ar tādu nīknumu, it kā gribētu nākošo sievas māti izdzīt no pagalma ar uguni un darvu...

Vecene aizgāja kunkstēdama un galvu grozīdama.

Saule jau bija izvadījusi vasaru cauri ziedu kalniem un Līgo svētku uguņiem. Pļavās vīta pirmais siens, reibinādamas ļaudis kā lipīgs zāļu dzēriens. Teļaploku pakalnā vēl baloja timotiņa lauks ar sausām, izpūrušām ziedu vāļītēm, katrā vēja pūsmā klanījās un šūpojās, aicinādams saimnieku ar izkapti. Gusts skrēja no krēslas līdz krēslai, bet Dievs vien zina, kādēļ darbi kavējās un dienas nepiepildījās kā iecerētas. Arvien kaut kas aizķērās, izputēja, pajuka.

Lūk, viskarstajā siena laikā kalpone sāk kliegt par sāpēm pakrūtē, un otrā dienā ārsts pavēl meitai braukt uz slimnīcu!

Bet Gusts taču nedrīkst izputināt saimniecību aklās zarnas dēļ!...

Ilgi gudrojis, šaubījies, beidzot satrauktais puisis pārskrēja pār Kazu laipām.

Vāvuliene pēkšņi sakustējās kā zirnēklis, ieraudzījis mušu tīklā.

„Gustiņ dēliņ! Un mēs domājām, ka tu nekad vairs nenāksi! Sēdies, sēdies!“

„Nav vaļas!“ Gusts sapīcis atsvieda. „Jums tik vien darba kā vaimanāt un gaudot, bet ka man āboliņš sapūst uz lauka, to neviens neredz! — Ja Herta nācēja, lai nāk!“

Māte iekunkstējās aiz pārsteiguma, un meitas acīs pēkšņi nozuda miklais spīdums.

Bet Gusts vēl nebija beidzis.

„Vāvuļiem jānāk pūrā līdz! Un visas tās grabažas, kas te redzamas!“

„Vai dēliņ!“ māte ievaidējās kā nātrās iekritusi.

„Ja tā, tad esmu ar mieru!“ Gusts cieti palika pie sava.

„Bet Tince —? Kur viņa —?“

„Lai nāk un strādā! Darba netrūks!“

Pēkšņi virtuvē nospurdza smiekli.

„Māt, mani nepārdod! Es vēl tuos uz savām kājām!“

„Vai, vai, Gustiņ!“ Vāvuliene nelaimīgi šūpoja galvu.

„Jā ne, tad lieta paliek kā bijusi...“

„Pagaidi, dēliņ, neskrien tūlīt prom! Vai tas tik ātri strebjams?“

„Jums ne, bet man timotiņš deg uz lauka, man pašam jātupstas pie govīm! Man nav vaļas kunkstēt un gudrot! Ja nācēja, lai nāk un strādā, ja nē, lai tad viss izput! Es savas kājas te vairs nesperšu, kaut jūs mani tiesā sūdzētu!“

„Vai Gustiņ, dēliņ!“ Vāvuliene nelaimīgi mētāja rokas, nesajēgdama ko ķert, ko grābt, ko dot. „Ko nu iesāksim, ko darīsim? Tince, nāc taču iekšā, dod kādu padomu!“

Druknā meita iebāza durvju spraugā tumšo, pinkaino galvu. „Dzen laukā to teju kupču! Gan mēs bērnu izaudzināsim!“

Gusta seja pēkšņi piesarka dusmās.

„Parkšļ kā indīgs zemes vēzis! Lien mēslu gubā, ko velciet cilvēkam acīs!“

„Svied to govju andelmani aiz vārtiem, māt! Es uzrīdīšu suņus!“

„Vai, Tince, ko tu te maisies kā nelaime pa vidu!“ Vāvuliene izmisumā saķēra galvu.

„Manis dēļ maisiet atkal pankūkas!“ Tince aizcirta durvis, vējš nošūpoja logu aizkarus.

Istabā palika smags, spiedīgs klusums.

„Jā, tā tas ir!“ Gusts apgrozīja pirkstos cepuri.

„Jā,“ arī Vāvuliene nopūtās. „Gustiņ, apsēdies, izrunāsimies! Taisnību sakot, Herta man arvien bijusi tuvāk pie sirds...“

Gusts apsēdās. Viņš jutās noguris kā mukulājā iestidzis zirgs. Visu laiku karpījies, cīnījies un grimis, viņš beidzot atļaidās uz sāniem, lai atvilktu elpu. Mazā celmenieku būda viņam šķita tumšs bezdibens.

„Gustiņ, es tev teikšu prātīgu vārdu,“ beidzot Vāvuliene žēlabainā balsī novilka „Tev taču šī vecā grausta nevajaga. Bet ja tu gribi purvu art, tad mēs varētu atmērīt kādas pūrvietas tepat no Kazu laipu stūļa.“

Gusts sabozās kā iztraucēts ezis. „Pūrvietas —? Hm — ja —.“ Viņš pazina Vāvuļu robežas, viņš zināja, kurā stūrī auga dzelzzāles, kur varžu doņi un kur zem aļamkārtas slēpās baltā, neauglīgā smilts. Kazu laipas purvs bija visvairāk norūdzis, trūdains un lekns kā svaiga dārza zeme. Tikai lielais grāvis jāiztīra un muklājs jānosusina ar drenu caurulēm.

„Pūrvietas —? Ko tās man dos? Es tur vairāk ieguldīšu nekā izņemšu. Runa varētu būt par visu Kazu laipu, no manas robežas līdz valsts stīgai.“

„Un tad tu būtu ar mieru, dēliņ?“

„Kāds man miers? Beļ citas izejas nav. Līci atļāva tā izcūkot, ka siena nebūs ne vienā malā, ne otrā. Kad es toreiz

iestājos par taisnību, tad mani apķērca no visām pusēm kā vārnas!“

„Taisnība, Gustiņ. Bet ja tu būtu ar Kazu laipu mierā, tad mēs ar Tinci iztiksim no tā paša liča. Cik tad pāris gotelēm siena vajaga?“

„Jā, to melno odzi es vairs negribu savās mājās redzēt. Lai viņa te ložņā un šņāc, cik patīk! Bet tev, māt, jānāk ravēt, un ja būs bērns, tad zini, ka kalpone manas sievas pēdās nestaigās...“

„Ak Gustiņ, dēliņ, es jau tur vien gulšos un celšos. Vai nu es atstāšu savus bērnus postā. Redzēsi pats, ka tu vēl piedzīvosi lielu laimi!“

„To laimi es jau pazīstu šodien. Bet ko citu iesāksi, ja purvā esi iekritis?“

Teļaploku saimnieks beidzot jūta, ka viņš pamazām izrāpjas uz cietāka krasta. Un tomēr likās, ka viņš kļuvis netīrs, noguris, it kā dūņu pierijies. Vai tiešām viņam būs jāapprec šī slinkā celmenieku meita? Kāda saimniece no tādas var iznākt, kas radusi tikai tērēt, nevis krāt un taupīt? Kas notiks, ja viņa maisīs tikpat treknas pankūkas arī Teļaplokos? Tirgum vairs neatliks ne krējuma, ne olu! Ne vairs Kazu laipas līdzēs, ne jaunā upe. Cik sviedru neiztecēs, kamēr to mežu nocirtīs? Cik grāvračiem nevajadzēs maksāt un drenu cauruļu pirkt? Vai ar zirgiem plēsumu apgriezīs? Traktora vajadzēs, lielā pļavas arkla! Vai kāds aprēķinājis, cik cūku nebūs jānobaro, cik krējuma spaiņu Rīgas tirgū jāizgāž, lai purvu bezdibenis izskatītos pēc zemes! Vai celmenieku izlepšas to domā? Kas viņām? Ja tikai bērni, ja tikai baltās pankūkas!...

Kamēr Gusts cīnījās ar savām domām, Vāvuliene steidzīgi rīkojās virtuvē ar pannu un balto miltu iejavu. Drīz vien puīša smalkais deguns atkal saoda pazīstamās smaržas un, ne vārda vairs nebildis, nosvieda cepuri uz Hertas gultas.

„Bet jaunajiem ratiem jānāk līdz!“

Herta, visu laiku klusējusi, viegli piesarka, bet apzinādamās brīža svarīgumu, lēni palocīja galvu. Viņa pati šīs precības spēja vismazāk veicināt.

To vakaru Gusts atkal ēda Vāvuļu pankūkas un dzēra saldo šņabi tik ilgi, kamēr kļuva gluži omulīgs kā neskaitāmas reizes agrāk.

Bet naktis bija kļuvušas ļoti īsas. Ātri atausa darba diena ar steigu, ar nevaļu, ar rūpēm.

Tādēļ jau nākošajā rītā Vāvuļu Tincei vajadzēja iejūgt veco zirgu jaunajos ratos, sakraut Hertas pūru un padot māšai grožus. Ne Gusts atnāca sievietēm palīgā, ne Tince viņas pavadīja. Kad māte atveda zirgu atpakaļ, druknā meita nopurināja savu tumšo, pinkaino galvu un, aizsmakusi asarainos smieklos, teica:

„Pārdevi gan ar visiem ratiem —!“

Bet redzējama arī mātes acīs asaras, Tince aizgriezās prom, lai nebūtu par šo notikumu vairs jārunā. Taču arī viņai jāsiens izkopts kātā, jo vēl viņa bija atbildīga par dažiem lopiem, kas ziemu īdēs pēc barības.

Vasaras diena iekarsa arvien vairāk. Īsās naktis aizslīdēja kā ātras ēnas starp milzu ugunskuriem. Saule jau dedzināja agri no rīta, pļautais siens pēcpusdienās sakalta pabirās. Rietumu pamalē bieži rēgojās draudīgi mākoņi un noslēpumaini aizdūcināja debesu rati, spožās zibens pātagas mētājot.

Teļaploku Gusts nespēja pie galda apgrozīt kumosu mutē. Dažreiz stiprāks pērkona dārdiens viņu norāva no krēsla un izmeta pa durvīm.

„Nem grābekli!“ viņš tikai paspēja uzkleigt jaunajai saimniecei, pats pazudams aiz dārza stūra kā vēju sagriezts putekļu kūlis.

Tomēr lietus neuznāca. Mākoņi pakāpās no abām debesu malām, brīdi palika uz vietas, tad nogūla atpakaļ, vazādami aiz sevis lietus svītras kā kuplas, saliektas slotas. Velti Gusts noskrējās pats un izdzina saimi.

Bet darbs veicās. Pēc pāris dienām timotiņš jau bija sazārdots, un pievakarē saimnieks nopļāva lielāko āboliņa lauku, kas jau gaidīja sarkaniem, atvērtiem ziediem, kur čaklās bites saldo medu jau sen bija izsūkušas. Steidzīgās precības Teļaplukiem nāca ar svētību, jo saslimušās meitas vietā viņš bija ieguvis divas strādnieces, kaut gan Herta reizēm satvēra pakrūti un aizgriezās no darba sāpus. Bet nelabums viņai atkal pārgāja, viņa centās turēties sava nelaulātā vīra pēdās ar padevīgu uzticību. Arī Vāvuliene plivinājās no vienas vietas uz otru, it kā no krēslaina purva izlidojusi pusakla pūce, kas spožas saules apzīlbusi nezina, kur īsti knābt, kur tupties. Viss te bija tik neierasti liels un plašs. Rītos abas sievas bez stundas netika no govju

slaukšanas vajā, tikpat ilgi pienu vajadzēja sildīt un griezt seperātoru, lai atdalītu krējumu no lielās piena jūras... Divas reizes nedēļā vājpienu vajadzēja kupināt emaljas spaiņos un kraut linu lupatu izklātās kastēs, lai notek sūkalas, lai to sagatavotu Rīgas tirgum. Divas reizes nedēļā Teļaploku Gusts cēlās stundu pēc pusnakts, iejūdza jauno zirgu atsperu ratos, sakrāva krējuma spaiņus un biežpiena kastes vēsās, no purva atnestās sūnās un aizbrauca caur dzestro rīta gaisu uz pilsētas pusi. Pēc trim stundām viņš ie brauca jaunajā Rīgas centrāltirgū, kur, nojūdzis zirgu un novietojis to ie braucamā vietā, viņš atvēra savus ražojumus, pats svērdams un kraudams ar koka kaņoti biezo krējumu pilsētnieku sīkajos stikla trauciņos. Viņš te nīka līdz vēlai pēcpusdienai starp saslietām ilksīm, kuŗu galos bija pārvilkta brezenta sega, lai traukos neiespīdētu saule. Tāpat te ik dienas kustējās olainieši, salaspilieši, do lenieši un apkārtējie Rīgas maza saimnieki, lai dārgāk pār dotu savu preci. Bet bija pats vasaras vidus, rīdzinieki bēga no tvanīgās, saules piesildītās pilsētas, ēdēji samazinājās, izklīzdami jūrmalā, Ogrē, Baldonē vai plašajos Zemgales līdzenumos. Krējumam strauji krita cena, tādēļ Gustam dažreiz vajadzēja lūgties līdz apnikumam un skaitīt santimus ar līkiem, trīcošiem pirkstiem.

„Neēd!“ viņš izmisis pavērās kaimiņos.

„Jā, neēd! Dod vai par velti!“

Bieži, tirgu slēdzot, Gustam vajadzēja daļu preču atkal aizklāt ar saulē sakarsušajām lupatām un taisīties mājup. Steigā sajūdzis zirgu un soļos braukdamš pa nelīdzeno Bauskas ielu, viņš saskaitīja, cik izdevis par zirga novietošanu, par brokastīm, par tirgu, par sviesta papīriem, par svaigām reņģēm, ko paraduma dēļ ik nedēļas veda mājās, un beidzot saīdzis pagriezta zirgu pie pirmās degvīna noliktavas.

Pudelei nauda vēl atlika...

Noreibis no degvīna un karstās saules, Gusts pār brauca mājās tikai vēlā vakarā, kad griezes jau dobji ķērcā Sūnupes pļavu grīšļos. Zvārodamiēs viņš nojūdzta zirgu, ar troksni sviezdams zemē abas ilksis. Jaunā saimniece iznāca no kūts ar piena spaiņiem un nolika tos zemē, lai apjautātos kā ceļā gājis un tirgū veicies.

„Prasa —! Rūgts kā vērmeles — kas tādu pirks?“

Herta nesaprata.

„Ko stāvi kā stulba dzērve kaklu izstiepusi! Liec tūlīt uz ledus, lai neaiziet postā!“

„Atpakaļ —?“

„Vai tu gribēji, lai es renstelē gāžu?“

„Un bieziens arī —?“

„Prasa —! Sataisījusi skābu kā etiķi, kas tādu ēdīs? Saimniece —! Tā jau es domāju! Pašam cilpa jāmeklē, Daugavā jālec —!“

Saimnieks palaida zirgu vārtīties, pats lēni aizvilkās uz istabu.

Herta palika pie ratiem šūpodama galvu. Skābs, rūgts —? Tas var gadīties tik karstā laikā. Viņa pacilāja krējuma spaiņus, bieziņa kastes, apglumējušās lupatas un nolaida rokas. Kāda dīvaina, ačgārņa dzīve! Tur purvā viņiem tikko pietika krējuma, lai iespiestu ar kajoti izdabā bieziņas acīs, te viņa stāvēja pie apnicinātiem spaiņiem, nezīnādama, ko iesākt. Tur mātei nekad nesaskāba bieziņš, te viņa cilāja smagās kastes no vienas vietas uz otru, nekur tām nevarēja atrast īsto vietu. Rītā nāks klāt jauna manta, parīt vēl un vēl! Raugies, kur vien gribi, visur krājas, skābst un rūgst. Pat sūkalas cūkas vairs nespēj apdzert! Tās dienām un naktīm garo piesmakušās telpās, tur apnīkstoši džinkst bieziņu mušu mākoņi, un garās ūsas slaista neskaitāmi tarakāni.

Jaunajai saimniecei aizraujas elpa. Šķiet, viņa pati slīkst šajā piena un sūkalu jūrā kā nevarīga, spārnus izplētusi muša. Kauņ kas aizžņaudzas sievas kaklā, acīs ieriešas sāļas asaras. Dievs, vai tā sāksies viņas jaunā dzīve? Vai visu mūžu viņu smacēs tāda pārpilnība? Tad labāk vajadzēja klausīt māsas padomam...

Bet nu viņa bija te. Jaunā Teļaploku saimniece stāvēja pie bagātībā nolīkušiem ratiem ar bezspēkā nolaistām rokām.

Pļavā grūtsirdīgi ķērca vientuļa grieze.

Jau zvaigņojās rudens naktis ar necaurskatāmu tumsu, tikai reizēm vēl atplūda no mežiem siltas vēsmas celmeņi, tikai pagalmos kā aizgājušās vasaras ardievas.

Sūnupes lejā vēl arvien jaunupes mietiņi gaidīja lielo brīnumu. Ne zīme neliecināja, ka šoruden purvos ieradīsies

bagarmašina, ka tā iecirtīs sēkļos savu tērauda ķepu, lai uz mūžīgiem laikiem pārrautu bagātās ūdens dzīslas. Te nenāca arī sveši ļaudis ar lāpstām, apslīkušajās ganībās nepacēlās kūdras vaļņi. Sūneklis snauda kā senāk, pierūdzis rāvas kā milzīgs, vasaras siltuma piesmacis trauks. Tāpat kā senāk kaila, nokaltuša alkšņa galotnē sēdēja vientuļš vanags un vēroja klajumu, vai tur nepakustēsies sīks laupījums.

Vai tikai viņi nav aizmirsti uz mūžīgiem laikiem? Vai mērnieku kungi nav bijuši veikli krāpnieki? Vai Stūris visus biedrības protokolus nav iemetis krāsnī?

Jaunais mežzinis meliorācijas lietas bija noskaidrojis galvaspilsētā. Viss ir kārtībā, papīri guļ savā vietā. Bet, diemžēl, valstij pietrūcis naudas. Vispirms jānobeidz lielie purvu susināšanas darbi pie Bārtas, pie Aiviekstes. Tie prasa milzīgus līdzekļus ik gadus.

„Jupis, tādu ķibeli, khe, khē!“ Saliņš neapmierināts krekstēja. „Kam tādus māžus vajadzēja sākt, ja nevar samaksāt?“

„Pacietīsim, Saliņu tēv!“ mežzinis paspieda vīriem rokas un aizgāja. Protams, kas viņam! Ne tās viņa egles, kas ik gadus kalst un nobirdina skujas. Vai viņam jābažījās, ka nenoslīkst kartupeļi vai ūdens neizgul rudzus? Valsts viņam ik mēnesi maksā algu, viņš nopērk maizi veikalā, viņš iegādājas kā pilsētnieks taukus, sviestu un baltos miltus. Tādēļ viņš tik vienaldzīgi saka — pacietīsimies!

„Khe, jupis!“

Turpretī Karstajam Maksim naudas nekad netrūka. Viņš prata iekārtoties, velti nekavēdams laiku pie nevajadzīgiem darbiem. Rudenī zemi art? — Protams, art var, visi ar, bet kas no tā atlec? Visu dienu cilā kājas pa ķepīgu zemi, bet vakarā tik vien mājās pārnes kā postalās sakrājušās smiltis. Bet, teiksim, rāmās rudens dienās, kad kartupeļi jau norakti un sākas pirmās salnas — ja viņš tādās dienās aiziet uz mežu, noskatās augstu debesīs šūpojoties smuidru egles galotni un, uzrāpies augšā, to nozāgē un ļauj tai kūleņojot novelties zemē, tad viņš zina, ka no debesīm ir nokrituši desmit lati. Viņam tikai steidzīgi jāšļūc lejā tos pievākt. Ja viņš nometī lapsu, ūdri, vai pat caunu, ja viņš novelk zvēriem ādas un pārdod, vai tad viņš pats sev nevar uzšūt lepnu kažoku?

Karstais Maksis mētājās apkārt sprais un dzīves priecīgs kā pārkarsēta tvaika bumba. Šo dzinuli viņa asinīs uzturēja kāds gaišredzīgs sapnis. Tas bija toreiz, kad viņš vēl stāigāja apkārt kā algādzis no viena saimnieka pie otra. Toreiz sapnī kāda dīvaina būtne atveda viņu muižas ganībās pie lielā akmens un teica — roc, te ir nauda! Kopš tā laika viņš akmeni labi pazina. Dažas reizes viņš te atnāca ar lāpstu un raka, bet zeme bija cieta, visapkārt pelēkajam milzim spiedās sīki oļi, Maksim drīz vien grūtais darbs apnika. Vispār, sapņi jāprot tulkot. Teiksim, ja viņam solīta nauda, tad nevar gribēt, lai kabatā tūlīt iebirtu skanīgs zelts. Nē, Karstais Maksis nebija tāds muļķis. Turklāt, uznāca kaņš, un Maksis tepat Tīreļpurvā bija paveicis dažu varoņdarbu. Tagad viņš ir Robežu jaun-saimnieks, un naudas akmens vēl arvien gul vecajā vietā. Vai tas nav bijis liktenīgs sapnis, ka šis pelēkais lauka milzis tagad sēž viņam kabatā? Teiksim, ja viņš to šoruden saspridzina un aizved uz jaunās šosejas stīgu, tad viņš saņems baltus latus, par to neviens lai nešaubās. Vispār viņš prot citādi dzīvot nekā kaimiņi. Teiksim, Teļaploku Gusts ved mājās visādas lietas, viņš pērk mašīnas, lopus un jaunus atspeņu ratus, kas maksā daudz naudas. Tādēļ viņš kunkst dienām un naktīm par savu nabadzību un postu. Bet Maksis nav tas cilvēks, kas vaidēs par nedzīvām lietām, viņš rikojas gluži otrādi. Viņš ved no mājām tikai prom. Teiksim, viņš zāgē bērzus un pārdod tos finieņu fabrikām, viņš aizved uz Rīgas galdniecību dažu vezumu apzāģētu būvmateriālu, pat malku viņš pārdod no savu ganību alksnāja. Un kur tad akmeņi! Šajā ziņā viņa sapnis ir droši piepildījies. Šī vērtīgā manta gul nopostītās muižas ēku pamatos neapjaužamos daudzumos. Viņam tikai vajaga mazliet atrakt un celt dienas gaismā milzīgos blūkus, nokraut jaunās šosejas malā vienādās grēdās, lai inženieri varētu tās apmērīt. Protams, tik smagu darbu viņš nevar veikt ar saviem spēkiem, tas viņam neatmaksājas. Bet tādēļ celemniekos slaistās peļņas vīri, kas to vien gaida, lai Maksis viņiem pieskandina pie deguna naudas maku. Viņa plāni aug ar katru dienu, bet viņš nebūt nav tāds karstās putras strēbējs, kā ļaudis par viņu zoboja. Teiksim, šosejai taču nepietiek ar laukakmeņiem vien. Vispirms jānoliek pamati ar kaļķakmeņu lauskām, kādi redzami Daugavas krastos un vēl dažās vietās. Bet kādēļ vest materiālus no

Daugavas, ja tāda pati manta guļ viņa māla kalnā? Tikai pāris metru zemes jānorok, birs atkal laukā skaidra nauda. Tikdaudz Maksis gan saprot no ceļa un jaunās būves, par to labāk nerunāsīm. Nē, kam viņam jaunās upes? Viņa dēļ mietiņi var nopūt kā sēnes. Viņa siena laiks sāksies pie jaunās šosejas, tā savienos bagāto Zemgali ar galvaspilsētu. Pat zemes strēmeli, kuŗu viņš atļāvis ceļa būvei, inženieri ir novērtējuši par augstu cenu. Bet ja viņam par to nemaksātu ne santima, arī tad viņš nestātos valdībai ceļā, nē, kas vajadzīgs, vajadzīgs, viņš nav tas cilvēks...

Tikai no viena vīra Karstais Maksis baidījās. Lūk, Stūris, ūdens dzirnavnieks, šis vecais lapsa, bieži bija redzams kopā ar ceļa inženieriem! Vai viņš tikai nedomā Maksi nogrūst pie malas?

Isajās dienās Teļaploku Gusts klaigāja apardams rūgājus, celmenieki savos plēsumos atkal kūpināja izcirstos kadiķus, bet Karstais Maksis pagrūda zem kamzoļa rokas zāģīti un aizsteidzās uz valsts mežu. Stundām ilgi viņš stāvēja atgāzis galvu, it kā katrā koka galā būtu piekārts spožs pieclatnieks. Slaidajās purva eglēs spīdēja ne tikai nožēlojamie lati, bet, visu kopā ņemot, vesela bagātība — trīs vai četri simti. Teiksim, ja viņš pagādā kādai Rīgas biedrībai Ziemassvētku egli, tad neviens vēl šodien nevar pateikt, cik lielu naudas žūksni viņš iebāzīs kabatā.

Vērīgi noklausījies, vai tuvumā nebrīkšķ mezsarga soļi, Karstais Maksis sirdīgi iespļāva delnās un manīgi rāpās augšā. Šajā ziņā viņš bija izskolojies par krietnu meistarū. Viņš uzrāpās slaidajā kokā bez kāpnēm un zariem, veiksmīgi apsīdams kājas ap gludo egļu mizu kā biezokņa lūsis.

Ticis galotnē, viņš to ātri nozāģēja un jāva kūleņot lejup. Pēc tam veiklais vīrs apskatījās pēc nākošās. Ja vien tā neauga pārāk tālu, tad Maksis iešūpoja galotni un, saķēris otru, ielēca blakus augošā eglē kā žigla sila vāvere.

Nesūdžēdamies par pakrūtes sāpēm, Maksis vienā dienā spēja sazāģēt pāris vezumu skaistu Ziemassvētku eglīšu. Nakts tumsā viņš nogādāja kokus savās ganībās, paglabādams visbiezākos brikšņos. Maksim prāta bija vairāk, nekā dažs celmenieku slaists iedomājās. Vai viņš varēja zāģēt egles svētku nedēļā, kad uzkrita pirmais sniegs? Tad pa pēdām mezsargs pienāks viņam klāt un paņems kā cilpā ieskrējušu lapsu.

Nē, Karstais Maksis nebija tas cilvēks...

Bet dažreiz viņam neveicās. Šī sasodītā lieta, viņš pat nebija to nosapņojis!

Kādu dienu Robežās ienāca mežsargi, arī jaunais mežzinis. Viņi nesa līdzī nozāģētas egles ripas un koši zaļus skuju paraugus.

Vai Robežu šķūnī kāds nelietis neesot paslēpis egles?

„Lūdzu, kungi, jūs varat līst kaut zem siena strēķa, mana māja ir tīra kā baznīca!“

Vīri apstaigāja jaunsaimnieka ēkas, pavēra durvis, bet nekā neatraduši sanāca atkal kopā. Patiesi, šajā vietā nebija nobirusi ne sīkākā skujiņa.

Un tomēr, velni! Viņi laikam bija saoduši! Viņi gāja tieši uz ganībām, skuju paraugus nesdami līdzī.

Maksis gāja viņu pēdās mazliet nedrošs, salicis, bet mute viņam vēl atradās savā vietā.

„Klausaities, kungi, kas jums nāk prātā? Vai man jāstaipās pēc jūsu eglēm, ja man pašam tās aug ganībās cik vajaga? Vispār man nav jānodarbojas ar niekiem, par zagšanu nemaz nerunājot! Man ir akmeņi un visādas mantas diezgan, teiksim, ja es departamentam nodošu klints akmeņus, tad jums gan vajadzēs apkaunēties. Bet manis dēļ jūs varat apgriezt visus krūmus — kas vajadzīgs, vajadzīgs, es neesmu tas cilvēks...“

Mežsargi egles atrada. Viņi piemērija nozāģētās ripas un salīdzināja skujas turpat jaunsaimnieka acu priekšā. Tās bija skaistas egles ar kuplām, koši zaļām dubultskujām, kas svētku nedēļā maksās desmit latus gabalā.

Maksis vēl negribēja padoties.

„Kungi, ja man departaments lūdz pagādāt svētku egli, tad es nevaru vest no sava purva nožēlojamus žagarus ar sarkanām skujām! Taču mazliet godīgākiem mums jābūt, ja mēs gribam sadzīvot! Teiksim, ja es esmu draudzei apsollījis baznīcas egli, tad man tā jārauj kaut vai no elles laukā! Bez tam koks taču aug tāpat, es to atstāju savā vietā. Ja es būtu zaglis, tad es nozāģētu visu balķi, tad jūs varētu sasiet manas rokas, es neteiktu nekā, es neesmu tas cilvēks! Bet, ja es esmu nogriezis sīku skuju vispārības labā, tad jūs taču nelaidīsiet lietu tālāk! Teiksim, ja kādreiz mežā iekrīt vētra, tad tā aplauz ne tikai galotnes, bet izgāž un sašķaida veselus kvartālus, tik daudz es no meža

politikas saprotu! Bet vai tādēļ jūs rakstāt protokolus, vai jūs sūdzat kādu tiesā?"

Protams ne, bet tagad mežzinis to taislījās darīt.

„Manis dēļ, ja tas vajadzīgs, vajadzīgs, es neesmu tas cilvēks, teiksim —“ Karstais Maksis nolaida rokas gar sāniem.

Vīri bija nepielūdzami.

Var jau būt, ka tieši uz svētkiem viņam būs jāstājas tiesas priekšā, bet tādēļ Maksis nebāzīs galvu zem ūdens! Vēl zemes bagātības ir viņa paša rokās, vēl viņš ir savu neatvērto akmeņu lautzuvju īpašnieks. Teiksim, ja inženieri pēkšņi aizvirzītu šoseju pa citu pagastu, tad nelaime būtu nesalīdzināmi lielāka. Bet stiga ir izcirsta, ceļa robežas atmērītas. Departaments tikai gaida viņa akmeņus, lai varētu sākt. Nē, Karstais Maksis nav tas cilvēks, kas skums par personīgām lietām...

Otrā dienā viņš aizgāja uz celmeniekiem un teica: „Janka, es tev maksāju latu vairāk — nāc šurp un strādā! Cel dienas gaismā visus muižas pamatus un paliec bagāts! Kas zina, tu tur vēl atradīsi zeltu! Tu vari sev sarunāt palīgus cik gribi, kas vajadzīgs, vajadzīgs. Bet man pašam neatliek tādām lietām laika!“

Akmeņi negulēja pārāk dziļi zemē, tie sēdēja viens pie otra vecajos muižas pagrabos, viegli sasiesti ar izmirkušū kaļķu javu. Mazākos viņi izcēla veselus, bet lielos milžus saspridzināja. Ik dienas Robežu apkārtnē klaudzēja veseri, šķindēja lāpstas, reizēm ar dobjū troksni uzšāvās gaisā dūņu un akmeņu šķembu jūklis.

Maksis bieži skrēja turp plātīdamies ar rokām, kā no vītola izbaidēta vārna.

„Acis neizsprindziniet! Es jūs neesmu nevienā biedrībā apdrošinājis! Bet troksnis ir to vērts! Vai nav dzirdēts, ko Stūris tagad saka? Netaupiet pulveri — es samaksāšu! Un kaut vai visas manas būdas uzietu gaisā!“

Pulveņa pietika. Stiprie celmenieku puiši cēla dienas gaismā lielus un mazus akmeņus, krāva tos garenās grēdās, lai saimnieks savukārt varētu aprēķināt cenu.

Bet viskarstākajā darba laikā, kad visapkārt Robežām skanēja sprādzieni, kad pat lielais naudas akmens sašķīda gabalos un aizvēlās uz visām pusēm kā milzu kālis, taisni tajā dienā Karstais Maksis saņēma aicinājumu ierasties pie tiesas.

plēšanas. Ja es būtu nosolījis akmeņu piegādi, es noteikti maksātu astoņi, ja vēl ne vairāk. Bet kas man daļas! Manis dēļ jūs varat sūkāt ikšķus! Bet zemes akmeņi man jānogādā turp par katru cenu, par to labāk nerunāsim! Ar inženiepiem esmu jau runājis, es solīju akmeņus jau rudenī, bet vēl nav par vēlu! Janka, tu taču negribēsi, lai jaunā šoseja izput tāpat kā jūsu upe!“

Nē, to Avotiņu Janka negrib, bet tagad viņš ir sācis vest kaļķakmeņus no Daugavas krautuvēm.

„Pirms tu nebūsi samaksājis par akmeņu izlaušanu, mēs tiem nepiedursim ne pirksta!“

Karstais Maksis varētu splaut šim iedomīgajam celmeņieku puisim sejā, bet viņš nav tas cilvēks. Viņš aizskrēja atkal mājās sameties kūkumā kā no celmeņieku vistu kūts izdzīta lapsa.

Patiesi, Karstais Maksis nebija tas cilvēks, kas izputēs citu nolaidības dēļ. Viņš sarunāja vīrus ar zirgiem no otra pagasta, tie atbrauca un aizveda viņa zemes akmeņus dažās dienās. Protams, peļņas vīri viņam iecirta makā krietnu robu, bet kas vajadzīgs, vajadzīgs. Teiksim, ja viņš mocītos visu ziemu pats, vai iznāktu vairāk? Viņš noplēstu tikai lietas un nodzītu zirgu, viņš apbaņotu lopam visas auzas, pats nolauztos līdzī kā vergs. Turklāt viņam nebija laika, šoziem nepavisam ne, jo veselu mēnesi viņš jau pavadījis bezdarbībā dažu iedomīgu cilvēku dēļ. Vēl šoziem viņam jāizcērt piešķirtie būvkoki, tie jāsaģatavo balķos un jāizved no meža, jo citu vasaru viņš sāks būvēt jauno istabu.

Hm, jā, bet kokus vajadzēs sazāgēt plankās, dēļos, sijās, bet kur gan viņš to izdarīs, ja ne pie Stūra? Viņš taču pats tagad nepirks gateri, kam viņam tas vajadzīgs? Viņš velti nemaksās nodokļus, nealgos mašīnistus, nē, tādēļ viņam nav piešķirta jaunsaimniecība, bagātais muižas centrs! Viņš taču neplēsīsies pats un nenodzīs citus kā Teļaploku Gusts vai lielīgais Stūris, šis suns no cilvēka, kas arvien glūnēja atspiedies uz dzeltenā spieķa, teiksim, kā uz kāju starpā iežņaugtas astes...

Bet tagad viņš turēs acis vaļā, tagad viņš zina, ar ko darīšana.

Karstais Maksis sarunāja no otra pagasta arī meža cirtējus.

Celmenieki veda akmeņus. Ar pirmajiem gaijiem viņi cēlās baņot zirgus, lai gaismai austot iebrauktu Daugavas krastu lauztuvēs. Caur mežiem un aizsnigušiem krūmiem peļņas vīri bija ievilkuši ziemas ceļu. Steigā viņi spēja izbraukt divas reizes dienā, mājās atgriezdami lielā tumsā, kad pie zaļgani zilajām debesīm jau mirdzēja starainas zvaigznes.

Stūris tiešām bija nosolījis akmeņu piegādi. Viņš bieži bija redzams Daugavas lauztuvēs vai arī mežniekos līdz pat Dūkšupes krastiem. Viņš rīkoja ļaudis, noteica cenas, viņš bija atbildīgs, lai peļņas vīri neizkrauj akmeņu grēdās lielas spraugas. Dažreiz viņš iegrūda dzelteno spieķi tukšumos un kļiedza: „Kas tas par sesku, kas te izbūvējis alas? A —? Vai jūs domājat, es maksāšu par gaisu, ko jūs atvedat no Daugavas?“

Neviens nenāca čaganajai akmeņu grēdai tuvumā.

„Kas negrib godīgi strādāt, lai brauc uz Rīgu sniegu tīrīt!“

„Vairāk jau nopelnītu!“ kāds iesaucās vīru pulkā.

„Kuņš tas gudrinieks bija?“ Stūris atgāza augumu uz spieķa.

Tā tak Vāvuļu Tince, velna pismāsa, kuņai ne sniegs aizputina muti, ne sals aizrauj lūpas. „Gaisu maksā — gaisu ved!“

Stūris neielaidās ar Tinci valodās. Viņš aizgriezās prom kā rijīgs asaris, laikus ieraudzījis viltus ēsmā atskabargainu āķi.

Uzņēmējs prata sīksti izkalkulēt vešanas cenas pēc katra nobraukta kilometra. Jo tuvāk, jo lētāk, bet peļņas vīriem tas labuma nedeva. Vairāk par divām reizēm dienā neviens nespēja izbraukt, kaut viņa zirgs auzās vien būtu turēts. Tādēļ ļaudis plēsās savā starpā, lai iegūtu tālākās grēdas. Viņi nomocīja zirgus, ik dienas tos dzīdami piecdesmit kilometrus, paši vakaros krita gultās tikpat smagi kā dienu cilātie akmeņi.

Saliņš brauca ar abiem zirgiem. Jauno Seķi Dāvis turēja savos grožos un, lopu žēlodams, dažkārt uzkrāva mazāk nekā gribētu. Tāpat Avotiņu Janka un Vāvuļu Tince ar saviem vecajiem kleperiem nespēja bez diviem braucieniem vienu kubikmetru nokraut.

Tikai Teļaploku Gusts ar tādu peļņu neapmierinājās. Viņš sajūdza divus zirgus divās ragavās un, viens abus

pajūgus vadīdams, nokrāva vairāk nekā trīs kubikmetru dienā. Viņš centās arvien pirmais iebraukt krautuvēs, lai gaismai austot jau varētu ar pilniem vezumiem atgriezties.

Citādi peļņas vīri turējās kopā. Viņi brauca klaigādami viens aiz otra garās rindās, cits citu mudinādami un skubinādami zirgus. Dienas bija īsas, ikviens centās ātrāk atbraukt mājās, lai citu rītu atkal laikus varētu doties tālajā ceļā. Ziema pieturējās samērā laba, ne pārāk sala, ne putināja, tikai derēja jauna sniega kārtiņa, jo ceļš bija noberzts gluži pelēks.

Dzīvība nenorima ne daugaviešos, ne mežiniekos. Veseli kalni ceļoja no kaļķakmeņu lautzuvēm un nogūla garās grēdās cauri Stūru un Karstā Makša saimniecībām, aizstiepdamies līdz pat Dūkšupes krastiem.

Kādu rītu Teļaploku Gusts atbrauca lautzuvēs reizē ar citiem. Viņš bija saīdzis, nelaiņns, svieda akmeņus kā pagadījās un iespēra zirgam ar kāju, kad tas pēc priēžu skujām snaistīdamies nelaikā parāva ragavas uz priekšu.

„Vai stāvēsi, rīja!“

„Neesi šorīt barojis!“ vīri smējās.

„Velna sievas —!“ Gusts tikai šņāca, bažīgi raudzīdamies visapkārt. Krautuve pildījās ar pajūgiem, visur kustēja un mudēja. Peļņas vīri kļiedza uz zirgiem, ikviens steidzās pirmais piebraukt pie akmeņu grēdām. Jau neskaitāmi vezumi aizslīdēja pa sabraukto sniegu un tikpat daudz tukšu pajūgu nāca klāt.

„Sen jau varēja būt ceļā!“ Gusts nerimās pukoties.

Beidzot arī viņš varēja braukt. Ragavu slieču tērauds, saduroties ar cietām akmeņu šķembām, asi iekaucās un, palseņajam sniegam jūkot, abi Teļaploku pajūgi izgriezās no krautuvēm. Bet vai viņš varēja garajai vezumnieku rindai aizkļūt garām? Celmenieki vilkāš pa šauro ceļu, ne paši ēduši, ne zirgus barojuši. Gusta jaunā ķēve, nespēdama slaidās kājas valdīt, bieži uzcirta pakavus uz Avotiņu Jankas slieču galiem.

„Rāpos līdz vakaram kā utes!“ Gusts pārskaities rūca. Nekad Teļaploku saimnieks nebija tik apnīkstoši mērijis gaŗo ceļu kā šoreiz. Saīgušā prātā viņš apcirta ar aso pātāgu ceļmalas priedītēm zarus, viņš stāpīja kaklu uz visām pusēm, vai neparādīsies kāds brīvs ceļa līkums, kur viņš varētu citiem aizbraukt garām. Bet nē, akmeņu vezumi aizlocījās, cik tālu vien acis varēja saskatīt.

Pēc dažām stundām peļņas vīri tuvojās jaunajai šosejai. Pēkšņi pajūgu rinda apstājās. Vezums tikko neuzgrūda Gusta jauno ķēvi uz kaimiņu ragavām.

„Kas ir, ka nekust!“ Gusts kļiedza, iebridis sniegā. „Kā tad! Viens jau pinas kankaros!“

Saiņa ragavas bija iestrēgušas kādā gravā, un zirgs, straujāk ieguldamies sakās, bija izskrējis no ilksīm. Vecās sakas karājās uz lopa kakla ar sarautām dzenaukstīm.

„Khe, jupis!“ večuks noplātīja rokas un raudzījās uz visām pusēm kā glābiņu meklēdams.

Tince apturēja priekšējo pajūgu, pārējie celmenieku vīri sanāca apkārt, lai redzētu, cik neveiksme liela.

„Jārauga sasiet —“ kaimiņi sprieda.

Bet Gustam nebija laika. Viņš atskrēja šurp vīcinādams pātagu, it kā grasītos večuku sist.

„Kam tu brauc ar tādām panckām no mājas laukā?“

„Ar vecām lietām jānopelna jaunas, ko tu gan domā?“ Saiņš strauji izslēja bārdas rugājus.

„Atkal stundām būs jāmūdzō!“ Gusts nopurinājās.

„Brauc garām, ja tev deg!“ Tince steidzās kaimiņam palīgā ar vārdiem un darbiem. Viņa tūlīt ķērās pie satrūkušajām zirga lietām un, citādi nevarēdama atraisīt sacietējušo mezglu, iegrūda sakaltušo ādas gabalu zobos. Pusvērtām acīm un piepūstiem vaigiem nīprā meita blenza svainī.

„Kam tu šorīt tik ilgi gulēji? Mūsu dēļ jau sen varēji lēkšot atpakaļ! Vai sieva turēja aiz krekla?“

Gusts ierāva galvu plecos kā gailis, ieraudzījis niknu purva pūci.

„Zināms! Kopš pagājušās vasaras abas guļ virsū kā siekstas! Es pat nevaru vairs laikā no mājām izbraukt!“

„Vai tu nēmi sievu tikai prieka dēļ? Taču pienācis laiks, kad tev jāšāk arī viņa aptecēt...“

„Nu, tādēļ es te plātu rokas, stubā!“

Tince izrāva ādas gabalu no mutes.

„Ko? Šodien? Un tādā brīdī tu vēl brauc no mājām laukā!“

„Vai tu gribēji, lai es sēžu klāt ar atlocītām rokām? Ja tu netaisītos pa kājām, es jau sen būtu gabalā!“

„Taču brauc garām!“ Tince pārskaitusies kļiedza.

Gusts pārlaida skatu ceļa malai. Viņš pamīnāja sniegu,

lai pārbaudītu, vai te neslēpjas kāda bedre un, paņēmis ķēvi aiz pavadas, sagrieza pajūgu sāpus.

Bet neveiksme jau glūnēja zem sniega. Gusta vezums sašķiebās un iesēdās pelsenajā kupenā tik dziļi, ka lops velti raustīja aizjūgu.

„Nū, nū!“ saimnieks kļiedza, pātagu vīcinot.

Smagā akmeņu krava noguldīja vezumu kā ezerā.

Rindas pēdējā galā piestājās arvien vairāk peļņas vīru.

„Kas ir, ka nekust?“ viņi kļiedza savukārt.

Ceļš bija nosprostots.

„Tavu ķibeli, jupis!“

Vecais Saliņš uztraucies plātīja rokas, Gusts sirdīgi pēra zirgu, bet Tince steidza siet satrūkušās dzeņaukstis, ne brīdi nevaldīdama muti.

„Ko nu dauzi nabaga lopu! Drīzāk pašam āda jānovelk!“

Gusts tikko valdījās nevilcis arī svainei. Bet pēkšņi notika kaut kas skaļāks, kaut kas gluži uztraucošs. Peļņas vīru pulkā ieskrēja Vāvuliene koka tupelēs un kailu, izpūrušu galvu. Rokas mētādama, vecā sieva kļiedza:

„Gust, Gust, vai tev prāts, vai tev sirds? Mājās pēdējā stundiņa klāt un tu vēl plēsies ar akmeņiem! Tak palīdziet, jaudis!“

Gusts nolaida pātagu.

„Es taču nevaru gāzt vezumu grāvī!“

„Gāz, gāz, dēliņ, un skrien cik jaudas! Ak tu briesmīgā posta stunda! Vai tev tie akmeņi taisni šodien jāapēd?“

„Es jau sen būtu mājās, ja jūs man visu rītu nemaisītos pa kājām!“ Gusts vēl mēģināja taisnoties.

Tince jūta, ka jāiet mātei palīgā. Viņa iesvieda dzeņauksti Saliņa rokās un sauca: „Vīri — žurp! Nevar taču akmeņu dēļ divas dzīvības laist postā!“ Abas sievietes sāka sviest no iestrēgušā vezuma smago kravu. Arī kaimiņi piesteidzās palīgā, beidzot tie pieķērās pie kulbas malas, sagāza vezumu slīpi. Tince steigā izgrūda ar kāju pēdējās kaļķakmeņu lauskas un izrāva no svaiņa rokām grožus.

„Dāvi, pievāc manu zirgu!“ Viņa steigšus aizbrauca ar jauno ķēvi. Gusts nolaida rokas, it kā viņš būtu aplaupīts.

Vāvuliene kunkstēdama aizlīgoja mājās.

Pēc brīža akmeņu vedēju rinda atkal sakustējās, ar slaidu loku ieslīdēja celmenieku alksnājos, kur otrā pusē purvam gaidīja jaunās šosejas stiga. Tikai ceļmalā palika tumša, izmētāta akmeņu čupa.

Pēc stundas Gusts atbrauca tai pakaj. Viņš taču nedrīkst zaudēt šīs dienas peļņu! Tagad, kad ģimenes pieaugums viņam sagādās neapbrēķināmus izdevumus! Kad jāalgo meita un jāpērk visādas drēbju lupatas! Kas zina, cik vecmātei būs jāmaksā un kādas zāles viņa nepasūtīs! Ja visu saskaīta kopā, tad viņš ne mirkli nedrīkst zaudēt laika, viņam jābrauc arī šodien otro reizi uz Daugavas krastu, ja reiz Tince stājusies viņa vietā. Taču neviens akmeņu vedējs viņa bērna dēļ nepaliks mājās, visi steigsies vest, kamēr vien turas sniegs uz ceļa un akmeņi Daugavas malā. Pat Dāvis neaizbrauca Vāvuļu zirgu mājās, bet ļāva tam rikšot aiz sevis, lai arī Tinces akmeņu grēda nezaudētu ne vezuma.

Tādēļ Gusts pātagu vīcinādams aizbrauca mājas ceļam garām gluži kā citās dienās. Viņš pārradās tikai lielā tumsā, kad Greizo ratu zvaigznājs jau bija sagriezies slīpi un zem ragavu sliecēm asi čirkstēja sasalušais sniegs. Ziema pieņēmas bargumā.

Gusts nojūdza zirgu, ar troksni sviezdams abas ilksis. Tomēr neviens nenāca viņam šovakar palīgā. Arī logi bija aizklāti ar tumšām segām. Šķiet, Teļaplokos bija iebrukusi nāve.

Gusts pārkāpa sliekšni. Viņš nedzirdēja ne sievas vaidēšanu, ne bērna balsi. Tikai kaimiņienes stāvēja otrā istabā, neredzēdamas, ka līdz ar salto gaisa mākonī ienāca saimnieks. Viņas neteica ne vārda, pat nepaskatījās uz viņa pusi.

Gusts gausi novilka virsdrēbes, iestājās guļamistabas durvīs.

Herta vēl elpoja, bet puika bija noslāpis, pirms Tince spēja atvest vecmāti. Nelaieme bija notikusi ātri, nenovēršami, kaut Vāvuliene lauzīdama rokas skrēja no vienas istabas otrā. Tur viņš guļot skalu grozā, mazs līķītis, mazliet par ātru atsteidzies pasaulē.

Ko Gusts varēja teikt? Viņš nepavēra ne lūpu, arī nenostājās pie sievas gultas, lai uzliktu delnu uz viņas sviedrainās pieres. Tad jau celmenieku sievas viņu nories kā niknas purva pūces! Turklāt viņš nedrīkst šobrīd ne kliegt, ne pacelt balsi, viņam tikai drūmi jāsaveik piere un ar cietu dūšu jāuzņem bargais liktenis, kas šajā aukstajā ziemas dienā ielauzies viņa mājā, it kā no purva izgriezies, stindziņš sniega viesulis. Viņš slepeni bija cerējis sagaidīt dēlu,

šo mazo, kuslo dzīvību, kas sākumā gan kopjams, audzīnāms, bet vēlāk stātos viņam blakus laukos un mežā kā uzticams palīgs, kam nebūtu jānoskaita mēnešalga un jābažījas, ka viņš varētu uzteikt darbu. Tāds puisis viņam reiz noderētu, kas spētu, cilāt izkapti, lāpstu vai mežinieka cirvi veiklāk nekā viņš pats. Bet te nu šīs cerības izputēja gluži sīka iemesla dēļ. Kāda nogulēta un nelietderīgi novilkta stunda bija izšķīrusi viņa bērna likteni. Vai tas nav dīvaini un neizprotami? Jaunā dzīvība pirms dzimšanas jau bija apzīmogota ar celmenieku postu. Jau mātes miesās viņš bija nolemts gausai vienaldzībai, kas pat nāvi aiz muguras pamanot nepasteidzina soļus. Dievs, Kungs, kādu jaunu, nenovēršamu likteni tu esi uz visu mūžu līdz ar celmenieku sievu ievīlīcis Teļaploku pagalmā!

Gusts nosvieda rokas gar sāniem kā divus liekus akmeņus.

Otrā dienā sagriezās putenis. Nerimstošas sniega vērpētes aizvilka ceļus, piedzina mežus un Daugavas krautuvi ar dziļām kupenām. Gusts tomēr brauca spītēdams, lai skarbaiss vējš izpūš no acīm bēdas un nožēlas. Kaut vējputenis izgrieztu no viņa mājas arī šīs divas apburtās nelaimes! Viena guļ vaidēdama gultā, otra salīkusi kunkst kā apnikusi ragana, ko pat vecais Sūnekļa purva velns neņem pretī. Divas liekas sievas viņam tagad guļ uz kakla, ne govīs viņas spēj izslaukt, ne cūkas pabarot! Viņam jāalgo atkal meita, kur šajās peļņas dienās vislabāk būtu atmaksājies puisis. Ak, visa pasaule bija sagriezusies drausmīgā jūklī!

„Man tagad cilpa jāmet kaklā!“ Teļaploku Gusts gaudoja.

Tomēr mirt viņš negribēja. Viņš brauca atkal ar abiem zirgiem peļņā, vienalga, vai no debesīm griezās sniegpuutenis, vai sals izcirta asos zobus cauri viņa aitādas kažokam. Viņam ne mirkli neatlika laika sildīties pie krāsns, pat svētdienās viņš nedrīkstēja atlaisties gultā, jo saimniecība viņu rāva un plēsa uz visām pusēm. Viņš taču nedrīkstēja izputēt! To tik vēl vajadzēs, lai šie čūsku dūrēji par viņu smietos!

Atkal kustējās akmeņu vedēju rindas. Pēc mēneša Daugavas krautuves bija iztīrītas, kaļķakmeņu grēdas gulēja uz jaunās šosejas stigas, dziļi iegrimušas sniegā un nesa-salušajā purva zemē.

Vīri pārskaitīja naudu, izdzēra dažas pudeles degvīna un, pāris dienas novārtījušies gultās, sāka gudrot par jaunām peļņām. Viņiem pat neatlika laika pārvest no meža malku. Stingrā ziema un labais ceļa laiks jāizmanto.

Kamēr dzirnavniekam ūdens cilās gateņa zāģus, celmeņiem peļņas netrūks. Arī šogad Stūris bija nosolījis cirsmas. Vīri noraisīja no ragavu balzieniem kulbas vai grants kastes un uzsēja kūleņus. Viņi sagatavoja mazās ragaviņas, virves un baļķu ceļamos bomjus. Bet pirms celmeņieki jūdza zirgus, viņi gribēja ar dzirnavnieku aprunāties.

„Par cik latiem šogad līdīs kubikmetrs no meža laukā?“
Stūris sarāva uzacis.

„Par cik —? Dēli, dēli, kam liekus vārdus tērēt un dienas kavēt? Kāda cena, tāda maksa. Vai pirmo reizi sastrādājam?“

„Jā, jā. Bet šogad cirsmas atrodas tālāk, četras reizes vairs nevar izbraukt.

„Vai tā mana vaina, ja Dievs savu mežu tik tālu izaudzinājis?“

„Nē, par to naudu baļķi sapūs pie celmeņiem!“ vīri palika pie savas taisnības.

„Nepūs, nepūs, dēli! Izslīdēs viens pēc otra kā glumi zuši.“

„Nelīdīs! Tad labāk mēs sēžam mājās un kurinām sevām plītis!“

„Atpūtieties, dēli!“ Stūris mierīgi piekrita. „Bet cena ir tāda, ne santima vairāk, ne mazāk.“

„Khe, khē!“ vecais Saliņš nemierīgi nokrekšķinājās. Bet vīri vairs neklausījās, viņi gāja prom.

„Jupis! Vai mēs tielētos, kaimiņ, ja varētu galus savilkt kopā? Zirgiem jāēd, pašiem jāēd, lietas dilst, drēbes plīst, neba kavētos, ja varētu.“

„Arī man tie gali jāsavēlk kopā, Saliņtēv!“ Stūra valoda kļuva gluži maiga. „Tāpat siksna trūkst, mašīnas dilst, eļļa jāgādā un lietas jāpērk. Un nodokļi un procenti un apdrošināšanas — pats zini, Saliņtēv, ko tas iztaisa! Vai es nemaksātu, ja varētu?“

„Kas ir, tas ir!“ večuks piekrita.

„Bet tu varētu gan sākt, kaimiņ! Kamēr cirsmas neviens nav aizticis, tu nopelnītu naudu. Stigas malā gul labākie baļķi — katrā kokā krietns vezums. Tu veikli piekrautu

un ātri atgrieztos, tas tev pašam ir skaidrs. Četras reizes dienā tu izbrauktu un katru vakaru pārvestu mājās desmit latus. Padomā, pirms es neielaižu cirsmā citus!“

„Khe, khē, jupis, diez' ko dēli teiks —.“

„Vai tu par saviem zirgiem vairs neesi noteicējs, Salīņtēv?“

„Ko nu par to! Bet aprunāties gan derētu visiem kopā.“

„Sāc tikai vest, gan jau aprunāsimies turpat mežā pie celma!“

„Nuja khe — bet. Ja esam sākuši runāt par naudu un darbu — khe — es arvien taisos prasīt — kā ar to upi — khe, jupis! Vai tur kas iznāks ar?“

„Iznāks, iznāks. Bet tu taču nedomāsi, ka ziemas laikā var sākt tādus darbus. Tagad jācērt meži un jāved baļķi, Salīņ! Tagad jānopelna nauda, lai varētu ierīkoties, kad upe būs izrakta, kad jāsāk apart purvi...“

„Khe, nuja. Bet divas vasaras jau aizgājušas...“

„Ko nozīmē tik lielām lietām divas vasaras? Esi mierīgs, Salīņtēv! Tiklīdz valstij būs nauda, lietas kustēsies pašas no sevis. — Bet tagad ej mājās, baro zirgus un sataisi ragavas! Un pietāupi naudu — tās tev vajadzēs vairāk nekā man!“

„Nuja, ar to stigu —! Nebūtu dūksts priekšā, tad vēl —. Šogad pamīksta ziema...“

„Tu esi vecs mežinieks, Salīņ, vai tu nezini ko iesākt ar nieka dūksti? Sagāz skujas un brauc kā pa tiltu!“

„Esmu gan visādi izdarījis —.“

Salīņš aizgāja domādams. Ja četras reizes dienā izbraukšu, tad nebūtu daudz jāgudro. Tad nopelnītu auzām un lietām, kāds lats atliktu arī sēklai. Par akmeņiem šis tas ir iekrāts, par baļķiem nāktu vēl klāt — varētu jau gudrot par purvu un mākslīgiem mēsliem. Tikai Dievs zina, ko kaimiņi par to domā...

Tiesa, arī kaimiņi domāja un lādējās. Ar akmeņiem jau noplēsās kā vergi, kur nu vēl šeit! Apcirkņi jau izbaroti tukši, bet tirgū auzu pūrs maksā dienas algu. Kur vēl lietas, aizjūgi, pakavi, radzes un naglas, par cimdiem un zābakiem nerunājot! Nē, lai Stūris pagaida, kamēr marta saule sāks kausēt sniegu...“

Arī Tejaploku Gusts apjuka. Tiesa, par lopbarību viņam nebija jābēdā, viņam pietika auzu un āboliņa līdz jaunai

ražai, bet citādi viņam naudas vajadzēja vairāk nekā celme-
niekiem. Sieva vēl arvien jutās nevesela, ik dienas locījās
kūtī un virtuvē kā tukša, izdēdējusi rudzu vārpa. Arī sievas
māte vilkā meitas pēdās kunkstēdama un vaidēdama, it
kā staigātu jau septiņus gadus nāvei parādā.

„Nabagmāja!“ Gusts kļiedza.

Ja viņš šoziem vēl nevar mēnesi nobraukt meža peļņās,
tad viņš nākošo vasaru iekritīs stāvus badā! Ne viņš pa-
grabu uzcels, ne sējmašīnu iegādās! Viss taču maksā bez
jēgas un gala! Arī puisis siena laikā jāalgo, un rudenī ganu
meitai jānoskaita govš vērtība. Viņam jāsāk taupīt un
krāt, viņš vairs nevar dzīvot tik plaši kā līdz šim. Meitu
viņš vairs neturēs, jo sieva ir diezgan pūtusies. Cik tagad
govju slaucamu? Jāsmejas! Tik ātri arī nenāks vajā, visa
kūts kā aizbāzta...

„Ar krējumu taupīgāk!“ Gusts kļiedza ik rītus, ik va-
karus. „Atnāks vasara, varēsīt atkal strēbt! Bet tagad
katra karote maksā dzīvu naudu!“

Ziema pieturējās mīksta. Mazliet piesala, atļaidās, naktīs
iemirdzējās zvaigznes. Malkas vedēji pamazām iebrauca
meža ceļus, ik dienas tos nogludinot līdzienākus un glumā-
kus. Ragavas slīdēja gurstēdamas, un mežinieki nespēja
vezumus nokraut.

„Khe, jupis! Grēks tādā laikā gulēt mājās!“ Vecais Sa-
liņš mīņājās pagalma vidū, ilgi pētīdams gaisus. „Tik ilgi
stomīsies, kamēr citi noraus no deguna labāko komosu.“

„Nebūtu gan ļauni atvilkt elpu,“ Saliņu māte deva pa-
domu. „Vēl tak visiem gul akmeņu smagums kaulos.“

Večuks aizdegās kā sauss egļu skals, kas strauji liesmo-
dams meta bīstamas dzirksteles.

„Neaizstāvi tos mīkstmiešus! Visu ziemu vilkušies aiz
akmeņu vezuma kā snauduji. Vai tas kāds darbs? Vēl derētu
abiem izsutušos kaulus palocīt. — Jūgs un brauks!“

„Vai Stūris solījās piemaksāt?“ Dāvis neticīgi apjautājās.

„Nestomies! Auj kājas!“

Brāļi saskatījās. Viņi pazina tēva dusmas. Ne vārda vairs
nebilduši, viņi sāka posties. Viņi sakārtoja ragavas, iznesa
virves, zirgu lietas un balķu ceļamos bomjus.

Viņi brauca klusēdami, viens otram apnikuši, kā sveši,
naidīgi cilvēki. Dāvis redzēja tikai raibo Seķa muguru,
Reinis raudzījās egļu galotnēs, gluži kā Karstais Maksis

pirms Ziemassvētkiem, bet tēvs skubināja veco zirgu, it kā aiz muguras viņam sekotu kāds ļaundaris.

Viņi apstājās pie stigas.

Te nu gul apsnigušie baļķi, krustām un šķērsām, gan līdzās viens otram. Ne par lieliem, ne maziem, lai vienu uzceļot uz kūleņa, iznāktu kārtīgs peļņas vīra vezums. Tikai tumšā dūkst atkausējusi sniegu kā silta, vaļēja mute.

„Nelūriet! Nesiet skujas un sviediet iekšā!“

Puiši nes smagus skuju klēpjus un sviež atkusušajā ūdenī, veidodami mīkstu tiltu. Vecais mežinieks pa to laiku noskatās izdevīgākos kokus un atmin sniegu, lai ērtāk piebrauktu ragavas.

„Nu, vai būs, jupis?“

„Būs, būs — bet —.“

„Ģeķi!“

Nē, Dāvis neņem grožus. Viņš skatās platajā zirga krustā, spītīgi iecirtis zobos apakšējo lūpu.

„Vai t' kustēsi, jupis!“

„Es nezinu —.“

Cirmsas otrā galā iezviedzas abi Teļaploka zirgi. Gusts izremšas no ragavām un vēro plašo baļķu klājienu. Aiz saimnieka tuntuļo svešs puisis.

„Es jau domāju — rīma arī klāt! — Taču ņem grožus, miruli!“

Tēvs pieskrien pie pajūga, atgrūž dēlu sāpus un ievēl ar grožu mezglu pa lopa muguru. Zirgs iekrācas, strauji pārlec pār nosegto dūksti. Ar plašu loku un veiklu mežinieka maņu večuks piebrauc pie baļķa, atrauj sienamās virves un paķer bomi.

Tad arī dēli smīnēdami nāk palīgā, nekā laba šodien neparedzēdami.

„Glūņas —! Khe, jupis tādus —!“

Beidzot vezums ir piekrauts.

„Brauksi —?“

„Nē!“

Salīšs pārskaities atkal paķer grožus. Baļķis sakustas un strauji izslīd no cirmsas. Pie dūksts Seķis vēlreiz iekrācas un sāk mīņāties ar visām četrām kājām.

„Nū!“ Večuks sagriež cieta grožu mezglu ap galvu kā lingu un sveļ pa lopa sāniem.

„Nū, āda!“

Seķis lec, bet šoreiz smagais vezums parauj lopa sāņus. Zirga kājas iestieg starp skujām, tas sagrīojas, klūp un krākdams nogulstas uz labajiem sāniem. Skaļi nobrīkšķ ragavu ilkss.

„Jupis!“

Ne vārda neteicis, Dāvis izrauj grožus no tēva rokām un atgrūž večuku sāņus. Reinis atrauj sakkoku siksnu. Zirgs atkal strauji lec, saraudams izdilušo sedulku un, klumburodams pa neaizsalušo muklāju, izkārpās otrā malā.

„Jupis!“

Lops trīs novārtījies dubļos un vairākas reizes piesit pie zemes pakaļejo kāju. Baltajā sniegā pil tumšas asinis.

„Khe, Jupis!“

Pie nelaimes vietas pienāk arī Teļaploku Gusts.

„Atkal neizturēja panckas —?“

Vecais Salīņš apmulsis stāv pie vezuma, stīvās rokas neveikli saliecis gar sāniem.

„Kam tu skrien kā akls?“ Gusts ļauni smīn. „Vai nevarēji pagaidīt, kamēr aizsalst?“

„Kam tu negaidīji?“ Salīņš noskurinās, it kā pats būtu izrāpies no muklāja.

„Vakar vajadzēja sniegu samīdīt, ja šodien gribēji tikt pirmais —.“

„To tu gaidīji, lai pats ieskrietu mežā pirms gaismas! Tu tos kokus apēstu, ja varētu!“ Večuks izmisis plāta nevarīgās rokas.

„Bet šoreiz pats aizrijies! Edz', Seķis nelaiž vairs kāju pie zemes!“

Zirgs bija samocīts. Vadājot tas stingri kliboja. Dāvis berza ar skujām lopa sāņus, bet Reinis klusēdams kārtoja aizjūga siksnas. Ne vārda nebilduši, dēli nogāza balķi, pārvilka tukšās ragavas pār dūksti un sāka rīkoties ap salauzto ilksi.

Šajā brīdī pienāca arī Karstais Maksis. Tepat Stūru cirsmai blakus gulēja viņa būvkoki. Tiem jānomērī gaņums un resnums, jo Maksis atdevis kokus izvest peļņas vīriem.

„Man tas neatmaksājas!“ viņš teica. „Ne man laika, ne patikas nodzīt zirgus. — Vai Stūris tavu Seķi var samaksāt, ja lops būtu palicis guļot? Teiksim, ja būtu pārlauzis kāju vai citādi —.“

„Tu jau esi tūkstošnieks, ko ar tevi runāt!“ Salīņš vēl arvien nespēja attapties.

„Jā, paldies Dievam! — Cik tad beidzot Stūris jums maksā? Vai nerauj ādu nost tāpat kā ar akmeņiem? Toreiz mani neviens neklausīja. Zirgus jau nodzinuši, tagad nokārsies paši. Jūs tak viņam audzināt dubultu vilnu — tam sunim!“

Vīri drūmi klusēja.

Dāvis sasēja sedulkas siksnu un kaut kā iekāra Seķi sa-
rautajos aizjūgos. Ne vārda neteicis viņš uzsēdās uz kūleņa
un aizbrauca mājās. Zirgs ļodzījās krustos, saudzīgi laiz-
dams kāju pie zemes.

Karstais Maksis dedzīgi turpināja.

„Taisnību sakot, man par jūsu muļķībām galva nesāp.
Rītā sabrauks Viršu druvinieki un izraus kokus no meža
kā skalus. Man nav jāskopojas ar dažiem santimiem kā
Stūrim, es neesmu tas cilvēks, kas otram ķersies pie rīkles.
Ja jūs būtu veduši manus akmeņus, jūs tagad varētu gulēt
augšpēdus gultās un gaidīt pavasari. Teiksim, ja es būtu
maksājais —.“

Cirsmā iebrauca vēl daži celmenieku vīri. Tejaploku
Gusts steigā aizskrēja pie saviem pajūgiem. Salinš nenok-
lausījās Makša stāstu līdz galam.

„Griez klāt! Kraus no vietas!“ viņš strupi norīkoja jau-
nāko dēlu.

„Teiksim, ja es būtu maksājais tikai divdesmit santimus
vairāk, tad jums nebūtu vajadzējis skriet tik agri no mājām
laukā. Bet es varēju maksāt arī piecdesmit. Akmeņus es
pārdevu izdevīgi, par to labāk nerunāsim. Divdesmit latas
kubikmetrā, un dažās nedēļās vīri nokrāva kilometriem
garas čupas. Pajautājiet, cik es viņiem maksāju! Nē, es
neesmu tas cilvēks, kaut arī mežzinis gribēja mani izpu-
tināt. Egles viņš pārdeva pats, to pat mācītājs sludina baz-
nīcā. Bet es viņam neskaužu, nē, man nav jānodarbojas ar
niekiem! Ja vajadzēs, es vēl pavasarī celšu akmeņus laukā
no zemes. Visi mani kalni ir pilni kā nelaimes un ķezas.
Arklu man nemaz nav vērts deldēt, es tikai paroku un
ņem mantu laukā, vienalga, lietus līst, vai saule spīd.
Es ražoju bez sēšanas un mēslošanas — nē, man nav jā-
ķeras otram pie kakla!“

Bet neviens Karstā Makša valodā neklausījās. Cirsmā
strauji atmodās steiga un troksnis.

Peļņas vīri zināja, ka velti dzirnavnieku gaidīt pie celma.
Labāk agrāk ierasties mežā un vēlāk pārbraukt mājās.

Celmenieku sievas naktī cēlās un baroja zirgus, pirms gaisma steidza brokastis un vakaros žāvēja vīru samirkušās zeķes. Viss notika kā senāk jau desmitiem gadu, kamēr vien pie Dūkšupes šalca koki un celmenieku vīri izsalkuši gaidīja ziemas peļņas.

Tikai Salīņu Seķi šoziem neredzēja balķu vilcēju rindās...

Sūnupes leja kļuva arvien tumšāka. Kā melna netīra drēbe tā gulēja starp pelēkiem sniega plankumiem, ar katru dienu augdama lielāka, līdz beidzot zemās pļavas viļņoja kā ezers. Ledus atkusa no upes krastiem, līdz ar pērnajiem meldriem pacēlās augšup. Marta saule to izdrupināja čaganu, dienvidu vēji iekustināja rāvainos ūdeņus. Spiezdami, čaukstēdami ledus gabali steidzināja cits citu, Sūnupe atbrīvojās no ilgi turētā sprosta. Tikai sēkļu krastos palika sēžot pelēki, saules izburbināti milži.

Ūdeņi čaloja dienām un naktīm, meklēdami dziļākās jomas, lai ātrāk noskrietu lejup, bet vēl arvien tos kavēja sēkļi un aizaugušas tērces. Vietām straume, dzirdi viļņodamās, plūda pāri šauriem krastu pauguriem, vietām palu ūdeņi saskrēja dziļās jomās, mēslojot celmenieku pļavas. Dažs jaunupes stigas mietiņš jau pacēlās augšup, straume tos aiznesa uz dzirnavu ezeru, ilgi riņķoja pie aizprosta režģa, gaidīdami izeju uz brīvajiem Daugavas ūdeņiem...

Celmenieki klusēdami noskatījās pavasara palos. Atkal viens gads bija aizgājis, un viņu cerības nepiepildījās.

Vai tas notiks šovasar? Dievs vien to zina.

Arī ļaužu ierašas nepārmainījās. Avotiņu Janka noskatījās caurajos jumtos, bet viņam pietrūka dūšas piesliet kāpnes. Viņš nesagādāja mātei malku un neuztaisīja dažu sīku lietu, kas nepieciešama kūtī, klētī, vai pagrabā. Viņš tikai nomizoja dažus baltus ķekšu kātus un atslēja tos saules pusē lai kalst. Tad kādu rītu abi ar Salīņu Reini neatvadījušies aizbrauca ar divriteņiem uz Dūkšupes krautvēm plostus siet.

Karstais Maksis steidza ierīkot Sūnupes sēkļos zivju tačus, un bieži vien vakaros viņš nesa mājās krietnu kuli ar pieņu un ikru bagātām līdakām. Viss notika kā senāk. Ļaudis dīvainā kārtā nežēlojās, neskuma, viņi turpināja ierasto dzīvi pieticīgi, it kā pats Radītājs viņus būtu nosēdinājis ūdeņu vidū, aizliegdamis pacelt grēcīgās acis.

Saliņu māte uzraka kāpostu lecektis, jo Māras diena bija klāt, sīkās sēklas jau varēja uzticēt zemei. Un pievakarē, istabā dzijas tinot, viņa pusjokodamās stāstīja Rietai par Kāpostu Māru, šo svētīgo pavasara dienu, kad katra Dieva radība sāk elpot un kustēties. Jo lielākus dzijas kamolus viņas tīs šajā dienā, jo cietākas un apaļākas šovasar izaugs kāpostu galvas. Tikai istabu nedrīkst slaucīt, tad vistas izkasīs lecektis un dievietes vērīgā acs nespēs sējumiem līdzēt. Arī saslaukas Māras dienā jānes tālāk no mājām, vislabāk jāizber krustcelēs un jāvēro, no kurienes atlidos vārnas. Tad arī no tās puses šogad meitām gaidāmi precinieki.

Vecais Saliņš, šķīdoņa laikā piesiets pie mājas, mētājās no viena stūra uz otru, ne īsti pagalmā nostāvēdams, ne istabā nosēdēdams. Kā viņam derdzās šī bezdarbība, mūžīgā roku auklēšana klēpī! Neviens nekā neredz, visi tinas ap sevi, it kā viņi būtu nākuši pasaulē tikai sevis dēļ! Vai tādēļ viņi šajā purva stūrī ir nolikti, lai skatītos alkšņu galotnēs un runātu par vārnām?... Cilvēks taču dzīvo no maizes! Bet tā viņam nav dota līdz no viņpasaules, tā jāsej, jānobriedina tepat pie kājām, vienalga uz kāda smilšu paugura vai kūdras ciņa viņš stāvētu! Zeme taču cilvēkam jāiztaisa pašam ar savām rokām, lai šķīpoties no šīs pasaules viņš varētu mierīgi gulties kapā, lai velēnas nespīestu viņa miesu par dīkdienīgu dzīvi. Bet nē, tas nevienam neienāk prātā! Te katrs ķer savu vēju un kavē laiku ar muļķīgiem māžiem.

„Atzalas, ne cilvēki!“ viņš pēkšņi sāka kliegt, pārcirdams mājīgo istabas klusumu. „Klabina visu dienu tikai savas māņu gudrības! Skuķis jau tā atsities tavā dabā, kam tu viņam tos pestējus vēl bāz galvā?“

Māte mierīgi pacēla acis.

„Kas atkal uz sirds uzskrējis?“

„Kas —? Ja tā būtu tikai mana nelaime, tad man būtu vienalga, kas ar mani notiek! Bet ķibeles gul visiem virsū kā lietuvēns. Neviens to neredz, neviens tā vārda pat mutē neņem! Jupis tādus rāvis!“

„Vai tu runā par purvu?“

„Vismaz klieguši! Ūdens smeļas mutē, bet par slinkiem pacelt galvu! Mīrkst kā sakrituši prauli! Jupis tādus sliņķus —!“

„Kas gan mūsu kliegšanā klausīsies? Saliņu māte lēnā balsī turpināja. „Stūris tak dzirdēja, mežzinis arī.“

„Stūrim liec mieru! Tas cilvēks vismazāk pie nelaiemes vainīgs.“

„Zināms, ne! Tāpat kā pie tava zirga...“

„Jupis —!“ Saliķušais večuks pēkšņi izslējās.

Dažkārt Saliņu māte bija jutusi vīra smago roku, tādēļ viņa vairs neteica ne vārda, viņa apklusā. Viņa saprata, ka vīra kliegšana lauzās uz āru kā izmisums bezdarbības dienās, kad viņš nespēja savu enerģiju un spēku izšķiest pļavā vai mežā. Bet tikko viņam radās atkal izdevība veidot un celt, viņš kļuva gaišs, labsirdīgs kā pati dzi-vības devēja saule.

„Iznireļi! Paši sava Dieva smējēji, khē!“

Saliņu saimnieks aizcirta durvis. Pagalmā viņš izmisis pacēla acis pret debesīm, pēc tam sašutis pārlaida skatu pār šķīdoņa atkausēto zemi. Augšā migla, mitrums, pelēki mākoņi, lejā dubļu muklājs, rāvaini ūdeņi. Ne cilvēka kāja šajā laikā spejama, ne zirgs uz ceļa padzenams.

Lūk raibais Seķis! Nu jau divus mēnešus ļodzās krustos kā salauzta mīkstikla! Pēc pāris nedēļām vajadzēs iet uz lauka — nepakustinās ne stumšus, ne vilkšus! Khe, jupis!

Večuks izmisis ieskrien kūtī, izgrūž no steliņa slimo lopu un izrauj pagalmā. Zirgs visu pavasari kūtī nogulējies, nemetis spalvu, aplipsis mēslu lēkšķēm, gurdens un laisks stīvo pa dubļaino pagalmu kā nožēlojama kaulu čupa.

„Nu lokies, lokies!“ saimnieks kliedz pavādu vicinādams. „Visu pavasara gabalu tikai ēdis un gulējis, tagad velkas kā āda!“

Večuks sit stīvajam lopam ar grožu galu, bet tas klumburo vēl vairāk, šķaidīdams saimnieka sejā pavasara dubļus. Katrs sitiens ķer pašu saimnieku visvārīgākā vietā.

„Vai kustēsi, āda!“ Večuks salecas un iesit ar smago roku pa lopa mīksto purnu. Seķis uzrauj galvu, kāpjjas atpakaļ. Nē, nekas nelīdz, ne lamāšanās, ne uztraukums, ne arī kāju locīšana — zirgs ir samaitājis krustus uz mūžīgiem laikiem.

„Lapsas barība!“

Saliņu saimnieks ierauj atkal lopu tumšajā kūtī. Tikai paštaisno vainas apziņu viņš nespēj nekur ieslodzīt...

Bet gaišā pavasara vēstnese Kāpostu Māra sauļojās visapkārt kā mirdzoša, piekalnē izlīdusi baltā vizbule. Palu ūdeņi spēcīgi smaržoja, piesūkušies trūdu un pērno meldru audzelīgā spēka. Ļaudis dziļi ievilka krūtīs svaigo pavasara

gaisu, pēkšņi atsvabinādamies no ziemas gurdenuma kā dzīvas saknes, juzdamas visapkārt bārojošu mitrumu.

Zeme atkal elpoja, atdzīvinot nogurušo Dieva radību.

Kad lielie pavasara ūdeņi noskrēja, Tince atkal pārbrida pār Sūnupes pļavām, apstaigādama celmenieku pagalmus. Šķīdoņa laikā vientuļa istabā tupēdama, viņa bija aizcietusies pļāpu kā izslāpusi vālodze lietus. Nupaņ satikusi pie tača Karsto Maksi, viņa prata atdarināt Robežu saimnieka valodu tikpat veikli kā šis lielais sliņķis un visziņa.

„Teiksim, man jūsu upes nevajaga, man laba tā pati vecā, jo līdakas te valstās kā siekstas. Divi pāri vienā cirtienā, otras divas pašas ielec tarbā. Visa daba tagad ir dulna un apreibusī, par to labāk nerunāsim! — Pļavas —? Kam man svīst un locīties saulē, ja man akmeņi aug no zemes laukā kā sēnes pēc lietus? Teiksim, ja atvilks šoseju, tad vajadzēs arī tiltu, varbūt tiltu būvēs pāri visam purvam, un tur atkal vajadzēs akmeņus simtprocentīgi, tik daudz es no politikas saprotu, par to labāk nerunāsim! Nē, man nav jālaiza Stūrim ceļgali, man pašam ir naudas diezgan, es varu noskaitīt skaidrā bez lieciniekiem! Ja mežzinis nebūtu noskaudis, es vēl samaksātu Stūra parādus, es nopirktu viņam jaunas dzensiksnas, lai viņam nebūtu pašam jānoraisa no vēdera... Bet tādēļ es neskauzu, nē, es neesmu tas cilvēks —.“

Tince prata notēlot arī dzirnavnieka smago gaitu, kad tas apstaigāja savus uzņēmumus, brīžiem pati atgāzdamās it kā uz nūjas.

„Kas saka, ka upi neraks? A? Kad būs nauda, tad raks, tad visiem būs mutes ciet kā meža zosīm perēšanas laikā. Nē, tā lieta ir kārtībā kopš pirmās dienas. Tikai milti vēl šoruden jāsabīdelē, un dažs baļķītis jāizgrūž caur gateri. Hē, tad mani mazie kaimiņi nomirs badā, ja pēkšņi apstāsies dzirnavu rati! Kvieši augs, bet pie miltiem netiks, he, he, tādas lietas jādara ar apdomu!...“

Salīņš īgni atmeta ar roku.

„Nebēdz prom, vīratēv!“ Tince nebeidza smieties. „Es gan zinu, ka tu dzirnavnieku stutē, bet ļauj labāk, lai viņš gulstas uz sava spieķa, Salīņtēv! Vēl tev ābolīņš purvā neaug un kumeļi aplokā nedanco!“

„Kad būs, tad būs,“ večuks īgni atteica.

„Būs, būs! Mans rada gabals tev skauž jau tagad.“ Un Tince turpināja gaudulīgā balsī gluži kā drūmās dienās

Teļaploku Gusts: „Man šoruden būs cilpa jāmet kaklā, stāvus būs jākrīt badā! Auzas tik vieglas, ka vējš izpūš maisu no ratiem, govīm piens kopš Mārtiņdienas satecējis ragos. Lieldienas rītā pat kafija jādzer melna! Kur mana galva bija ielaist mājās tās velna mātes! Ielīda abas kā zalši kūtī, izsūca pēdējo pilīti. Tā melnā odze Vāvuļos dzer manu labumu rītos celdamās, vakaros guldamās. Nu visi celmenieki piezīdīsies resni, nu viņiem atvērsies lejputrijas kalni! Nu vairs netecēs rāva, nu tik pasmels ar ķipi baltu krējumu no katra grāvja! Siera kalniem un sviesta mucām vairs nepārrāpsies pāri, rudeņos paši noslīks kviešu apcirķpos! Bet man sausajā māla kalnā jāsakalst kā izrautai vārpatai!“ Tince sāka gandrīz raudāt, tik labi viņa prata iejusties badīgā svaīņa lomā.

Saliņu Dāvis, visu laiku klausījies kaimiņienes runā, sāka vīpsnāt līdz.

„Vai Kazu laipās nav sācis jau art?“

„Vēl bradā tāpat, skaitīdams zaķus un rubeņus. Nē, purva dēļ Gustam nav jāvaid. Vismaz izaugs pašam savas dzērvēnes, jo uz saldām sulām viņš arvien bijis kārs. Tikai mani nevar ciest. Grasās katru dienu iemīt sūnās kā čūsku. Bet es dzeļu pretī. Tad mans Gusts ierauj galvu plecos un izmetas no purva kā sakosts taksis. — Tu smīni —?“

„Hm — jā. Kas tevi tādu indes pūslī precēs?“

„To es arī nezinu. Ja tu neapžēlosies, tad būs jāsakalst vecmeitās. Bet labāk tā, nekā sēties kuŗa katra lopu uzpircēja ratos. Taisnību sakot, tu varētu gan mani bildināt. Bet kur nu! Tu esi tāds teļa purns, kas grūšus piena spainī iegružams!“

„Teļa — hm, nuja —.“ Dāvis pagriezās sāņus un nedzīvu skatu raudzījās Tincei gaŗām. Kaut kluss un mierīgs, taču šobrīd viņš sastostījās vairāk nekā parastī. Arī viņš nesa sevī slēptu asmeni kā aprūsējušu tēraudu, kas izturīgā spītībā rūdīja visus celmenieku ļaudis.

„He, nu laikam uzminu nevietā! Lielais tiepša, vai tu manu mēli nepazīsti?“

„Nuja, tava. Bet kādēļ taisni tava —?“

„Taču runā skaidrāk! Es tādus pusvārdus nevaru ciest!“

„Neciet ar!“ Dāvis novilkta vēl strupāk un pagrieza meitai muguru. Viņš aizgāja smagiem soļiem, mazliet saliecis biezos, platos plecus kā noslēpumains pasaku milzis.

Hē — Tince gribēja smieties, bet šobrīd viņai neskanēja. Viņa aizsmaka kā sarijusies sūrus kūdras dūmus. Bet diena bija skaista, debesīs ziedēja baltas mākoņu krokas, un saules spožums kutināja acis. Virs purva klaigāja divas ķīvītes, mežā dūdoja divi baloži, un pļavās nosēdās divi satīcīgi stārķi...

Tikai Tince gāja atkal mājās viena, mēģinādama svilpot tāpat kā apreibušie putni. Bet šoreiz tas viņai neizdevās. Viņas lielajiem zābakiem cilājās līdz kāds agrāk nepazīts smagums, ar katru dienu tas kļuva jūtamāks. Mājās viņa strādāja kā senāk, pati sakārtoja ziemas peļņās noplēstās lietas, pati noecēja mazos laukus un apra rugājus. Tāpat viņa iesēs auzas un pati iestādīs kartupeļus, kā to jau darījusi katru pavasari.

Tince locījās Vāvuļu kūtī, pagalmā, laukos, mazliet īgna, neapkopusies, ar lielu nepacietību gaidīdama vasaru, kad varēs nosviest aizkrāsnē biežās tēva bikses.

Ap kartupeļu stādāmo laiku pārradās mājās plostnieki. Lielā steigā viņi vēl iesēja auzas, pavirši aizara vagas. Viņu Istā maizes druva brieda mežos vai Dūkšupes krastos.

Arī Saliņu Reinis bija nopelnījis pietiekami daudz naudas, lai justos pašapzinīgs un lepns.

Bet kas tur valstījās puisim aiz muguras rupjā pakulu maisā stingri piesiets uz divriteņa? Māte ar māsu abas reizē sasita rokas. Sivēni, divas mazas dzīvības!

„Vai vēl spārdās?“ Reinis smējās, būdams labā omā. Viņš steidzīgi atraisīja maisu un izlaida abus nosvīdušos mažuļus svaigā gaisā. „Viens tev, māt, otru lai Rieta audzina uz savu laimi!“

Abas sievietes vēl arvien apmulsušas raudzījās puisī un sivēnos, aizmirsdamas teikt ierasto paldies. Saliņu māte diezgan bija galvu lauzījusi kā no tēva izlūgties dažus desmit latus sivēniem. Tagad pēkšņi šīs rūpes atkrita, divi apaļi nebēdņi jau urdīja smiltis pie saimnieces kājām.

„Raugi tūlīt kādu lāsi piena!“ māte teica. Rieta steigšus ieskrēja istabā.

Reinis palīdzēja mātai sivēnus iedzīt aizgaldā. Viņš tomēr bija labs un mīļš, šis gaisīgais puisis, kuŗu neviens īsti nesaprata. Dažreiz viņš jocīgi runāja, viņa domas lidoja ārpus celmeniekiem, viņš šķita kašķīgs, rupjš, bet viņa krūtīs arvien pukstēja cilvēcīga sirds. Dažreiz viņš stāigāja lepns, mazrunīgs, bet šoreiz viņš izturējās gluži jautri.

Viņš stāstīja mātai par savām plostnieka dēkām, viņš pat neliedza, ka dažkārt naktsmājās noskūpstījis svešu meiteni.

„Bet kur Jānis palika, ka vēl nejūt?“ Rieta iedrošinājās jautāt.

„Jā, mans Janka iekrita. Laimīgi, vai nelaimīgi, es nezinu, Rieta! Viņš palika Kūļos pie Zanes...“

„Tā —“ Rieta centās apslēpt savas jūtas.

„Laikam vedīs šurp. Varbūt Jānos dzersim kāzas. Ūdens vīri šopavasār nopelnīja labi...“

Rieta apklusā. Viņa izslīdēja no kūts, nejudzama silto pavasara gaisu. Viņa sasala kā jauns asns, tikko izlīdis no mīkstās kūdras zemes.

Zane atnāca uz Avotiņiem. Janka atveda pūra vezumu un divas sugas govīs. Tikai kāzās kaimiņš nevienu nelūdza. Viņi iesāka kopdzīvi klusi un neuzkrītoši, it kā turpinādami sen ierastu pagātni.

Celmenieku sievas sačukstējās un zināja spriest, ka kāzām vairs neesot laika, jo nevienu kleita Zanes augumam vairs nepiestāvēt...

Ļaudis aizara pēdējās kartupeļu vagas, uzticēdami sēklu zemei un Dieva svētībai. Vecais Saliņš rūpīgi notīrīja arkla lemesi, novietoja pajumtē, Tince saskaitīja savas īsās vagas apmierināta, bet Teļaploku Gusts, pārļaidzams skatu pār apaļo māla kalnu, smagi nopūtās. Kaut nu rudenī noraktu vismaz sēklu!...

Vienīgi Karstajam Maksim neatlika laika kartupeļu stādīšanu nobeigt. Viņš gan laikā sāka vest mēslus, sieva tos arī izārdīja, bet nevarēdama sagaidīt, kad vīrs nobeigs vešanu, iesprauda mazās divzaru dakšiņas zemē un pati nozuda no ceļmalas ļaužu acīm. Pēc nedēļas Karstais Maksis atskrēja uz lauka ar zirgu, iejūdza kopš pērnā rudens pamestā arklā un sāka apart mēslus. Lemesis bija norūsējis, saulē izkaltsie mēsli ķērās un pinās. Pēc dažām vagām Maksis noslaucīja sviedrus, izmisis pārļaida laukam skatu.

— Hm, nujā, teiksim, kartupeļus —! Stādīt var, visi stāda, bet kas tur iznāks? Pie mājām viņš jau ielika zemē agro šķirni, puspūrvietas, varbūt mazāk. Pašiem un sivēnam iznāks, par to labāk nerunāsim! Kādēļ viņam izšķiest

spēkus ar niekiem? Viņa bagātība auga visos laukos bez sēšanas un stādīšanas kā paša Dieva sūtīta dāvana. Uz katra soļa tērauda lemesis aizskāra akmeņus, dažreiz tas iekaucās un palika uz vietas kā atdūries pret mūri. Ik gadus Robežu laukos akmeņi kāpa uz augšu, tie krājās čupām, gubām, un valsts vēl arvien par tiem maksā naudu. Jaunās šosejas pamati jau nolikti līdz Stūriem, un citu gadu inženieri rīkos ļaudis viņa laukos. Tad viņš atkal pārdos akmeņus kubikmetriem. Karstais Maksis nav tas cilvēks, kas grib stāvus kļūt bagāts, viņam pietiek ar akmeņiem un ar puspūrvietu kartupeļu. Viņam nav laika zemes gabalu apart, viņam jāsteidzas uz Stūriem, jo kuru katru dienu dzirnavnieks var sākt zāgēt viņa kokus. Tur viņam noteikti jābūt klāt. Lai viņš neiedomājas nepareizi mērīt, kad koki līdīs cauri gaterim! Lai viņš nedomā plēst dažus latus vairāk nekā viņam pienākas. Teiksim, viņš nebūt nav mazisks un sīkumains, bet tāds vīrs kā Stūris lai noņem vispirms cepuri, ja grib ar viņa būvkokiem iedzīvoties! —

Karstais Maksis arī šoreiz neapara mēslus. Tie kalta saulē jau nedēļu, pacietīgi gaidīdami arāju. Arī sarūsējušais arkls, omulīgi sazvēlies, gulēja vagā, groži laiski staipījās zveņģelei blakus, un mazliet tālāk, kā pamests jaunupes mietiņš, slīpi stāvēja mēslu ārdāmo dakšiņu kāts...

Iedams uz dzirnavām, Karstais Maksis bieži apstājas pie aizsprosta dambja un vēro tumšo, dūņaina ezeru, kur dienām un naktīm krājas neapjaužams spēks. Tas nāk no purviem, no mežiem, satek vienuviet pa mazām urgām kā sīka nauda izdarīga vīra sauļā. Un Karstais Maksis piesit ar roku pie krūšu kabatas, kur arvien glabājas viņa maks ar krāsainām naudas zīmēm. Maksis jūtas daļa no šī varenā ūdens spēka, kas liek griezties Stūru dzirnavnieka ratiem un cilāties gatera zāģiem.

Viņš pašapzinīgi ieiet zāģētavas nojumē, kur klauzēdamas riņķo dzelzis, kur put smalkās zāģu skaidas un sakliedzas ļaudis. Stūris atkal stāv malā, atspiedies uz dzeltenā spieķa un reizēm norāda ar pirkstu.

„Vai zāģi ir noķīlēti kā nākas? Ko jūs te taisāt, dēļus vai vējdzirnavu spārnus? Tak paskaties kā griežas! Apturēt, apturēt!“

Dzensiksna plandīdamās stāj riņķot. Gatera pierīkotājs rausta plecus.

„Vai man vajadzēs stāvēt tavā vietā? Kā tu domā? — Un kas tas par mēru? Vai dēji ir pusotru collu bieži?“

„Uz mata!“

„Bet tas mats pārtrūks! — Astotdaļa jālaiž mēram virsū, to es arvien esmu teicis! — Kādēļ tas jādara, a?“

Un gatera pierīkotājam lieku reizi jāstāsta, ka dēji zūstot raujas, ka tādus materiālus galdniecības nevar lietot.

„A — a!“ dzirnavnieks pēkšņi sāk smaidīt. „Redzu, gluži pirmziemnieks neesi. Piekļē un laid vajā! — Pagaidi! Vai gultņos eļļu ielēji?“

„Viss kārtībā!“

„To taču tu zināsi, kādēļ mašīnas jāeļļo!“ Stūris jau smaida apmierināts un labvēlīgs kā patmīlīgs tēvs, nopēris savus bērnus. Patiesībā viss ir kārtībā, zāģi pierīkoti kā nākas, gultņos eļļas pietiekoši, bet Stūrim dažreiz patīk mašīnas pēkšņi apturēt un pārbaudīt ļaužu zināšanas. Viņš to var atļauties, viņa balss liek stāties riteniem, viņa rokas mājieni aptur dzensiksņas un negants bjāviens apklusina ļaudis. Bet neviens to dzirnavniekam neņem ļaunā, viņi smīn, klusē un atbild tikai nepieciešamo. Visi zina, ka pēc brīža darba devējs viņiem atkal uzsitīs uz pleca un teiks — labi, labi, dēls, stājies nu vietā!

Bet šobrīd gatera nojumē satiekas divi spēcīgi, visu-vareni kungi — Stūru dzirnavnieks un Robežu pusmuižas centra īpašnieks. Nē, tie nav tie vīri, kas padosies viens otram!

„Es gribu zināt, kad tu beidzot sāksi zāģēt manus kokus!“ Maksis stingri prasa.

„Pēdējos!“

„Kādēļ tā?“

„Vai tu gribi, lai es sabendēju savus zāģus? Izvelc vispirms no kokiem tērauda gabalus!“

Maksis strauji iegruž rokas bikšu kabatās.

„Ko tas nozīmē? — Ak tā, nuja!“ Viņš cenšas sakārtot domas, lai varētu īsti labi atbildēt. — Jā, jā, mežzinis viņu atkal ir piesmējis! Koki auguši kauju rajonā, tajos varēja gan slēpties daža tērauda šķemba, kas apdraud gatera zāģus. Bet vai tādēļ Maksis ļaus saviem būvkokiem sapūt?

„Zināms, tas cūka gribējis man atriebties, bet tādēļ es viņu nelūgšos. Vispār man neviens nav jālūdzas, arī tu ne, jo tā ir mana nauda, kas kokus izgrūdīs cauri! Un kaut tie būtu viens vienīgs tērauda gabals — tie izlīdīs caur

gateri, dzirksteles šķaidīdami, to es tev gribēju pateikt! Cik tāds zāģis var maksāt, teiksim, kaut tu viņu pārlauz vidū pušu? Ja nelaiمة notiks, es tev noskaitīšu uz vietas skaidrā, par to labāk nerunāsim! Manā kalnā akmeņu ir diezgan, teiksim —“

„Labi, tad nesaki arī vairs nekā un runāsim par lietu!“ Stūris kaimiņu pārtrauc. „Runāsim par to, vai tev vispār atmaksājas tādus bemberus dēļos zāģēt. Pārdod man par tirgus cenu, es izlaidīšu sijās un kreicoļļos, un tu atkal varēsi dažus simtus latu ieskaitīt savā kabatā. Ja tev logiem un durvīm vajadzēs materiāla, tad tu varēsi izvēlēties manā krautuvē trīs gadus stāvējušu mantu...“

„Par to var padomāt — teiksim —“

Jā, par to Karstais Maksis padomās. Bet tagad viņam nav laika. Viņš nemaz nav nācis uz dzirnavām, viņš tikai te apstājies garāmejojot. Viņš grib aiziet līdz jaunajai šosejai un parunāties ar inženieriem. Teiksim, cik tālu viņi šogad domā ceļu būvēt un kad viņiem atkal vajadzēs akmeņu.

„Jā, jā, par to es padomāšu,“ Karstais Maksis vēlreiz saka un aizskrien, rokas mētādams.

Jaunā šoseja ir izbūvēta gandrīz līdz Stūru dzirnavām. Pēc pāris kilometriem darbi sāktos Robežu laukos, bet tas šogad vairs nenotiks. Vispār, Dievs zina, vai šoseja tiks tālāk būvēta, kamēr nebūs nosusināts lielais Sūnekļa purvs. — To Karstais Maksis uzzina no ļaudīm, kas lokās ar kailām mugurām, berot saskaldītos klinšu akmeņus uz noblietētā ceļa uzbēruma.

— Ak tādas tās lietas! Nuja, teiksim, tādā ellē var nogrimt visi mani akmeņi! — Maksis dziļdomīgi spriež, sabāzis rokas bikšu kabatās un ziņkārīgi vērodams mašīnas lēno gaitu, kad veltnis iespiež akmeņu šķembas dzeltenajās smiltīs.

„Nuja, teiksim —“ Maksis nekā vairs nepasaka. Sašutis un vīlies viņš nāk atpakaļ. Viņš iegriežas dzirnavās un, sastapis Stūri, vienaldzīgi saka: „Jā, tā lieta var kustēt. Es tev pārdodu visus kokus, bet tad par zāģiem es neatbildu, to ņem vērā! Nē, es neesmu mazisks, par to labāk nerunāsim. Un vispār es varbūt nebūvēšu no koka, bet celšu ugunsdrošu ēku. Juntu un griestus — visu no dzelzs un cementa. Kā tu domā —?“

Ko gan Stūris var domāt par to, kas tik labi jau izdomāts?

„Nuja, par to runāsim citu reizi!“

Karstais Maksis atgriežas mājās atkal spārnots kā parasti. Viņš tikai atdužas pie sava lauka, kur vēl arvien zviln aprūsējušais arklis un kalst izārdītie mēsli. — Šī ir tā vieta, kur stiepsies gaļām jaunā šoseja, vienalga, vai tas notiktu pēc gada vai diviem. Ja viņš te uzceltu ugunsdrošu ēku, teiksim, veikalu vai tējnīcu un iebraucamo vietu, lielu, pelēku ēku ar šifera jumtu. Te apgrozītos ļaudis, ceļa braucēji, upes racēji, svētdienas vakaros te skanētu arī mūzika. Viņa sapnis vēl varēja piepildīties simtprocentīgi, par to labāk nerunāsim...

Protams, kartupeļus viņš vēl varētu šogad iestādīt, viņš varētu darīt arī to. Vēl laika diezgan, jo kartupelis ir tāds augs, vienalga kad to liek zemē — Jurgos, Jānos vai Vasarsvētkos. Rudenī pēc salnām tas rokams un ēdams, tik daudz Maksis no politikas saprot. Teiksim, ja visi stāda kartupeļus, tad viņš var darīt tāpat, nē, viņš nav tas cilvēks, kas pametīs zemi atmatā...

Bet pie aršanas un stādīšanas Maksis vēl netiek. Kaut kas atkal gadās, kāda svarīga, ievērojama diena. Robežās ienāk pats pagasta vecākais un apjautājas, vai Maksis nevar dot no vecajām muižas drupām pāris simts vezumu ķieģeļu lūžņu celmenieku ceļa labošanai.

„Tik vien! Vediet kaut tūkstoti! Te visi pagrabi ir pilni ķieģeļu un akmeņu kalniem. Simtiem kubikmetru es jau esmu izņēmis skaidras mantas, nē, man nav žēl tās drazas, ko jūs pa virsu noraksit! Teiksim —.“

„Labi, labi un par to tev pašam nebūs jābrauc klaušās,“ pagasta vecākais teica un aizgāja, pirms Maksis spēja izstāstīt, cik viņa muižas centrs ienesīgs.

Pāris dienu vēlāk Robežās sabrauca vīri ar zirgiem, gan celmenieki, gan arī cita rajona ļaudis. Vecās pusmuižas drupas atdzīvojās kā rudens gada tirgū. Zirgi zviedza, rāti dārdēja, ļaudis sakliedzās. Vīri raka ar lāpstām vecos būvgružus, brauca viens aiz otra gaļās rindās, vezdami materiālus uz Stūru pusi, lai piebērtu pavasarī izbrauktās dangas starp dzirnavām un jauno šoseju. Tas bija tas pats celmenieku ceļš, kas sākās dziļi purvos un aplīkušos egļu mežos. Bet pagasta vecākais domāja, ka tik tālu tas nav jālabo, pietiek, ja to dara tur, kur apgrozās dzīvāka satiksmē. Tādēļ vīri veda lūžņus tikai uz Stūru dzirnavām

un, braucot gar Karstā Makša neaparto lauku, rādīja ar pātagu kātiem un sauca: „Redz kur sliņķis! Dod nu vēl tādām muižas zemi!“

Maksis to nedzirdēja, paldies Dievam!

Viņš kavējās savos drupu kalnos un maisījās šķūtnieku vidū, dziļi iegrudis rokas bikšu kabatās.

„Teiksim, es varēju akmeņu šķembas arī nedot. Lai pagasts ved no Daugavas, kas man daļas, jo beidzot Stūris tā kā tā ceļu vairāk izbrauks nekā jūs. Taisnības labā man to vajadzēja gan darīt, jo ziemu viņš man izrāva dažus tūkstošus peļņas tikpat kā no kabatas. Zināms, vest varēja arī no Daugavas, ja reiz valsts tur ierīkojusi lauztuves, bet kāds tur labums, to mēs visi redzējām. Jūs nodzināt velti zirgus, un Stūris uzpampa vienā ziemā. Taisnību sakot, tagad man vajadzēja pateikt nē. Lai viņš brauc atkal uz Daugavu, ja viņam ceļš tik ļoti vajadzīgs! Bet jums pašiem būtu jāved, tādēļ es nevarēju to pieļaut, nē, es nesmu tāds cilvēks! Lai viņš ņem to lūzņu un iedzīvojas. Beidzot viņš tā kā tā sēdēs manā makā simtprocentīgi, par to labāk nerunāsim!“

Vīri klausījās un laiku kavēdami bēra grūžus vezumos. „Maksim bija taisnība,“ viņi atzina.

Patiesi, Stūru dzirnavniekam ceļa labošana sevišķi interesēja. Viņš pats atbrauca uz Robežām, lai redzētu, kādus materiālus ļaudis krauj vezumos. Viņš sarunājās ar pagasta pārstāvi un sauca, atspiedies uz dzeltenā spieķa: „Puskieģeļus nevediet! Paši aplauzīsiet kaklus, uz ceļa kratīdamies!“

„Ko viņš tur teica?“ Maksis apcirtās kā gailis, pamanījis svešu sāncensi. „Kam beidzot manā mājā būs noteikšana?“

Bet Stūris smiedamies sauca tālāk: „Neaplaupiet Robežmuižnieku! Tie ir viņa ķieģeļi, viņam pašam jāmurē pils ar stikla verandām!“

Ļaudis sāka smieties.

„Par to labāk nerunāsim! Drīzāk tev pietrūks akmeņu Daugavas krastos nekā manos pagrabos. Te ir pilna zemes apakša no viena gala līdz otram! Tu pat neapjēdz, uz kādām bagātībām tu stāvi! Teiksim, ja jūs šodien aizvestu visus mēslus, tad inženieri varētu pārvilkēt šoseju pāri purvam ar mani akmeņiem vien! Bet man nav žēl, tu vari iedzīvoties, ja tas tev liekas izdevīgi. Un ja es celšu ēku, tad jaunās šosejas malā, to es pats zinu labāk, tādēļ velti nenolauz galvu!“

„Nē, nē! Paldies Dievam, ka tu laikā apdomājies, citādi tu vēl būtu tur iestādījis kartupeļus...”

„Man pietiks arī kartupeļu. Teiksim —!”

„Bet mēslus tu varēji pataupīt rudziem.”

„Man pietiks arī mēslu simtprocentīgi, par to labāk nerunāsim!”

„Nē, nerunāsim vis!” celmenieki smiedamies sauca. Viņi gribēja dzirdēt no Stūra mutes gluži citas lietas, ja reiz viņš te atbraucis: vai beidzot nesāks rakt jauno upi, un kad tas īsti notiks? Nu jau divas vasaras viņi atkal slīkuši kā nevarīgi kucēni linu mārķā. Reiz taču gribas no purva izrāpties laukā, reiz jānostājas uz cietas zemes. Vai Rīgas kungi tiešām aizmiguši?

Un celmenieki, pametuši lāpstas, sarindojās ap dzirnavnieku kā gāju putni pirms aizlaidšanās.

„Nē, dēli, departamentā neviens neguj!” Stūris mierīgi atgāzās uz spieķa. „Bet valsts saimnieko pēc plāna, katrai lietai savs laiks. Lai Zemkopības departaments saņemtu no valsts bankas līdzekļus, tad katrs meliorācijas projekts jāizlaiž caur speciālu komisiju, kas pārbauda apstākļus uz vietas. Lieta jānostāda, tā sakot, uz delnas. Skaidrs, a?”

„Jā, skaidrs. Esam purvā ar visām komisijām!” vīri purināja galvas.

Pēkšņi valodu pārņēma Karstais Maksis.

„Vai to es neteicu jau pirmajā dienā? Jūs esat ellē ar visām biedrībām! Tās nodibināja tikai tādēļ, lai jūs izslauktu kā ālavas pirms kaušanas, tik daudz es no politikas saprotu. Es jūsu vietā gan nepalaistos. Es to lietu nodotu advokātam, teiksim uz procentiem. Es esmu diezgan patiesāms staigājis, es zinu, kā tās lietas darāmas. Teiksim —”

„Jā, jā, to tu zini labāk nekā mēs!” Stūris pacēla balsi. „Bet tādēļ meliorācijas sabiedrība tevi neizbīdīs par tiesas priekšsēdētāju. Mēs vēl iztiksim ar godu, vismaz līdz tai dienai, kad atbrauks komisija un novērtēs apstākļus...”

„Jā, braukt var, pavasarī ar’ tādi vīri atbrauca rubeņus šaut. Tos es pazīstu no visām pusēm, par to labāk nerunāsim. Tu pats viņiem parādīji celmenieku putnus, tu pats viņus dzirdināji ar šnabi. Teiksim, vai purvā dzīvos rubeņi, ja nolaidīs ūdeni un apars kūdru?”

„Tad laikam tu būsi gulējis tajā pašā mednieka būdā, ja tik smalki zini!”

Maksis ātri norija dažus vārdus. „Kur es biju, tā nav tava darišana! Es tikai runāju vispārības labā un tā tālāk. Bet ja tu gribi zināt, tad es teikšu, ka es tādus spalvu kušķus savu mūžu neesmu ķēris, nē, man tas nav vajadzīgs. Es labāk nodīrāju lapsu vai caunu, teiksim, ja es ziemas mēnešos katru nedēļu sagaidu pie kritušas maitas vienu kūmiņu un ādu pārdodu par sešdesmit latiem. Tad es savas dzirnavas naglotu cieti, ja man tādas būtu, to es tev gri-bēju pateikt!“

„Lauj, lai cilvēks runā par lietu, ko tu pļeterē pa vidu kā karsta biezputra!“ Saliņš pārskaities kļiedza.

„Neuztraucies! Ja tu būtu vedis manus akmeņus, tad tev tagad nevajadzētu Seķi novēlēt lapsām!...“

Šī lieta bija acīm redzama, jo Saliņu saimnieks bija atbraucis ar stīvo zirgu. Tādēļ Karstais Maksis pacēla galvu, it kā viņš rudens dienās staigātu pa eglāju...

Beidzot celmenieku vīri sāka kustēties pie darba, jo tiešām viņiem labāk patika dzirdēt Karstā Makša plānus nekā mūžam klausīties gudros mierinājumus par jaunās upes projektu.

Tikai Saliņu tēvs vēl palika uzticīgi dzirnavnieka tuvumā, juzdamies tikpat liels un varens kā viņa turīgais kaimiņš. Vai viņš nebija tikpat bagāts kā Stūris? Vai viņam nepiederēja neizsmejamie kūdras purvi, šis Dieva nolemtais apcirknis, no kuŗa varētu tikai grābt un grābt, dibenu nekad neaizsniedzot? Tikai dūšas un spēka vajaga, lai pārrautu aizsērējušos Sūnupes sēkļus. Kāds svarīgs vārds istā vietā un laikā pateikts atvērtu šos jaunos mantas kambarus uz mūžīgiem laikiem. Kas gan cits šo vārdu zinās, ja ne Stūris? Vai celmeniekiem varēja palīdzēt ļaudulis Teļaploku Gusts, vai arī Karstais Maksis, nožēlojamais plikatnieks un ļaužu sēnala? Nē, to varēja izdarīt tikai Stūris!

„Khe, jupis —“ bet tālāk viņš netika, jo dzirnavnieks piedūra spieķi pie klibā zirga kājas.

„Kur tā vaina isti slēpjas?“

Saliņš raustīja plecus. Viņš negribēja par savu nelaimi runāt.

„Lops būs samaitājis krustus. Tev nevajaga viņu dzīt darbā.“

„Khe, jupis. Saka — tādas vainas kūtī nevarot dziedēt. Jāizloka.“

„Jā, jā, tikai lūko, ka rudenī nav jānošauj!“

Stūris aizgriezās uz otru pusi, kur viņa puisis jau gaidīja ar piekrautu vezumu. Viņš uzsēdās uz mīkstā siena maisa un teica: „Nem nu, dēls, grožus!“

Šķūtnieku pajūgi atkal sarindojās viens aiz otra, gluži kā ziemas peļņās, tikai šodien viņi neskrēja cits citam garām, bet lēni, pacietīgi kustējās uz priekšu, slepeni mezdami skatus uz pēcpusdienas sauli. Viņus nedzina ne nauda, ne nokrautie mēri, jo šodien lietas jāplēš par velti.

Rindas pēdējā galā tuntuļoja vecais Saliņš ar klibo Seķi. Lops gurdeni ļodzījās starp ilksīm, nedrīkstēdams kāju droši laist pie zemes. Vezums kustējās uz priekšu lēnā gaitā, večuks dažreiz nevaldījās un kļiedza, pātagu vīcinot: „Nū, āda!“

Kad šķūtnieki iebrauca Robežās pēdējo reizi, Karstais Maksis atkal staigāja viņu vidū, dziļi ieģrūdis rokas bikšu kabatās, un paceltā balsī turpināja valodas straumi.

„Ko, vai jūs vēl arvien gaidāt, ka valdība raks jūsu upi? Es par to smējos jau pirmajā dienā, par to mums otrreiz nav jārunā. Drīzāk Stūris nolaidīs sev asinis nekā ļaus iztukšot ezeru. Uzmaniet, lai viņš neuzceļ vēl augstāku dambi, lai jūs apslīcinātu kā kaķus! Ja es būtu tāds cilvēks kā Stūris, tad es savā pļavā uztaisītu otru ezeru un otras dzirnavas, teiksim, ar divām slūžām un diviem gaņģiem! Tad es atspiestos uz divreiz resnāka spieķa un jūs, manis dēļ, varētu apslīkt kā toverī iekritušas mušas... Bet es neesmu tāds cilvēks, man tas nav vajadzīgs. Man pašam ir akmeņu diezgan, un naudas, un visa cita. Gluži otrādi. Es gādāšu, lai upi tiešām izrok! — Ko? Jūs smeجاتies? Vai jūs domājat, ka es ļaušu valdībai savus akmeņus bērt aklā purvā? Tad nepietiks visa mana kalna, lai bezdibeni piedzītu līdz gruntei! Ja Stūris vēl maisīsies pa vidu, tad lai viņš sargās ar visām komisijām! Es to lietu nodošu savam advokātam, es viņu ietupināšu pēc visiem paragrafiem, lai tikai viņš mani sakaitina, šis lielībnieks no gaiļa! Kad es iecirtīšu piešus viņa sektē, tad viņš tik ātri savus spārnus uz mēslu čupas neplātīs!...

„Tikai nesāc pats atkal rāpties eglēs!...“ Tince pēkšņi iesaucās vīru pulkā.

Karstais Maksis mazliet apturēja mēli. Bet viņš ilgi neapdomājās, viņš atrāva atkal muti kā aizsprostu, un spēka

pārpilnībā vārdu straume plūda tik iznīcinoši, ka īsā laikā noslicināja Stūri ar visām viņa dzirnavām...

Vezumi bija piekrauti. Viri sāka kārtoties braukšanai. Atkal gaŗā pajūgu rinda aizlocījās pa mīksto celmenieku ceļu, atkal vecais Salīņš kūleņoja pēdējais.

„Nū, āda, vai vilksies!“

Šķiet, Karstais Maksis sajūsmā atrāvās no zemes. Kopš tās dienas viņš bieži skrēja uz zāģētavu, uz šoseju un atpakaļ uz jaunbūves vietu, it kā vējš viņu svaidītu šurp un turp kā no žoga norautu kreklu. Nuja, teiksim, pie labas gribas viņš vēl varētu kartupeļus iestādīt, bet kam tas vajadzīgs? Lai kaimiņi rušina, vago un ecē, ko gan citu viņi darīs, šie nabagi? Bet Maksim tas neatmaksājas. Viņš pārdos Stūrim kokus, ja vajadzīgs visus simtprocentīgi! Pat spāres un sijas viņš pasūtīs Stūrim kā gatavus materiālus, tik daudz viņš no būvtechnikas zina. Viņš pirks cementu un būvēs ēku no dzelzbetona, kas iztur mūžīgus laikus, teiksim, simtu vai divi simti gadus. Materiālus viņš piegādās ar auto, sešas reizes dienā turpu un atpakaļ pa jauno šoseju — tas nieks! Sestdienās viņš tikai izmaksās algu un pirmdienās izrīkos ļaudis. Vienā vasarā ēka varētu būt gatava, teiksim, jau šogad. Tajā laikā būs izbūvēta arī jaunā šoseja, ļaudis nāks un ies, makā bīrs atkal nauda, teiksim, iebraucamā vieta, tējnīca, veikals, degvīna noliktava, varbūt viņš izbūvēs augšstāvā arī dažas istabas ceļotājiem ar labierīcībām un numuriem, teiksim —

Karstais Maksis pārdeva Stūrim būvkokus, jo dienas nestāvēja uz vietas. Kartupeļu stādāmais laiks jau sen bija gaŗām, tuvojās vasara ar gaŗajām dienām, kad ļaudis kustējās, būvēja un taisīja, muguras neatliekuši.

Maksis aizskrēja uz neaparto lauku, izsvieda aprūsējušo arklu no vagas un sāka pārmērīt būvlaukumu ar soļiem. Teiksim, te būs iebraucamā vieta ar pajumti un staļļiem, te galvenās durvis ar tējnīcu un veikalu, te dzīvojamās telpas ar numuriem un istabām... Un aka, un pagrabs, un labierīcības, turklāt būvei jābūt ne pārāk tālu no šosejas, bet arī ne pārāk tuvu. Teiksim, desmit vai divdesmit soļu, lai ļaudis neaizbrauktu gaŗām, bet lai būtu pajūgiem un mašīnām arī pietiekami telpas. Maksis sparīgi iecirta vienā ēkas stūrī mēslu ārdāmās dakšiņas. Pēc tam viņš nostājās uz jaunās šosejas stīgas, iegrūda rokas bikšu kabatās un lepni noskatījās savā darbā. Viņš jutās kā pats radītājs, kas

ar gaišredzīgām acīm skata topošu, iecerētu pasauli. Viņam tikai vajadzēja pateikt dažus vārdus, jo viņa kabatās bija tik daudz naudas, ka apnika skaitīt.

To pašu vakaru Karstais Maksis aizskrēja uz Stūriem, lai sazinātos pa telefonu ar Rīgas cementa fabriku...

Jā, tik un tik maisu — skaidrā naudā — par to nav ko runāt!...

Bet darbi kavējās. Nākošās dienās sāka līt lietus, un Makša karstums mazliet apdzisa. Viņš taču nevarēja brīst pa māliem, piemirkt kā ganu suns! Lietainajās dienās viņš gulēja augšpēdus gultā, pabāzis abas rokas zem galvas, un skaļā balsī stāstīja sievai, kādas iespējas viņai pavērsies nākošos gados.

„Teiksim, tu būsi krodziniece. Tev vairs nevajadzēs slaukt govīs un baņot cūkas. Tu slauksi visu pasauli, stāvēdama aiz letes, zelta straume līs caur tavām saujām. Jā, mans sapnis atkal piepildās: lielais naudas akmens gulēs uz jaunās šosejas saskaldītis, saliets ar piķi, tam pāri ripos gumija, tērauds un lati. Jā, jā, ēku es uzcelšu jau šogad, un kaut man būtu jāizved no kūts pēdējā govš...”

„Tikai Sarķi ne!” sieva pazemīgi teica un, kā parasti, nozuda no Makša acīm.

He, hē, Robežu saimnieks zina, ko viņa domā. Tā ir sievas pūra govš, veca, izslaukta kaulu čupa. Cik tāda sieviete var būt maziska, gluži muļķīga un akla kā tikko piedzimis kaķa bērns. Bet tādēļ Maksis nepametīs savus plānus, nē, ko gan viņa iedomājas! Kaut tik reiz stātos apnicīgais lietus!

Bet debesis nenoskaidrojās dienām ilgi. Katru rītu jaunī mākopi brieda augšup no jūras, sijādami sīku, miglainu lietu, tas iesūcās zemē un ēku jumtos. Zeme piemirka, atdzērās, atraisīdama sakrātos spēkus dārzājiem, kartupeļiem, labībai, bet visvairāk skubinādama pašas dabas sētās nezāles. Uz Karstā Makša būvlaukuma spēcīgi sakuploja usnes, akļi, balandas, biezā virza noslēpa saimnieka karstās pēdas ar mīkstu, zaļganu segu. Pamesto arklu jau aptekāja ložņīgie zemes apīņi, ežmalās skarbi smaržoja sievu mētras ar netīri rūsganiem ziediem. Lietus izšķīdināja neapartos mēslus, tie iesūcās pie augu saknēm, barodami kuplās nezāles kā devīga māte izlutinātus bērnus. Tikai mēslu ārdāmās dakšiņas vēl arvien stāvēja iecerētās ēkas stūrī.

Kādu dienu lietus mazliet piestāja, uz jauno būvlaukumu atskrēja saimnieks. Vasara nāk virsū, un cements varbūt jau ir ceļā. Viņš taču nevar to bērt lauka stūrī kā mākslīgos mēslus! Vispirms jāuztaisa nojume ar aizslēdzamām durvīm, kur novietot rīkus un sausos materiālus. Teiksim, sešas pēdas platu un divpadsmit pēdas garu šķūnīti ar dēļu sienām un nomaļu jumtu. Cik tāds nieks var maksāt, bet kas vajadzīgs, vajadzīgs, par to nav ko runāt!

Tajā pašā dienā Maksis atkal aizskrēja uz celmeniekiem. „Nojumi —?“ Avotiņu Janka žāvādamies garī vilka. Nē, man tagad nebūs laika.“

„Tev nebūs laika!“ Maksis pārsteigumā vai palēcās. „Tev nebūs laika uztaisīt mazu, sīku nojumi! Vai tu gribi, lai mans cements sapūst? Tu tak zini, ka materiāls ir pasūtīts, varbūt rītā jau būs klāt pirmā krava. Nē, ko tu gan domā!“

„Bet es esmu sācis dzirnavās dambi labot.“

„Dambi —? Kas man daļas gar dzirnavnieka dambi? Manis dēļ lai tas aizbrauc uz Daugavu, bet cementu nevar turēt lietū!“

„Jā, jā, beļ es laikam nevarēšu!“

Maksis izrāva no kabatas piecdesmit latus.

„Še un nerunā! Kad uzsitīsi jumtu, dabūsi vēl! Kas vajadzīgs, vajadzīgs, par to nav ko runāt! Pie dzirnavnieka strādājot tu izputēsi un nomirsi badā! Pie tā skopuja! Ja es viņam nebūtu jāvis nopelnīt ar būvkokiem, tad banka viņu jau būtu izūtrupējusi! Man varbūt arī vajadzēja viņu nogāzt dibenā, bet es neesmu tāds cilvēks. Man pašam naudas ir diezgan un akmeņu un mālu un visādu būvmateriālu. Un cementu es vedīšu ar auto, teiksim, sešas reizes dienā turp un atpakaļ, tas nieks!“

Kamēr Maksis izstāstīja savus lielos plānus, Janka smīnēdams iebāza naudu kabatā...

Pēc dažām dienām jaunās šosejas malā jau spīdēja balta dēļu nojume.

Karstais Maksis pierādīja savu varu un uzņēmību. Cementu tiešām atveda, gluži svaigu, tikko pildītu dzeltenos papīra maisos. Šoferis gan nebrauca sešas reizes dienā, viņš atveda visu mantu divās kravās, bet jaunajai ēkai cements

bija klāt, ļaudis lai nesmejas, ka Maksis velti lielījies. Viņš varētu rakt arī ēkas pamatus, bet vēl viņam trūka apstiprināta plāna. Tā būtu sīka lieta, viņš varētu arī šo papīra lapu negaidīt, ja vien piestātu lietus. Bet debesis mācās ik dienas, visa jūra kāpa augšā ar vēju, miglu un sijājās lejup apnīkstoši ilgi.

Purva kūdra uzrūga ar kalnu, sausajos pakalnos izkaltašās smiltis sabrieda par cietu garozu, bet Teļaploku un Robežu laukos lietis izmieksšķēja mālaino augsnu tik dziļi, ka riteņi iestīga līdz rumbām.

Karstais Maksis neuztraucās, viņš varēja gaidīt. Cements gulēja nokrauts grēdās zem nomaļu jumta, bet akmeņi uz jaunās šosejas stigas mitrumā neizkusa.

Teļaploku Gustam lietus neļāva ne gulēt, ne mierīgi pie galda sēdēt. Viņš salicis tupēja malkas nojumē, drāza grābekļu zarus un izmisis vērās pelēkajās debesīs. Taču siena laiks klāt, bet kartupeļi tikai divas reizes vagoti. Lauks pāraug ar ūšņām, balandām, zeme izmirkst kā iejava, sēkla satrunēs, pirms jaunie bumbuļi būs aizmetušies pie saknēm.

Gusts neizturēja. Uzsviedis uz pleciem divkāja arklū un paņēmis zirgu pavadā, viņš aizsteidzās caur lietu uz kartupeļu lauku. Bet lops, mukdams izmirkušajā zemē līdz ceļiem, izmina tikai stādus, arkla lemesis aplīpa ar ķepīgu mālu, saimnieks izmisis atlieca galvu.

„Vai nepiestās reiz dranķēt?“ viņš balsī sauca, lamādams ar pašu Dievu.

Herta, manīdama vīra uztraukumu, gribēja viņu mierināt.

„Taču atpūties, nogaidi! Gan spīdēs arī saule!“

Gusts sarāvās, it kā sieva viņam būtu uzlējusi uz galvas lieku ūdens spaini.

„Vasaru guli un ziemu mirsti badā! Tā jūs esat raduši tur čūkslājās! Tīstās tikai ap sevi, caurām dienām gulstas ar savu slinkumu!“

„Bet paēduši bijām —“ Herta iedrošinājās runāt pretī. „Arī kaili nestaigājām, un bērni izauga lieli.“

„Zagļi izauga!“ Gusts piesarcis kļiedza.

Herta saknieba lūpas.

Dažas dienas gan pavērās zilie debesu logi, mākoņi nogūla uz visām pusēm, bet purva alkšņos ik rītus nemitējās brēkļi lietus putns. Gaiss, piesūcies ūdens un siltas miglas, ik brīdī mērcēja mežus un laukus.

Tomēr vīri sprieda, ka ar izkapti nevar gaidīt sauli. Viņi sēja asos rīkus kātos un grieza pāraugušo grīslī, paši grimdami piemirkušajās pļavās līdz ceļiem. Zāle bija izaugusi līdz krūtīm, trekna, sulīga, pļāvēji tikko spēja to noguldīt biežajos vālos.

Sūnupes ūdeni jau spīdēja līdz krastiem kā jaunas, vilcīgas milža acis.

Septiņu gulētāju dienā Saliņu māte bažīgi vērās gaisos. „Nebūs, nebūs šogad siena laika. Kulbas atkal brauc!“

Tumšie mākoņu blāķi steidzās viens aiz otra kā smagi, ieskrējušies vezumi. Debesis sabrieda, satumsa, pēcpusdienā siltas, ražīgas lietus lāses atkal čabināja celmenieku jumtus.

Citu rītu, kad ļaudis vērās uz pļavām, Sūnupes atvari, izkāpuši no ierastajām dūņu gultnēm, ļauni nirdza viņiem pretī. Siena stirpas jau gulēja ūdenī, svaigie vāli peldēja kā piekrautas laivas.

Bet debesis vēl nenoskaidrojās. Vēl lija, vēl alksnājā kļiedza posta pareģis putns.

„Khē, jupis tādu brēķi parautu! — Pietiek gulšņavāt! Siens jāvelk malā, citādi ziemu bads būs klāt!“ Vecais Saliņš sāka steidzīgi meklēt darba rīkus, arī dēli izkustējās no istabas.

Smidzināja sīks, silts sēņu lietus.

Puiši skurinādamies uzmeta plecos virves, zveņģeli, smagu stieplu rituli un iebrida pārplūdušajā pļavā.

Večuks uzgrūda stīvajam Seķim kaklā aramās sakas un, lopu pavadā vilkdams, aizsteidzās pa ežu līdz muklājam. Zirgs smagi ļodzījās saimnieka pēdās, tālu izstiepis kaklu.

„Vai vilksies!“ Saliņš kļiedza, draudēdams ar dūri. Seķis pasīta atkal purnu augšup un atspērās uz kājām.

„Nu, āda!“

Jo ātrāk viņi gribēja tikt uz priekšu, jo lēnāk abi stīvie kropļi kustējās.

Beidzot darbs varēja sākties. Reinis ar Dāvi jau locījās pārplūdušajās pļavās. Viņi apņēma ap siena stirpu virves, piesēja stiepli un izritināja to līdz laukmalai. Tur viņi piesēja zveņģeli, iejūdza Seķi un dzina lopu pa ežmalu tik tālu, kamēr stirpa tika izvilkta sausumā. Tad Saliņš grieza zirgu atpakaļ, dēli vilka atkal stiepli pārplūdušajās pļavās, lai piejūgtu nākošo. Darbs vilkās gausi. Reizēm pārtrūka

stieple, reizēm izjuka siena gubas, un bieži vien lopam sametās stīvā kāja.

„Nū, nū, āda!“ večuks kļiedza tik izmisis, iņ kā viņu pašu būtu skārusi vergu pātaga.

Viņu kļaugas aizskanēja tālu pār uzplūdušajiem ūdeņiem, atbalsodamās purvā dīvainos, daudzkārtīgos toņos.

Alksnājā vēl arvien kļiedza lietus putns.

Ūdens auga ar katru stundu. Zemās pļavas jomas piepildījās kā milzu bļodas. No vienas lauka malaš līdz otrai vijņoja balts ezers, beņ vietām ūdeņi tālu spīdēja starp ganību ciņiem. Lielais Sūnekļa purvs savienojās ar celmeņieku ganībām un Sūnupes dūkstainajām pļavām. Visur šļakstēja, skalojās, urdza. Uz pelēka ganību ciņa stāvēja sarkankājis stārks, vērodams, vai gaņajam knābim netuvosies kāds gardāks kumoss.

Bet otrā krastā uz neapplūduša paugura tikpat vientuļa stāvēja Vāvuļu Tince, ilgi lūkodamās, kā Salīņu puisi mocijās ar piemirkušajām stirpām. Beidzot viņa kļiedza un māja ar rokām.

„Dāvi, stipriniek! Tu gan varēji pamest acis arī uz manu pusi!“

Viņas siena stirpas mirka ūdenī tāpat kā visiem celmeņiekiem, nesagrābtais siens peldēja ūdenī kā zaļganpelēki mēsli. Beņ Tince bija viena, bezspēcīga, ar tukšām rokām un nemierīgu sirdi. Viņas līcim arī nepiegūla tik plašs lauks, lai varētu ar gaņo stiepli izvilkt stirpas malā. Visur spīdēja tikai ūdens un slīkšņains posts.

Tādēļ Tince kļiedza.

Dāvis pavērās uz viņas pusi un īsi atsaucās: „Jā, jā!“

Kad pēdējā Salīņu stirpa aizslīdēja pa nošļūktajiem rugājiem, atstādama aiz sevis neskaitāmas saveltas siena lēkšķeres, Dāvis aizgāja uz mājām un izvilka no pajumtes divas mizotas egļu kārtis ar smailiem galiem. Viņš tās pārmeta pār plecu un lieliem, vienmērīgiem soļiem atkal iebrida pļavā. Viņš uzmeklēja zināmo Sūnupes sēkli un puspeldus pārrairējās otrā krastā, saslapinādamies līdz vidum. Dāvis gāja taisni uz Vāvuļu līci un, pārlaidis apkārtni skatu, pētīja, kas te īsti būtu darāms. Bet tur nāca arī Tince peldbiksēs.

„Es jau domāju, vai tu būsi gluži bez sirds,“ viņa nopietni teica. „Ne manis pēc, bet to pāris dzīvību dēļ, kas Vāvuļu kūti vēl ziemu īdēs.“

„Vai tu varēsi?“ Dāvis nopētīja Tinces augumu.

„Ja tu varēsi, tad es arī.“

Puisis, ne vārda nebildis, pieliecās pie stirpas un lietpratīgi izdūra tai caur apakšu abas egļu kārtiņas.

„Vai tu nepārstiepsies?“ Dāvis vēl bažījās, vērdamies uz ganību pauguru, kur pacēlās virs ūdens viršiem apaudzis uzkalniņš.

„Nem tikai ciet!“ Tince jau stājās stirpas priekšgalā. Viņi reizē pieliecās, satvēra ar abām rokām kārtiņu galus, nocēla siena gubu no iegulētās vietas.

Nasta bija smaga, lietus un palu ūdeņu piemirkusi. Tinces piere sarāvās krunkās, seja piesarka. Viņi kāpa lēnām, uzmanīgi, kājām taustīdamies. Dāvis soļoja aiz stirpas, neredzēdams, kur liek savas platās pēdas, bet viņš centās turēties līdzī Tinces gaitai, lai nezaudētu līdzsvaru. Zem kājām šķīda rāva, dažreiz viņš iemuka un nozvārojās, bet glumās egļu kārtis viņi neizlaida no rokām.

Tikai sausumā viņi strauji nolika stirpu uz cietās zemes. Puisis un meita dziļi ievilka elpu.

„Nē, Tince, tā nevar! Tu esi sieviete!“

„Paliēc nu rāms!“ meita, strauji krūtīs cilādama, atsaucās.

„Vai tādus smagumus vien esmu cēlusi? Un kur mums jāskrien? Lēnām, atpūzdamies!“

Jā, kur gan viņiem bija jāsteidzas? Dāvis apbrīnoja stipro meitu, viņa puskaila stāvēja viņa priekšā spēcīgiem locekļiem, pusīši apgrieztiem matiem kā drukns, lielīgs puisis. Viņš sāka smieties.

„Tu esi velns no sievieša!“

„Vai brīnums, ja tādā ellē jānīcās? — Sāksim!“

Viņi brida atkal muklainajā pļavā, cēla no ūdeņu pančkām stirpu pēc stirpas, nesa uz apaļo ganību pauguru, lai izglābtu no plūdiem kaut pāris vezumu siena. Pēc katra nesiena viņi atpūtās, smagi elpodami, ne vārda nepārmaiņdami. Viņu sejas bija notašķītas melniem dubļu plankumiem, mati izjukuši un pieres izmirkušas karstos, netīros sviedros.

Viņi tikai īsi iesmējās, viens otru uzmuģinādami: „Vai tu vēl vari?“

Tā pamazām celmenieku siena stirpas iznāca krastā un sarindojās sausākos pauguros kā pelēkas, sagūlušas aitas.

Dažas dienas atmirdzēja arī saule. Tad ļaudis steidzās ar dakšām un grābekļiem, ārdīja stirpas un grozīja sienu,

lai tas apžūtu un neaizietu postā. Vietām barība jau bija kļuvusi melna ar asu trūdu smaku. Bet ūdens ātri izgaroja, pelēkais grīslis drīz vien čaukstēja saulē.

Bet pēcpusdienā no rietumu pamales sāka atkal celties mākoņi, ik brīdi draudēdami ar jaunām lietus šaltīm. Pat zilās debesis šķita piemirkušas mitruma. Viss garoja, kūpēja un tvīka kā pusizdzisušas pirts dvinga.

Celmenieki steigšus krāva sienu gubās.

„Khe, jupis parautu tādu ķēpas laiku!“ Vecais Saliņš, raudams grīslī kopā, pacēla acis pret debesīm un lamāja pasaules Radītāju. „Pašam sava manta jāzog, tpū, jupis!“

„Nebūs, nebūs šogad siena laika,“ Saliņu māte grūtsirdīgi piekrita.

Vairāk viņi nerunāja, viņiem neatlika laika gaļiem prātojumiem.

Celmenieki kaut ko savāca zem jumta arī plūdu vasarā. Kaut vēl ūdenī gulēja zaļi vāļi un nepļauti līči, tomēr dažs pelēks siena vezums jau aizslīdēja mājās. Kaut kā iztiks, pacietīs, sašaurināsies.

Bet ko lai iesāk Teļaploku Gusts? Ja celmenieki raudāja par mazvērtīgo grīslī, tad ko lai viņš saka par saviem āboliņu laukiem? Ak Dievs, vai šie zaudējumi ir aprēķināmi? Zirgi mūka uz lauka līdz ceļiem, ar mašīnām ne pļaut, ne grābt! Ja arī salīka barību zārdos, tad gaļajā lietū tā izmirka; sagūlās un sapuva melna kā mēsli. Vai tādu vērts vest mājās? Labāk gāzīt tepat uz lauka un rudenī apart!...

Pamazām arī Gusts veda izbalējušo āboliņu gubenī un kraujot strēķi steigšus to sakaisīja ar sāli, lai barība nesapelētu.

Kas gan šoruden notiks, kā viņš izcietīs nākošo ziemu? Kartupeļi kopš Jāņiem nevagoti, dārzs pieaudzis ar virzu un ušņām, āboliņš pūst uz lauka, upes pļavas vēl Jēkaba dienā nepļautas! Viss noslīkst, aizpeld un izput — dārgās sēklas, mākslīgie mēsli un velti izlietie sviedri! Ja arī Sūnupē ūdens vēl nokristu un zāli varētu nopļaut, vai tā būtu barība? Ciets, pāraudzis grīslis, apnests ar sarkanu rāvu, noguldīts pie zemes kā putekljains klājiens. Vai lopi tādu ēdīs? Ja arī badā to darīs, tad saindēsies un nobeigsies kā sērgā. Kas tad paliks pāri no viņa lepnā ganāmpulka? Labāk visam pieļaut uguni un pašam uzmet cilpu kaklā!...

Tie gnīdas tur lejā izvilka sienu ar rokām, izkaltēja grīslī zagšus vien un sarāva zem jumta. Viņiem pietiks! Cik viņiem lopu? Celmenieku govīs savus kaulus un ādas saglabās līdz nākošam pavasarim, ēzdamas kaut izbalinātu grīslī, bet kā Gusts izbaļos savu ganāmpulku ar sapuvušu ābolīņu?

Vai viņš izturēs divus zirgus? Vai viņš nākošo ziemu varēs braukt meža peļņās? Vai citu pavasari iestrādās sēklu? Vai viņam vispār būs sēkla? Celmenieki pie bada pieraduši, tie aizbrauks uz tirgu un nopirks. Cik viņiem vajaga? Bet vai Gusts varēs samaksāt dārgo kviešu sēklu, vai atradīs tik zeltainas auzas? Viņš nevar kaisīt savos laukos svešas čužas kā celmenieki! Dievs sargi, viņš taču nedrīkst ievazāt savos laukos nezāles un augu slimības!

Jau tā viņš ir ievīlcis mājās nabadzību un postu! Vai abas Vāvuļu sievas nešūpojas viņa labumos kā divas purva nezāles? Lūk, Herta atkal baņojās un brieda, mirkdama Teļaploku taukos un krējumā! Vai viņa kaut reizi ir pažēlojusies par bada vasaru, vai ar vienu vārdu pieminējusi lielo postu, kas nāk no debesīm ik dienas? Nē, viņas dēļ tē viss var pludot un apslīkt, viņai vienalga! Viņa brien, degunu uz augšu nepacēlusi, mūžam miegaina, pieticīga kā slapjumā augusi rūgtā purva ķērsa.

Gustam lielās dusmās trīs rokas! Viņš varētu bezsirdīgi izraut abas nezāles no savas mājas pagalma, aizspert atpakal uz čūkslāju, no kurienes nākušas, bet —

Herta atkal gaidīja bērnu.

Alksnājā vēl arvien kļiedza lietūs putns. Rītos saule iznira no miglainā apvāršņa sārta un skaidra, bet vakara puse jau ēnojās pretī tumši nodugusi. Pēc brokasta laika no krēslainajiem padebešiem atdalījās izpurušas zemo mākoņu skrandas, tās skrēja debesu klajumā kā baigi auļotāji vēstneši.

Pusdienas laikā miglainie mežu gāli sakusa ar pelēko apvāršni, saule aizslēpās aiz biežās mākoņu vadmalas, gaišā diena ātri apjozās ar tumšu, piemirkušu mēteli.

Pēcpusdienā sāka atkal līt. Rāmās peļķes atdzīvojās jautros burbuļos.

Zeme sen vairs neņēma pretī mīkstos lietus ūdeņus. Purva dumbrāji rūga un cēlās augšup kā pāri malām pielietis milzu trauks.

Pievakarē tumšās debesis nogūla lejup, savienodamās ar pielijušajiem sliksnājiem. Visu nakti urdza, plīkšķēja, burbuļoja.

Cītu rītu Sūnupes ūdeņi spīdēja kā balts ezers. Zāļie siena vāli salocījās, izira un lēni slīdēja lejup, noliekdami un aizraudami līdz pēdējos meliorācijas projekta mietīņus. Tikai pie Robežu nepļautā liča palu nestā lūžņa aizķērās un sagūla kā biezu mēslu kārtu.

Ūdens cēlās ar katru stundu. Beidzot neizturēja arī Karstā Makša cietais, pāraugušais grīslis. Tas lēni padevās, noliecās zem straumes, un celmenieku siens aizlīgoja lejup.

Alksnājā izmisis brēca posta putns, Saliņu pagalmā ķērca vecais saimnieks.

„Tak skrējuši, ķēruši ko vēl var sagrabt! Vismaz klieguši! Bet nē, noskatās postā kā miegoņi! Ziemu kārsit zobus vadzi, grauzīsīt koku mizas! Tad nevarēs kājas pavilkēt kā purvā iesalušas dzērvēs!...“

Neviens nesaķēra galvu un nekliedza pret debesīm lāstus. Celmenieku ļaudis pie purva jau bija pieraduši. Lai līst, lai pludo! Kaut kā izlaipos, pārbridīs. Neba tā pirmā lietūs vasara.

„Ja vasara lietaina, tad ziemā gaidāmi puteņi un daudz sniega —“ Saliņu māte mierīgi sprieda.

Rieta staigāja ar nokārtu galvu, neviens nezināja pateikt, vai viņas tumšajās acīs rasoja lietūs, vai asaru lāses...

Dāvis kļuva vēl mazrunīgāks, iegrima sīkos mājas darbos, katru dienu knibinādamies ratnīcā vai malkas nojumē garlaicīgi vadīdams lietainās nedēļas.

Tikai Reinis svilpoja tikpat bezbēdīgi kā senāk. Viņa dēļ šis nožēlojamais stūris varēja nogrimt un aizvērties uz mūžīgiem laikiem. Viņš nebija no šīs pasaules, viņa zvaigznes mirdzēja augstāk, tās viņš redzēja cauri visbiezākiem lietūs mākoņiem...

Viņš vēl arvien gāja Avotiņu Jankam līdz uz Stūru dzirnavām, katru vakaru pieskaitīdams dažus latus savam mazajam krājumam. Vienīgi svētdienās viņš sēdās pie Saliņu galda, raudzīdamies gaŗām tēva sadrūmušajai sejai. Lai cik Saliņu logs bija šaurs un zems, viņa asaais skats

pašķīra miglu, un domas aizbīdīja ikdienu tikpat vienaldzīgi kā pirksti apdegušu maizes garozu...

„Šņerga! Zobi kā zirgam, bet garoza jāapnicina? Gan tu ziemu uzlasīsi pēdējās atzalas! Kaunies vēl ņirtgt acis, jupis!“ Un večuks sparīgi uzsita galdam dūri.

Reinis strauji nosvieda karoti.

„Nožēlojamais —“

Viņš piecēlās un aizgāja ar smīnā savilktām lūpām. Puisis sajuta dziļu kaunu, ka piedzimis šajā piesmakušajā celmenieku istabā. Viņš to atkal pameta tajā pašā stundā, aizlidoja kā brīvs putns, visiem paceldamies pāri.

Šajās posta dienās celmenieku būdas atstāja daudz vīru un sievu. Viņi bēga laukā no bada un trūkuma, gluži kā purva rāpuļi uz sausākām vietām. Ko viņi te iesāks, ja kartupeļi apslīka un lietus jau ziedu laikā rudziem noskaloja putekšņus? Vārpas cēlās augšup kā sīkas, vieglas mušas ar retiem, izmirkušiem graudiņiem. Kaut kas taču jānopelna, kaut kas jāiekrāj ziemei, lai nepienāktu bads.

Kur gan citur šajā gada laikā viņi atradīs darbu, ja ne Stūru dzirnavās? Tur katru dienu apgrozījās nauda, tur griezās rati un steidzās cilvēki, tur šņāca zāģi un putēja skaidas. Visu dienu te šķinda dzelzis, klaudzēja dēļi un sakliedzās strādnieki, visapkārt klabēja un dūca atbalsis. Milzīgas balķu un būvmateriālu grēdas cēlās, plaka un pārvietojās no vienas vietas uz otru. Tumšais dzirnavu ezers tur izpletās pār krastiem kā liels, neizsmeļams spēka avots. Svaigie lietus ūdeņi straumēm auga klāt no celmenieku purviem un pārplūdušajām pļavām, raudami līdz visu, kas gadījās ceļā. Pie aizsprosta režģa krājās sapukušas siena lēkšķes un meliorācijas projekta mietinš. Tie griezās tumšajā straumē viens ap otru, draudīgi spiedās tuvāk aizsprostam, lai izklūtu brīvībā, izbēgtu no posta un nelaiemes gluži kā apslīkušie celmenieku ļaudis...

Dažreiz rāmās naktīs, kad mašīnu trokšņi apklust, vecais koka aizsprosts iekrakšķas un sadreb, it kā satrunējušos aizvarus spiestu viss celmenieku īgnums, dusmas un naidis.

Bet dzirnavnieks ir gudrs un spītīgs. Viņš taču nevar vērt aizsprostu vaļā un velti aizlaist milzīgo spēku uz Daugavu! Uz krasta gaida savu kārtu būvkoku grēdas, tūkstošiem kubikmetru nesazāģēta materiāla. Šoruden vēl

dambis izturēs. Jāiztur! Vismaz tik ilgi, kamēr balķi izlīdis cauri gatera rāvim, kamēr veco labību izbīrdinās caur dzirnakmeņiem.

Ļaudis strādāja divās maiņās no tumsas līdz tumsai, visu gaŗo vasaras dienu celmenieku vīri steigzās ar bomjiem, cirvjiem un zāģiem. Viņi vēla, cēla un nesa gluži kā ziemas peļņās. Viņiem pat neatlika laika apsēsties uz balķa gala un izkūpināt pīpi, jo mašīnas visus nežēlīgi rāva sev līdz. Ezera krastā viena pēc otras nozuda augstās balķu grēdas, bet lejpusē krājās baltās būvmateriālu kaudzes, rūpīgi sakārtotas, lai sijas un plankas žūstot nesagrieztos greizas. Dzirnavnieks pats visur bija klāt, visur viņš laikus pacēla savu spieķi un piedūra vainīgajai vietai.

„Sviež nost!“ viņš kļiedza, pārspēdams mašīnu troksni.
„Kas tā krauj dēļus? A —? Vai ādas gribat ģērēt?“

Divi vīri neizpratnē skatījās viens otram acīs.

„Kas te iznāks? Vai lietus jūsu galvas jau izskalojis tukšas, a?“

Vīri nesaprata, ko dzirnavnieks gribēja.

„Ja dara, tad darbam jādomā līdz. — Kas notiks ar tādu dēļu čupu līdz rudenim? — A —? Sazilēs, sapūs kā mēsli! — Kādēļ sazilēs?“

„Neizkaltīs —?“

„Kādēļ neizkaltīs? —?“

„Vējš netiks klāt —“ vīri tiešām sāka pārdomāt.

„Ak beidzot radās arī prāts! — Gaisa vajaga, caurvēja! — Kas jādara, lai vējš vilktu cauri? A —?“

„Spraugas jāatstāj lielākas.“

„Redz, kā veŗas acis vajā! Nesablīvēt, nenokraut kā vezumu! Iztaisīt tādu reŗģi, ka vējš dzied visapkārt! Skaidrs, a?“

„He, hē, dēli! Jūs vēl izaugsit! Bet sāciet nu atkal kustēties! Skolas gadi tak sen aiz muguras!“ Un Stūŗa seŗā pēkšņi atgriezās caurspīdīgs smaids.

Arī dzirnavnieks lietainajās dienās staigāja īģns. Darbi gan veicās un dēļu kaudzes krājās neskaitāmās grēdās, bet neviens tos nepieprasīja, neveda prom veselām auto kraŗvām. Ieguldītais kapitāls mirka lietū zem klajas debess. Šķiet, visa dzīve bija apslīkususi, neviens vairs nebūŗvejās, necentās uz augšu. Ļaudīm trūka naudas un uzņēŗības. Tautsaimnieki šo stāvokli sauca par krīzi, bet kas Stūŗim daŗas, kā to sauc? Viņš tikai zina, ka ieguldītā nauda nenes

peļņu, ka mašīnas dilst, siksnas trūkst un strādniekiem ik nedēļas jāmaksā algas. Bet nodokļi un apdrošināšanas summas nemazinās. Viņam vajadzēja sašaurināties ar izdevumiem un riskēt, vakaros viņam sapampa galva, par to domājot! Un dambis gulēja zem nepārtrauktā ūdens spiediena kā noguris milzis...

Bet tādēļ Avotiņu Janka ir te. Tādēļ viņi abi ar Reini cilā biežās plankas, mērī un pielaiķo materiālus. Reizēm Janka pat ieskatās kādā zīmējumā. Citreiz viņš aizkūpina papirosu un ilgi domā. Viņam jāatzīstas, ka šis darbs ir mazliet par lielu un sarežģītu. Neko līdzīgu viņš vēl nav būvējis, bet viņš jūtas lepns, ka Stūris viņam to uzticējies.

Dažreiz pienāk pats īpašnieks un neliedz sava padoma, Stūris ir gudrs. Viņš stāsta, skaidro un reizē izvelk arī kaimiņa domas. Viņš prot pārbaudīt ļaužu ieskatūs tik veikli, ka viņi paši to nejūt.

„Strādājiet, strādājiet, dēli!“ viņš beidzot labsirdīgi saka. Kaut arī dažā lietā viņam rodas šaubas par Jankas spējām, tomēr kaimiņš šo darbu ir uzņēmis nesalīdzināmi lētāk nekā būvinženieri...

Citreiz pie dzirnavu dambja apstājas arī celmenieku vīri un groza galvas.

Jā, tas Janka. Vai viņam vaļas mājās sienu žāvēt, ja te strādājami tik ievērojami darbi?...

Kādu dienu pie aizsprosta pienāk arī Tince. Viņa vairs netiek uz Saliņām taisni pār pļavām, tādēļ viņai jācilā garie zābaki līdz Stūru dzirnavām.

Bet meitai nekur nav jāsteidzas. Viņa atspiež muguru pret aizsprosta margām un paceļ balsi: „Janka, Janka, vai tu gribi ezeru aizdambēt uz mūžīgiem laikiem? Vai t' nebūtu pēdējais laiks to zupu laist lejā?“

Ūdenskritums vienmuļi šņāc, tādēļ Tince gandrīz kliedz, lai vīri dzirdētu. Viņa varbūt kliedz mazliet par skaļu, jo Stūris apstājas pie dēļu grēdām un klausās. Beidzot viņš nāk šurp.

Bet tādēļ Tince neapklust, nē.

„Vai tas nav tavs siens. Janka, kas te peld? Vilcis labāk to uz krasta un žāvējis, lai lopiem būtu ko grauzt! — Un paraugies, kā mūsu mieti tev blenž taisni acīs! Pats spraudi un vilki stigas — vai tev nemaz tie nedurās sirdī?“

Janka neizpratnē raugās palu lūžņā un Tinces brūnajās acīs, tās deg un šaudās kā sprēgājošas dzirksteles. Sen Tinces vārdi nav skanējuši tik žultaini.

„Kas te musina ļaudis, a?“ Stūris klieudz, skatīdamies Tinicei garām. Viņš izturas tā, it kā mutīgās meitas te nebūtu, it kā no celmenieku puses pāri ūdeņiem skanētu tikai viņas balss. Stūrim liekas, tie nav Vāvuju saimnieces vārdi vien, bet tik indīgi un rūgti domā visi celmenieki. Viņš bieži dzirdējis slepenos čukstus, tie top arvien skaļāki.

Bet vai Stūris vainīgs, ja pats Dievs savu aizsprostu never ciet? Tas ļauj straumēm gāzties dienām un naktīm, tas slīcina viņus kā aklus, nederīgus kucēnus. Kādēļ viņi savus ļāstus neceļ pret debesīm? A —? Vai viņš spēj izdzert paša radītāja pielietos purvus un ezerus?

„Labi, labi, dēli, es varētu raut slūžas vajā kaut šovakar, bet vai jūs to ļausit? Es varētu arī izputēt, tas nebūtu svarīgi, bet vai es drīkstu izputināt jūs? Ja zāgi apstāsies, tad jums visiem jāiet mājās. Tad jums jānopērk par pēdējo latu silķes, jāsaēdas un jāšēž pie purva un jāizdzer sauss. Vai jūs gribat to darīt, a?“

Nē, to celmenieku vīri negrib. Viņi vēlas strādāt un pelnīt, lai nākošo ziemu izvilktu dzīvību. Viņi tikai gribētu dzirdēt, kas beidzot notiks ar jaunās upes projektu. Vai tiešām viss darbs velti darīts?

„Ar meliorāciju ir tā, kā sen esmu teicis. Lieta nodota komisijā. Es taču nevaru viņus atraut šurp, ja visa zeme slīkst, ja visi meži ir pārvērtušies purvos un upes ezeros. Vēl taču nav izbagarēta ne Bārta, ne Aiviekste! Valsts vēl ir jauna, nabaga, vēl nav iegādāts pietiekoši daudz mašīnu. Jūs taču nedomāsit, lai es pārdodu dzirnavas un pērk bagarmašīnu?“

Nē, to celmenieki nedomā. Viņi vispār šo lietu nepieņemtu, ja Tince nebūtu ieskrējusi viņu vidū.

„Es varu aiziet!“ Tince smīn. „Man vienalga, cik ilgi es mirkstu. Es vairs nenoslīkšu. Es esmu sazīlējusi un cieta kā purvā gulējusi sieksta. Lūdzu atvainojiet!“

Tince ceļ tālāk savus smagos zābakus gar dzirnavu ezera otru krastu, lai aizietu līdz kaimiņiem, lai aprunātos ar Saliņu tēvu, lai uzpurinātu Rietu un pie reizes paķircinātu lielo stomekli Dāvi...

Vīri aiziet pie darba. Atkal dūc mašīnas un put skaidas. Tikai Reinis vēl ilgi stāv uz vecā dzirnavu aizsprosta, tas

dreb zem viņa kājām kā nodzīts, pakritis zirgs. Viņam liekas, ka tādā nevarībā dreb visa šī nolietotā dzīve. Vai ļaudis nestāv kāda liela sabrukuma priekšā, kas nāks ar svaigu vēju un izvēdinās sapelējušos kaktus? Varbūt tad viņi apzināsies, ar kādiem niekiem un sikumiem viņi nodarbojušies, cik viņi maziski bijuši un stulbi. Bet Reinis viņiem redz cauri jau tagad. Viņš stāv uz aizsprosta, plūkā sastrādātajos pirkstos vienkāršu skaidu un, iegrimis transā, ļauj slīdēt garām visiem pēc kārtas. — Lūk, viņa tēvs, cietais sīkstulis vecis. Ne mirkli viņš nespēj pacelt skatu no dūnās iegrimušām kājām! Ne brīdi viņš neapzinās, ka pats līdzinās satrunējušam rugājam, kam atliek tikai gulties zem lielā laika lemeša... Teļaploks —? Vai viņš nelīdzinās mantas pūķim, kas apmulsis rij savu asti? Viņš kož pats sev, klieudz, lād un neredz, ka slīkst savā linsēklu apcirknī? — Tince nebūtu labāka, ja viņa spētu iekāpt svaīna biksēs. Neviens laikam neredz, cik daudz skaudības un naida viņa nes sev līdz. Viņa atgādina asu, dzēlīgu nezāli, kas apslīkusi nīkst savā purvā, bet ja viņu kāds pārstādītu auglīgā zemē, tad viņa strauji nomāktu zem sevis visu apkārtni. Cik zems, pretīgs radījums! Tad labāk paklausīties Karstā Makša valodā. Dažā ziņā šis cilvēks tiešām ir apskaužams. Kā viņš lido, kā plivinās gaisos, gandrīz zemei nepieskardamies. Kaut nebūtu viņš tik viegls un mazvērtīgs kā izkritusi žagatas spalva! Diemžēl Maksim ir tik vien vērtības, ko lielie vēstures vēji aizpūtīs kā neredzamu pūku starp tūkstoš līdzīgām. — Arī Stūris nenoturēsies. Lai cik pašapzinīgi viņš sper savus soļus, zem viņa kājām jau izslīdējuši pamati, viņš velti tvarsta gaisu un meklē kur pieķerties. Laiks viņu aizraus, sagriezīs putās, gluži kā aizsprosta ūdenskritums sīku, nevērtīgu mizu. — Lūk, visu to Saliņu Reinis apzinās un redz! Visus viņš pazīst, visiem viņš skata cauri. Viņš paredz viņu likteņus un postu, ja vien viņi nespēs novērtēt sevi un nepacelsies augšup kā cilvēki. Bet viņi to nespēs, diemžēl ne. Šī rāvainā dzīve ir nolemta iznīcībai. Tikai viņam vien jātur acis vajā, lai lielā laikmeta straume nenorautu viņu lejā un nenosmacētu zem dzīvajiem līķiem...

Lietus piemirkušās debesis gulēja pār celmenieku ļaudīm septiņas nedēļas. Septiņas nedēļas gulēja ezers augšā,

ezers lejā. Lielais Sūnekļu purvs pietūka kā milzu vāts.

Tumšzaļie alkšņu vainagi šūpojās virs sastāvējušām lāmām, bet pie koku celmiem augstajos ciņos spēcīgi kuploja krūklī, irbenāji un mitruma pieraduši avenāji ar lielām, ūdeņainām ogām. Starp lokanajiem purva kārkliem sulīgi brieda kurvjiedainās bezgales, resnās, čemurainās gāses un cieti, pārauguši vīgriežu kauli. Visas ežas un pļavmalas aizauga ar kuplām nezālēm, visur čabēja platas, gaļotas, ūdeņu piesūkušās lapas.

Arī Karstā Makša būvlaukumā spēcīgi ceroja ušņas, balandas un nogatavojušies līpdadži ar pelēkiem pogaļu čemmiem, kas kāri gaidīja gaŗāmgājēju pieskaršanos.

Bet neviens te nenāca, tikai saimnieks pats reizēm atskrēja, lai redzētu, vai zagļi nav uzlauzuši būvmateriālu noliktavu. Nē, cements vēl bija savā vietā, arī arklis rūsēja turpat, un jaunās ēkas stūrī vēl uzticīgi stāvēja mēslu ārdāmās dakšiņas...

Jā Maksim kāds apjautājās, kādēļ viņš nebūvē, tad steidzīgais vīrs strauji ieŗrūda rokas bikšu kabatās un izslēja galvu.

„Būvēt var, bet vēl nav pienācis laiks. Lai nonāk liekais ūdens lejā, lai nosus zeme.“

„Tad būs rudens klāt.“

„Man tas nav svarīgi. Un vispār es gaidu, kad nokritīsies būvmateriāliem cena. Taisnību sakot, koktirdzniecībā jau iestājusies krīze, bet Stūris to negrib apjēgt. Viņš turas kā kokā uzdzīts kaķis, kas nāves bailēs iekāries ar nagiem mizā. Bet es viņu neželēšu. Viņš man ielīdīs reiz kabatā ar visām dzirnavām simtprocentīgi, par to labāk nerunāsim.“

Karstais Maksis sprieda pareizi. Laužu rosība pamazām apsika. Teļaploku Gustam palika krējums mājās, un no Stūŗa vairs nepirka kokus. Zemniekiem pēŗēja labība apcirkņos, aizgaldās atkritās svarā nobarotas cūkas un nemīstīti lini ilgi kalta uz sausiem rijas ārdiem. Viņiem trūka naudas, lai pirktu mašīnas un lauksaimniecības rīkus. Pilsētu noliktavās velti gaidīja pircējus jauni arkli, ecēŗas, velti tirgotāji rāva pircējus ar varu veikalos.

Dzīve sastinga, apstāŗās. Gluŗi kā ūdeņi plūdu vasarā, kad straumes vairs netek lejup, kad ezeru un ieplaku pali ceļas tiem pretī. Pat dzirnavu rati tad apstāŗas, un pamirst darba trokšņi.

Stūris to izjuta vissmagāk. Viņam bija daži parādi bankās ar īsiem maksāšanas termiņiem, daži rēķini vēl bija kārtojami no agrākiem gadiem. Kur vien viņš griezās, visur viņam vajadzēja naudas, visur no viņa plēsa, lūdza un draudēja. Kokmateriāliem strauji krita cena, nevienam viņa siju un dēļu vairs nevajadzēja. Labi, ja viņš varēja saņemt atpakaļ to naudu, ko izdeva, pērkot cirsmas. Pēc gada viņš varbūt zaudēs arī to. Stūru dzirnavniekam bija vērīgas ausis, viņš saklausīja arī to, kas tika spriests aiz valsts robežām lielajās pasaules bankās...

Tādēļ viņš steidzīgi pārdeva sazāgētos materiālus par katru cenu. Pa celmenieku izlaboto ceļu ik dienas slīdēja smagi piekrauta auto mašīna, ik dienas atkal klauzēja dēļu trokšņi un dzirdēja ļaužu sasaukšanos.

Bet visstiprāk kļiedza pats dzirnavnieks.

„Sviež nost cirvjus! Šurp!“

Reinis ar Avotiņu Janku pacēla galvas.

„Kas par lietu?“

„Lai stāv tā ūdens būve! Nav vajadzīgs! Dodiet sijas uz mašīnas! Te neviens vairs nespēj, te neviens vairs nav ēdis!“

Stūris grieza dzelteno spieķi pats sev ap galvu. Viņš stāgāja no vienas vietas uz otru, it kā meklēdams, vai pārpilnības gados nav paslēpis kādā paspārnē lieku naudas žūksni.

Viņš pat nespēja sestdienās ļaudīm izmaksāt algu. Viņš atlaida vīrus no darba.

Kādu dienu atskrēja arī Karstais Maksis.

„Nu, vai tu vēl elpo? Cik tagad maksā kubikmetrs, es gribēju zināt. Teiksim, pirmās šķiras materiāls logiem un durvīm.“

„Vai tu gribi pirkt, plikadīda?“

„Pirkt —? Jā, es to varu darīt. Es tevi vēl varētu glābt. Teiksim, tāpat kā toreiz, kad es tev pārdevu kokus, atceries, tos zarainos bemberus ar tērauda šķembām... Kopš tā brīža tu laikam esi krietni atēdies, bet tā nav mana darīšana. Cik tu tagad prasi? — Ko? Tik daudz neiet! Pagaidīsim.“

„Tad gaidi savos māla kalnos, ko tu kavē otru darbā? Vai es cenu uztaidu — tāds ir tirgus! Bet tu laikam savus naudas sappus būsi jau izmurgojis!“

„Ko?“ Maksis palēcās, it kā dzirnavnieks viņam būtu piegrūdis pie kājām karstu dzelzi.

„Ko tu tur krauj? Sijas? Nuja, teiksim, prasta manta, zarainās un tā. Bet šo kravu lai šoferis griež uz manu būvlaukumu. Tāpat man vajaga kreicoļļus un trīscollīgās plankas šķērssienu. Es tev noskaitīšu tūlīt skaidrā naudā simtprocentīgi, par to labāk nerunāsim!“

Viņi daudz nerunāja. Daži vezumi ar baltajiem kokmateriāliem aizriboja uz Karstā Makša būvlaukumu.

Bet tādēļ Stūris neatdzīvojās. Tādēļ saimnieciskā dzīve neatplauka. Dīvainais sastingums valstī turpinājās, it kā septiņi gulētāji būtu iegulējuši arī septiņus bada un nabadzības gadus...

Tomēr ezeru Stūris nenolaida. Vēl jāsamaļ jaunā maize, vēl jāsatāisa putraimi un grūbas. Vēl taču ļaudīm jādzīvo un jāēd!

Maizes šogad solījās gaužam maz. Rudzi purvainajās vietās apslīka, kvieši mālainajos laukos sagāzās veldrē un sapuva augot. Kartupeļu vagās visu vasaru gulēja ūdens, tie izauga tikai lakstos un ziedēja līdz vēlām rudenim. Vienīgi sausākos smilšu pauguros rudzu stublāji pārspēja lācauzas, bet arī te vārpas nekārās smagi lejup, bet pustukšas slējās pretī Dieva žēlastībai.

Ap pļaujas laiku lietainās naktis sāka mainīties ar siltām, saulainām dienām. Zeme kūpēja un garoja, viss auga un sazēla no jauna. Saslietās rudzu gubas stāvēja nedēļām uz lauka. Graudi piepampa, izdīga, saišķu vietās labība sazaļoja kā sīksta velēna.

„Bada gads, bada gads,“ ļaudis sprieda, nolaiduši rokas.

Karstajam Maksim rudzu gubas stāvēja uz lauka visilgāk, bet viņš neuztraucās.

„Tādēļ es nemeklēšu virvi kā Teļaploku Gusts. Es nesmu mazisks. Man ir citu mantu diezgan, kas neizmirkst un nesadīgst, par to labāk nerunāsim! Mana nauda gul sausumā un cements zem jumta. Mani akmeņi un kokmateriāli neaizpeldēs. Nē, mana maize neizdīgs — teiksim —“

Bet neviens viņā neklausījās, katrs nogrima savās rūpēs un nemierā.

Vecais Saliņš, zagšus raudams labību mājās, nežēlīgi trieca mūklainajos laukos stīvo Seķi. Vecuks kļuva īgnāks ar katru dienu, jo darbi stāvēja uz vietas, viss iznīka, izputēja. Šķita, visi viņu kaitināja — dēli, sieva, pat slimais

lops ik dienas rēgojās acu priekšā kā ļauna sirdsapziņa. „Velciens, āda! Es tevi reiz noslīcināšu purvā ar visu tavu nelaimi! Ja nav lopa, lai nav, khe, jupis!“

Bet nelaimes parasti nāk viena pēc otras kā tumšas, lie-
tainas dienas.

Kādu pievakari mazais Vilis atskrien no alksnāja un raudādams spiedz: „Tēt, Slaune iemuka!“

„Jupis!“ Večuks sagumst plecos, kā pats būtu iestidzis mukulājā. — „Ko tu vēl stāvi, muti ieplētis? Diedz uz Avotiņiem, sauc Janku!“

Puiķa aizizib gar purva malu, brūno rāvu šķaidīdams.

Reiņa nav mājās, arī māte šobrīd nav redzama. Vienīgi Dāvis iznāk no malkas nojumes, mierīgs un rāms kā parasti.

„Skrien!“ večuks tikai nokliedz un pats steidzas klunkurodams lejā uz purvu.

Dāvis saprot. Bet viņš nepārsteidzas. Ar rāmu prātu viņš sameklē izturīgāko virvi un, pārmetis to plecam, apņēmīgi seko tēva pēdās.

Tur viņa guļ, Saliņu labākā piena devēja, līdz vēderam iegrimumsi dūkstājā.

Tas ir kāds vecs, sen aizaudzis grāvis Sūnekļa purvā, mūžam pārplūdis un uzrūdzis.

Govs smagi īd, nemēģinādama remsties laukā.

„Tak kusties!“ Tēvs kliedz dēlam pa gabalu. Viņa acīs jau gail dusmas.

Tēvam gan nevajadzētu tā kliegt — Dāvis domā. Viņš pats zina, ka lieta ir nopietna. Taču ar vēju nelaimi ne-
aizpūtīs. Te vajaga visu labi pārdomāt, ķerties klāt ar spēku un padomu reizē.

Viņi ir tikai divi. Mazais Vilis atskrien no Avotiņiem un raudādams stāsta, ka arī Janka pazudis kopš rīta.

„Jupis!“

Lops sakustas un iegrimumst dūkstājā vēl dziļāk. Gurdi tas noliek brūno galvu melnajā dūņu peļķē un lielām, miglā-
lainām acīm raugās saimniekā. Un īd. Grūtsirdīgi, smagi, kā paredzēdams savu galu.

Nem taču aiz rāgiem, ko tu lūri kā gvelzīs!“

Aiz rāgiem —? Ko gan Dāvis izdarīs, saturēdams lopa galvu? Viņš salauž dažus lapotus alkšņu zarus un pabāž zem pakakles, lai ūdens to nenoslāpē.

Pēc tam viņš sāk cilāt virvi. Viņš saliec to uz pusēm un atloka no rokām balto kreklu.

„Ko tu gribi darīt?“

Dāvis velti nerunā. Viņš pats iegrimst līdz ceļiem muklājā un laiž roku smirdošajās dūņās gar lopa sāniem. Virve jāizveļ govij zem vēdera, tas tiešām jādara, ja viņi grib to glābt. To saprot arī tēvs. Tādēļ viņš krekšķēdams nometas ceļos govij otrā pusē, ardamies dūņās. Viņi grimst paši ar nelaimīgo lopa. Dūņas murd, šķīst, grīšļiem apaugušie ciņi ligojas kā virs aizauguša ezera.

„Vai ir?“

Viņiem jāsasniedzas rokās zem lopa vēdera, lai izvilktu virvi. Viņi vēl mīcās stenēdami, viens rāmi un lietišķi, otrs uztraukdamies, sarkanām, asiņu pietūkušām acīm.

„Vai būs?“

Beidzot vīri aizķaļ viens otra pirkstus. Viņi izvelk virvi divām kārtām zem lopa vēdera un paši izremšas no dūņu jūras kā izmirkuši zvejnieki.

Bet govs vēl nav glābta. Tēvs jau elš un krekšķ, saguris, nolaidis stīvās rokas gar sāniem, gluži kā apslīcis alksnis ar sausiem, nokaltušiem zariem. Viņi atkal iegrimst līdz ceļiem un klunkuro, nejudzami pamata zem kājām.

„Vai kustēsi kudla!“ Saliņš iespeļ lopam ar mīksto, izmirkušās pastalas purnu.

Slaune pat nemēģina celties. Tā gul mīkstajā dūņu gultā kā nemaņā. Jo vairāk vīri mīcās, jo dziļāk nelaimīgais lops iegrimst.

„Khe, jupis! Gul kā gove! — Tak kusties, sliņķe!“ Saliņš paceļ virves galu un nolaiž gar lopa sāniem.

Govs tikai nostenas un nevarīgi pakustina galvu. Viņa jūtas nogurusi, samocīta, grimst arvien dziļāk kā smaga, pārkrauta laiva. Pārējie lopi stāv turpat alksnājā, purnus zālei nepiedurdami un žēli īd, saprazdami nelaimi.

„Khē, jupis! Vai dzīsi no elles prom! Noies vēl visas dibenā!“ Tēvs bargi klieudz mazajam Vilim, viņš vēl arvien nobijies stāv uz ciņa, slaucīdams asarainās acis. Viņš jūtas vainīgs. Puika steidz aizgriezt ganāmpulku uz mājas pusi.

Jau krēslo.

Vīri stenēdami mīcās lopam visapkārt.

„Jupis, tādu miruli! Gul! Vai kustēsi, khē!“

Pēkšņi večuks nomet no pleciem virvi, saķeļ tās slapjo, cieto galu un zvetē ar visu spēku pa lopa krustiem.

Roka sitot nogurst, viņš pats tikko turas kājās. Bet lops nekustas, viss velti.

„Ar prātu —!“ Dāvis cieti ieskatās tēvam acīs.

„Nenurdi! Dod pa otriem sāniem! Sit, grūd! Ko tu stāvi kā snaudulis?“

„Nelamājies!“

„Khe, jupis! Pats ar virvi iekustināms! Tak sit tai sliņķei! Vai t' ļausi acu priekšā aizrīties ar dūpām?“ Tēvs kliež, uztraucies un pārskaities par dēla lēnprātību.

„Nost!“ Dāvis vienaldzīgi pabīda večuku sāņus.

„Khe, jupis tādu —!“

Dāvis pēkšņi jūt uz savas platās muguras cieto virves galu. Viņš strauji atliec augumu un sastopas ar tēva skatu.

„Tu —? Man —?“ Vairāk viņš nesaka ne vārda. Dāvis aizgrūž tēvu un pats izrāpjas no dūņu ezera. Viņš pagriež Saliņu purvam muguru.

Ne mirkli viņš vairs neatskatās, nekā viņam vairs nav žēl. Ar katru soli viņš drošāk izrāpjas no purva, kurā slīcis visus jaunības gadus kā iestidzis, bezspēcīgs kustonis. Ar vienu sitienu tēvs viņu izgrūda laukā, viņš attālinājas no posta vietas arvien apņēmīgāk un ātrāk. Arvien tālāk aiz muguras paliek tumsa un rāvainais purvs.

Beidzot kuslais puisis gandrīz skrien. Viņš aizsteidzas garām Saliņu lopu gatvei, viņš nozūd sīkajos brikšņos un atkal parādās klajumā kā no meža izdzīts briedis. Viņa kājas pašas atrod taku, tā ved uz Sūnupes sēkli, pār kuņu Tince tik bieži svilpodama bridusi šurp un turp.

Puspeldus viņš sasniedz otru krastu un steidzas caur vakara krēslu tieši uz Vāvuļiem. Viņš vēl pamet skatu atpakaļ, bet strauji atkal novēršas, kā ieraudzījis grimstošās govīs acis...

Pirmo reizi mūžā Dāvis sāk asi domāt. Viņš kārtu vārdus, lai neapjuktu, lai pateiktu vaļsirdīgi un skaidri, kas no spiež sirdi.

Krēslā viņš ieskrien šaurajā Vāvuļu pagalmā. Suns īsi ierejas, bet tūlīt sāk luncināt asti. Puisis spēcīgi nodauza kājas pie sliekšņa un veļ zemās durvis.

Tince atrauj no mutes maizes gabalu.

„Tu —? Ak Dievs, kāds tu izskaties!“

Tikai tagad Dāvis pats sevi ierauga. Sabridies rāvā un dūņās, līdz vidum slapjš, krekla piedurknes saplēstas, līdz pleciem piedzītas ar dubļiem. Pār muguru šķērsām pārstiepjas melna svītra...

Dāvis pārļaiž delnu pār notašķīto seju un prasa: „Vai tev vajaga saimnieka?“

„Tu esi jucis!“ Tince nosviež maizes riku uz galda. „No kurienes tu esi izlīdis?“

„No elles! Es prasu, vai tev manis vajaga — te Vāvuļos —?“

„Kā ne —! Sen vajaga, bet —“

„Tad es palieku.“

Viņi stāv istabas vidū un skatās viens otram acīs, it kā tagad tikai pazītos. Tince apmulsusi vēro, kā no puīša biksēm pil uz grīdas melnas, dubļainas lāmas.

Tad viņa pēkšņi sakustas, ne vārda neteikusi, turpat puskrēslā norauj no kājām savas bikses, pārsviež pār galvu brunčus un, sniegdama apgērba gabalu, saka: „Še, velc sausas!...“

Kopš liktenīgā vakara Dāvis pļāva labību Vāvuļu laukos. Viņš locījās blakus Tincei rāmi un apdomīgi, veldams no bara kūli pēc kūļa, un reizēm salaboja meitas izkapti, lai viņai velti nebūtu jāslauka sviedri. Viņi pļāva abi reizē un labību salika gubās, viens otram palīdzēdami.

Auzas šoruden cilājās tik viegli kā tukši, izkulti salmi. Arī kartupeļi sapuva augot, bet retie, sīkie bumbuliši bija gleti un negaršīgi. Tāpat izbalējušais siens, ko ļaudis zagšus paspēja ieraut gubēnos, pelēja bez smaržas un dzīvās vasaras krāsas.

Tāds bada gads ilgi nebija piedzīvots.

Dāvis ar Tinci par postu nerunāja. Vai viņi pie nabadzības un trūkuma nebija pieraduši? Viņiem tagad jāapspriež daudz svarīgākas lietas, viņiem jāsāk sava dzīve, jo Dāvis netaisījās Salīnās atgriezties.

Arī Tince, kopš atdeva Dāvim savas bikses, nebija tās uzvilkusi kājās. Viņa staigāja kā visas sievietes vieglos svārkos, katru brīdi izskatījās svinīga, uzposusies.

Puīša mute atvērās mazliet platāka. Viņš gan apdomāja katru vārdu kā senāk, bet tie vēlās pār lūpām arvien brīvāk. Tikai nevilus pagriežot seju pret tēva mājām, viņš saduga sevī.

Vakaros viņi strādāja uz lauka līdz krēslai. Mājās Dāvis palīdzēja Tincei apkopt lopus, tad viņi ielīda tumšajā būdā, ietupās blakus gultā kā divi saticīgi vanagi perēklī.

„Ko nu ēdīsim?“ Tince apjautājās.

„To pašu —“

„Vai tu netaisies atkal mani kost?...“

„Ja cita negādāsi, tad sargies!“

„Es gan nedomāju, ka tu esi tik traks. Bet tādēļ es nekuršu uguni un nevārišu putru. Ja gribi, nolauz maizes garozu un pasūkā cūkas ribiņas!“

„Lai stāv rītam. Šovakar iztiksim ar tavām.“

„Neknieb, pagāns!“

Un Dāvis labsirdīgi smeļ. Abi smeļ.

„Še buča, un iesim gulēt,“ beidzot Tince saka. Tā viņi bieži vairs neizkāpj no gultas un aizmieg viens otram blakus.

Citu vakaru Tince iekniebj Dāvim savukārt.

„Klau, kad tu mani bildināsi?“

„Tevi —? Es visu laiku gaidu, kad tu mani uzrunāsi.“

„Ūja, skopulis! Pat tā vārda viņam žēl! — Labi, esmu ar mieru. Bet tad tu visu mūžu vārīsi putru un audzināsi bērņus!“

„Ja būs —“

„Būs varbūt ātrāk nekā tu gaidi. — Ak tu, lielais lemesi! Dod savus matus, lai es tos krietni sapurinu! Un nedomā, ka laidīšu vajā! Plēsišu visu mūžu, raustišu, grūstišu pēc sava prāta. Bet lai tu neaizbēgtu arī no manis, tad jaunnedēļ brauksim uz pagasta māju, pārrakstīsim pases!“

„To varētu darīt, ja man te būtu mētelis un jaunās drēbes,“ Dāvis atzinās.

„Vai tu nedomā šo lietu tēvam un mātei teikt?“

„Es tur neiešu!“ Dāvis saka tik cieti, ka Tince sāk pārdomāt.

„Nu tik esam ķezā. Es neiztikšu ar tevis bildināšanu vien, man būs jāprasa atļauja arī tēvam un mātei...“

„Dari, kā zini!“

„Tad man būs jāvelk atkal bikses kājās...“

„Vienalga.“

„Bet rīts gudrāks par vakaru. — Taisi vietu, ja reiz esi sievas lomu uzņēmies —“

Dāvis nekurn. Viņam patīk Tincei kalpot. Mazliet neveikli viņš noplāj tumsā segas, palagus un sačubina salmu maisu.

Atkal viņi aiziet gulēt, vakariņas neēduši, laimīgi, pieticīgi, mīlestības apreibuši.

Tince tur vārdu. Kādu dienu viņa aiziet uz Saliņām un nodzīvo tur labu laiku. Viņa pārnāk mājās tikai vēlā vakarā, kad Dāvis jau apkopis lopus un izvārījis baltu piena putru. Tince jau saož ēdienu aiz sliekšņa un smiedama sauc: „Būs kārtībā! Māte savu svētību neliedz, tikai tēvs noklausījās manu stāstu tāds sagriezies un šķībs. Bet es viņu izlocīšu taisnu, nebēdā! — Un vakariņas arī tu esi izvārījis! Norunāts!“

Tince nosviež uz krēsla Dāvja jaunās drēbes, pati norauj garos zābakus un smīnēdama turpina: „Tu tiešām esi kārtīga saimniece. Kur tas laiks, kad klimpu zupa nav strēbta. Liec nu galdā, nudien gribas!“

Dāvis uzliek galdā divus šķīvjus, divas karotes, pats ar savu roku piesmeļ traukus līdz malām. Tad viņi sēžas abi klāt un pūzdami dzesina ēdienu.

„Piena arī neesi taupījis. Ja tikai rocības nepietrūktu, tad es nebūtu aplami tevi noskatījis...“

„Tā tava darīšana, lai klēts un pagrabs nestāvētu tukši...“

„Bet stāsta, ka saimnieks ar vezumiem nespējot rudenī tik daudz apcirkņos iebērt, cik saimniece visā gadā ar siecīgu iznest.“

„Ja pavasarī pietrūks, tad naglosim būdu ciet un iesim peļņās.“

Šovakar viņi sēž pie galda ilgi un nopietni. Kad Tince beigusi smaltīt pēdējās putras lāses, viņa pēkšņi saka: „Bet Slaune tovakar esoš noslīkusi...“

Dāvis sakustas. „Nepiemini to!“

Tince apraujas, slepeni vērdamās Dāvja acīs. Tās raugās caur logu uz Saliņu purvu tik nopietni, grūtsirdīgi, ka viņai pašai kļūst smagi. Nē, viņa nedarīs to. Viņi nesāks savu dzīvi ar strīdiem un asarām. Tince var stāstīt par citu, par Avotiņiem. „Un Zanei piedzimis puika —“ viņa turpinādama saka.

„Tā —?“

„Janka vairs nepūš tauri...“

„Būs pielijusi —“ Dāvis dīvaini spriež.

„Ar sievas asarām. Klieudzot un vaimanājot ik dienas. Kā gan ne! Pie Dūkšupes radusi ziedēt kā ūdens roze, te slīkst rāvā un dubļos kā celma piepe. Brūnās sugas govīs jau norāvušas pienu pirmajā nedēļā, tagad izkritušās miesās līdz nepazīšanai. Eš tūlīt domāju, ka Janka notēmēs

greizi. Sapinās ar svešu pasauli. Vai sausumā radusi margrietīņa izturēs purva dūņu? Saraudināja tikai jūsu skuķi. Rieta vēl tagad izskatās tāda, it kā viņas acīs gulētu visa lietainā vasara...“

Dāvis klusē.

Bēdas un posts auga visapkārt kā melna siena. Tikai Dāvis ar Tinci tās nemanīja. Viņi čabinājās savā paspārnē kā divi vēja vanāģeļi, pusakli pret citiem, bet savā līdzā laimīgi un satīcīgi.

Tomēr kaut kur vēl mājoja dziļš posts un izmisums. Tas atnāca uz celmeniekiem līdz ar Vāvuļu mātes vaimanām, līdz ar viņas asarām un grumbaino seju. Viņa pat neredzēja jaunākās meitas laimi, viņa tikai laužīja rokas un spiedza: „Ak posta diena un bada vasara! Dārzi un kartupeļu lauki pludo, viss apslīkst, iznīkst kā pastarā dienā! Sūrenes un virza aug griezdamās līdz vēlam rudenim, ne tās izplēst, ne izravēt. Un kviešu lauki! Dieviņ, nogāzušies veldrē kā viens vienīgs klājiens! Zālē jau aug cauri, viss sapūst, izput uz lauka. Nabaga Gusts naktīs vairs nevar acu aizvērt, staigā pelēks, izkrities kā izrauts caur ecēšām. Ar mašīnu vairs nenopļaus ne stūrīša! Ko viņš nabadziņš iesāks ar divām rokām? — Tu gan, Dāvi, varētu atnākt dažas dienas palīgā! Taču radiņi būsit, jāizpalīdz, cik var un spēj. Ak tu posta diena un bada vasara!“

Dāvis mierīgi pavērās Tinces acīs.

„Ko tu saki par to?“

Ko gan Tince teiks? Viņai tagad ir laba sirds, viņa spēj līdz just pat Teļaploku Gustam. „Manis dēļ auj kājas. Varbūt Ziemassvētkos tevi atcerēsies ar balto miltu kuli.“

Kopš tā laika Saliņu Dāvi varēja redzēt arī Teļaploku laukos.

Beidzot lietus mitējās. Saule atkal spīdēja kā senāk, bet spožums šķita bālāks, tā mirdzēja debesīs kā sarkana, visu vasaru raudājusi acs.

Mežos un sausākos purva uzkalnos ziedēja virši. Bites dūkdamas griezās ap rozganajiem klajumiem un, savākušas saldās nastas, tālu laidās pār celmenieku laukiem, lai tās sakrātu savu māju stropos.

Šajās dienās sāka dūkt arī dobjākas skaņas. Vakaros tās nāca it kā no pazemes un tālu aizdūca pār krēslainajiem celmenieku pagalmiem.

Sākās kulšanas laiks.

Lai cik šogad paaudzis, caur mašīnu tomēr labība bija jāizlaiž, lai sējēji redzētu, cik salmu, cik graudu un cik vieglo pelavu par grūto vasaras darbu iznācis.

Gusts aicināja Dāvi arī šajā talkā.

Šogad graudi bija viegli arī Teļaplokos. To kaimiņi tūlīt novērtēja, tikko mašīnas spole saplosīja pirmos rudzu kūjus. Rūpju un darba smagumā saliektais saimnieks stāvēja ar nolaistām rokām.

„Kur nu man! Man šoruden maisi jākaļ zem pelavnieka. Vai tā vairs ir labība? Vai tādu vērts apcirkņos bērt vai uz dzirnavām vest? Pelavas un čužas!

Bet saimniekam nebija laika ilgāk gausties, viņam jāskrien un jāriko ļaudis, lai katrs būtu savā vietā un nekavētu darbus.

Kas vedīs graudus un sabērs apcirkņos? Šim darbam derētu kāds spēcīgāks vīrs ar platiem pleciem.

„Dāvi, vai tu to izdarīsi?“

Dāvim vienalga, ko viņš strādā kulšanas talkā.

„Taisnību sakot, šogad manus labības maisus var izcilāt pat ganu zēns...“

„Vai mums pārējiem neiet mājās?“ kāds smējējs viņam sauc aiz muguras.

„Stājies pie salmiem!“ Gusts rīko. „Visi pie salmiem un pelavām!“

Vājš, izmisis un novecojis Teļaploku saimnieks skrien no vienas vietas uz otru, lai visur būtu klāt, kur manītas paviršības.

Paldies Dievam, šķūnī un klētī viss ir kārtībā! Mašīna jau dūc pilnā jaudā, brīžiem aizrīdamās un veldama laukā lielus salmu klēpjus, cilvēki steidzas ar dakšām, ar pelavu nastām, visi kustas līdz mašīnas locekļiem.

Beļ Gustam vēl nav miera. Viņam jāredz, kas notiek arī virtuvē, viņam jāzina, cik tālu saimniece tikusi ar brokastīm, vai galds jau klājas. Vai viņš drīkst Hertai uzticēties, šai sliņķei, nevīžai, kas šorīt taustās un knosās ne ātrāk kā citās dienās.

„Vai drīz būs?“

„Nebūs.“

„Vai tu nemaz nevari palocīties veiklāk?“

Diemžēl, Herta nespēj tā skriet kā vīrs. Viņa nes atkal zem sirds mazu dzīvību. Tas paņem daļu viņas spēka un veselības. Vai viņš to neredz?

Gusts apmulst un kļūst laipnāks.

„Mātei vajadzētu nākt palīgā pie pelavām —“

„Vai tev cilvēku trūkst?“

Kas par jautājumu! It kā viņa nezinātu! Katru rudeni viņam jāklausās kaimiņu zaimos. Dažreiz pašam jāķeras pie salmu dakšām, pie pelavu nastas. Ko gan šie ļaudis isti grib? Vai te darba vairāk nekā citur? Vai galds par skopu? Tā tik vēl trūka, lai šajā bada gadā viņš tūlīt kulšanas dienā visu apēstu!

Pēc brokastis Teļaplokos ieradās arī Tince. Bez kautrēšanās viņa paņēma dakšas un stājās salmu nesēju vidū.

„Piepūtiet vaigus, vīri! Vakarā būs šņabis un dančošana!“

Saļģušie talcinieki pēkšņi atdzīvojās.

Teļaplokos dūca kuļammašīna līdz vēlai tumsai. Labības šķūnis iztukšojās līdz grīdai, toties salmu kaudzes pacēlās zem klajas debess kā baltas kalnu grēdas. Arī ēku nojumes šogad nespēja uzņemt visas pelavas, un klēti apcirkņi piepildījās līdz malām tāpat kā citiem gadiem. Tikai labība bija viegla, maize šogad būs sēnalaināka, tāds bija Dieva lēmums.

Ļaudis trokšņaini sanāca istabā un sēdās pie galda. Jaunie puīši nomazgāja no sejām putekļus, bet vecie vīri smējās, ka viņi tos nesīšot mājās savām cūkām. Gusts jau tā savu mantu līdz jaunai ražai neizbaļos...

Teļaploku saimnieks pilda pirmās degvīna glāzes. Viņam trīs roka. Dievs zina, vai skopuma, uztraukuma, vai pārstrādāšanās dēļ.

„Nu, cik šogad izbira?“ mašīnas vadītājs lietišķi apjautājas.

„Prasi labāk, cik raibaļu šogad no kūts jāizved! Ūtrupe jārīko ar steigu, citādi parādnieki iebāzīs manu galvu cilpā.“

„Nu, nu! Tad vispirms jāraksta kulšanas rēķins...“

„Ne santima nedabūsi. Ar ko lai es maksāju, ja salmi nāk mašīnai no viena gala laukā un pelavas no otra? Bet stundas tu skaiti, tev vienalga, ko tur laiž iekšā. Tagad labiem kviešiem cena nokritusi līdz nullei, kas tev skatīsies virsū čūzām? Tādā ellē es savu mūžu neesmu iebraucis.“

„Neraudi, Gust! Tince iejūk vīru valodās. „Tev vēl apcirkņi stāv pērnā labība.“

„To tu jau paspēji izokšķerēt! Tu gribēji, lai es iekrītu pilnīgā badā? Vai tu vilksi mani laukā, vai tu maksāsi manus parādus?“

„Nē, to es nedarīšu. — Vai zini, ko Salīņu māte saka? — Kas pelavās iekritis, to cūkas apēd.“

Gusts vairs neklausās. Viņš dzer ātri, strauji. Viņš reibst un izmisis slikt talcinieku valodu jūklī.

Tince nežēlīgi turpina: „Beigts esi, Gustiņ! Vīri, vilksim kādu meldiņu no nāves un miršanas!“

Un iereibušie talcinieki sāk dziedāt par kapiem un melnām vārnām...

Viņi var smieties vai dziedāt, Gustam vienalga. Jo vairāk viņš dzer, jo vairāk apzinās, ka neglābjami grimst postā un nabadzībā. Veltas visas cerības, ko solīja purvs un jaunā upe, veltīga izrādās viņa cīņa pēc Vāvuļu Kazu laipām. Vēl ļaunāk! Melnais ezers viņam gul virsū dienām un naktīm kā baismīgs liktenis. Viņš smok un rīstās dūņu sarijies... Un šie nejēgas vēl smeļ! Viņš labprāt triektu dūri galdā, bet stiprais dzēriens ātri sasaista viņa locekļus, viņš nespēj vairs zaimotājus apsaukt.

Slābs un noguris Teļaploku saimnieks noliec galvu pār šķīvjiem...

„Ak nabaga Gusts! Pat asaras viņam šogad jākrāj traukā!“ Tince atkal smeļ.

Bet talcinieki apklust. Klausoties Gusta vaimanās, viņiem tiešām liekas, ka nelaime aug arvien lielāka. Varbūt viņi šobrīd vēl pilnīgi neapzinās, kāds posts un nabadzība nirdz aiz ziemas vārtiem. Kaimiņi viens pēc otra piecēlās no talkas galda un vainas apziņā klusi izslīdēja caur durvīm.

Šoreiz Salīņu mātes pareģojums nepiepildījās. Lietainajās vasaras dienās visi debešu nokrišņi bija nonākuši lejā, tādēļ ziemu laiks pieturējās bez sniega un kupenām. Toties ap Ziemassvētkiem sals jau dziļi sastindzināja zemi. Pārplūdušie staignāji apledoja no vienas purva malas līdz otrai, šajā gada laikā varēja droši braukt ar zirgu, kur vasarā cilvēks nedrīkstēja kāju spert. Visas purva dangas un neizbraucamās stigas bija atvērtas satiksmei.

Bet mežos valdīja klusums. Neviens šogad necirta kokus, jo vasaru ievilktais cirsmas vēl arvien gaidīja pircējus.

Stūris nenāca paņ apskatīties. Kam viņam jaunu cirsmu, ja vecie būvmateriāli vēl gulēja ezera malā?

Celmenieku vīri vērtējās gultās un žāvādamies gaidīja ziemas peļņas.

Dzīve sastinga ledū.

Vienīgi Karstais Maksis steidzās kā senāk. Tiesa, lielie būvprojekti netika izpildīti, bet citu vasaru viņš būvēs noteikti, jau agri pavasarī, tikko būs atlaidusies zeme. Cements vēl droši stāvēja savā vietā aiz stipras priekškaņamās atslēgas, arī akmeņi vēl mētājās visos kalna pauguros, un granti varēja rakt kuņā katrā vietā. Tikai divzaru dakšiņas jaunās ēkas stūrī vairs neredzēja. Vējš tās bija izgāzis no vietas gluži kā Sūnupes straume meliorācijas projekta mietņus.

Karstais Maksis arī klusajā laikā saimniekoja ar plašu roku. Naudas viņam vēl bija diezgan, viņam nevajadzēja badoties kā celmeniekiem vai Teļaploku Gustam. Pat Stūri viņš tagad varēja pārspēt, šo iedomīgo, nevarīgo milzi. Vai Karstais Maksis neteica, ka šis vīrs reiz ielīdīs viņa kabatā?...

Maksim šogad trūka lopbarības tāpat kā celmeniekiem, bet viņš nesūdzējās, viņam vienalga, kaut nāktu vēl septiņas bada ziemas. Viņš brauca uz Zemgales tirgiem un veda mājās labības vezumus, viņš iegādājās pilsētā linsēklu raušus un dažādu spēkbarību. Karstais Maksis ēda Rīgā pirktu baltmaizi tāpat kā citos gados, viņš nebija ņas cilvēks, kas apzags savu vēderu.

„Taisnību sakot, man vajadzēja šogad nopirkt jaunās cirsmas,“ viņš stāstīja katram pretī nācējam, „bet es negribēju kaimiņam steigties priekšā. Es gan zināju, ka Stūris putēs, bet ka viņš tik strauji grims dibenā, to es vēl neapjēdzu. Bet beigts viņš ir simtprocentīgi, tur nekā vairs nevar darīt — āmen! — Jā, es jums varēju sagādāt labas peļņas, bet nu ir par vēlu, departaments izsoles ir slēdzis, jums jāpaciešas līdz nākošam rudenim, kā paši redzat. Bet tādēļ nenokariet degunus! Es jums varu dot labu padomu no savas prakses un piedzīvojumiem. Mājās jūs nekā nesagaidīsiet, jo jūsu laukos nav ne akmeņu, ne zemes bagātību, jums jāiet mežā Dieva ganībās un jāņem aiz ragiem pirmais, kas nāk pretī. Teiksim, ja jūs nošaujāt akotainu lapsu, tad nedēļas laikā ar zirgu tik daudz nenopelnīsiet. Jūs netaupiet ne stirnas, ne zaķus, ne meža cūkas,

jūs nelaidiet gaŗām ne caunas, ne ūdrus, ne seskus! Raujiet visiem ādas pār acīm tāpat kā meŗziniis ar Stūri jums to darīja pagājušo ziemu. Arī mani viņi gribēja nodīrāt, atcerieties toreiz, kad viņi mani nelaida pie izsoles! Bet es biju gudrāks, es viņus pašus tagad iedzinu sprostā kā dzīvus seskus.“

Karstais Maksis runāja bez apstājas, kamēr siekalas sasala bārdas rugājos. Bieŗi vien celmenieki nenoklausījās līdz galam, bet daŗreiz uz Dūkŗupes pusi bija dzirdami slepeni šāvieni, naktīs pāris celmenieku vīru iebrauca meŗā, nozāģēja sveŗainu, nokaltuŗu priedi, turpat saskaldīja un pēc pusnakts aizveda uz pilsētu. Tiesa, svaigai malikai nebija cenas, bet aukstā laika dēļ celmenieki ieguva daŗus latus, lai pārvestu mājās pudu rudzu miltu.

Ļaudis vairs nepazīna goda.

Vecais Saliŗš saŗutis rūca: „Es savā mūŗā sveŗai mantai neesmu pirksta piedūris un negŗibu, lai mani vecuma dienās sauktu par grābsli, khe, jupis!“

„Rieta, bērns, taupi katru sienu sauju!“ Saliŗu māte ik dienas atgādināja. „Vēl janvāris, bet gubenis jau pustukŗs.“

Saimniece pati neskaitāmas reizes lieca muguru, lai uzlasītu katru sienu zālīti, kaŗ nokrita starp kūti un gubeni.

Bet lopi raustījās valgos, īdēja no rīta līdz vakaram. Atverot kūts durvis, baltajā dienas gaismā zibēja platās lūdŗejas acis.

Rieta klusēja. Viņai gribējās raudāt.

Kādu rītu Saliŗu māte ienāca istabā un nopietni teica: „Tēv, vai tev nevajadzētu kaut ko darīt ar Seŗi? Lops nav vairs braucams, bet pēc barības bubina rīts vai vakars. Ņēl skatīties.“

„Jā, ēst prasa —“ veŗuks domīgi piekrita, skatīdamies grīdā. Bet tur padoms nav rakstīts. Viņŗ paceļ atkal zilgani pelēkās acis pret sievu. „Zināms, vajadzētu — khe, khē! Kroplis ir un paliks —“

Tad viņi ilgi par to nerunā. Viņi klusē visu dienu, visu vakaru, nepiemin Seŗi arī otrā rītā. Viņi staigā viens otram gaŗām nopūzdamies, it kā viņu mājās būtu mironis...

„Būs barga ziema,“ Saliŗu māte ierasti sprieŗ. „Ar jaunu mēnesi sāka salt —“

Beidzot Saliŗu saimnieks uzvelk apdriskāto aitādas kaŗoku un aizver aiz sevis pagalma vārtus. Viņŗ iet salcis, mazliet streipuŗodams, jo plānā sniega kāŗta viltīgi slēpj

glumos ledus stiklus. Reizēm mīksto pastalu purni atsitās pret sastingušajiem ceļa kruvešiem, viņš tikko noturas nepaklupis.

Viņš aizklumburo pa celmenieku ceļu uz Stūru dzirnavu pusi. Baltais sniegs un sarkanā ziemas saule žilbina acis, tās asaro un kļūst mitras. Visu ceļu viņš krekšķina un dudina sevī — khe, khē, jupis —

Uz Dzirnavu dambja Saliņš brīdi apstājas. Te vēl gul apstrādātie būvmateriāli jaunajam aizsprostam pavirši sakrauti grēdās, apledojuši un apvilkti ar sniegu. Jā, viss stāv pamests un pamiris. Ezers pārklājies ar biezu ledus kārtu, lejpusē miegaini šalc rāvainie ūdeņi un lielas, brūnganas lāstekas no visām pusēm sažņaudz apsikušo straumi. Tikpat vienmuļi dzirnavu ēkā klab rupjā gaņģa dzirnakmens, beržot sēnalaino maizi.

Stūru saimnieku Saliņš atrod turpat dzirnavās, cilājot satrūkušu dzensiksna gabalu.

„Khe, khē!“

„Ak tu tas esi? Labdien, labdien!“ Stūris sniedz kaimiņam putekļaino roku. „Vai tu atvedi labības vezumu, a?“

„Nē, kur nu to —“

„Jeb tu gribi pirkt manus dēļus?“

„Nē, kur nu tos —“

„Varbūt nāci aprunāties par meža peļņām?“

„Nē, nē, khe, jupis —“

„Tad nejupo! Saki skaidri, kas vajadzīgs! — Varbūt nauda? A — ?“ Dzirnavnieks piesarkst. „Vai tu domā, ka man pieder banka? Tad es te nestaipītu vecas panckas! Drīzāk es ceru aizņemties no tevis. Vismaz tik daudz, lai nopirktu jaunu siksnu. Paskaties pats — ko es ar tādu ādas drisku iesākšu! Pat krietna vēderjosta vairs neiznāk!“

„Neiznāk, jupis —“

„Jeb tu atkal gribi dzirdēt par jauno upi —“

„Kur nu! Ir pavisam cita, gluži nelāga lieta, kaimiņ! Khe, ar zirgu, ar Seķi —“

„Vai tu to kropli vēl baŗo?“

„Cik ilgi piebaŗosi? Iedzen citus lopus badā. Būtu jānomaitā...“

Dzirnavnieks uzmet večukam ātru skatu, tad sāk atkal strauji vārstīt šujamās siksnīņas.

„Vai es to neteicu jau pagājušo vasaru?“

„Nuja, khe — es domāju, tev tā bise —“

„Es —? Nē, man nav laika. Tu redzi, ka man tas ādas gabals jāsteidz! Te neviens vairs neklausa, visi tikai prasa milzu algas. Es tagad esmu pats savs melderis un puisis. — Bet bisi es tev tūlīt atnesīšu.“

Stūris nomet šujamos rīkus un spieķi mētādams veikli pazūd un atgriežas. Viņš iespiež kaimiņa līkajos pirkstos auksto ieroci un saka: „Ar renkuļiem, abos stobros —“

„Jā, jā, khe —!“ Vairāk Saliņš nerunā. Lieta ir skaidra, nokārtota. Neatvadījies viņš iet atpakaļ tāpat klumburodams, salicis kā šurpu nākot.

Jupis! Tādas lietas viņš savā mūžā vēl nav darījis. Pat meža kustonim nav pacēlis stobru pretī. Ātrās dusmās viņš varbūt spētu apdauzīt niķīgu lopu, bet apzinīgi vērst pret Dieva radību ieroci — nē, tad drīzāk pats sevi...

Pārnācis mājās, viņš neiet istabā, bet, paņēmis lāpstu, aizklumburo ar abiem rīkiem uz priedaini. Bet zeme ir dziļi sasalusī. Kur viņš piedur aso tēraudu, tas atlec kā no akmens.

Kaut kur virs tālajām eglēm, neglīti ķērkdami, laižas divi kraukļi. Večuks aplaiž pār apsarmojušo uzkalnu miklās acis — vai tik vien palīgu viņam būs?...

Paldies Dievam, tur nāk Tince kā parasti atkal gērbusies biksēs un garajos stulmu zābakos. Viņa ierauga vīra tēvu pa gabalu un steidzas šurp.

„Nu, večukiņ, ko tu te pēti?“

„Khe, khē —“

„Ar lāpstu —?“

„Khe —“

„Un plinte —?“

„Jupis. Zeme kā krams —“

„Vai tev pietiks dūšas?“

„Nezinu vis —“

„Velti cilā lāpstu, večukiņ! Vai nav vienalga? Būs suņiem un lapsām. Tikai āda jānovelk.“

„Tu runā kā briesmonis, Tince!“

„Ko lai dara, ka tāda esmu izaugusi? Kāda zeme, tāda zāle. Arī meža dadzis skarbi dzeļ. Bet neprātosim, dod iemauktus!“

„Tu —?“

„Varbūt mana roka tik stipri nedrebēs kā tava. — Parādi to rīku!“

Tince paņem bisi, lietpratīgi apskata stobrus. Kauņ ko viņa saprot. Viņa mierīgi noliek ieroci pie celma un vedina vīra tēvu mājās. —

„Tev tas nav jāredz...”

Ko Tince citu būtu darījusi? Viņa uzmauc Seķim apaušus galvā, aizvelk zirgu līdz priedainei un izdara visu kā nākas. Divu šāvieni atbalsis vēl brīdi atskan Sūnekļa purva alkšņos.

Pēc tam uz notikuma vietu aiziet arī Saliņu saimnieks ar asiem dunčiem. Viņi strādā abi klusēdami. Viņi novelk Seķim raibo ādu, ne vārda nerunādami pārnēs to mājās. Jau krēslojas vakars.

Tince pat rokas nenomazgā Saliņu istabā. Viņa nospiež grūtsirdīga doma, viņa iet atpakaļ uz savu būdu, kas drūmi ēnojas starp kailajiem koku puduļiem viņpus pārle-
dojušām Sūnupes pļavām.

Pēc saulrieta iemirdzas starainas zvaigznes. Vīrs purva gausi paceļas apaļš mēness. No zaļganajām debesīm sēžas lejup stindzinoša elpa, nožņaudz koku zarus sarmainos ledus pirkstos. Noslēpumaini zaigo apvāršņi, sudrabainais sniega mirdzums saplūst ar krēslainajām debesīm.

Salš pieņēmās ar katru dienu. Vasaru izmirkusī zeme dziļi sastinga, nežēlīgi žņaugdama koku saknes. Purvi un meži iegrima kapsētas klusumā.

Tikai Saliņu priedainē ik naktis ņerkstēja izsalkušas lapsas. Dažreiz tur sakāvās arī kaimiņu suņi, bet kādu pusnakti greizā mēness seja smīnot noraudzījās divos cilvēkos, kas kāri sēdēja katrs aiz sava kadiķu krūma.

Uz rīta pusi vienam laimējās. Pēc spalga šāviena kupl-
aste palika guļot pie apgrauztā zirga, bet tajā pašā brīdī netālu sāka kliegt cilvēks, it kā skrošu lādinš būtu ķēris viņa stilbus.

„Meža lops! Vai tu gribi otram izsvilināt acis? — Kas tu tāds esi?”

„Man tev pase nebūs jārāda.” Otrs mierīgi piegāja pie beigtā kustoņa un pacēla to aiz skauستا.

„Ak tu —? Brīnums, kādēļ tu neatvedi līdz savu komisiju!”

„Ej mājās izgulies un velti netaisi traci! Šonakt tu lapsu vairs nesagaidīsi.”

„Par to labāk nerunāsim, kuņam jāiet mājās! Tu pats esi ienācis bez atļaujas, un ja tu kūmiņu nesviedīsi zemē, es tev kraušu virsū!“

Abi naidnieki mutējās pa gabalu, ierāvušies zemzaraino priedīšu ēnā.

„Vai tu gribi apgalvot, ka tev ir atļauja kabatā? A —? Vai tu zini, ka bez manas bises tas zirgs te negulētu! Vai tev vispār ir tiesības nēsāt ieroci, vecais malu medniek?“

„Par to labāk nerunāsim! Un ja tu piemini nelaimīgo lopu, tad pēc taisnības tev pašam te vajadzētu gulēt lapsas barībai. Bet es neesmu tas cilvēks, kas ķersies pie otra dzīvības. Drīz vien tu pats izputēsi kā pelava. Ar lapsas asti tu tos caurumus neaizbāzīsi. Teiksim, vai tu saltu visu nakti pie kritušas maitas, ja tavam kažokam nebūtu izplūkātas visas spalvas? Es jau to paredzēju simtprocentīgi — teiksim —“

Kamēr Karstais Maksis atcerējās un uzskaitīja visas dzirnavnieka neveiksmes, Stūris lēni ieslīdēja priedīšu ēnās, kuplo lapsas asti vazādams gar zemi. Tikai pēc laba brīža Robežu saimnieks attapās, ka viņā klausās tikai sašķiebies mēness...

Viņš īgni uzsvieda ieroci plecā un sāka soļot kaimiņa pēdās.

Celmenieku pagalmos gaudodami rēja suņi.

Dažas dienas ļaudis par notikumu smējās, bet bargā ziema viņus drīz padarīja nopietnus. Sals pieņēmās ar katru nakti, ēku pakšņos trokšņoja lausks, Sūnupes lejā sēzdamies dunēja ledus. Zeme sasala dziļi, pagrabos un kartupeļu bedrēs nemanot ievilkās sals. Ļaudis veda no kūtīm siltus mēslus, apkrāva sakņu krājumus ar biezu kārtu, lai neaizietu postā vēl pēdējā nabadzība.

Tomēr gubeņi tukšojās ātri. Lai cik skopi celmenieku sievas baroja lopus, viņas zināja, ka līdz pavasarim visas dzīvības neizvilks. Tādēļ vecākās govīs viņi jau laikus pārdeva gaļas tirgotājiem par smieklīgu cenu.

Kādu dienu lopu barošanas laikā vecais Saliņš apstājas tukšajā steliņģī un ilgi krekšķina.

„Jupis, otra zirga pavasarī vajadzēs. Kā tu domā, vecen?“

Ko Saliņu māte var domāt? Protams, vajadzēs.

„Bet šogad netiks klāt,“ viņš spriež.

„Vismaz kumeļš jāgādā.“

„Tev taču nav mājās ne santima.“

„Vedīs uz tirgu abus veprus.“

Saliņu māte dziļā nopietnībā paveŗas vīra acīs.

„Tad paši paliksim vasarā bez gaŗas.“

„Iztiks —“

„Un otru Rieta baŗo sev —“

„Skuŗim vēl laika diezgan tīstīties ar niekiem. Vai zemi vairs nears, vai laidīs visu uz putēšanu? Jupis!“

Saliņu māte aplkust. Viņa zina, ka notiks, kā tēvs izdomājis.

Arī Rieta uzņēma jauno ziņu klusēdama, bet Reinis pēkŗņi saslēŗās tēvam pretī.

„Nē, to tu nedarīsi!“

„Khe, jupis! Ko tu man lec vienmēr acīs kā naŗa ģelzis? Vai tu esi kaut santimu ņoziem pārnesis mājās?“

„Nē!“

„Tad nepinies pa kāŗām!“

„Lai tu varētu aplaupīt manu māsu —?“

„Jupis!“

„Lopus tu vari bendēt, bet cilvēkus plēst es neŗauŗu!“

„Vai tu man par zirgu met acīs? Prom! Lai es tevi vairs neredzu te gulŗņāŗot!“

„Lēnām! Mēs neesam kropli zirģi, kas sitami un grūstāmi. Dāvi tu izdzini ar virvi, Rietai esi noplēsis pēdējos svārkus, bet, lūk, es te stāvēŗu kā tavs tiesnesis un uzmanīŗu, lai tu manu māti pirms laika neiegrūd kapā. — Mēģini tikai celt roku!“ Reinis stāw drosmīgi tēvam pretī, stalts un vingrs ar augstu paceltu galvu.

Veŗuks noplāŗ rokas gar sāniem kā izmērcēts gailis slapjus spārnus. Ar rūgtumu viņŗ norij lamu vārdus, ieiet istabā piesūcies naida un dusmu.

Tomēr daŗas dienas vēlāk ģimenes naidis izsīkst kopēŗās rūpēs. Stāvoklis ir nopietns, to saprot arī Reinis. Viņi par to vairs nerunā, viņi izlemj klusēdami, ka abi barokļi jāved uz tirgu, lai tiktu pie jauna zirga.

Bet ģgnums paliek. Tas ieperinās sirdīs kā ļaunais purva gars uz mūŗģīgiem laikiem. Reinis to jūt, viņŗ apzinās, kādu postu cilvēkam nodara nabadzības lāsts. Viņŗ varētu raudāt skajā balsī...

Beidzot sagriezās Vastlāwja puteņi. Starp debesīm un zemi juka biezas sniega vēŗpetes. Gar ņoziem, pakalniem un meŗmalām savilkās dziļas kupenas, bet kailos arumus

vējš noplēsa vēl melnākus. Sals gan mazinājās, bet ziema turpinājās barga, nežēlīga.

Saliņu kūtī dažs aizgalds jau stāvēja tukšs, bet no labākajām piena devējām saimniece negribēja šķirties. Ar katru dienu lopi kļuva nemierīgāki, tie plēsās valgos un žēli idēja diena vai nakts. Lielās, apaļās govju acis spīdēja krēslā tik izmisušas, lopu vājie krusta kauli rēgojās pretī tik pārmetoši, ka Rieta dažreiz izbēga no kūts kā no baismīgas kapličas.

Bet gubenī šaurais siena strēķītis plaka acīm redzot.

„Tēv, mēs vairs nevaram noskatīties!“ kādu dienu Saliņu māte izmisusi teica. „Aizej līdz Teļaplokiem, aprunājies ar Gustu. Viņam tak salmu kaudzes vēl stāv zem klajas debess.“

Vecais saimnieks noplātīja rokas.

„Khe, khē, neticu vis!“

Tomēr večuks atkal uzvilka nonēsāto kažokēli un aizklumburoja taisni gar laukmalām uz kaimiņu pusi.

Pie Teļaploku šķūņa vēl stāvēja dažas sagūlušās salmu kaudzes. Kaut rudzu stublāji ir cieti bez vērtības, taču lopi varētu izvilkties no bada līdz tam brīdim, kamēr mežā nokusis sniegs. Tad varētu palaist viršos, kaut kā pārtiktu, izturētu.

Teļaploku saimnieku viņš atrada turpat ģābības šķūnī, uzrīkojot ragavām jaunu kulbu.

„Dievs palīdz!“

„Ak tu tas esi?“ Gusts nevalīgi pacēla acis. „Kam velti piemini Dieva? Pametis mūs šogad kā bāreņus.“

„Tiesa gan, kaimiņ! Tādēļ nācu ar tevi aprunāties, vai nevaram viens otram palīdzēt. Tak viena nelaime mūs kopā saspiedusi...“ Večuks runādams kāri pārļaida acis zirnāju strēķim, it kā pats izsalcis stāvētu pie silta maizes kukuļa. Arī pelavu kaudze vēl gulēja šķūņa kaktā.

Gusts kaimiņa kāro skatu pamanīja. Viņa pierē pēkšņi ievilkās dziļas rievās.

„Ja šoziem izturēsim, tad vēl ilgi dzīvosim!“ Gusts sāka raudulīgi pūst. „Citos gados ap šādu laiku man vēl bija pusgubeņa ar ābolīņu, šogad kopš Ziemassvētkiem govīs no salmiem vien dzīvo. Un prasi, cik tās pašas nabadzības pietiks! Agrāk es piebēru dzirai miltu sauju, šogad jāiekaisa tukšas pelavas. Pats redzēji, kādas čužas es rudenī nokūlu. Būtu vismaz saknes padevušās, tak lopiem tiktu

pilnāks vēders. Bet kur nu! Tās apslīka un sapuva turpat uz lauka. Tas pats mazums, ko paglābu, tagad sasalis ragā. Govis norauj pienu acīm redzot, un ja kāda lāse atliek, tad tirgū nav cenas. Kā būs, ja visi apkauj lopus un piegāž tirgu ar gaļu kā ar malkas kalniem. Agrāk es pirku govīm raušus un klijas, tagad tikko spēju samaksāt tirguš naudu. Ja tā ilgi ies, tad tu kādu dienu mani atradīsi pie šķūņa sijas karājoties...“

Tejaploku saimnieks izskatījās tik izmisis, saguris un novājējis, ka Salīņš spēja tikai līdzjūtīgi kreksšķināt.

„Khe, khē, bada gads, bada gads, jupis —“

Pieminējis vēl puteņaino laiku un stingro salu, večuks neatvadījies čāpoja atpakaļ. Vējš vēl nebija paspējis aizvilkt pēdas.

Tejaploku Gusts noskatījās kaimiņa gaitā caur durvju spraugu. Vai tikai neapdomāsies, vai negriezīsies atpakaļ? Paldies Dievam, aizgāja klumburodams, neatskatīdamies, stīvās rokas mētādams.

Bet vai Salīņš vienīgais Tejaplokos nabagoja? Viņi nāca visi pēc kārtas, dažs lūdza sienu sauju, dažs prasīja salmu nastiņu, cits pelavu maisiņu. Ne dienas nepagāja, kad Gustam nebūtu kāds būdnieks cietsirdīgi jāaizvada prom.

„Vai jūs traki esat?“ viņš pārskaities kļiedza, „vai jūs esat padomājuši, kas notiktu, ja es visiem tikai dotu un dotu? Tad sen manus matus govīs būtu nograuzušas. Cik man tās nabadzības vairs atlicis? Vai es zinu, cik ilgi šogad lopi būs jātur kūtī? Varbūt tik trakā gadā puteņi auros līdz Jāņiem. Vai tad jūs skriesit mani glābt? — Jūs salaidīsiet savus lopus mežā, tie grauzīs viršus un skujas — ko es iesākšu ar saviem? Vai jums tiešām nav kauna man ieraut pēdējo kumosu no mutēs?“

Celmenieku vīri šūpoja galvas un griezās atpakaļ.

Dažs drosmīgi teica: „Tu savu uti apēdīsi!“

Ko gan viņi iedomājās? Lai Gusts norauj pats savu ādu? Lai viņš atdod pēdējo salmu nastu, lai nolaupa savai zemei mēslus? Jau tā māla kalni ir noplicināti līdz nepazīšanai! Drīzāk viņš atrautu no sevis kādu locekli un atgrūstu izsalkušajiem suniem, bet savu zemi viņš nedrīkst aplaupīt, nemūžam ne!

Vai tiešām viņam būs jāmeņ aukla ap kaklu? Vai viņam nepietiek posta un rūpju paša mājās? Lūk, saimniece Herta! Čabinās tikai pa istabu un tīsta bērnu! Kopš mēneša viņam

naktīs nav vairs miera, jaunpiedzimušais kliedz rīts vai vakars. Paldies Dievam, citādi puika ir nīprš un žirgts, viņš izturēja stipro salu kā īstam vīram pienākas. Bet cik tas viņam maksāja, to neviens neprasa! Sieva gaudoja pēc slimnīcas, viņš arī klausīja, bet vai tā bija vajadzīga? Vēl tagad jāmaksā parādi, vēl šodien viņš nezina, kur naudu ķert. Būtu vismaz pati taupīgāka. Staigā kā lielmāte no vienas istabas otrā, no klēts uz pagrabu, no pagraba uz virtuvi. Vai viņa vairs samana, cik biezu gaļas šķēli griež, cik treknu krējumu gāž pie ēdiena? Pati jau nobarojusies kā zoss ap Mārtiņdienu. Kur to visu lai ņem?

„Cik reizes es tev neesmu teicis — nelej krējumu pie mērcēm! Un putru var vārīt vājpienā. Kas tā saimnieko, kas tā dzīvo? Vai tu esi atnākusi mani izputināt? Tu aizriposi atkal uz savu purvu, to es tev saku!“ Gusts izmisis kliezda.

Herta tikai raustīja plecus. Sieva tiešām nesaprata, ko vīrs no viņas grib. Bet ilgi viņa dzirdēto nepārdomāja, viņa jau bija pieradusi, kļuvusi vienaldzīga. Viņa aizgriezās pie bērna.

„Dievs, kādu badu un postu es esmu ievilcis savās mājās!“ Gusts nevarīgi nokāra rokas gar sāniem, izmisis raudzījās uz celmenieku pusi. Vai starp apsnigušiem ciņiem atkal neparādīsies kāds melns, salicis stāvs? Vai tur nevelkas izbadējušies cilvēki kā ļauna sērga? Vai viņi nenāk ar rungām, vai netaisās laupīt un izdzīt viņu no mājām?

— Gusts pārlaida delnu pār nosvīdušo pieri. Viņš jutās kā kritušais Salīna zirgs, ko ik dienas plosa izsalkuši celmenieku suņi...

Tomēr ļaudis izturēja. Spītīgi viņi pārlaida bargo ziemu, pārcieta bada pavasari un sagaidīja atgriežamies sauli. Tikai paveroties apkārt, gaišajās dienās viņi nobijās, it kā pēkšņi atrastos starp miroņiem. Kokiem atlobījās miza, tie nokalta neizplaukuši, neziedējuši.

Arī Sūnekļa purvs vēl gulēja mīkstajā dūņu gultā vienaldzīgs un drūms kā tūkstošiem gadu. Egļu skujuas ar katru dienu kļuva sarkanākas, sabira netīrajās ūdens peļķēs pie mirušo koku saknēm. Kvartāliem tālu izpletās kaili, nedzīvi puduņi kā baigas kapsētas.

Bet zeme pamazām atdzīvojās. Izturīgie virši atkal sakuploja jaunus dzinumus, grāvmalās saceroja blusenes un sīkie bebru kārkli.

Tikko nokusa sniegs, celmenieki palaida vēl atlikušos, badā nomērdētos lopus no valgiem, tie zvārodamies izklīda zaļajos meža klajumos.

Gausi purvos atgriezās dzīvība. Arī ļaudis bija pārvērtušies kā pati daba. Īgni, bezcerīgi viņi raudzījās viens otram gaļām, nezinādami, vai savā nelaimē velnu piesaukt, vai pazemīgi Dievu lūgt.

Komisija —? Lai brauc tagad, lai redz šos miroņus, kas slīkdami nevar nogrimt un dzīvi nespēj izpeldēt malā. Lai brauc tagad!

Celmenieki lādējās tik stipri, ka Stūris dzirdēja viņu balsis pāri sliksnājam un pavasara ūdeņu pārplūdušajam ezeram. Vēl vairāk. Žultainos vārdus vajadzēja saklausīt arī Rīgā, visā Latvijā, tālajā Dieva pasaulē.

Bet dzirnavnieks klaigāja vēl skaļāk.

„Lai brauc! Es saucu jau trešo gadu! Vai es pats neesmu atdzēries jūsu netīros ūdeņus līdz kaklam? Kurš nāks manā vietā un darīs to pašu? Es iešu malā ar visu savu spieķi! Nu? Nav neviena, kam pietiktu dūšas? A —?“

Dzirnavnieks kūleņoja augšup, lejup pa klusās telpas kāpnēm. Mašīnas vēl arvien stāvēja mēmas, mirušas, apklājušas ar zirnekļu tīkliem un bagāto dienu putekļiem. — Vai viņš kādreiz nopietni upes rakšanai pretojies? Vai viņam žēl netīrā ūdens blāķa, kas visu mūžu viņu apnesis tikai ar parādiem, rūpēm un uztraukumiem? Vai viņš nav piedzīvojis vairāk nepatikšanu nekā citi?

„Ko jūs vēl stāvat? Skrieniet uz Rīgu, raujiet manis dēļ šurp visu saeimū!“

Vecais Salipš, maldams pēdējo rudzu maišeli, domīgi grozīja galvu. Jupis! Ko viņš tur ārdās? Vai nieka purva dēļ vērts cilvēkiem nīsties? Vai nav iztikuši un neiztikti ar godu tāpat kā līdz šim? Ja Stūrim komisija neklausīja, tad citi šajā lietā degumus lai nebāž. Velti gaidīt uz ūdens tecēšanu un labākām dienām. Khe, jupis! Bet iztikti, pārļaižos tāpat kā līdz šim. Reiz tak visi zem velēnām trunēs. Vienalga, vai mitrā purvā, vai sausā smilšu kalnā.

Pie Stūju dzirnavnieka nāca sūdzēties ne tikai celmenieki. Arī jaunais mežzinis te bieži tika redzēts un ceļa inženieri. Viņi stāvēja ezera krastā, sabāzuši rokas bikšu

kabatās, ilgi to pētīja ar drūmi sakrunkotām pierēm. Vai Stūris to neredzēja? Mans Dievs, vai netirā ūdens peļķe tik daudz vērtā, lai viņš zaudētu uzticību visu cilvēku acīs?

Reizēm viņi sēdēja saimnieka istabā un cilāja apkārtnes plānus. Krāsainajos papīros bija redzamas divas jaunas stigas, divi projekti. Brīžiem vīri ilgi klusēja, bet brīžiem viņu sejas piesarka un strauji runājot lūpas kļuva sausas. Stūris dziļi sagumā dīvāna atzveltnos.

„Pie velna, lai notiek, kā jūs gribat!“ viņš elsa bez spēka.

Un kādu dienu ar pagasta apkārtrakstu tika izziņota jauna meliorācijas sapulce. Ļaudis smīnēdami aizsvieda papīra lapu sāņus. Sapulce —? Vai vēl nepietiek muļķību un tukšas plāpāšanas? Vai nelgas sāks ērmioties atkal no gala?

Citi tomēr aizgāja vienaldzīgi un īgni. Tukšajā dzirnavu telpā saradās pietiekami daudz ļaužu, lai sapulci uzskatītu par pilntiesīgu.

Stūra vietā pie galda sēdās jaunais mežzinis. Viņš ilgi runāja par lielo postu, ko Sūnekļa purvs nodarījis lauksaimniecībai un mežniecībai. Viņa balsi visi pazina. Tā gan skanēja pašapzinīgi, enerģiski, bet vārdi plūda tie paši vecie, sen dzirdētie, apnikušie. Tie nomira dzirnavu telpā bez dzīvas atbalss kā sadunējušie miltu putekļi uz sienām.

Bet mežzinis drosmīgi turpināja.

„Es zinu, kaimiņi, ka jūs esat zaudējuši ticību! Varbūt es nebūtu iedrošinājies jūs aicināt kopā, ja savu palīdzību nebūtu apsollījuši šosejas un zemes ceļu departamenta pārstāvji. Sūnupes purva regulēšana jaunās šosejas būvei ir tikpat nepieciešama kā jums. Šoreiz jūsu nelaimē ir ieinteresēta pati valsts. Tādēļ liksim vēlreiz visus plecus kopā un izvedīsim lietu līdz galam!“

„Bet naudu mēs nemaksāsim!“ daži kļiedza pēdējos solos.
„Mums nav ne santīma pie dvēseles, mēs esam tukši un nabagi līdz dibenam!“

„Mēs jūs nodosim tiesai ar visu departamentu!“ kļiedza arī Karstais Maksis.

Mežzinis smaidīja.

„Nē, nē, kādēļ mums tas jādara, ja valstij pašai ūdens smeļas mutē?“ Un sapulces vadītājs rīkojās tālāk. Par jaunās valdes priekšsēdi ievēlēja mežzini, sapulce apstiprināja valdes locekļus un iecēla revīzijas komisiju. Viss notika pēc likuma un meliorācijas biedrību statūtiem. Beidzot mežzinis vēlreiz ņēma vārdu.

„Es pateicos godājamai sapulcei par uzticību. Es darīšu visu, ko spēšu jūsu un savas mežniecības interesēs. Es pateicos sapulces vārdā arī līdzšinējam valdes priekšsēdim par viņa pūlēm pašaizliedzīgajā darbā. Ja tas nav sekmeļies tik labi, kā esam cerējuši, tad vainojami daudz un dažādi apstākļi, Stūris pacēla galvu, it kā teikdams — a, ko viņš tur muld!... Bet tagad, sadarbībā ar šoseju un zemes ceļu departamentu, es cieši ticu, ka jau šoruden Sūnupes purvā iebrauks bagarmašīna.“

Brīdi iestājās klusums. Tad vecais Saliņš skaļi nokrekšķinājās. „Khe, jupis, ar tādiem māžiem —!“ Viņš piecēlās un izgāja laukā.

Klusēdami sekoja arī citi. Neviena vairs nesajūsminājās, neticēja. Ļaudis izklīda noguruši un vienaldzīgi.

Taču purvs vēl gulēja visapkārt valdonīgs un drūms, piesūcies cilvēku lāstu kā ļauns, atriebīgs odžu pereklis. Kas zina, vai vispār drīkst šo midzeni aizkart, vai tas neatriebīsies, neieraus viņus pašus akaču bezdibeņos? Cik baismīgi, noslēpumaini tas kūp, ietīnīs drēgnajā pavasarā miglā! Purvs kāpj arvien tuvāk kā netīrs milzis, lēni tautīdamies, zagdamies, aukstajos pavasarā ūdeņos murdēdams. Katra joma un sūnām aizaudzis grāvis pildās ar rāvainiem paliem, kas ceļas arvien tuvāk māju pagalmiem kā izstiepti, lokani purva jodu pirksti.

Dažkārt tie aizskar jau cilvēku sirdis... Celmenieki kļūst jauni, īgni, viņi vairs nētic ne sev, ne citiem, viņi neredz skaistuma, nejūt mīlestības.

Vienaldzīgas, parastas aizvilkās pavasarā dienas. Starp ganību ciņiem sakuploja rūgto ķērsu dzinumi, grāvjos saceroja sīkie varžu doņi, bet uzrūgušajās Sūnupes pļavmalās spīdēja bezdelīgu actiņu gaiši violētie paklāji.

Gaisos atkal cēlās no dienvidiem atgriezušies purva putni.

Dzīve turpinājās. Brīžiem lija, brīžiem spīdēja saule, siltās naktis mainījās ar audzelīgām dienām. Daba steidzās izlabot savas kļūdas.

Ļaudis centās darbā aizmirst vakardienu.

Pie Stūru dzirnavu dambja kādreiz iemirdzējās spoža auto mašīna. Izkāpa daži glīti ģerbušies kungi un jaunā mežziņa pavadībā nāca pa celmenieku ceļu arvien dziļāk purvos. Sargādamies no pančkām un melnajiem dubļiem, vīri apstājās pie Saliņu robežas un pētīja Sūnupes leju.

Celmenieki atspiedās pret pagalmu žogiem, uzlikuši plaukstas virs acīm.

Kas gan tie par kungiem, kuŗus jaunais mežzinis ievēdis melnajos kūdras dubļos. Kādēļ viņi mīņājas uz vietas, kādēļ nenāk tālāk? Vai viņiem bail saslapināt kājas?

Celmenieki vairs nepazīna senās viesmīlības. Viņi ņirdza svešajiem pretī rūgtu smīnu. Neviens viņus nesveicināja, neviens neaicināja ciemos. Cilvēku sirdīs bija iesēdies velns.

Tince, kā parasti staigādama no Vāvūjiem uz Salipām, gadījās svešajiem pa kājām. Viņa staigāja atkal kā senāk nodriskātās vīriešu biksēs, gaŗos, nonēsātos stumu zābakos, un tumšais, pinkainais matu cekuls brīvi plīvoja pavasara vējā.

Neuzticīgi caur pieri lūrēdama, viņa gribēja aizslīdēt viņiem gaŗām, bet zema, valdonīga balss iespieda sievu dubļos.

„Puis, vai tu nevari pagādāt zirga?“

„Zirgu —?“

„Te ar kājām vairs netiek uz priekšu.“

„Laidieties peldus!“ Tince nežēlīgi teica.

Vīri atslēja galvas.

„Kas tu tāds par zelli?“

„Purva velns!“

Svešie, slaucīdami kājas, remsās uz sausākām vietām. Viņi uzkrītoši vērās Tinces druknajā augumā un, kā glābiņu meklēdami, pacēla acis pret mežzini.

„Mums tak jātiek šai ellei cauri,“ zemā balss neatlaidās. „Mums jāredz, cik dīķis liels, vai vērts jūsu upi rakt, saprati?“

Tincei atsauca gaisma. Bet tādēļ viņa nekļuva maigāka. Nožēlojamo apģērbu slēpdama, viņa aizvilkās aiz krūma kā viltīga odze.

„Es nezinu gan, kas gribēs savu lopu velti bendēt.“

„Mēs samaksāsim.“

„Slīkonis nekāro naudas, bet tvarsta pēc laipas. Izbrieniet vien to elli paši ar savām kājām — ilgāk paliks atmiņā! Nepemiet, kungi, ļaunā manu mēli, bet kam ūdens smeļas mutē, tas lūdz un lād reizē. Atvainojiet!“ Un Tince sāka gausi cilāt smagos stulmeņus.

Mežzinis smīnēja. Komisijas vīri mēmi raudzījās viens otram gaŗām, vērodami uzrūgušo Sūnupes leju, sarkanās,

apslikušās egļu galotnes un izkaisītās celmenieku būdas, kas šautri slēpās starp kārkļu un melnalkšņu puduriem.

Tad viņi pēkšņi griezās atpakaļ, it kā bēgdami.

Komisija aizbrauca to pašu vakaru. Celmenieku purvi rūga tālāk.

Tikai Karstais Maksis zināja teikt, ka tie nebija tie kungi, kas pērn skuju būdās gaidīja rubeņus. Viņi neuzkavējās arī Stūros. Tā bija īstā komisija, par to nevarēja būt šaubu. Vai celmenieki neatceras, ka Maksis solījās viņu lietu nodot savam advokātam? Tagad viņa gādība jau redzama, jaunā upe ir iekustināta sliedēs, par to labāk nerunāsim...

Varbūt.

Vasaras vidū celmeniekos ieradās arī mērnieki. Šoreiz viņi neapmetās pie Stūra, bet pārnakšņoja mežniecībā. Citādi viņi rīkojās tāpat kā toreiz. Viņi salīga strādniekus un, darba rīkus zibinot, brida atkal pa dūkstainajām pļavām no rīta līdz vakaram. Viņi sprauda jaunus mietīņus vecajās vietās, viņi sakliedzās un māja ar rokām kā senāk. Virs pļavām cēlās pīļu bari un izbaidīti purva putni. Nenopļautos ličos vīri atstāja platas sliedes.

Vecais Salīņš bieži apstājās kūts galā un vēroja. „Jupis, ko viņi tur atkal māžojas?“

Bet mērnieks Kalme šoreiz veica darbus steidzīgi. Dažās nedēļās meliorācijas projekts dabā bija atjaunots pēc vecajiem darba plāniem. Caur Sūnupes leju atkal aizstiepās balto mietīņu rinda.

„Jupis, tādu māņu gudrību —! Vai neesam diezgan izkaptis lauzuši?“

Celmenieki vēl arvien neticēja.

Tikai Karstais Maksis neļāva notikumiem atslābt.

„Tā lieta kustēsies simtprocentīgi. Es zinu, kā tādos darbus organizē. Arī bagarmašīnu es esmu redzējis, par to labāk nerunāsim. Tā nav nekāda centrifūga, ko griež ar rokām. Tas ir vesels kuģis ar skursteni vidū un švunkriteņiem abās pusēs. To iebrauc purvā, un tad sāk kustēties simts milzīgas lāpstas — viena pēc otras rindā kā elevātori. Tie jums izsmels visas dūņas no zemes dziļumiem pāris dienās, par to labāk nerunāsim. Cita lieta, vai tas vajadzīgs un kādēļ? Teiksim, ja bagarmašīna sabērs pļavās smilšu kalnus, tad jums vairs negribēsies uz to pusi skatīties. Vai jūs gudrojat tuksnesi apart? Jā, art var, bet kas

tur iznāks? Tāds purvs ir bez dibena un satura, un sēklu jūs iegrūdīsīt kā sausos pelnos. Bet es neskaužu, nē es nesmu tas cilvēks. Es desmit reizes savam advokātam esmu par jūsu lietu stāstījis, ja viņš tos kungus nav ietupinājis cietumā, tad šoruden bagarmašīna būs klāt, par to labāk nerunāsim...“

Nepārspējamais Maksis! Ļaudis viņa valodu gan aizmirsa otrā dienā, bet viņš pats dzīvoja kādas lielas gaišredzības iespaidā, viņš kala atkal jaunus plānus, vecajiem nevaļīgi pagriezdamus muguru. Viņš nebija mazisks un sīkumains.

Vasara gāja uz beigām, nopļautajos ličos laidelējās strazdi, kārtodamies tālajam rudenis ceļam. Dzērvju virtenes aizstiepās zilajā debesu spožumā, izgaisa pie apvāršņa kā tumšas, ziemeļu vēju aizpūstas tīmekļu skrandas. Rudens bija klāt.

Beidzot pie Stūru ezera parādījās kāda milzīga tērauda dzērve, ar gaļu, izstieptu dzelzs snuķi, tikpat pelēka un līdzīga kā bridējs purva putns. Caur kaklu tai stiepās resnas stieplu virves, guzā pukstēja eļļains dīzeļa motors. Mašīna nekustīgi stāvēja ezera krastā, augstu izcēlusi slaido kaklu, bet garajās stieplēs kā milzīga vaboles čaumala šūpojās smeļamais kauss. Spokainais milzis parādījās tik pēkšņi, ka ļaudis stulbi vērās turp ar mēmām, aizvērtām mutēm. Vai tiešām bagarmašīna?

Celmenieki zagšus lida arvien tuvāk, arvien platākām acīm aprīņoja zili pelēko brīnumu.

Beļ mašīna neizskatījās ne pēc kuģa, ne laivas. Arī milzīgās lāpstas neredzēja. Tā gulēja uz platām kāpuru ķēdēm, dziļi iespiedusi krasta smiltīs rievainās pēdas.

„Jupis, tāda ērma —“ vecais Salinš neticēja savām acīm.

Arī Tinces mute palika pusvirus. Tikai Avotiņu Janka lietpratīgi teica: „Tāda bagarmašīna strādāja arī Pēterniekos. Vienā grābienā izsviež uz krasta kubikmetru zemes.“

Bet kur inženieri, kur mašīnas vadītājs? Kādēļ neviens motoru neiekustina, kādēļ tas stāv bezdarbībā jau trešo, ceturto dienu?

Kur Stūris? Vai viņš nelīdīs no biezajiem mūriem laukā? Kādēļ viņš noslēpies, it kā tiešām no ezera būtu izrāpies zilgani pelēks nezvērs?

Toties celmenieki, pametuši rudzu sēju un ieraktās karpupeju vagas, steidzās šurp uztraukti, nepacietīgi. Viņi lida

laukā no mežiem, purviem, no visiem krūmiem, it kā pēkšņi uzplūdušie sliksnāja ūdeņi viņus būtu izdzinuši no mājām.

Kādēļ upi vēl nerok?

Valodas tecēja no mutes mutē. Dažs zināja stāstīt, ka mašīna salūzusi, cits melsa, ka strādnieki streikojot, bet vēl citi zināja teikt, ka valsts kase atkal tukša...

Bet lieta nebija tik ļauna. Pamazām pie dzirnavu ezera atraisījās dzīvība. Smagi piekrautas auto mašīnas atveda degvielu mucas, eļļas kannas un dažas kastes ar atslēdznieku piederumiem. Sveši vīri sacēla teltis, iekārtoja mazu lauku kalvi. Zilajos darba tērpos tie kustējās ap tērauda milzi kā sīki punduļi, ik dienas skandinādami dzelzis un kūpinādami melnus akmeņogļu dūmus. Viņi kala, vilēja, metināja, it kā viņi būtu atbraukuši pie Stūru dzirnavām remonta dēļ.

Celmenieku vīri nedroši sveicināja, piedāvāja svešajiem pašaudzētās tabakas dūmu un gausi vārdus vilkdami apjautājās par lietu. Beidzot viņi uzzināja to dienu, kad liels darbs sāksies. Jaunā ziņa apskrēja purvus kā dzidrā, sarmainā rudens rītā jautrs taures sauciens.

Kas gan šajā dienā varēja nodzīvot mājās? Jau agrā stundā celmenieku sievas un vīri nāca laukā no purva pa visām takām un salasījās uz dzirnavu dambja kā trokšņains strazdu bars.

Arī ceļa inženieri to rītu atbrauca ar mašīnu un daži tehniķi viņiem līdz. Ļaužu vidū parādījās bagarmašīnas strādnieki ar eļļainiem virsvalkiem, šķietami vienaldzīgām sejām. Bet vīru vaibstos varēja saskatīt drosmi cīnīties ar pašu veco Sūnekļa purva velnu.

Tikai Stūris vēl arvien kavējās.

Dzirnavu ēka šorīt klusē. Kopš vakardienas turbīnu rezervuārs stāv noslēgts, dažas sīkas ūdens strūklas plīkšķēdamas krīt uz apglumējušās cementa grīdas. Melnie zobrati gul iekērušies viens otra sānos kā pārgurumā aprimuši zvēri.

Beidzot viņi nāk, Stūris gausi un cienīgi liek soļus, balstīdamies uz dzeltenā spieķa, mērnieks Kalme, mazliet zvārodamies, turas viņam blakus it kā mūžam radis brist purvus, ne staigāt pa cietu zemi. Jaunais mežzinis ar melderpuišiem seko abiem aiz muguras.

Dzirnavnieka seja šorīt izskatās baltāka nekā parasti. Vai viņš vēl būtu šonakt locījies ap putekļainajiem miltu

Neviens vairs Makša plāpas nedzird. Laužu valodas pazūd
ūdens šņākoņā kā vāji mušu sīcieni. Krāc, mutuļo, dun.
Vecais aizsprosta tilts nodreb pēdējā cīņā.

Ūdeņi plok. Pamazām atsedzas tumšie ezera krasti, no-
sēžas lūžņa un melnās ūdens gļotas. Biezie meldru puduži
izaug arvien gaŗāki, atsegdami tumšos, rāvaino ūdeņu ap-
skalotos stublājus.

Sēkļu jomās jau ieblunkšķas tramīgās līdakas.

Jau divas nedēļas dzirnavu rati klusēja. Lielā mūra ēka
stāvēja pamesta un tukša. Drēgnajos kaktos tikai vibrēja
apputējuši zirnekļu tīkli.

Bagarmašina jau grozījās augšpus ezera ieplakas kā
milzīga, zilgani pelēka pīle, ik brīdi ieknābdama melnajās
dūņās.

Celmenieki vēl arvien nāca un gāja, iemīdami plāvās
neskaitāmas takas, nebeidza vērot milzīgo darbu. Mašina
padevīgi klausīja vienam vīram, kas sēdēja pie motora,
ar abām rokām kustinādams dažas sviras. Atlaižot resnās
celtna stiepuļes, jaunās upes gultnē iekrita smagais tērauda
kauss, drebinādams krastus un šķaidīdams dubļaino ūdeni.
Ar strupiem dzelzs pirkstiem tas iearās zemē, piepildījās
ar pāri plūstošām ūdeņainām smiltīm, un mašīnas vadītā-
jam nospiežot sviru, motors gaudodams cēla smago nastu
augšup. Virs krasta gaŗais tērauda sņukis to pārkāra pār
uzbērumu un, atlaižot dažas tērauda stiepuļes, straujā kustī-
bā izgāza pazemes saturu dienas gaismā. Ik minūti iedre-
bējās zeme, ik brīdi mašīnas motors no jauna ierēcās, at-
elsdamies, spēkus kopodams, lai milzīgo svaru celtu augšup.
Ik dienas jaunupes krastos krājās pelēki smilšu kalni, ik
rītus mašīna rāpās tālāk uz augšu, uz Sūnekļa purvu, bet
cauri netīrajai ezera ieplakai aiztecēja duļķainu ūdeņu
upe. Tā neskāra vairs dzirnavu turbīnas, bet aizsteidzās
caur vaļējiem aizsprosta vārtiem uz Daugavu, brūnganas
putas mētādama.

Arī Karstais Maksis te bieži redzams. Viņa mēle nekad
nevaldījās aiz zobiem, tā melsa stundām ilgi dažādus niekus.
Kādēļ lai viņš klusētu, ja pašam Stūrim ir aizbāzta mute
uz mūžīgiem laikiem?...

„Bet par bagarmašīnu stāstot tu esi drusku samelojies —“
kāds atgādināja. „Mēs te neredzam simts lāpstu.“

Maksis nepadevās.

„Melot —? Melot var, visi melo, bet kas man no tā tiktu? Bet es jums stāstīju par citas konstrukcijas mašīnu, teiksim, kas bagarē ostas un jūras. Kuŗa ir labāka, par to nerunāsim. Redzēs, ko šis dzelzs gabals iesāks purvā. Noies dibenā kā vecā Saliņa govš...“

Jā, jā, ļaudis grozīja galvas.

Karstais Maksis tā aizrāvās no lielā notikuma, ka aizmirsa savu ievērojamo būvi. Vasara atkal pagājusi, bet cements vēl arvien gaidīja dēļu nojumē. Arī kokmateriāli gulēja uz lauka sagriezušies un satrunējuši kā nožēlojama malkas kaudze. Steidzīgais saimnieks nekad vairs neapstājās būvlaukumā un, satiekoties ar cilvēkiem, sargājās pieminēt lielos plānus.

Bet taisni šajās dienās, negaidīts notikums lika tos pēkšņi visiem atcerēties.

Pie Robežām piebrauca auto mašīna, izkāpa daži vīri ar portfeļiem rokās. Ganu zēns atskrēja līdz bagarmašīnai, lai sauktu saimnieku steidzīgi mājās.

„Auto —? Dzirdiet! Un tad viņi nevar atbraukt šurp!“

Mājās viņš tomēr atgriezās bez kavēšanās. Kas zina, varbūt viņu tur sagaidīja jauni piedāvājumi akmeņu lietā, varbūt vienlaicīgi ar jauno upi departaments būvēs arī šoseju un inženieri būs aprēķinājuši, ka viņiem trūkst akmeņu. Varbūt viņiem vēl vajadzēs granti jaunā ceļa uzbērumam, teiksim, par pieciem latiem kubikmetrā. Jā, jā, nauda viņam atkal derētu.

Bet svešie vīri nesniedza Maksim ne naudu, ne roku. Viņi tūlīt runāja par jauno dzīvojamo ēku, par būvmateriāliem, kas izsniegti par vienu piekto daļu valsts cenas. Viņu uzdevums ir pārbaudīt būvdarbus uz vietas un sniegt padomus, ja tas vajadzīgs.

Maksim bija pēkšņi uzkritusi komisija no departamenta būvniecības daļas...

Padomus —? Robežu saimnieks ātri pārdomā stāvokli. Nē, Maksim padoma nevajaga, viņš jau ir iegādājies cementu un dažādus būvmateriālus, viņš būvēs ēku no akmeņiem un grants javas.

„Ugunsdroša būvniecība ir valsts politika, vai jūs to vēl nezināt, kungi?“

Bet komisija materiālus grib redzēt. Pagalmā gan vērojamas lūžņu un mēslu kaudzes, bet nekas te neliecina, ka saimnieks sācis būvēt jaunu dzīvojamo ēku.

Un Maksim atkal līdz apnikumam jāstāsta par jauno šoseju, par tējnīcu un iebraucamo vietu, par visu, kas ar to sakarā.

Tomēr komisija grib pārliecināties uz vietas. Viņi izturas mazliet nekaunīgi, šie kungi. Maksim jāved komisija uz jaunbūves vietu gluži kā toreiz mežziņa banda uz ganībām. Ejoņi tieši gar ežmalām, viņam uzmācas tāda pati sajūta kā to rudeni, kaut viņš runātu cik pārliecināti runādams.

Jā, te viņi stāv nožēlojamās postažas vidū. Nomaļu būda vēl redzama savā vietā, blakus tai dēļu čupiņa apaugusi ar nezālēm, līdz smiltīm iegrimusi zemē. Neviens te šoruden nav staigājis, visa apkārtnē nodevēģi liecina, ka dzīvība tik ātri neatgriezīsies.

„Vai tas ir viss?“

Ko viņi vēl grib? Galvenais, cements jau laikus ir atvests un stāv zem jumta. Tas vien liecina, cik nopietni Maksis taisās būvēties. Granti viņš var pievest kuŗu katru brīdi, akmeņus tāpat. Visa Robežu zeme ir pilna šīs bagātības: zvirgzdi, oļi, akmeņi galvas lielumā. Pat īsti stūrakmeņi te mētājas un dažs tāds milzenis, ka saspridzinot auto kravā neaizvedīs.

„Jā, kungi, par šo lietu jūs varat būt droši, par to labāk nerunāsim!“

Bet komisija nav droša. Svešie tic tikai tam, ko redz uz vietas. Tā ir tikai niecīga daļa no izsniegtā koku materiāla, turklāt bojāta, sapūdēta, pat krietna malka vairs neiznāk.

„Šāda rīcība pēc likuma vērtējama kā valsts mantas izšķērdēšana un bargi sodāma,“ nelūgtie viesi nežēlīgi runā.

Maksis iekož lūpās.

„Nuja, kungi, jūs varat darīt, kā jums tīk, vara ir jūsu rokās, bet godīgi tas nav, teiksim. Vai nebūs tāpat kā toreiz, kad Stūris ar mežzinī mani iemeloja tiesā, kad man izjauca akmeņu piegādi un ļaudīm atņēma peļņu? Tagad jūs izputināt manu ugunsdrošo būvi — vai tas nav vēl lielāks valsts noziegums, teiksim —“

Nožēlojamie nelgas, ar portfeļiem un brillēm, nirdz Maksim tieši sejā! Vai viņi apjēdz, kādas grūtības zemniekam jāpārcieš, pirms viņš sāk būvēties?

„Kungi, vai es būtu gulējis, ja pagājušo vasaru nebūtu tik stipri lijis? Vai es drikstēju tādā ūdenī bārstīt cementu un rakt ēkas pamatus? Tad es būtu aizpeldējis uz Daugavu ar visiem akmeņiem, par to labāk nerunāsim! Teiksim, es varēju nerēķināties ar lietu, bet pagājušo vasaru uznāca krīze, tā vēl tagad tur ļaudis kā suns aiz biksēm. Vai jūs tiešām nekā neesat dzirdējuši par lielo politiku, kas izputina visas pasaules bankas? Teiksim, dodiet man šodien pāris tūkstošus latu aizņēmuma un tad atbrauciet citu vasaru! Bet jums nav. Arī jūs krīze ir nosviedusi pie zemes tāpat kā mūsu Stūri...”

Komisija negrib gaidīt citu vasaru. Viņi kaut ko atzīmē savās grāmatās.

„Kungi, vai jūs rakstīsiet protokolu?” Maksis nolaiž balsi zemāk. „Nuja — teiksim — rakstīt var, bet kas jums tiks? Jeb varbūt Stūris jums samaksā? Jā, jā, viņš skauz manu jauno būvi, tādēļ viņš grib mani nodirāt. Pats mirdams grib vēl otru ieraut kapā, teiksim. Bet es vēl noturēšos, lai viņš nepirdz...”

Komisija aizbrauca. Pēc nedēļas Maksis zināja, ka uz Robežu jaunsaimniecības guļ nesamaksājama soda nauda.

Nauda, mūžam nenotveramā nauda! Brīnums, kā tā iztek caur pirkstiem, kā pazūd, izkūst! Viņš taču kādreiz bija bagāts vīrs, toreiz, kad pārdeva akmeņus, malku, caunādas. Toreiz viņš bez skaitīšanas mētāja krāsainos papīrus pa visām kabatām. Bet tagad, lūkojies kur gribi, visur tukšums, skaudība, nenovīdība. Uztraucošs nemiers ārda viņa domas, dzen viņu pašu no vienas vietas uz otru kā pirms pēriena nedarbos pieķerts zēns. Kur viņš tagad skries, ko saķers? Pat lēnā sieva viņam vairs neliek miera. Neviena viņu vairs nesaprot, neviens neizteic līdzjūtību. Lielā krīze arī viņu tik dziļi skārusi, ka viņš jūt uz pieres aukstus sviedrus.

Vai viņš tiešām mirs kā nesaprasts mocekļis, vai atgriezīsies atkal cietumā starp mēmām sienām?...

Sasodītā nauda! Kur to tagad ķert? Skaidrs, kartupeļus rakdams to nenopelnīs, arī rudzus sēdams ne, tik daudz Robežu saimnieks no politikas saprot...

Maksis vairs nestrādā. Viņa dēļ lai kartupeļi sapūst vagās, lai dārzā apsnieg saknes. Galvu šūpodams, viņš staigā pa mežiem un laukiem, meklēdams vēl neatrastas zemes bagātības.

Reiz viņš apstājas savās ganībās, kur piesērējušā grāvi starp veco zāli un rūsganiem varžu doņiem spīd zilgani zaļi ūdens plankumi. Vai te neslēpjas zemes dziļumos naftas avots? Varbūt pat akmeņogļu slānis? Kādēļ šīs bagātības nevarētu atrasties viņa ganībās, kur viņš tik pārliecinoši bija nosapņojis?

Citā vietā zem kājām mētājas cieti, rūsgani gramšļi. Lieļākos gabalus viņš paceļ, pasvārsta rokās un pārsit pušu. Saules gaismā iemirdzas kaut kas līdzīgs metallam. Lūk, vai te neslēpjas arī dzelzs rūda?...

Viņš iet tālāk līdz upei. Kāds pļavas stūris vēl stāv nepļauts, cietie grīši balo rudens saulē. Sīkums! Viņš briens līcim tieši pāri. Viņš pazīst upes tecējumā kādu sēkli, cietu māla klonu, kuŗu parokot var atrast zilganu, lipīgu glīzdu. Vai tas nav dārgais zilais māls? Droši vien bagātais slānis gul zem visas pļavas. Un kalna paugurā slēpjas sarkanais, par to Maksis neskaitāmas reizes ir pārliecinājies. Vai te nevajadzētu būvēt ķieģeļu dedzinātavu ar visām nozarēm? Teiksim, ražot drenu caurules, virpot smalkus māla traukus? Fabrikai varētu uzcelt gaŗu skursteni, tas kūpētu dienām un naktīm gluži kā pie Lielupes.

Maksis atliec galvu, it kā viņš mēģinātu dūmvadam saskatīt gaŗu. Vai kalnā jau nedūc fabrikas mašīnas? Nē, uz Stūŗu pusi rūc bagarmašīna! Tā plēš ar tērauda ķepām jaunās upes gultni, tā pārrauj sēkļus un aizceļ kalnus, tā sola gluži jaunas dzīves iespējas. Nē, Karstais Maksis vēl nemirs. Pēc gada caur viņa pļavām tecēs plats kanāls, te varēs iebraukt liellaivas, velkoņi. Simtiem ļaužu kustēsies ar tačkām un nestuvēm, viņi kraus ķieģeļus un pludinās lejup pa Daugavu līdz Rīgai. Viņš pārvarēs krīzi, ļaudis atkal būvēsies visās malās. Gaŗais skurstenis kūpēs dienām un naktīm, viņš ražos simtiem tūkstošiem ķieģeļu un pārdos par augstu cenu, jo māla kalnam nav dibena. Tad viņš uzspļaus komisijai un būvniecības departamentam, viņš samaksās arī soda naudu, kas vajadzīgs, vajadzīgs, viņš nav tas cilvēks, kas paliks valstij parādā...

Pēkšņi zem Karstā Makša pēdām aizdegās slapjā zeme. Viņš skrien aizsiesies uz dzirnavu pusi.

Kur inženierī? Kur mērnīeks Kalme? Viņam steidzīgi jārunā par jaunās upes projektu! Viņš gribētu kliegt tāpat kā savā laikā Stūris — apturēt, apturēt! Kādēļ neviens

neklausās? A —? — Bet bagarmašīnas troksnis skan pārāk dārdoši, lai viņa siko balsi kāds dzirdētu.

Mašīnas vadītājs nobej pie viņa kājām lipīgu zemes gubu. Dažas melnas dubļu lāses iešķīst viņam sejā.

Karstais Maksis atlec atpakaļ, rokas plātīdams uzskrien uz smilšu kaudzes kā suņu apriets gailis.

Bet arī te neviens viņu neievēro. Mašīna grozās un du-dina tālāk, visapkārt saklīdzas steidzīgi ļaudis. Daži strādnieki līdzina ar lāpstām izbagarētās jaunupes krastus. Maksis noraugās lejup un domā — sīki, nožēlojami radījumi!... Vai viņiem kaut brīdi ienāk prātā, kādas lielas, svētīgas domas atkal perinās viņa galvā? Teiksim, pēc gada šie paši vīri stums viņa tačkas un klausīs viņa pavēlēm kā vergi. Kaudamies viņi lūgsies darbu gluži tāpat kā celmenieki klanījās Stūra priekšā. Bet starpība būs tā, ka dzirnavnieks visus piekrāpa, turpretī viņš saviem strādniekiem katru sestdienu izmaksās skaidrā naudā. Kas vajadzīgs, vajadzīgs, viņš nav tas cilvēks.

Lūk, tur nāk arī Kalme! Maksis noplāj atkal rokas un, laizdamies lejup, ieskrien mērniekam krūtīs.

„Teiksim — bez gaŗas runāšanas: es esmu pārdomājis! Tev jāvelk jaunā upe no Teļaploku laukmalas atpakaļ!“

Mērnieks pasitas sāņus, it kā dabūjis belzienu deniņos.

„Es samaksāšu, bet jaunā upe vajadzīga man pašam simtprocentīgi!“

„Vai tu esi galīgi jucis?“ Kalme smeļ.

„Es būtu gan traks, ja ielaistu kanālu Teļaploku sētš-vidū. Padomā pats! Teiksim, ķieģeļu ceplis kūpēs šajā pusē, bet liellaivas noenkurosies otrā malā. Vai tev vispār ir galva uz pleciem, vai tu sajēdz, par ko iet runa? A —?“ Maksis atgāžas tikpat valdonīgi kā Stūris.

Dievs zina, vai mērnieks kaut ko saprot. Viņš strupi saka: „Meliorācijas projekts jau apstiprināts zemkopības departamentā.“ Un steidzīgi aizlīgo prom, sperdams arvien lielākus soļus.

„— Departamentā —? Vai departaments cietīs manus zaudējumus? Vai piemaksās par ķieģeļu transportu? Es izsaukšu komisiju, es nodošu lietu advokātam, es jūs iesūdzēšu tiesā ar visu departamentu!“ Maksis airējas ar rokām kā apmāts, kamēr viņa sejā atkal iešļāc dubļu šaltis...

Beidzot viņš aizlec pār pļavu kā saniknots sienāzis.

Mērnies Kalme nerunā ar Robežu saimnieku arī otrā dienā, viņš vispār nerunā, viņš tikai svilpo un smeļ. Tāpat inženieris neklausās Karstā Makša sūdzībās, un mašīnas vadītājs tik vien zina kā nobērt pie viņa kājām dubļus. Neviens nenoklausās viņa pārliecinošo stāstu līdz galam, visi steidzas, visi strādā, nevaļīgi sasaucoties savā starpā.

Bagarmašīna rūc bez apstājas. Reizēm gurdi iegauļojas, reizēm atviegloti nopukšķ, bet spēcīgais motors neapkūst dienām un naktīm. Maksim aizkrīt ausis. Neviens vairs nedzird viņa balsi, neviens viņu neievēro. Visu apkārtni drebina zili pelēkais nezvērs, arvien tuvāk rāpdamies lielajam Sūnekļa purvam. Maksim liekas, ka tumšais spoks tuvojas kā tiesu izpildītājs un sit pa deniņiem ar milzu ūtrupes āmuru — naudu, naudu, naudu —!

Bagarmašīna jau iecērt plēsīgo ķepu Robežu un Teļap-
loku māla sliekšnī. Tā izrauj robu pēc roba cietajā zvirgzdu
slānī, kuŗu pats Dievs te sabēris pirmajās radīšanas dienās.

Bieži zemes dziļumos parādās cilvēku spēkiem nekusti-
nāmi akmeņi. Tad strādnieki saskrien apkārt kā žiglas
skudras, atvieno no celtnes smēlēju lāpstu, apņem milzeni ar
resnām, izturīgām ķēdēm. Mašīnas vadītājam nospiežot
sviru, motors iegauļojas, lielais dzelzs ķermenis drebēdams
salecas uz priekšu kā milzīgs, izsalcis putns, knābdams un
raustīdams pasviestu ēsmu. Veiklas rokas vadīta, bagar-
mašīna izceļ uz krasta dubļiem aplipušo kamolu, pati at-
viegloti izsprauslodama zilganu dūmu mākonī.

Dažreiz dienas gaismā parādās arī resnas, nomelnējušas,
tūkstošiem gadu pazemē gulējušas ozola siekstas. Ļaudis
aptausta cieta, verveļaino koksni un brīnās, kādi meži te
kādreiz šalkuši, kādas vētras tos spējušas lauzt.

Ik nedēļas no jaunās šosejas nogriežas auto mašīna ar
eļļas un degvielu kravu. Pa aizmirstiem meža ceļiem šoferi
kurnēdami piemoka smagos vezumus pie jaunās upes.
Vientuļajos pļavu ličos, kur skanējušas tikai izkaptis un
rudeņos klīdušas stirnas, tagad iespiežas dziļas mašīnu
pēdas.

Lielais darbs turpinās dienu un nakti. Lejās paceļas
kalni, dziļie Sūnupes atvari iztek sausi. Nogriežot liču
smailes, bagarmašīnas celtnis aizbeļ tukšās vecupes jomas,

bet citur slāidais dzelzs snūķis pieber pļavu ar svaigām smilšu kaudzēm. Saulē vizuļo sarkanais, zilais māls, izirst tūkstošiem gadu sanestie trūdi. Tie garo un kūp vēsajā rudens gaisā, asas, skābas smaržas kāpj augšup, it kā šajās dienās atvērtos viss audzelīgais zemes mātes klēpis.

Naktis kļūst arvien tumšākas. Melnajās debesīs spoži liesmo Vakarzvaigzne, Sietiņš mirgo kā vārga, apžilbusi acs, un abi Greizie rati visu nakti liecas slaidā līkumā ap spožo Ziemeļzvaigzni.

Celmenieku ļaudis dažreiz stāv vakaros zem klajas debess un kailām, atliektām galvām vēro noslēpumainos rakstus. Viņu acis slīd uz Sūnupes leju, kur tumsā žilbīgi kustas balti elektriskie uguni un spokaini iemirdzas zilganais metalls. Elpu aizturējuši, viņi klausās nepārtrauktajā dudzināšanā. Visa apkārtnē dreb darba troksnī, un lielais Sūnekļa purvs atsauca pretī neskaitāmās atbalsīs.

Klausoties zemes dunonā, rāmie ūdeņi notrīs kā baiga, nepielūdzama likteņa jausmās.

Vecais Salīņš vairs naktīs neaizver acu. Kāda liktenīga roka nepārtraukti sit pie viņa durvīm un drebina logu rūtis. Liekas, tālā dudzināšana viņu aicina laukā no kapa, kur bez elpas smacis visu nevērtīgo mūžu. Viņš izmisis skaita gadus un rēķina, cik pavasarus vēl varēs kaisīt sēklu, cik rudenus savākt labību šķūnī.

Nekad vecais Salīņš nav tik viegli elpojis drēgno purva gaisu kā šovasar, nekad viņš tik vingri nav pārnācis mājās no plēsuma kā tagad. Dažu nakti, kad apvāršņa malā jau uzlēkusi rīta zvaigzne, viņš svaigs, izgulējies stāv labības šķūņa uzkalniņā un vēro, kā bagarmašina grauž cieto māla sliksni.

„Jupis, nudien, jupis!“

Līdz ar svešajiem trokšņiem celmenieku dzīvē ienāca alkatīgs nemiers. Spēcīgā motora pukstēšana izrāva slīkstošos ļaudis no parastās ikdienas kā jaunu asiņu pulsēšana. Pēc darba maiņām celmenieku sētās ieklīda bagarmašīnas strādnieki, lai nopirktu litru piena vai garšīgu lauku maizi. Bet dažreiz vakaros viņi atnāca, lai tikai parunātos ar svešiem ļaudīm vai vaļsirdīgi patriektu ar biklajām celmenieku meitenēm.

Visskajāk svešajiem pušiem smējās pretī Avotiņu Zane. Viņa pēkšņi uztrūkstas kā no miega, norauš no acīm melnās purva dūņas un pēc ilgiem laikiem ierauga sauli.

Janka kā parasti strādā ārpus mājām, virsmežniecības tālajos iecirkņos būvēdams meža ceļiem tiltus. Dažreiz vakaros viņš pārbrauc ar divriteni mājās, bet citreiz pārnakšno mežniecībā. Tādēj jaunā Avotiņu saimniece skraida uztraukta, sasarkusi kā tikko iesvētīta meitene.

„Pienu —? Vai dienī! Kur es ņemšu pienu? Te nav kā pie mums Kūļos.“ Un viņa stāsta svešiem cilvēkiem par savām tēva mājām Dūkšupes krastā, par savu pārsteidzīgo mīlestību un arī to, kā vīrs viņu te atmānījis. Pat sugas govīs viņa piemin, kas meža ganībās nonikušas un visu vasaru staigā ar veco spalvu.

„Vai jūs varat iedomāties, cik tādas krūmu kazas izdod piena? — Bet ja jums būtu kāds trauks pie rokas, es varētu mazliet ieliet. — Ko, jums nav pat trauka? Ha, hā! Kā jūs esat izdzīvojušies!“

Puiši smeļ pretī.

„Labi, es jums iedošu arī kanniņu. Bet tā jums noteikti jāatnes atpakaļ.“

Protams, tik viesmīlīgā mājā viņi iegriezīsies labprāt...

Un citu vakaru gaišo alumīnija kanniņu atnes staltākais bagarmašīnas pušis. Darba biedri viņu sauc par Stepanu. Sniegdams tukšo trauku, viņš nekaunīgi ieskatās saimnieces acīs.

„Piens tiešām bija garšīgs. Paldies!“

„Lūdzu, lūdzu. Derētu vēl —? Bet jums atkal nav trauka līdz.“

„Nav. Ko lai dara ka nav?“

„Ak vīrieši! Izputētu uz vietas, ja mēs negadītos ceļā.“

„Nuja, ka izputētu.“

„Būs jāielej tajā pašā. Bet tā kā neaizbēgtu ar visu!“ Zane smeļ, puiša drošo acu nevairīdamās.

„Aizbēgt —? To gan varētu, tikai ne ar kanniņu. Drīzāk ar saimnieci pašu... Ha, hā!“

„Ha, hā!“

Avotiņu Zane satraukta noskatās skaistā vīrieša mugurā, kad viņš brīvs un bezrūpīgs aiziet atpakaļ.

Tā Stepans nāk un iet ik vakarus, apgādādams darba biedrus ar pienu, sviestu, maizi. Viņš ienāk Avotiņos svīpodams kā vecs, gaidīts paziņa, viņš te uzkavējas arvien ilgāk, arvien dziļākās sarunās iegrimst ar jauno celme-nieku sievu.

Dažreiz viņa to pavada līdz labības šķūnim, citreiz vēl tālāk, bet reiz viņa solās puisim parādīt taisnāko taku caur Saliņu priedaini. Tad viņi iet karsti elpodami viens otram blakus, un saimnieces sirds pukst tik strauji, it kā viņas krūtīs atbalsotos bagarmašīnas motors...

Ak Dievs, vai Zane nav diezgan ilgi savu jaunību melnājās purva dūņās slāpējusi? Vai viņai tiešām jāvairās no otra cilvēka, kas tik jauki prot stāstīt par pilsētu, par citu dzīvi? Viņa klausās puīša balsī kā savā pestītājā, viņas sirds noreibst līdz nemaņai.

Stepans ir nācis no citas pasaules. Viņš ir strādājis dažādus darbus gan uz Daugavas, gan Lielupes ūdeņiem, gan locījies ostās, preču stacijās un piedalījies bezdarbnieku gājienos. Viņš ir dzēris, dejojis krogos un mīlējis bez gala.

„Nudien, tu esi skaista sieva!“ viņš aizrāvis saka, pats noticēdams saviem vārdiem. Viņi ir priedaines vidū, un Dievs vien zina, vai arī Zane tagad mācētu atrast taku, kas viņus izvestu no tumšajiem biežokņiem.

Viņa jaujas puīša lūpām kā skaidra ūdens izslāpusi mute.

Kopš tā vakara Zane staigā kā rožainā mākonī, neredzēdama vairs ne lopu, ne vīra, ne sava bērna. Ik dienas viņa apmulsusi klausās bagarmašīnas rūkoņā, viņai šķiet, ka šie trokšņi klauvē pie viņas sirds un aicina, aicina.

Hu, šis smeldzīgās, siltās, nemiera pilnās rudens naktis!

Bet Saliņu priedaine slepeno mīlētāju gaitas nespēj slēpt. Vāvuļu Tinces vērīgās acis ātri pamana, kas tur notiek.

„Ak Janka, Janka, kaut tu zinātu —! Pat vecie zirga kauli kaunā palīduši zem sūnām...“

Kaimiņš klausās skarabajā mēlnesenes balsī šķietami vienaldzīgi. Bet Tince gan redz, kas notiek vīra krūtīs.

„Muļķis! Paņem tauri un uzspēlē maršu! Lai iet! Tikai puiku nedod līdz!“

Dievs zina, vai Janka atceras, kādā paspārnē mūzikas instruments gul, vai misiņa rags nav aplkājies ar putekļiem un apsities ar zaļganiem plankumiem.

Celmenieku dzīve sagriezās kā karuselis.

Sestdienas vakarā, kad bagarmašīna pēc nepārtrauktas darba nedēļas stājās rūkt, pie Teļaploku siena šķūnīša ieskanējās harmonika. Svešie puīši, apstaigādami celmenieku mājas, bija saaicinājuši meitenes ciemos, tumsai iestājoties tur saplūda ļaudis no visām purva takām. Jaunie skuķi atskrēja spiegdami, meitas atnāca ļautri smiedamās, pat

sievas pameta neaizslēgtas kūts durvis un mēlodamas steigdzās turp. Vai visu mūžu viņas nīks purva dūņās?

Pirmie sāka griezties Avotiņu Zane ar Stepanu.

„Lūk, lūk, kā viņi pielīp viens otram, kā saliek rokas un kājas! Tince, vai tu esi tāds ērmus redzējusi?“

„Nē, gaismā neesmu tādas lietas skatījusi! — Ir gan tas Janka auns no vīra! Baļķus svaida kā sprungulus, cirvi ceļot gaiss vien nosvelpj, bet kad sieva jāpiesien pie gultas, tad nolaiž rokas!“

„Ko tas līdzētu, Tincīt! Kas reiz atrisis, tas bez mezgla kopā neturēsies. Nekad nevar zināt, kad raisīsies vaļā. Bet tā jau atsprukusi uz visiem laikiem, ne ar kādiem valgiem vairs nepiesies. Tpū!“

„Ha, ha!“

„Ha — ha!“ jaunupes smilšu krastos atskan atbalsis. Liekas, bagarmašina sauc celmenieku sievām pretī, pati tumsā slēpdamās kā ļauna ragana, atvilksusi līdz pilsētas izvirtību un postu...

Pēc brīža atskrien Karstais Maksis un rokas plātot skaidro savus plānus.

„Vai jūs domājat, ka es lūgšos? Nē, tas man nenāk prātā, es vēl stāvu uz savām kājām, par to labāk nerunāsim. Ja es nevarēju būvēt ķieģeļu cepli, tad gateri es pirkšu noteikti. Es pārņemšu Stūra akcijas simtprocentīgi ar visiem viņa parādiem, un kaut velns mani ellē uzdurtu uz dakšām!“

„Kur nu ellē!“ Tince iesmejas pilnā balsī. „Gan tu atkal uzskriesi tepat šosejas malā uz mieta...“

Karstais Maksis ātri pazūd pūlī.

Beidzot ieradās arī šķūnīša saimnieks Teļaploku Gusts, tikpat īgns un nopiests kā parasti.

„Uguni nepiegrūdiet sienam!“ viņš sauca pa gabalu.

Bet neviens viņa balsī neklausījās.

„Nodancos melnu zemi, vai te vairs zāle augs?“

Tince saklausīja svaiņa rūpes.

„Nu visi tavi liči ir melni. Nu rok tavu kapu, Gustiņ! Velti vaimanā, laidies dibenā!“

Teļaploku saimnieks izmisis ierāvās ēnā zem siena šķūņa platās paspārnes, kur vēl tvīka sakaltušo ziedu smaržas un vasaras siltums.

Visu nakti tika dziedāts, spēlēts un dzerts. Slaidais bagarmašinas celtnis spokaini slējās pret debesīm, devīgi

škiezdams spožu elektrisko gaismu no akumulātoru avotiem.

Tikai kautrā Saliņu Rieta palika pusceļā. Arī viņa labprāt būtu iejūkusi raibajā burzmā, ja vien tur nebūtu pamanījusi Avotiņu Zani. Viņas jaunā sirds pēkšņi apstājās pukstēt. Meitene izmisusi griezās atpakaļ, viņa bēga...

Arī Avotiņu Janka to vakaru ilgi stāvēja savas mājas galā un kodīja lūpas. Arī viņš grozījās gultā bez miega un rītam austot velti raudzījās caur aizsvīdušo logu uz Sūnupes leju. Viņa nenāca, nevēra durvis.

Viņš nesagaidīja Zani arī dienu, viņa neatnāca ne vakarā, ne otrā rītā, viņa vispār Avotiņos vairs neatgriezās...

Stepans vairs nenāca pēc piena, neatnesa alumīnija kanīnu. Viņi nozuda abi, ne ardievas neteikuši.

Tikai darba biedri smējās — gan Stepans citu pavasari atpeldēs kā salauzts airis...

Un Tince mēloja pretī: „Bet laiva būs uzskrējusi uz sēkļa...”

Janka pagrieza plāpām muguru.

Pirmdienas rītā bagarmašīna ierūcās no jauna, lai dudinātu atkal visu nedēļu dienām un naktīm. Cieto māla sliekšni plosīdama, tā rāpās arvien tuvāk Sūnekļa purvam, šai posta vietai, kur sāka mosties rāvainie ūdeņi un cilvēku sastingušās asinis...

Saliņu Reinis stundām ilgi stāv pie jaunupes, vērodams veiklās vadītāja rokas. Tās cilā lāpstu gluži kā karoti no bļodas. Bet citādi puisis izturas vēsi un vienaldzīgi. Viņš nesaskata šajā darbā jēgas un smīnā noskatās, ka velti tiek izšķiesta cilvēku enerģija un degvielu eksplozīvais spēks. Ko līdz dabas jaunradīšana, ja cilvēki paliek tie paši? Tie nemainās. Katra paudze slīkst savā rāvā.

Viņš tic, ka kaut kur virs zemes aug kāda cilvēciska ideja, tā velsies pāri pasaulei kā milzu bagarmašīna, izraus jaudis no sīkmanīgās pieticības, no mantrausības, no skaudības, no purva un nabadzības.

Ja tas nenotiks, tad nosusinātā purva vietā radīsies smilšains tuksnesis, nožēlojamie cilvēku kniņļi sakaltīs savā šaursirdībā kā sausumā izrāpušies ūdens kukaiņi...

Tik svešs, nesaprasts un nemiera pilns katru dienu staigā Saliņu vidējais dēls.

Tādēļ tēvs klieudz pāri savas mājas jumtiem: „Dīkdieņa! Grēks, ka tu min savu pēdu uz manas zemes!”

„Tavas zemes —? Tā domā arī slieka, rāpdamās pār velēnu...”

„Vai tu apjēdz, klejoni, ka pats sabradā savu maizi?”

Nē, to Reinis neapjēdz.

Beidzot pēc nedēļām ilga, nepārtraukta darba bagarmašīna izcirta cieto māla sliekšni. Plats, taisns kanāls pārgriezta Teļaploku un Robežu līčus, šķērsoja izsikušās vecupes gultnes, aizstiepās lejup, pazudams starp mālainām smilšu kaudzēm.

Tikai daži metri vēl šķīra jauno upi no dziļajiem Sūnupes atvāriem, tie gulēja starp dūkstainajiem krastiem, saulē trīsēdami, kā baigās jausmās paredzēdami savu galu.

Un kādā sestdienas pēcpusdienā celmenieku ļaudis atkal sanāca kopā kā retos svētkos. Viņi bija gērbušies siltos kamzoļos un vecās, biežās drēbēs, kaut saule spieda neciešami karsti. Pār pleciem viņi nesa purgas, dukurus un dažādus tīkla audumus, jo nu reiz varēs izbrist ar zvejas rīkiem visdziļākos atvārus un izsmelt zivju bagātības.

Karstais Maksis jau nepacietīgi mīņājās upes krastā pirms pusdienas, arī Tince parādījās zvejnieku vidū.

Bagarmašīnas motors ierūcās saniknots izšķirīgai cīņai. Slaidais celtnis rāmi pārnes kausu pār atvara azoti, bez žēlastības to iecērt mīkstajā krastā, pārraudams sīksto, meldru saknēm cauraugušo velēnu. Seko otrs grābiens, vēl trešais, ceturtais. Rāmais atvars pēkšņi sakustas kā skrējienam salēcies zirgs. Ūdens masas strauji spiežas lejup, nežēlīgi plosīdamas un saraudamas šauro krasta sliekšni. Mašīnas vadītājs aptur motoru, ļaudams labai vaļu.

Jaunupe strauji pildās ar dubļainu, netīru ūdeni. Lielus mutuļus kuldams un brūnganas putas šķaidīdams, tas stiežas lejup kā ilgā verdzībā smakusi brīvība. Vecupes atvari un dziļās jomas pēkšņi atdzīvojas ātrā straumē. Meldri noliecas, mīkstās ūdens zāles pieplok pie dibena. Arvien kailāki atsedzas melnie, dūņainie krasti.

„Maksi, nebrīnies, lec iekšā!” Tince klieudz caur ūdens šņākoņu. „Citādi lielais breksis aizies uz Daugavu, asti spirinādams.”

Maksis ielec straumē, tikko noturēdamies kājās. Viņš sāk dedzīgi strādāt ar purgu, it kā vēl grābdams savā klēpī

pēdējās dabas bagātības, ko Sūnupes ūdeņi slēpuši nepieejamos dziļumos.

Arī citi zvejnieki izklīst pa sēkliem un atvariem, brizdami siltajā ūdenī līdz krūtīm, kur agrāk līmenis pacēlās pāri galvām. Ik brīdi kaut kur noblunkšķ satrauktas zivis. Drīz vien zvejniekiem ūdens sniedzas tikai līdz ceļiem, viņi izbrien visus atvarus, urda ar purgām piekrastes, izbada cerus un kalmju saknes. Dukuros spirinās asaņi, raudas, brekši un lielas līdakas. Kad ūdens jau savandīts dubļos, tīklos plivinās arī līņi, karūsas, žigļi lokās veiklie zuši.

Neviens šovakar nedomā par darbu. Ir taču sestdienas vakars, lielais, svinīgais brīdis, kad no celmenieku pļavām aizbēg apnikušie ūdeņi un mūžam nīstais purva lāsts.

„Nu, kā ķeņas, Maksī?“

„Redz kāda!“ Robežu saimnieks izceļ pāri galvai prāvu līdaku. „Bet otra bija tāda — izmuka!“ un jūsmīgais zvejnieks plati izpleš abas rokas...

Celmenieku priekam pievienojas arī bagarmašīnas vadītāji, techniķi, arī mērnieks Kalme šovakar ir atbraucis. Viņš mudina celmenieku sievas tepat krastmalā kurt uguni un vārīt zivis, jo viņa somā esot pataupījušās dažas pudeles dzidrā.

Sievas spiedz un smejas. Sūnupes malā parādās bļodas, sāls un dakšiņas. Vārāmie katli drīz kūp uz ugunskuriem kā pateicības upuri.

Saulei rietot, kad melnie, nesusinātie krasti kūpēdami savienojas ar palso miglu, celmeniekos tiek jautri dzerts un dziedāts, un daža lielība jau izskan no vīru mutēm.

Kalme atceras savu cīņu.

„Pirmo reizi, kad lēcu jūsu mukulājos, man neizdevās — jūs nogājāt dibenā. Otrreiz man laimējās jūs saķert aiz skauستا. Arī tad vēl visi spārdījās pretī, raudami mani pašu dzelmē, bet es nepadevos. Izrāvu uz krasta kā pusdzīvus miroņus. — Dzeriet, lai sāk asinis ritēt! — Dzer, Teļaplok! Tev šovakar nebūs jāmaksā! Tas nāk no manas kabatas. Tu tak zini, ka par dzīvības glābšanu maksā labi, tādēļ man naudas diezgan. Prozīt! — Kādēļ tu nokar degunu? Tagad, kad melnais dūņu dīķis nogāzies lejā!“

„Jā, tagad!“ Gusts tiešām nespēj pacelt galvu. „Ūdeņi gan noskrējuši, bet zeme vēl nedzīva. Tagad grāvji jārok, drenas jāliek. Tagad man purvs jāaņ. No viena gala līdz

otram! — Es vairs nevarēšu atvilkt elpu, es esmu cilpā ar visām Kazu laipām.“

„Pareizi, Gustiņ, tagad tu man varētu dot puru atpakaļ!“ Tince smejas, sildīdamās pie ugunsкура, paspējusi jau uzvilkt kājās sausas bikses.

„Tev —?“ Gusts iekož lūpā un sāpēs savilktu seju izdzer mērnieka sniegto glāzi.

„Khe, jupis, kas to toreiz domāja —!“ Saliņš stāv kaimiņiem aiz muguras un pētī atvērto Sūnupes gultni. Viņš nedzer, arī zivis viņam negaršo, viņa nāsis tikai ieelpo melno trūdu smaržu.

„Ko tu vēl jupo?“ Karstais Maksis žigli metas valodā. „Vai es tev neteicu, ka Stūris sēdēja tavai nelaimei priekšā? A —? Tu viņu visu laiku turēji kā maisu ar vaļēju galu, lai mūsu nauda birtu iekšā. Teiksim, ja es toreiz būtu nosolījis akmeņu piegādi, tad tev nebūtu Sekis jāpataisa par kropli. Un ja nelaime nāca, tad kādēļ tu gāji manām mājām garām — ā? Tu tak zini, ka arī man ir šaujamais. Es tev būtu aizgājis palīgā, bet tu pielaidi pie sava lopa otru lopu! Cik trūka, ka es pats tonakt būtu novēlies zirgam blakus? Bet kas bijis, bijis, es neesmu tas cilvēks!“

„Khe, jupis, ko tu grabi tukšus niekus?“ Večuks negrib par bijušo runāt.

Toties citi kaimiņi ātri uztver Makša valodu.

„Klau, Maksi, tu varētu atpirkt Stūra gateri un veco dampi!“

„Ar ko? Nu jau pašam ūtrupes āmurs karājas virs galvas. Cik tālu tu esi iesēdies?“

Karstais Maksis aizsvilst.

„Ūtrupe —? Zināms, ja man naudas vajadzēs, es visas grabažas pārdošu un iesākšu citu politiku, par to labāk nerunāsim. Bet Stūri es augšā vairs nelaidīšu. Es esmu viņu jau nospiedis ceļos, bet ja viņš vēl ķepurosies citiem pa kājām, es viņa plecus piespiedišu pie zemes simtprocentīgi. Teiksim, ja viņš nebūtu mani būvniecības departamentā apmelojis —“

„Liec departamentam mieru, tā kā tā durvju sargs tevi izmetīs laukā!“ vīri smejas. „Stāsti labāk, kā tev tā lielā līdaka izspruka!“

„Ak tā —? Nu, tāda velna neviens nebūtu noturējis. Mugura kā sieksta, spuras plaukstas platumā, bet vēders jau apsūnojis no liela vecuma. Kā cēlu dukuru laukā, tā

cirta tādu likumu, ka es tenteriski līdz kaklam ūdenī. — Kāja vēl tagad no belziena zila.“

Upmalā dzirkst jautrība. Vienīgi bagarmašīna klusē, ietinusies īsās vasaras nakts krēslā. Lielā tērauda lāpsta guļ nevērīgi aizsviesta pie smilšu kaudzes.

Vēl svētdien celmenieku vīri brida pa atvērtiem dzelmju muklājiem, celdami no dūņām lielas, nogurušas zivis, arī pirmdien daži negaušas vēl cilāja zvejas rīkus, bet Karsto Maksi varēja sastapt upmalā katru pēcpusdienu.

Visa apkārtnē oda pēc zivīm un dūņām. Gaiss, trauki, drēbes piesūcās ar jēlu, pretīgu smaku, māju pagalmos spīdēja zvīņas un mētājās zivju asakas. Ļaudis atēdās mīkstos brekšus un treknos zušus, kaķi un suņi vairs nepiedūra ēsmas traukiem purnus.

Ļaudis pameta rudzu plāju un, apreibuši no bagarmašīnas trokšņa, vadīja dīvainu, dīkdienīgu dzīvi. Arvien tuvāk, arvien spēcīgāk motors nepārtraukti rūca, dudināja un gaudoja. Šķiet, dzelzs nezvērs jau krāca tepat celmenieku māju pakšos. Naktīs ļaudis bieži trūkās no miega, bet dienās tie liecās pie darba ar dulnām galvām un nogurušiem acu plakstiem.

Ļaudis dzīvoja murgu pilnā satraukumā, nepiederēdami ne vakardienai, ne šodienai, ne rītdienai.

Kopš jautrās zivju balles arī Teļaploku Gusts nekur nespēja atrast miera. Vienalga, vai rudzus plāva, vai atālu zārdoja, vienmēr viņa ausīs dūca apnīkstošā bagarmašīna: bads, bads, bads; bads, bads, bads...

Bet celmenieku ausīs šī skaņa dunēja citādi. Saulei rietot un gaismai austot, Sūnupes krastos dūca dobja rūkoņa — būs, būs, būs; būs, būs, būs!

Arvien skaļāk atsaucās pretī iztraucētā purva biežokņi, arvien tuvāk akačiem vilkās lielais, neveiklais dzelzs rāpulis kā sausumā izmests ūdens vagulis.

Sliksnāju dumbros strādnieki noguldīja bagarmašīnas ceļā platas sijas, lai tā droši varētu stāvēt uz tilta un turpināt darbu.

Karstās vasaras dienas bija atdzērušās Sūnekļa purva avotos, celmenieku plāvās kalta tikai tukšās upes jomas

un izmētātās smilšu kaudzes. Melnas, eļļainas pēdas liecināja, ka te pārstaigājis smags kultūras un civilizācijas laikmeta nezvērs, izrāvis pirmatnējās dabas miesā dziļas rētas.

Kopš gāju putnu virtenes aizlocījās platajos debesu ceļos, celmenieki vairs nevarēja bagarmašīnu saskatīt. Tikai purvus un mežus vēl drebināja nenogurstošā motora rūkoņa.

Būs, būs, būs — būs, būs, būs —

Satiekot Karsto Maksī, celmenieki atkal smējās.

„Tu, visziņa! Bagars tomēr nenogrīma.“

Robežu saimnieks strauji uzcirta galvu un apstājās kā zemē iedzīts miets.

„Bet laipas apakšā jāliek, to es pats redzēju ar savām acīm. Es nupat no turienes nāku —“

„Ko tu tur vēl meklē? Vai tu ķer pīkstuljus ar rokām?“

„Par to nerunāsim!“ un steidzīgais vīrs skrēja tālāk, it kā tiešām zem viņa kājām kūpētu zeme. Viņam vairs nebija laika ar celmeniekiem runāt, viņš steidzās no vienas vietas uz otru gluži salicis, it kā uz viņa pleciem sēdētu no Sūnekļa purva izdzītais velns.

Jeb lielā parādu nasta viņu spiež arvien zemāk? Tiesa, veselu gadu viņš šo cīņu bija varonīgi izturējis. Viņš bija nozāģējis laukmalās visus bērzus, nodevis tos saplākšņu rūpniecībai, viņš bija pārdevis sērkokciņu fabrikai resnās ceļmalas apses, tomēr naudas pietrūka arvien vairāk un vairāk. Maksāšanas termiņi gulās virsū kā lāsti, un Karstais Maksis velti apskrēja savas jaunsaimniecības robežas. Viss vērtīgais bija aizvests, pārdots, izsaimniekots. Zeme tagad dedzināja viņa pēdas kā tukšs, nevērtīgs, saulē izkaltis smilšu tuksnesis.

Viņš apstājās savā būvlaukumā pie jaunās šosejas uz bēruma. Vēl nojume stāv savā vietā, vēl pelēkā būvmateriālu kaudze gaida meistarus, apaugusi ar bieziem nezāļu ceriem.

Hm — nuja — teiksim. Sijas un kreicollus viņš tagad varētu pārdot, ja reiz skauģi viņa ugunsdrošo būvi izputināja. To jau sen vajadzēja darīt, kamēr materiāliem bija vērtība. Kas tos tagad pirks? — Karstais Maksis norauš no satrunējušiem kokiem baltās puves sēnītes. Malka. Malka te vēl iznāk!

Protams, tādai mantai neviens nebrauks klāt ar auto, viņam pašam to vajadzēs sazāģēt un aizvest uz pilsētu ar

zirgu. Garlaicīga lieta. Bet vai staigāt aiz ecēšām pa rudzu sējumu ir patīkamāk? Viņš varētu sazāgēt visu šo lūžņu malkā, teiksim, divdesmit latu par vezumu ar visu piegādi, par to nerunāsim —

Pirms laimīgā iedoma neatdzīst, Karstais Maksis sarunā par dienas algu kādu celmenieku vīru un pats ķeras zāģim otrā galā. Viņi strādā dūšīgi, bet bieži arī sēž uz malkas grēdas un rokas pūtinādami runā, kas bijis un būs, ne ar vārdu nepieminēdami jauno būvi.

Reiz gadās, ka no šosejas uzbēruma kāds cilvēks padod dievpalīgu.

Maksis paceļ acis un satrūkstas, Stūris, bijušais dzirnavnieks. Viņš stāv atspiedies uz dzeltenā spieķa un smīn. Ko viņš te meklē, kā viņam vajaga? Vai Maksis toreiz par materiāliem nesamaksāja skaidrā naudā?

„Vai tu beidzot sāksi būvēties?“ Stūris jautā.

„Jā. Tavam augumam te vēl iznāks zārks.“

„Tā —? Pie viena taisi abus...“

Maksim trīc rokas. Plānais zāģis vaid un raustās kā sašauts suns.

„Vai tu drīz netaisīsi ūtrupī? A —?“ Stūris valšķīgi smīn.

„Vai tu savas dzelžu grabažas jau esi pārdevis? A —? Maksis nepapodas.

„Varbūt tu gribi pirkt? Taisnību sakot, es par tevi visu laiku domāju. Ja tu būtu tik bagāts kā savā laikā taisījies, tu varētu nopirkt manu Melno Mariju un uzstādīt mežmalā gateri. Tu varētu pelnīties un dzīvot zaļas dienas.“

Ko viņš te zobojas, šis nelga?

Bet dūšas vēl Maksim pietiek.

„Teiksim, ja tev vēl būtu tā nauda, ko tu reiz apgrozīji savos pirkstos, tu tagad varētu nopirkt manu māla kalnu ar visiem akmeņiem. Tad tev vairs nevajadzētu kalķakmeņus vest no Daugavas. Bet tu esi tukšs un caurs kā satrunējis linu maiss —“

„Jā, par to varētu runāt —“

„Par ko?“

„Par pirkšanu un pārdošanu.“

Kas tas par spoku? Vai tiešām Stūris? — He, hē, kā viņš to vēl nav aptvēris? Tur stāv caurkritušais dzirnavnieks, nabags, lūdzējs, lupatšalis. Kur viņš tagad liks savas mašīnas, kam tās vairs der?

„Nuja, teiksim, pārdot var, bet man jāzina, ko es dabūšu pretī. Te nav tā vieta, kur par tādām lietām var runāt!“ Maksis lepni saka.

„Ja pietiek dūšas, tad atnāc kādreiz aprunāties!“ To teicis, Stūris griežas atpakaļ un, pētīdams Robežu māla kalnus, lēni aizsoļo mājup.

„Vai tu redzi, kas tur aiziet?“ Maksis izstiepj roku. „Slīkonis! Viņš tagad tvarstās pēc maniem tukšajiem salmiem. Tagad! Ha, hā!“ Maksis smeļ ārpātīga cilvēka smieklus.

Viņi strādā atkal, bet saimnieka rokās zāģis vairs negrib klausīt. Tas streiņpoļo, vaid un lēkā pa koku bez jēgas. Maksis nosviež rīku zemē, pats jāteniski uzmetas uz malkas kluča un gudro.

„Teiksim — krīze jau iet uz beigām. Nekas jauns nav noticis, tikai kapitāli pārgājuši citās rokās. Un tas ir labi. Kas nīkulis, lai nīkst, lai iet dībenā! Lai nepērk automobiļus, lai neplātās, ja pat gaterim nevar sagādāt eļļu. Teiksim, ja man būtu zāģētava, tur grieztos skaidas dienu un nakti, tur neviens nestāvētu dīkā. Tad apgrozītos atkal nauda. — Kā tu domā?“

„Par ko?“ gausais celmenieku vīrs, pīpi kūpinādams, jautā.

„Par naudu! Par ko citu iet runa?“

„Jā, nauda vajadzīga —“ kaimiņš piekrīzdams laiski paveras saulē.

Arī Maksis žigli uzmet acis rietumu debess malai —

„Pietiks!“ pēkšņi viņš nomet rīku. „Rausim rītā. Man šovakar nav laika.“ Un steidzīgais saimnieks, rokas plātīdams, taisās lidot.

„Bet kā palika ar naudu —?“

„Ko —?“

„Mēs tak runājām — divus latus dienā un tūlīt rokā. Man tabaka aptrūkusies.“

„Vai tu domā, ka es esmu sīkbodnieks? Nostrādāsi nedēļu, saņēmsi skaidrā ar visiem rēķiniem un kvītēm. Teiksim. —“

Maksim ilgāk nav vaļas runāt. Skriešus viņš uzlec uz jaunās šosejas uzbēruma un steidzas Stūra virzienā, it kā neuzticīgais vīrs viņam būtu piegrūdis pie papēžiem karstu dzelzi.

„Gaisonis —“ kaimiņš tikai noplāta rokas un, pēdējo tabaku kūpinādams, griežas mājup.

Uz vecā dzirnavu dambja Robežu saimnieks atdurās. Šaura ūdens joma kā lēna mirēja velkas caur melno ezera ieplaku, pār vaļējo aizsprosta sliksni sīki strūklotama čalo lejup. Tā vārgi stāsta par bijušām dienām. Par lepni izplānoto darbu, par naudas avotu, kas tagad izsusējis kā pārgriezta Sūnekļa avota urga...

„Ko tu tur buries? Nāc šurp!“ Saulrieta gaismā pie mašīnu nojumes parādās Stūris. Viņš nāk ciemiņam pretī. Viņi neuzticīgi nopētī viens otru kā viltīgi ienaidnieki, savus spēkus mērīdami.

Maksim tā lieta deg karstāk nekā Stūrim, tādēļ viņš atpapas pirmais.

„Vai tu domā nopietni jeb gribi tikai cilvēkus nerrot?“

„Vai es esmu kādreiz ar nopietnām lietām jokojīš?“

„Labi, teiksim. Bet es neļaušu sevi dīrāt kā veco Saliņa zirgu.“

„Ja tev pietiktu zirga gudrības, tad tu reiz atdotu savas nolaistās atmatas prātīgās rokās. Cik tu īsti prasi par to postāžu?“

„Teiksim — nē, tā es nevaru! Man jāizsauc komisija!...“

„Nem vērā, ka pat akmeņus tu esi izlasījis no muižas pagrabieiem!“

„Par akmeņiem labāk nerunāsim.“

„Labi, runāsim par parādiem! Cik smagi tie tev guļ virsū?“

Maksis atkal mīņājas kā zirgs, ieskrējis meža ugunskura pelnos.

„Ja es pārku, tad man jāzin, cik daudz no slavenās muižas pāri palicis.“ Stūris bezbailīgi turpina.

„Neaizmirsti, ka arī tavas mašīnas ir nolietotas,“ Maksis pamazām atpapas, „un gateris nemaz nav tik slavens. Vecas konstrukcijas, un rāmis par šauru. Teiksim, ja laiž cauri kārtīgu balķi, tad resnais gals jāapstrādā ar cirvi, par to nerunāsim.“

„Nē, par to nerunāsim,“ Stūris piekrīt, „jo platāku mēs rāmi neizstiepsim. — Jeb tu gribi visu to būšanu apskatīt? Tvaika katls nesen bija remontā, es taisījos vēl šoruden labību malt, bet ar tvaiku tas neatmaksājas. Tad man vienā ziemā jānokurina vesels mežs! Cita lieta, ja darīšana ar kokiem kā tev, kur atlec skaidas un nomaļi —“

Stūris tiešām runā pazemīgi. Viņi ieiet nojumē. Tur tā stāv putekļiem un sadegušas eļļas traipiem apklājusies. Arī gateris vēl sēž savā vietā ar ieķīlētiem zāģiem.

„Cik zirgu spēka tavai Melnajai Marijai skaitās?“ Maksis arvien staltāk atgāž galvu.

„Velk labi. Iemetīsi krāsni sausāku malkas šķilu, gateris dancos pa gaisu.“

„Vai siksnas ir?“

„Ir.“

„Un atslēgas, un zāģi, un ķīli, teiksim, viss kā nākas —“ Maksis lietpratīgi skaita.

„Viss. Sāc zāģēt kaut rītā.“

Maksis sajūsmā tikko neiecērt savu plaukstu kaimiņa sauja, bet viņš laikā attopas. Viņa priekšā stāv vecais viltnieks, kas viņu bez žēlastības jau izputinājis vairākas reizes. Stūris tagad ir pārāk mazs vīriņš, lai tik vieglprātīgi slēgtu lielu veikalu.

„Labi, teiksim. Es apdomāšos,“ Maksis vēsi saka un izlien no nojumes.

„Apdomāties vajaga,“ Stūris piekrīt. „Tikai neaizmirsti, ka vēl domā trīs citi pircēji.“

„Arī manas lietas kārto advokāts. Ardieu!“

Viņš iet mājās, šķietami vienaldzīgi svilpodams. Bet vīra krūtīs daudzās nemierīgā sirds, gluži kā gateris, kad to rausta pārkurināts tvaika katls...

Domāt —? Nuja, teiksim, domāt var, arī citi domā. Bet jo vairāk domā, jo karstāk svilst. Viņš iegrūž rokas bikšu kabatās un atliec galvu.

„Vai es neteicu, ka es iebāzīšu Stūri kabatā? Ar visu Melno Mariju!“

„Jā, jā, bet kādēļ tu šogad nesēj rudzus?“ kaimiņi apjautājas.

„Tādēļ, ka man nav laika. Tādēļ, ka man tie nebūs vajadzīgi. Es tagad rīkošu ūtrupi un visu lieko laidīšu pār kanti. Teiksim, visas tās grabažas, kas te redzamas — ratus, ragavas, arklus un ecēšas. Tikai vienu govī es atstāšu un mazliet siena šai ziemei. Un Sauso kalnu mežmalā es paturēšu uz deviņdesmit deviņiem gadiem. Citu pavasari es tur ierīkošu gateri, lai cilvēkiem nevajadzētu vest baļķus kilometriem tālu. To man sen jau vajadzēja darīt, tad jums nebūtu jāmokās kā toreiz ar akmeņiem.“

Karstais Maksis tiešām bija dzimis zem laimīgas zvaigznes, viņam viss veicās un gāja no rokas. Viņš noslēdza ar bijušo dzirnavnieku līgumu, ka pārdod viens otram savus īpašumus uz mūžīgiem laikiem. Tikai Maksis atstāja sev tiesības dažus gadus dzīvot zem sava jumta, tāpat Sausais kalns paliek viņa lietošanā. Citādi Robežu jaunsaimniecība pāriet Stūra īpašumā ar visiem Zemes bankas parādiem un saistību rakstiem.

Beidzot vecie ienaidnieki sadod rokas.

„Manis dēļ apsēj tagad būvlaukumu ar rudziem...” Maksis pārākuma apziņā smeļ.

Karstais Maksis rīkojas strauji, dedzīgi. Jau laikus viņš sarunā pircējus jaunajai ražai, atstādams sev tikai maizes tiesu un dažus pūrus kartupeļu. Bet nekas pāri tad nepaliek, un ienākumi nav tik lieli, kā viņš cerējis.

Viss iet savu nolemto gaitu, viss veidojas un piepildās pēc mūžīgiem dabas likumiem. Diezgan ļaudis par viņu smējuši, diezgan zobojušies, tagad pienākusi viņa reize visiem pacelties pāri. Viņš neļaus vairs sasiet rokas, viņš nebīsies ne mežziņā, ne komisijā, ne departamenta. Viņš savu krīzi ir pārvarējis un noskatās uz izputējušo Stūri kā uz nožēlojamu odu, kas reiz bija piesūcies asiņū, tagad džinkst viņam apkārt ar izžuvušu vēderu...

Tikai aprobežotā sieva vēl nesaprot „Tu esi jucis,” viņa saka.

Nē, Maksim ir skaidrāka galva nekā jebkad. Izsoles rītā viņš gaismai austot attaisa visas saimniecības ēku durvis, izrauj pagalmā arkļus, ragavas, ecēšas, visus savus rīkus un lietas, sākot ar nolauztu izkapti, beidzot ar dzelzasu ratiem. Nekā viņam vairs nevajadzēs, viņš iesāks citu dzīvi bez sīkumiem un lūžņām.

Pēc brokastu laika sāk nākt ļaudis. Tie plūst šurp bariem no celmeniekiem, no mežiniekiem, pa visām stīgām un laukmalām. Arī Stūris ierodas, un daži pat atbrauc no otra pagasta.

Ūtrupnieka amatu Maksis ir uzticējis kādam mutīgam vīram, viņš tūlīt stājas savā vietā uz apgāztas sakņu kapājamās siles. Saimnieks padod viņam āmuru, izsole var sākties.

Lūk, cirvis, ar kuŗu Maksis cirtis pakši savām pirmajām ēkām! Cik sola?

Un mazais rokas zāģītis. Zobi gan apdiluši, bet laba meistara rokās tas vēl kalpos divus mūžus. — Cik sola pirmo reizi? — „Neaizmirstiet, ka Maksis ar šo rīku ir zāģējis Ziemassvētku egles!“

Tālāk lāpsta. Asa kā nātra, no laba tērauda. Kāts gan aizlauzts, bet to var ielikt jaunu. Cik sola pirmo reizi?

„Piecdesmit santimu!“

„Piecdesmit santimu, pirmo reizi! Kas sola vairāk? — Vai nevienam nevajaga laimes lāpstas? Padomājiet, šis rīks nav tik vienkāršs. Maksis ar to racis pie lielā akmens naudu! Pirmo reizi, otro reizi, trešo —! Gatavs! Maksā ciet!“

Cirvi nosola vecais Salinš, zāģīti Avotiņu Janka, bet lāpstu patur Tejaploku Gusts.

„Laudis smej. „Nu tev laimējās — par puslatu naudas pūķis mājās!“

„Nu tu varēsi reiz aprakt savas vaimanas!“

Izsole turpinās.

Lūk, kāpostu skābējamā muca! No egles dēļiem, ar dubultstīpām! „Cik sola pirmo reizi? — Apdomājiet! Rudens klāt, kāposti visiem paauguši! Noderēs.“

„Latu!“

Latu pirmo reizi, latu otrreiz — vai nav kas sola vairāk? — Raugiet, kas par bieziem dēļiem! Roc vai zemē — nesapūs! — Latu pirmo reizi, latu otru — vai nav kas sola vairāk?“

„Dod tik prom!“ kāds iesaucas pūlī.

„Latu trešo reizi! — Kas paturēja?“

„Par daudz iesolīju,“ sievu pulkā atsaucas Tince. „Bet kas vajadzīgs, vajadzīgs. Arī Maksis nekad neskopojās.“ Tince smej, santimus skaitīdama.

„Še tev stampa vēl klāt!“ saimnieks izvelk no mantu kaudzes apvelējušu kluci ar melnu, ļodzīgu kātu. „Es nesmu tas cilvēks!“

Nauda nāk. Dzidri skaņ sudrabs, čaukst papīra zīmes. Kaimiņi sanesuši kopā visu savu nabadzību, lai devīgi to sabērtu Karstā Makša kabatās. Viņi savukārt sadala savā starpā Robežu saimnieka liekos galdus, krēslus un saimniecības lietas. Naudīgākie pagasta ļaudis aizved lopus un dzelzasu ratus. Kūts, klēts un pagalms tukšojas ar katru stundu. Cilvēki steidzas turpu un atpakaļ, tekā skudrām līdzīgi katrs ar savu nesamo. Pats saimnieks rokas plātīdams skraida visiem pa vidu, rīko, uzsauc, pavēl. Viņa

nozīmīgais sapnis reiz piepildījies simprocentīgi — nauda plūst no visām pusēm kā bagarmašīnas atrauta straume.

Ap pusdienas laiku vēlreiz Karstais Maksis pārbauda visus klēts un gubeņa kaktus. Viņš izložņā nojumi, kūts augšu un labības šķūni. Vai viss jau būtu savākts un iz-
ūtrupēts? Vai tiešām nekā vairs nav?

Lūk, jaunās šosejas malā stāv dēļu kaudze! Materiāliem gan palikusi tikai malkas vērtība, toties daļa jau sazāgēta klučos. — Cik sola pirmo reizi?

Kaimiņi nopērk arī malku. Par to pašu cenu aiziet līdz būda un cements.

„Ko, cements arī vēl glabājas? — Nē, cements jāpērk atsevišķi! — Cik sola?“

„Laudis smeļ.“

„Cik gadu tev tā manta stāvējusi?“

„Vai neatminat? — Kopš slapjās vasaras!“

Nē, akmeņu nevienam nevajaga...

Bet tādēļ Maksis neskumst, viņš smeļ.

„Teiksim, es zināju, ka cements bojājas, bet ko es varu darīt, ja komisija man neļāva būvēties? Bet es neesmu tas cilvēks, es dāvinu cementa maisus šosejas un zemes ceļu departamentam. Sakiet viņiem, ka tie ir mani pēdējie akmeņi, vairāk no manis lai negaida!“

„Laudis vēl kavējas Robežu pagalmā, it kā viņiem būtu žēl tālu daudzīnāto sētu pamest.“

Vai tiešām būtu viss? Vai nekas Karstajam Maksim nav vairs pārdodams? Nē, nekas. Kaimiņi redz tikai sētmalē neglītu lūžņu kaudzi, tā liecina, ka te reiz saimniekots ar devīgu roku. Sarūsējušas stīpas, vecas dzelzis un cauri, nolietoti spaiņi, sasviesti juku jukām, bet blakus mirkst dubļos satrunējuši, izrūsējušām naglām piedzīti dēļi.

Arī saimnieks uzmet lūžņai acis. Tad viņš strauji iegrūž rokas kabatās, atgāžas tāpat kā Stūris un zobus atpirdzis kliedz: „Jaunais saimnieks šodien nav nopircis nevienas lietas! — Cik doši par to gubu — par visu — simtprocentīgi!“

Kaimiņiem pat smieklī sastingst lūpās.

„A —?“

„A —?“

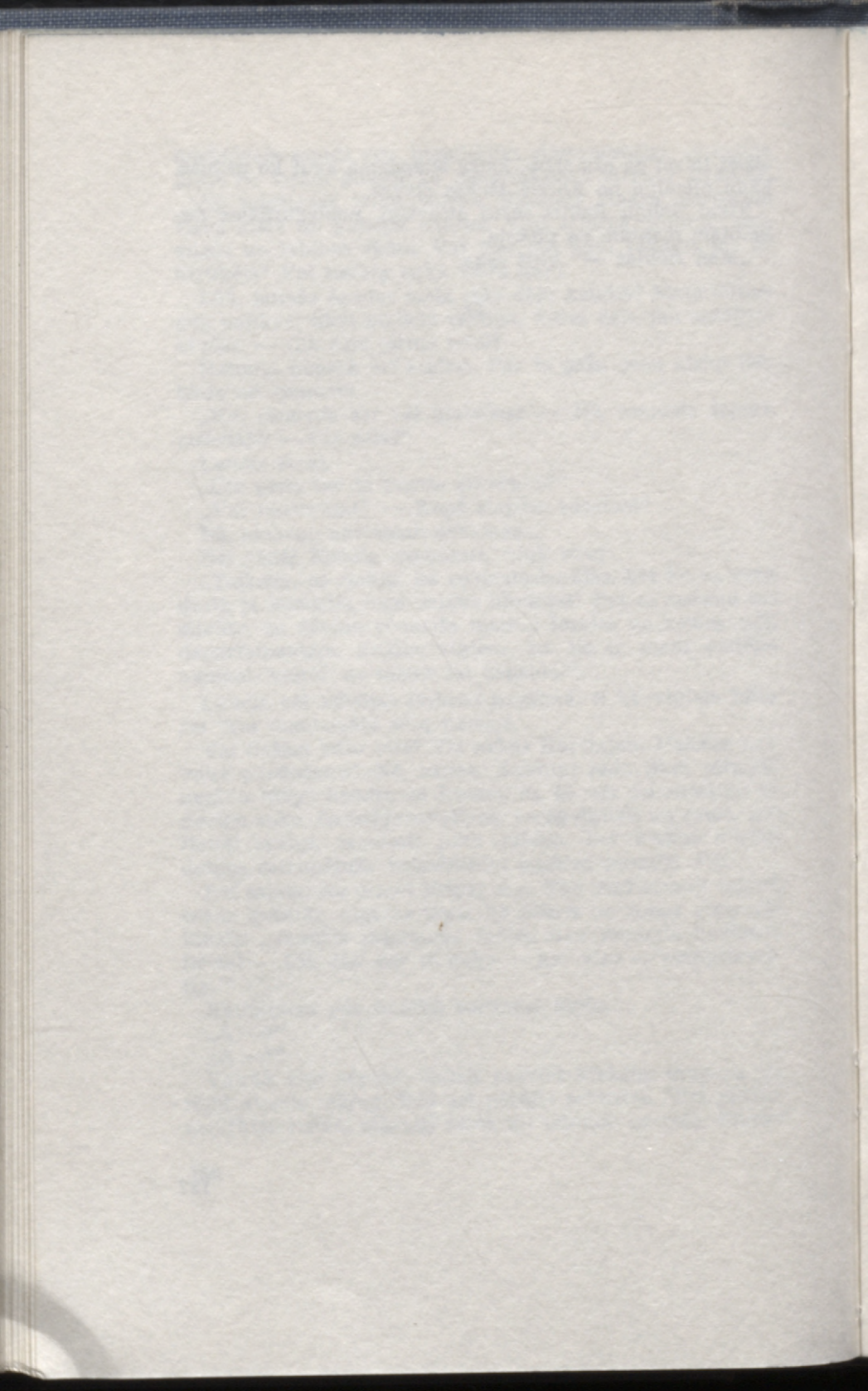
Vairāk viņi nerunā. Stūris pagriež Maksim muguru un rāmi aizsoļo mājup. Tad arī pārējie sakustas. Vīri pievāc nopirktās lietas, sakrauj ratos un izbrauc uz ceļa. Sievas

aiziet taisni pa ežmalām, katra stiepdama kaut ko padusē,
kādu piemiņu no Karstā Makša slavas.

Tikai Salīņu Reinis turas atsevišķi, nepiedurdams no-
lietotām mantām ne pirksta.

„Man riebjas —“ viņš saka.

○

II

LIELAIS Sūnekļa purvs beidza elpot. Kā pieveikts milzis tas iegrima zem kailo alkšņu saknēm, rāvainie akači aizvērās, zeme sēzdamās plaisāja. Vecā Sūnupes gultne, smilšu kalnu aizžņaugta, iztvīka vasaras saulē, tikai zem pērnajiem meldriem vēl slēpās dziļie atvari kā nedzīvas, iekritušas mirēja acis.

Uz pelēkā smilšu vaļņa salicis stāvēja Salīņu saimnieks. Uzlicis kāju uz krastā izmestas, melnas, saplaisājušas ozola siekstas, viņš nopietnām acīm raudzījās jaunajā pasaulē. Viņš jutās kā bērns, kas, neapzinīgi rotaļājoties ar uguni, aizdedzinājis mežmalā sauso pavasara kūlu.

Kas nu būs?

Jau trīsdesmit gadu vecais Salīņš bija cīnījies ar purvu un aizsērējušiem grāvjiem, iemantodams tikai nabadzību, postu un reumatismā izsāpējušus kaulus.

Bet tagad šī purva vairs nav. Aizsērējušie Sūnupes sēkļi palikuši kaut kur augstā smilšu krastā, zem viņa kājām aiztek netīrie ūdeņi kā pagātnes neražīgās dienas.

Aiz muguras iekāsējās Karstais Maksis.

„Ko es teicu toreiz —? Dibiniet nu otru biedrību un taisiet slūžas! Citādi jaunupe jūs nokāsīs kā linu lupatas.. Teiksim, kas ir zeme bez mitruma? Putekļi un pelni! Vēl pērn te auga grīslis līdz padusēm, bet šogad vairs krietna sūna negrib zaļot. Ne te varde vairs lēks, ne sienāzis. Kas tu tagad esi? Simtprocentīgs nabags!“

Salīņu saimnieks raudzījās pāri jaunupes smilšu kalniem un nebilda ne vārda. Grīslis tiešām vairs neauga. Zāle dzeltēja un nīka, līdzama atpakaļ zemē.

„Paldies Dievam, es pārdevu savu muižu izdevīgi, to lai man neviens nestāsta!“ Karstais Maksis turpināja. „Tagad es uzstādišu gateri tepat tavas robežas malā, un tur mani kvieši birs ziema vai vasara. Lai Stūris papriecājas ar maniem māla kalniem! Vai es tos nepazīstu? Teiksim, kad lietaina vasara, tad ar zirgu netiec virsū, kad sausa — ar traktoru vagu nedzīsi. Lai viņš iedzīvojas, he, hē, lielais gudrinieks!“

Vecais Salīņš pamazām vērsa plāpam muguru.

„Un Teļaploku Gusts kulakus vien rāda. Ar varu esot iepinuši rakšanas biedrībā, nolaiduši asinis kā bērnam sulas. Jums tak visiem jāmaksāot milzu nauda!“

„Khe, khe, jupis, ko tu īsti domā?“ beidzot Salīņš nenocietās. „Vai upi izrakt ir bērnu spēle? Zināms, ka maksā! Ko ta' bez maksas —?“

„Bet kur tu naudu ķersi? Pat eglēm nodzeltē galotnes. Agrāk vismaz tās aizvedi uz Rīgu un iesiti svētku tēriņu. Ko tu tagad iesāksi? Ne tur vāvere lēks, ne upmalā ūdrs ložņās.“

„Liecies mierā, melša! Tu laikam dikti bagāts esi, seskādas medīdams!“

„Par mani nerunāsim! To vēl redzēsim, kuŗš dārgāku šņabi dzers. — Nē, es nenācu ar tevi strīdēties. Es gribēju redzēt, vai te kāda peļķe vēl atlikusi, kur dukuru iebāzt. Bet kas to deva? Te pat krietna karūsa vairs nedzīvo, kur nu vēl līdakas! Sveiks!“ Un Karstais Maksis aizskrēja, mētādams virs muguras acaino tīkla audumu.

„Dīkdienis no cilvēka, ļaužu sēnala!“ vecais Salīņš sirdīgi norūca, ātri pagriezis klaidonim muguru. — Tukšinieks —? Pats pusbadā nīcis, kaut sēdējis dzīvā kviešu maizē. Tāds vēl otram badu pareģos, vēl ērmojas citu acīs! Ja nemācēja arkla ragus turēt, tad labāk netaisījies pa kājām, delverējis uz citu malu! Vai viņš būtu pircis Robežu zemi, ja nosusinātā purvā gaidāms bads? Vai Teļaploku Gusts būtu plēsis no sievas mātes aklo purva gabalu, ja nebūtu jutis, kāda zelta bedre tur taisās? — Bads? — Strādāt nevižo, mētājas apkārt bez putras un maizes kā klaidoņa suns!...“

Vecais Salīņš nespēja nomierināties. Puskriešus steigdamies mājās, viņš ierasti mētāja stīvās rokas, pusbalsī

murminādams neskaidrus vārdus. — Tāda tagad visa pasaule! Gaida tikai debesu labumus, nevīžodami darbam ne rokas pielikt. Vai celmenieki varēja Dievam acīs grābt, kaut purvs gulēja virsū kā linu mārks? Vai nebija maizes paēduši, vai putrai pietrūka sāls? Kad klētī izbeidzās pēdējais gaļas viducis, tad laukā jau auroja marta puteņi un kūtī atnāca slaucama pirmā gov. Ja pavasarī samala pēdējo rudzu maišeli, tad vīri aizgāja plostus siet un pārnesa mājās žūksni naudas. Un meža peļņas! Nebūtu viņam toreiz zirgs samaitājis krustus, tad redzētu, kas viņš tagad būtu par vīru! Bet tādēļ viņš nekurn. Vēl mūža galā viņš izplēsīs purvu kaut rokām. Ja tikai dēli klausītu viņa vārdam. Bet tie — khe, khe, jupis — viens ciets kā akmens piere, jau gads kopš Salīņu robežai kāju nav pārcēlis, otram pasaules vēju pilna galva, bet trešais vēl pie rokas vadājams. Tāpat skuķis atsities mātes dabā — divdesmit otrā gadā, bet dziedādama pie darba muguru nenolieks. —

Aizskrējis mājās, Salīņu saimnieks nevarīgi noplātīja rokas. Sieva sēž durvju priekšā un drupina vistām maizi, Rieta garlaikodomās vārsta diega pavedienus, bet Reinis gulšņavā atkal ēnā un šķirsta grāmatu! — Ja tā, tad gan bads pienāks kaukdams, bēdz no tā cik gribi! Bet iestāsti, saki kādu vārdu! Ielēks vecajam acīs kā peļu vanags!

„Vai neesi to bībeli vēl izstudierējis?“ tēvs ieķercas kā sapurināts gailis.

Reinis, kā parasti, smīnēdams paceļ maigās mātes acis.

„Vēl visus eksāmenus neesmu nolīcis.“

„Eksāminējies pie lāpstas, tad tev dzīvē cita diploma nevajadzēs!“

Reinis gausi aizver grāmatu. Viņš zina, ka tēvam uznākusi atkal trakuma lēkme. Bet viņš nenolaiž lepno skatu, šajā ziņā viņš ir īsts tēva dēls — spītīgs un iedomīgs.

„Vai tu gribi, lai es smilšu kalnus pārceļu?“

„Es gribu, lai tu sāc strādāt. Agrāk visi zināja skandināt — purs, purs, purs! Ūdens līdz kaklam, ko tādā dīķī iesāks? Bet nu vairs rāvas nav, nu visi avoti aiztecējuši! Brauc purā kaut vai ar dampi! Met reiz to klaidoņa dzīvi pie malas un sāc locīt muguru! Neba es to būdu kapā ņemšu līdz!“

„Laid mani no tās smilšu bedres laukā! Es vēl negribu aprakties.“ Nē, nekas Reini Salīņās nesaista, ne skopie lauki, ne nabadzīgās pļavas, ne pussakritušās ēkas. Nupat viņš

sāk dzīvot, un pasaules lielceļi ved uz visām pusēm saulaini un plati...

„Khe, tiepša!“ tēvs uztraucies kāšē. „Bet iztikt bez Saliņu kakta nevari! Cik reizes jau neesi apmetis likumu, bet kad vēders tukšs, tad zina saošņāt mājas.“

Reinis vēl arvien smīn. Vai viņš nav diezgan iepazinies ar lielajiem pasaules domātājiem? Vai viņš nevar teikt tāpat kā Zaratustra — es neesmu mute šīm ausīm? — Reinis pieceļas, pagriež uztrauktajam vecim muguru, aiziedams pašapzinīgs un lepns savā garā kā jauna laikmeta nesējs milzis.

Bet tēva dusmas tādēļ nerimst. Kaut kā tās jāizšķiež, jābrēc pēc taisnības, vienalga, vai tā nāktu no debesīm, vai elles. — Uz Saliņu sliekšņa sēž māte, vēl arvien rūpīgi barodama putnus. Viņa ir pazemīga un lēna kā labais mājas gars, viņa pat nepieceļas un neieslīd istabā, jauzdama pret sevi vērstus dusmīgos vīra skatus.

„Un tu —? Vai tu nenes lielāko grēku? Vai tu esi viņiem kādu pamācīgu vārdu teikusi? Kur tev vajadzēja braucīt žagarus, tur tu viņus pajāji kā lelles. Te nu tu redzi!“

„Kas noticis?“ māte naīvi prasa.

„Aizvilkās gar stūri kā jiptīga odze!“

„Pats kliegdams aizbaidēji.“

„Lai ciešu klusu, kad man atrauj locekli no miesas? Izvilku vienu pēc otra kā kucēnus no mārka, bet tagad —? Kuŗš apvēlies, tas aiziet! Tagad —! Kad dienas par īsām, lai visas malas apskrietu! Mētāties nu apkārt kā bez roku, khe, jupis!“

„Vai bērni visu mūžu dzīvos vecāku paspārnē? Tāds Dieva likums.“

„Dieva likums ir godāt savu tēvu un māti!“

„Es nevaru sūdzēties, ka man būtu slikti bērni.“

„Tu —! Vai tavas acis kādam ļaunumam atvērtas? Pagaidi vien — drīz arī pati noplātīsi tukšas rokas. Skuķis jau arī staipa kaklu kā dzērve pirms laišanās.“

„Katrs putns savā laikā meklē jaunu lizdu.“

„Laid tik vaļu, laid! Beidzot pati sakritīsi vecajā graustā kā nederīga kaulu čupa. Tevis dēļ kaut zeme degtu! Nekad soli platāku nespersi! Tādi jūs visi, snaudoņas!“

„Kādu Dievs katru radījis, tāds viņš pasaules ceļu nostaiģā,“ Saliņu māte pazemīgi teica.

„Dievs nolīcis! Slinkuma dīžas! Kādēļ man viņš tādu dzīvi nav nolīcis, kādēļ man jāiejudzas kā zirgam sakās, diena vai nakts?“

„Kas tevi dzen? Divas dzīves nedzīvosi.“

„Khe, jupis, kas tad skries manā vietā? Jums vienalga, plūdi nāk vai ugunsgrēks! Ja vien pasaule jūs saņemtu, jūs aizbēgtu no pura kakta kā no čūsku perekļa. Nekā — apspļautā garoza velk atpakaļ! Bet godā to turēt — nē, mēs esam par lepnēm, par gudriem, jupis!“

Nesagaidījis no sievas ne klusas nopūtas, vecais saimnieks nevarīgi noairēja kušlās rokas un krekšķinādams paķēra no ratnīcas lāpstu. Sīkiem, nevienādiem soļiem viņš noskrēja no ēku uzkalna, kur sākās govju izmīta purva taka. Ielāpājiem svārkiem plīvojot, viņš izskrēja cauri sīko kārķļu biezoknim un, ticis jaunraktās Sūnupes malā, pārlaida apkārtnēi niknu skatu kā izpūris vēja vagns pēc neveiksmīga medību ķēriena.

Viņš iecirta lāpstu irdenajā smilšu valnī.

Bagarmašīnas pēdās bija palikusi neredzēta postaža. Abos jaunupes krastos vecā, likumotā upes gultne neglīti atsedza glīvju un sakaltušo ūdens zāju atliekas. Nelīdzenais vecupes dibens, piemētāts akmeņiem, žagariem un siekstām, atvēra skatam simtiem gadu glabātu lūžņu. Atvari, dziļi iegrimuši zem tukšajām pakrastēm, vēl krāja netīras, rāvainas ūdens peļķes, kas atgādināja tumšas, pusaizvērtas acis. Zem pārno meldru nedzīvajām skropstām tās klusējot glabāja smagu apsūdzību par civilizācijas postu.

Saliņu saimnieks gribēja atvarus aizbērt. Bet, lai kā viņš pūlējās, dziļie vecupes dobumi vēl arvien noraudzījās iedomīgā veča kustībās kā jaunas, pusdzīvas purva velna acis. Cilvēk, ko tu iesāksi ar kušlām, nevarīgām rokām, kur mašīna mēnešiem ilgi plēsusi sīkstās muklāja velēnas?

Vecais saimnieks, kā palīga meklēdams, vērās apkārt. Cik niecīgs un mazs viņš šajā brīdī šķita pats sev, cik pamests un atstāts viņš jutās lielās postažas vidū!

No Vāvuļu puses kāds kūpojās šurp. Vai tā ir Tince, viņa vedekla? Ērms no sievietes, brunču vietā arvien kājās redzamas bikses. Citādi viņa ir gluži prātīgs cilvēks, viņa nebaidās ķerties pie vissmagākiem vīriešu darbiem.

Tā tiešām ir viņa. Apnikusi mājās klausīties vīra garī stieptos vārdus, viņa staigā apkārt, kāri tverdama visu, kas notiek pasaulē, ko domā celmenieku sievas.

„Ar dievpalīgu, večukiņ!“ Tince smiedamās saka, brīdi raudzījiesies līkajā vīratēva mugurā.

Saliņš neatbild. Viņš met atkal smiltis saīdziš un drūms, it kā notiesāts spaidu darbos. Zveirām acīm raugoties sāpus, viņš redz, ka vedekla tiešām uzvilкуси kājās vecās Dāvja bikses — tās pašas gaiši pelēkās, ar kuņām tas tiepša toreiz aizbēga no Saliņām...

„Tak apsēdies!“ beidzot Tince nopietni saka. „Tu izskaties kā knislis pie smilšu jūras. Ai, ai! Biezputrai varētu izēsties cauri, bet ko mēs iesāksim ar smilšu kalniem?“

Večuks nosviež lāpstu un smagi pūzdams atmetas uz melnas ozola siekstas. „Vai arī tu sāksi —?“

„Taču jārūnā līdz, citādi domās, ka es viena esmu tā dumjā.“

„Nu, ko t' šie saka?“

„Kā kuņš. Mans rads vaid un kunkst kā dvīņus gaidīdams.“

„Kas tad šim? Muižas sakņu dārzam Sūnupe bijusi nebijusi.“

„Neba tā domā, kā muld. Par ko tad plēsās pēc mūsu purva?“

„Kā tās lietas stāv?“

„Papiros stāv. Vecene norakstīja visu Kazu laipas stūri. Cerēja, ka tādēļ znotiņš maigāk paijās Hertas vaigus. Bet nekā, dzen tāpat.“

Saliņu saimnieks paraustīja plecus.

„Khe, khe, bet ko viņš tagad ar purva gabalu gudro iesākt?“

„Kas zina. Bieži tur ložņā, tas tiesa.“

„Nu mums būs jāmācās citādi dzīvot. Ko tu par to saki, Tince?“

„Redzēs, redzēs,“ Tince atkal smeļ. „Es vēl turos pie vecās paražas — gribi, kusti, gribi, guli. Kad ir, tad ēd, kad nav, iztiek ar pusvēderu.“

„Cik ilgi ar pusvēderu dzīvosim?“

„Pierod. Vai pats neesi visu mūžu ar sausu maizi izticis?“

Vecim atkal jānoplāta rokas.—Niekkalbji. Runā, ar kuņu gribi, visi kūko to pašu dziesmu. „Vai jums, klejoņi, nav sava Dieva priekšā jānosarkst?“

„Kam Dievu piemiņi? Kā mūsu Gusts saka — pura velli bijuši, pura velli paliks, lādi, cik gribi.“

„Khe, jupis, kam tu tādā ļaudonā klausies?“

„Vai tavs kaimiņš labāks? Ne lāga kartupeļu vagas aizaris — jau cirvis pār plecu...”

„Janka —?”

„Ēk, man vajadzēja pāris gadu pagaidīt, tagad varētu cirsties klāt. Vai nebūtu pasīgs pāris, večukiņ? Nakti blakus, dienu katrs savu malu. Mūžam svaiga laulība kā svētku maize...”

„Ko tu grabi tādus niekus?” večuks atkal sašutis noplāj rokas. „Vēl tak Janka nav atlaulājies. Atnāks ziema, Zane būs klāt.”

„Ē, vai tu pats negaidi no tās puses znota?”

„Liecies mierā!” vecis sagriežas greizi kā sakaitināts vērsis.

„Ko var zināt —” Tince smīn. „Tagad visi uz muižām kriuši. Stūris pievienoja Robežas, Teļaploku Gusts trīsdesmit pūrvietas Vāvuļu purva. Vai tu būsi labāks? Abiem ar Janku purvi lieli, robežas blakus — vai nebūtu labs ķēriens?”

Vecais pietrūkstas kājās un paķer atkal lāpstu. „Man nav vaļas tīties ar plāpām!”

„Neņem jaunā, večukiņ! Tu tak manu muti pazīsti. — Labas dienas no Dāvja!”

„Ko?”

„Nebrīnies! Tikpat no viena koka abi esat tēsti, kaut izauguši greizi kā kausulainas purva egles.”

„Kādēļ viņš nerāda acu?”

„Viņš lēni domā. Kamēr apsver un pārlic, paiet vesels gads.”

„Jā, tik ilgi gan būs.”

„Nebēdā, Dāvja sirds aizvien ir atkausējama, lai cik tā rieti sakaltusi. — Nu, tad ar to pašu —! Bet nepārstaipies! Tas darbs nav rokām veicams. Paskaties taču apkārt!” Un Tince aiziet pa iemītu taku, pa kuŗu viņa staigājusi neskaitāmas reizes, ziema vai vasara, saulaina vai puteņaina diena. Dažreiz viņa noplāpā ar kaimiņu sievietēm līdz krēslas stundai, bet citreiz mēļo ar vīriem, palīdzējama viņiem sist kārtis līdz pūsnaktij.

Un celmenieku sievas vēl arvien čukst: diez, diez, vai viņa ir īsta sieviete...

Bet Dāvim likās, ka Tince bija labākā sieva pasaulē, jo smagākos darbos viņa arvien sniedza vīram palīdzīgu roku

kā uzticams draugs. Viņa labprāt jūdza zirgu, krāva vezumus, aizbrauca uz dzirnavām vai aizjāja pie kalēja. Mēslu vedamā laikā viņa stājās Dāvim blakus kūtī, celdama ne mazāk smagas dakšas kā vīrs. Viņai patika strādāt un kustēties ārpus istabas sasmakušā gaisa. Protams, dažreiz virtuvē sakrājās kaudze nemazgātu trauku vai aizmirsta slotā gaidīja darbu līdz nākošam rītam, bet šos sīkumus parasti kārtoja māte, vēl arvien ik pārdienas staigādama no Vāvuļiem uz Teļaplokiem.

Tince nesa visu celmenieku rūgtumu un bezbēdību, juzdamās brīva un neatkarīga kā purva dzērve.

Dienas kļuva arvien karstākas. Tās slīdēja viena aiz otras pietvīkušas un rāmas. No sūnekļa avoksnājiem izgaroja pēdējais mitrums, krūkļu un irbenāju ogas aizkalta netaisnā it kā noplūktas nerātņiem ganu pirkstiem.

Versmīgi aizdegās siena laiks. Laukos pacēlās zārdi pēc zārda, un rāmās novakarēs kā silta upe celmenieku pagalmos ieplūda vītušo zāļu smaržas.

Bet Sūnupes pļavas šogad bija kailas. Mitruma izlutiņātie purva augi nokalta pirms Jāņiem, zaļgiebieži pumpuri novīta bez plaukšanas, un krastmalu grīslis, siķis, nevarīgs, tikko apsedza sūnainos ciņus.

Celmenieku vīri palaida Jāņus, ar bažām sagaidīja Pēterdienu. Dzēguzes jau beidza kūkot, un saule ik dienas slīdēja augšup kā gurda kalnā kāpēja.

Beidzot vīri stājās uz vāla.

Ieturējuši sievu atnestās brokastis, celmenieki sakāra darba rīkus alkšņu zaros un salasījās vienuviet uz sausā jaunupes krasta. Vecais Saliņš nelaimīgs un uztraucies ar cieta delnu noslaucīja sviedros izmirkušo pieri un, kā palīga meklēdams, cieši ieskatījās kaimiņu sejās.

Tince iesāka pirmā. „Nu, vīri, ko liksim šoziem ragaiņiem priekšā?”

„Jā, saniekojuši esam savus ličus,” kaimiņš atzinās.

„Ko nu tu nopūties!” Teļaplokam pēkšņi spruka vajā ilgi krājies rūgtums. „Vai tavas govīs ko labāku redzējušas? Tāpat agrāk pavasaros grauza pašas savas astes. Bet ar mani tā lieta ir citāda. Bez upes liča es esmu stāvus dibenā.”

„Kam tad lien pār Kazu laipām, ja stāvus jāiet dibenā?” Tince jūta, ka nu pienākusi viņas kārta apsaukt badīgo

svaini. „Mēs savas purva čūskas izdursim paši, Gustiņ, nebēdā!“

Gusts pēkšņi sarāvās, it kā pie viņa kailajām kājām tiešām būtu pieglaudusies auksta odze.

„Tu! Ko tu vienmēr jaucies pa vidu? Vai jūs bez manis varējāt upi izrakt? Vai pirmās maksas es nesedzu no savas kabatas?“

„Plāti nu rokas! Re, izkusa un aiztecēja pa upi kā rūgtas asaras!“

„Nebūs tik traki,“ Avotiņū Janka satrauktos kaimiņus mierināja, pats atlaizdamies sausajās uzbēruma smiltīs. „Piena pārraugš Stūrim teicis, ka divās vasarās purvā atvērsies zelta bedre.“

„Piena Runcis?“ pār Tinces seju pārlaidās plats, vīrišķīgs smaids. „Ko tāds zina par purvu, kas visu mūžu noslaidstījis gar kūts durvīm?“

„Nesaki vis,“ Janka aizstāvēja. „Agrāk esot bijis agromoms. Vai citādi Stūris par velti mitinātu nedēļām ilgi?“

„Vienam tak šņabis negaršo, lai cik tas smalks...“

„— Kā divi melšas!“ Saliņš uztraucies abus apsauca. „Lai Janka stāsta! Katrs padoms tagad var noderēt.“

„Jā, jā, večukiņ, tev tas prāts vienmēr uz Stūra pusi šķiebies...“

„Nu, ko t' šis stāsta, jupis? Jāar?“

„Kā citādi pie zelta bedres tiks?“ beidzot arī Dāvis iejaucās sarunā, tēvam vēl arvien raudzīdamies garām.

„Dēli, dēli —!“ Saliņū saimniekam vairāk salīka mugura. „Viegli runāt, bet, kad lemesi vajadzēs noturēt ciņos, tad paši apzērbus vien klunkurosit.“

„Prasi vispirms, kas to dīsteli vilks?“ Teļaploku Gusts smējās. „Tava baltā elš tukšos ratos, bet jaunais vēl danco pa aploku.“

„Tu tak atnāksi ar saviem rumakiem talkā,“ Tince deva padomu, bet Gusts to nelikās dzirdot.

„Par velti,“ Avotiņš atmeta ar roku. „Ne baltā ķēve vilks arklū, ne Gusta lauvas. Te vajag traktora.“

„Khe, khe —“ Saliņš noplātīja rokas.

„Skaidrs, ka viens nevar samaksāt, bet tādēļ mums ir lauksaimniecības biedrības. Ar traktoru jābrauc no mājas uz māju tāpat kā rudenos ar kuļammašīnu.“

„Kopus cūka nebarojas —“ Teļaploku Gusts bēdīgi novilka.

„Kā kuŗa —“ Tince kā parasti smīnēdama atsaucās. „Ja padzen citas nost, tad daŗa apveŗas gluŗi apaŗa...“

„Vai jums nemaz nav jēdzīgāku runu?“ Saliņš sāka uztraukties. „Tiesa, sīkstajos grīŗļu ciņos neies, bet manā pura stūrī varētu mēģināt. Savā laikā tas kaktis stāvēja uzrūdzis ar kalnu, bet tagad atkritis un saplaisājis kā siers. Ne tur sakņu, ne velēnu, vējš smeltni vien dzenā.“

„Neaizmirsti, ka zirgi vispirms jāpabaŗo!“ Gusta balsī jau bija manāma skaudība.

„Vai ar maŗinām nav tāpat?“ Saliņš apvainojās. „Vispirms jāielej dārgā eŗļa, tad tikai kust. Zirgs vēl ilgāk padzenams, bet maŗina — kaut piles pietrūkst — paliek ceŗa malā.“

Teŗaploks noskatījās kaimiņā ŗaurām, neuzticīgām acīm. Vai viņš to domā nopietni? Vai viņš tieŗām jūgs zirgus arklā un dosies purvā? Gusts gan zina, ko nozīmē apgriezti pret sauli nosusinātu sliksnāju. Nespēdams ērti nostāvēt ne uz vienas kājas, ne otras, viņš teica noŗēlojamā balsī: „Tad man drīz vajadzēs no tevis lūgties maizī...“

Gusts sāka pats saviem vārdiem ticēt. Kas gan ir viņa sakņu dārzis, salīdzinot ar Saliņu purva stūrī, kur tūkstoŗiem gadu krājiem zemes spēks? Bez dzīvības, bez trūdiem, noŗēlojams, saulē izkaltis māla paugurs. Celmenieki turpretī paruŗinās tikai ar lemesi, un dzīva manta velsies kaudŗu kaudŗem...

It kā nobijies no neredzētās bagātības, Teŗaploku Gusts strauŗi aizgāja uz savu līci un sāka atkal pļaut.

Tince noskatījās svainī izsmiekla pilnām acīm. „Edz, Gusts dauza tukŗos ciņus kā ar spriguli. Vai mēs noskatīsimies no malas?“ Tad arī viņa aizgāja kopā ar savu Dāvi, abi ģērbuŗies salāpītās biksēs kā algādŗu puiŗi.

Saliņš, vēl vairāk apjucis un neapmierināts, pārlaida nosusinātam muklājam miglainu skatu. Viņš pats ŗobrīd jutās kā mitrumā audzis buldurjānis, kam pēkŗņi aizcirstas saknes un atņemta dzīvības sula...

Nedēļu pļāvuŗi, celmenieki zināja, ka viņu gubeņi ŗoruden būs tukŗi. Lai izvilktu no bada lopus, būs jāpērk barība un jākaujas ar nabadzību vēl niknāk nekā senās dienās.

„Kur to naudu ŗems?“ vecais Saliņš kļiedza. „Tādas ŗņaugas man savā mūŗā nav bijuŗas kaklā. — Dīkdoņas, vai jūs neviens to neŗūtāt, vai jūsu ādas ir tik biezas?“

Nē, neviens cits Saliņās neuztraucās. Neskaitāmus gadus te visi bija pieraduši pie nabadzības, tādēļ šo tumšo, ēnaino sievu viņi atkal sagaidīja mierīgi un rāmi kā sen pazīstamu viešņu.

Ar purva meliorāciju celmenieku posts nemazinājās. Tas glūnēja joprojām katrā ēkas kaktā kā rēgains tumsas putns. Velti vecais Saliņu saimnieks ķēra vienu darbu pēc otra, velti viņš kļiedza un mētājās rokām — melnais putns sēdēja turpat ar rijīgu, atņirgtu muti...

Svētdienas rītā Reinis atkal rūpīgi mazgājās un ilgi tīrīja gaišās vasaras drēbes. Tiksmīnādamiēs spoguļa priekšā, viņš uzvilka tās mugurā un, uzlicis galvā jauno platmali, ne vārda nebildis, gribēja aizslīdēt tēvam gaŗām.

Bet večuka šaurās acis dēlu laikā pamanīja.

„Kur nu staltkāja šodien vilks?“

Reiņa vaigos ielija sārtums.

„Vai nenogulsies Stūŗos?“

„Un tad —?“ dēls lepni uzcirta galvu.

„Tur esot iebraucis piena pāŗraugs, tas agronoms. Aprunājies, vai viņš citu reizi nevar iegriezties mūsmājās!“

Puiŗa sejas sārtumu pēķŗņi nomainīja zobgalīgs smīns.

„Padoma tak vajag, jupis!“

„Jā, jā,“ Reinis smiedamiēs pievienojās un aiziedams novicināja cepuri. Lai nāk un noteic lopu sugas, lai izrēķina, cik olbaltuma vielu jāsatur slaucamas govŗ bārībai...

Kāds dīvains svētdienas miers. Baltie jaunupes smilŗu kalni vizuŗo saulē, un pāŗi lielajam Sūnekļa purvam nolaidies svinīgs klusums. Liekas, kāds milzis ar zvēŗīgām ķetnām vēŗ vakar plēŗis purva zemes, bet, svēŗvakara pāŗsteigts, metis mieru un nogūŗlis egļu biezkņos. Tikai koku galotnes rāmi šūŗpojas līdz milŗa vienmuŗai elpai...

Citādi nekas celmeniekos nav mainījies. Pļavmalās kuplo tie paŗi kārķļu puduŗi, ganībās paceļas ierastās alkŗņu audzes. Pa vidu izlokās pelēkas lauku strēmeles ar daŗām pūŗvietām liesas aŗamzemes, un uzkalnos vēŗ arvien tup sen redzētas koka māŗeles ar cauriem, ielāpainiem skaidu jumtiem. Čīkstoŗās durvis virina tie paŗi cilvēķi, un purvos sasaučas gani tāpat kā senāk. Nē, nekas nav mainījies.

Cik reižu Saliņu Reinis nav mātei noskūpstījis vaigu un mātai paspiedis roku, cik reižu viņš tēva mājai nav pagriezis muguru! Bet vienmēr viņš atgriežas gudrs un liels savā garā. Kāda neredzama roka viņu arvien velk atpakaļ šajā nabadzības kaktā un izvadā atkal pa bērniībā iemīļotām vietām, kaut gan te nekas vairs nav redzams no senās burvības. — Vai te agrāk neauga kupls kārklu krūms, kas mērca zarus rāmā, ūdens zālēm aizaugušā atvarā? Vai tas ir tas pats sēklis, kur vasaras naktīs viņš iesprauda vēžu ķeseles, kur krastā smaržoja buldurjāni, kumeļpēdas un kuplās vīgriezes? Jā, to vēl liecina vecais melnalksnis ar aizcirstām saknēm, kas drūmi noraugās jaunupes dziļajā gultnē, kur aiztek purva brūnās asinis...

Un Reinis aiziet šīm vietām gaŗām ar pārgudrā smaidā savilktu seju.

Tikai pie dzirnavu dambja viņam jāapstājas. Cik maza, niecīga peļķe vēl spīd plašajā ezera ieplakā! Dūņu un glīvju nogulsnes izgaro spēka pilnu smaržu. Arī Reinim liekas, ka nosusinātais ezera dibens nespēj noturēt sevī tūkstošiem gadu sakrāto zemes spēku. Vai tas neaplainos šīs mājas saimnieku vēl vairāk nekā ūdens plūsma, kas dienām un naktīm reiz grieza ūdens turbīnas?

Bet tur stāv pats saimnieks, kā parasti atspiedies uz dzeltenā spieķa, un blakus plāta rokas piena pārraugs.

Reinis paceļ cepuri.

„Nu, dēliņ, ko mēs ar šo postu iesāksim?“

Puisis vīpsnā.

„Tādu melnumu taču nevar atstāt cilvēkiem par apsmieklu. Tad jau celmeniekiem nebija vērts upi bagarēt... Kā tu domā?“

„Vai traktoram benzīna pietrūcis?“ Reinis strupi atjautā.

„Vai man benzīna trūkst? — Klausies, agronom, kas par neapķērīgu puisī! — Vadītāja trūkst, kas sēžas pie stūres! — Bet kādēļ mēs te stāvam saulē? Redzi, saimniece māj ar roku! Nāc līdz!“

Stūris viņu ievad ēdamistabā kā apmaldījušos puiku.

„Te tev būs ciemiņš,“ viņš saka saimniecei.

„Irēne, ienes vēl vienu šķīvi!“ Stūriene vienaldzīgi sauc caur atvērtām virtuves durvīm.

Uz sliekšņa viņa parādās.

„Labdien!“ meitene mazliet sarkst un satraukta nosviež uz galda trauku.

Puisis sniedz viņai roku.

„Un tu vēl arvien esi šeit —?“

„Jā.“

„Es domāju, ka tu paliksi Rīgā —“

„Varbūt arī palikšu.“

Šķīvjos smaržo puīna cepetis. Saimnieks ieļej no karafes katram vienu zāļu šņabi. Pēc tam viņš rūpīgi aiztaisa trauku un noliek savā vietā. Te ļaudis prot citādi dzīvot nekā celmeniekos. Te vēl netrūkst nekā, kaut gadi pagājuši, kopš stājušies griezties dzirnavu rati.

„Hm, jā —“ pēc brīža saimnieks norūc, „Reinis saka, ka mums jābrauc ezerā ar traktoru. — Vai tu, agronom, domā tāpat?“

„Jā, jā —“ lopu pārraugš, nepārtraukti cilādams dakšiņu, jūtas traucēts. Viņš izskatās padzīvojis vīrs, laisks, pašapmierināts, tiešām atgādina slinku, izlutinātu runci, kam pat svaigs piens labi negaršo. Viņš arvien gudri ņurrā, bet nerunā pretī, ja dzird arī citādas domas. Bet dažreiz viņš prot runāt gudri. Liekas, viņa sirmajā galvā ir sabāzta visa lauksaimniecības leksika.

„Mans kaimiņš nobeidzis šoferu kursu,“ pēc brīža Stūris turpina. „Vai viņam nevarētu uzticēt arī traktora stūri?“

Tagad arī pārraugš Runcis sāk interesēties, kā sauc viņa tēvu un no kuŗām mājām jauneklis nācis. — Jā, jā, ir dzirdēts par Salīnām, par sīksto veci...

„Nupat tas sīkstums sāk zust,“ Reinis atceras tēva vārdus un atkārti viņa lūgumu.

„Purvos mūsu nākotne —“ Runcis citē. Sviedrus slaucīdams, viņš apsolās nākošo reizi neaizbraukt Salīnām garām. Tad viņš pateicas saimniecei par pusdienām un pieceļas no galda, lai nenokavētu savu pēcpusdienas snaudu.

Bet mājas ļaudis vēl paliek, viņu vidū arī Salīņu Reinis. Viņi runā atkal par aršanu.

„Jā, dēls, vai tu neesi ar mieru pamēģināt?“

„Man trūkst prakses,“ Reinis atrunājas.

„Sākumā lēnāk, pa mīkstāku vietu...“

Reiņa skats apstājas pie Irēnes gaišajiem matiem. „Varbūt rudenī —“

„Jā, jā, tie darbi tikai rudenī darāmi,“ Stūris apmierināts pievienojas.

Kad pusdienas laiks beidzies, viņš paņem Reini pie rokas kā zēnu un aizved uz mašīnu šķūni, kur lepojas jaunais traktors, lielais plēsuma arklis un smagās šķīvju ecēšas.

Reinis pamāj ar galvu — jā, jā — vairāk viņš sargās teikt. Vispār viņam nav vaļas ilgāk šajā viesmīlīgajā mājā uzskavēties, viņš tikai apstājies garām iedams...

„Es negribu tevi aizkavēt,“ Stūris piekrīt, un viņi šķiras ar īsu rokas spiedienu.

Bet Reinim nekur nav jāsteidzas. Viņš uzkāpj uz dzirnavu dambja, viņš ierauga Irēni. Puisis nav pārsteigts, viņš iet viņai klāt un jautā: „Vai tu nāksi mani pavadīt?“

„Es nezinu,“ meitene sarkdama saka.

Reinis raugās pāri netīrajai ezera ieplakai.

„Bet kā tu vēlies —“ tad Irēne ātri attopas. „Varbūt mums kādu gabalu iznāk pa ceļam.“

Viņi pagriež dzirnavu ēkām muguru. Viņi soļo klusēdami, it kā visu jau sen, sen būtu izrunājuši. Un tomēr Irēnes sirds ir pilna, viņa nenociešas.

„Vai tu atceries pagājušo rudeni? Mēs satikāmies šajā pašā vietā. Toreiz bija auksts, vējains laiks, šodien spīd saule, ir taču vasara un svētdiena. Un tomēr man liekas, Reini, ka toreiz bija siltāk...“

Puisis satver viņas sīkos pirkstus.

„Vai tava roka dreb no aukstuma?“

„Es nezinu. Vai tā tiešām dreb?“

Kāda taka atdalās no dzirnavu ceļa, pazudama kuplos kārkļu puduros. Reinis saspiež ciešāk meitenes roku. „Nāc!“

„Nē!“

„Uz ceļa taču nevar izkratīt sirdi!“ Viņš pārrauj meiteni pāri šaurajam ceļa grāvim. Mīkstās kārkļu lapas glaužas pie viņu kailajām pierēm kā maigi skūpstī. Viņi slīd arvien dziļāk, arvien tālāk no cilvēku acīm, klusēdami un pētdami viens otru kā divi naidīgi sazvērnīki.

„Ko tu gribi ar mani iesākt?“ beidzot Irēne nenociešas.

Reinis smejas. „Kam tu nebēdz atpakaļ, ja no manis bail?“

„Tu tak mani nelaid!“

„Nīki. Es atsvabinu tavu roku. Kādēļ tu paliec un brīnies? Vismaz apsēdies uz celma! Es atlaidīšos tev pie kājām un raudzišos mākoņos. Un tu man stāstīsi visu, ko tu pa šo laiku esi domājusi...“

Irēne apsēžas puszviļus pie celma un plūkā skarenes čenkuru, piebārstīdama ar sikiem ziedīņiem klēpi.

„Nezīlē, Irēne! Stāsti, kas tevi nospiež!“

„Ak, nieki! Es vēl arvien domāju par pagājušo rudeni. Tu aizbrauci, un viss izjuka.“

Reinis brīdi pārdomā, tad iekšķīgi smīnēdams gausi saka: „Varbūt tā ir labāk...“

Irēne izbijusies veņas puiša brūnajā sejā. „Vai tu paliksi te?“

„Varbūt.“

„Un varēsi samierināties ar celmenieku dzīvi?“

„Mana pasaule nāk man līdz. Man pietiek ar dažām grāmatām, ar dažām saulainām dienām. — Lūk, šodien man ir svētki!“ Reinis dziļi ieskatās meitenes acīs.

„Tu tomēr esi jocīgs!“

„Nepārproti! Es neesmu tevī iemīlējies. Es valdu pār savām jūtām, es stāvu tām pāri. Es varu droši tev skatīties acīs un teikt — tu man esi tikpat sveša kā visas citas...“

„Kādēļ tu man to stāsti?“ Irēne izmisusi iesaucas, tikko valdīdama asaras.

„Vai lai es stāstu satrunējušam celmam?“

„Ak jūs vīrieši!“

„Irēne, nepieskaiti mani pie caurmēra cilvēkiem!“

„Es labāk iešu.“ Meitenes skropstās pamirdz miklums.

Reinis pieceļas sēdus un satvej viņas roku. „Es tevi nelaidīšu prom. Šodien ne.“ Ar strauju rāvienu viņš piekļauj meiteni pie krūtīm.

„Nē, nē, laid!“ Irēne atraujas ar varu. „Tu esi briesmīgs!“

„Lūdzu nepārproti mani!“

Bet meitene vairs nedzird. Viņa ieskrien krūmos kā no plēsoņa putna nagiem izsprukusi bezdelīga. Mīkstie kārklu zari viegli nošūpojas, atmādami pārsteigtajam puisim gaisa skūpstus.

Uz Reiņa krūtīm kā liels, balts tauriņš spīd smaržīgs mutautiņš. Viņš saņņaudz to pirkstos, it kā viņa sauja būtu palikusi meitenes sirds...

Viņš jūtas dziļi apvainots. Ko gan viņa iedomājas? — Staltais puisis izslienā visā augumā, nevērīgi iebrūž kabatā Irēnes mutautiņu un atgriežas uz takas, pa kuŗu nesen abi jaunieši ienāca ar svētdienas sajūtām sirdīs.

Bet debesis tādēļ nav apmākušās. Saule gan pamazām slīd uz rieta pusi, bet siltā plūsma pieņemas spēkā, koši

zeltīdama jaunupes smilšainos krastus. Reinis atgriežas atkal purvos rāmiem, nesteidzīgiem soļiem kā pasaku milzis. Ja viņš gribētu, viņam vajadzētu tikai pasniegt roku, un viņš norautu no debesīm spožo ripu kā ziedošu saulgriezi, apgrieztu dažas reizes ap galvu un nosviestu virs mežu galiem, lai koku ēnas izstieptos pāri visai Sūnupes lejai. Ar vienu elpas pūtienu viņš aizdzītu pelēko mākoņu strēli un ieelpojot atsauktu sārto vakara blāzmu, kas žigli pārklātu aizejošai dienai savu maigo segu. Bet viņš negrib to darīt.

Ilgī Reinis žņaudza balto kabatas lakatiņu cietajos pirkstos. Sīkā drēbes lupatiņa ar maigo vijolišu smaržu ik dienas viņam atgādināja meitenes burvību, visas viņa domas dega pie pagājušās svētdienas notikuma nosusinātā ezera krastā. Vai tā mīlestība? Taču ne! Un Reinis sāka izsmiet sevi.

Kas viņam daļas gar izlutināto Stūru mantinieci? Vai viņš nebija lepnaiss celmenieku puisis? Vai viņš nebija diezgan smējies par Irēnes naīvo valodu, par viņas dīvaino izturēšanos un neapvaldītām jūtām? Jo tālāk uz rudens pusi slīdēja dienas, jo skarbākas kļuva puiša domas un nemierīgāka viņa aizvainotā sirds.

Dažas dienas viņš metās darbā, sevi bendēdams, gluži kā tēvs. Tādās reizēs vecais Saliņš labsirdīgi rūca — „Jā, jā, varbūt Reinis pieņemsies prātā...”

Pāris nedēļās Saliņu ļaudis nopļāva sienu un saveda mājās visu nabadzību bez rasas un lietus piles. Barība bija laba un smaržīga, bet pārāk maz, lai ziemu izmitinātu divi zirgus un piecas govīs.

Saliņu māte ar nomāktu sirdi atcerējās drausmīgo plūdu vasaru...

Arī Reinis to nebija aizmirsis. Kaut pēc dabas klaidonis, viņš tomēr dziļi pārdzīvoja visu celmenieku postu un skaudras sāpes juta sirdī, ieskatoties mātes bēdu aizmūsušās acīs. Reinis izmisis cīnījās ar sevi, apsūdzēdams Dievu, ka viņam nav dota vara šo postu novērst ar dažiem rokās mājieniem. Viņš atkal jutās tikpat nevarīgs kā senāk un spēja pateikt mātei tos pašus parastos vārdus: „Gan izturēsim.”

Pie jaunās šosejas atkal kustējās laudis, atkal plaka smilšu kalni un pacēlās svaigi vajņi. Mašīnas saskaldīja celmenieku vestos akmeņus, mašīnas tos iespieda viršu segas klātajā uzbērumā. Viss auga un veidojās, tikai celmenieku dzīve tādēļ nekļuva vieglāka. Viņi nesa tālāk nabadzības lāstu kā Dieva sodīti grēcinieki, kuriem vairs nevar līdzēt ne dabas pārveidošanās, ne jaunā tehnika.

Un kādu dienu celmeniekos iebrauca vīrs, kas zinot burvju vārdus. Tas bija agronoms Runcis, kas dažādu iemeslu dēļ tagad braukāja kā lopu pārraugš no mājas uz māju, svērdams pie kūts durvīm meitu izslaukto pienu un analizēdams tā saturu. Bet pats viņš labāk dzēra alu vai šņabi nekā balto šķidrumu, kaut tam būtu četri procenti tauku. Tūsdams ciemiņš izrausās no Teļaploku Gusta ratiem un sniedza Salīņu saimniekam mīksto, darba neradušo roku.

„Labdien, labdien, khe! Pirmo reizi mūsmājās —“ večuks nesaprata, kā īsti izturēties.

„Pirmo reizi gan —“ Runcis labsirdīgi norūca, uzmanīgi raudzīdamies, kur noliek savas spožās kurpes.

Bet Gusts māja vecim ar roku. „Nāc, kaimiņ, izcelsim pūra lādi!“

Ratos spīdēja liela, dzeltena kaste, tā bija novietojama kādā istabas kaktā.

„Velns, cik smaga!“ Salīņš pārsteigts iesaucās. „Kas tur iekšā?“

„Brīnumzāles. Nešķieb, ka neizlīst! Tad visas cerības vējā, he, hē!“ Gusts pašapzinīgi smējās. Večuks nesaprata, vai kaimiņš zobojas, vai runā nopietni. „Nu, tad ar dievpalīgu!“ Gusts iekrita puszviļus atsperu ratos un, apgriezis zirgu, ātri aizbrauca pa grambaino celmenieku ceļu kā izdarījis lielu nedarbu.

Tur viņi stāvēja Salīņu šaurajā pagalmā. Viens — darbā salīcis, sīks un vecs, otrs — liels, plecīgs vīrs sviedros norasojušu pieri. Bet šī pierē bija gudra. Pusmūžu tur bija krātas grāmatu zināšanas, tagad atlika tikai šķetināt vienu pēc otras laukā kā nebeidzamu dzijas pavedienu.

Abi vīri runāja par Salīņu saimniecību, par jaunrakto Sūnupi un lielo purvu, kur sastāvējušās lāmās vairs neperinājās odi, bet izžuvušie staigājāji, noslēpumaini klusējot, glabāja celmenieku nākotnes zeltu.

„Ja izkultivēsīt purvu, tad gubenis un labības šķūnis būs par maziem,“ agronoms apliecināja.

„Jupis —“ vecais saimnieks neticīgi novilka.

„Cik jums liela platība?“ Runcis interesējās, visu paradīs aprēķināt.

„Ko nu par to —“ večuks sakaunējās. „Tepat ap ēkām visa tā muiža redzama. Būs tā ap sešas, septiņas pūrvietas smilšu, viena kartupeļiem, divas rudziem, pārējās iekaisu auzas. Tālāk — akls purvs.“

„Cik hektaru?“

„No galvas nevaru lāgā pateikt. Zemes grāmatās laikam stāv sešdesmit pūrvietas.“

„Pieņemsim, ka jūs pirmo gadu izkultivēsīt piecus hektarus. Tie dotu apmēram piecus kvintālus labas rupjās barības. Ar to jūs varētu izturēt apmēram divdesmit slaucamas govīs.“

„Divdesmit govīs? Khe, khe!“ vecais Salīņš sāka krekšķināt kā ieelpojis putekļaino kūdras smilti. Vai šis kungs jau pirmajā dienā sāks kaisīt smiltis acīs? Vai tādēļ viņš aicināts, lai klāstītu savas māņu gudrības? Divdesmit! Agrāk tik daudz izmitināja visa Robežu pusmuiža, kad zeme vēl nebija sadalīta jaunsaimniecībās. „Vai agronoma kungs nebūs pārrēķinājies?“

„Gluži otrādi. Simts kvintāli no hektara ir vidēja raža. Sevišķi tīrsējā.“

Hektari, tīrsēja, kvintāli — kādi reti dzirdēti vārdi! Vecais Salīņu saimnieks raudzījās ciemiņā baiļu pārņemtām acīm.

„Vai agronoma kungs neienāks zem jumta?“ viņš attapās.

Pieliekdamies Runcis pārkāpa pār Salīņu nodilušo sliekšni un atvēra dibena istabas durvis, tur stāvēja Rietas gulta. Uz galda te arvien atradās vienkārši lauku ziedi. Te bija tīri izberzta grīda, un vienīgo logu sedza plāni aizkari. Te bija krēslaini, vēsi, patīkami, vienīgais mājas stūrītis, kur nebija kauns ievest tik gaidītu ciemiņu.

Agronoms tūlīt atvēra portfeli, izņēma grāmatas, veidlapas un dažādus aktu vākus. Viņam bija līdz pašam sava tintes pudele un susināmais papīrs. Tāpat viņš uzlika uz galda koši dzeltenus skaitāmos kauliņus.

Salīņa piere saļaucās izbrīnā. Vai viņš te domā ierīkot biroju tāpat kā pagasta mājā? Ko gan visu jauno laiku

gudrības neprasa? Bet vecais saimnieks jutās lepns, ai, cik lepns! Kur gan māte vēl kavējas?

„Vispirms pasakiet lopu skaitu!“ piena pārraugs rāmi iesāka. „Kā sauc, kad nākušas slaucamas un cik vecas?“

„Khe, jupis! Tad labāk jāpasauc vecā. Tā ar lopiem vairāk saradusi.“ Un saimnieks nekavējoties ievilkā istabā sievu. „Stāsti nu, cik tev ragaiņu kūti!“

„Vai, vai!“ Saliņu māte it kā nokaunējusies saņēma rokas. „Piecas slaucamas, divas teles — tas viss. Bet nākošo ziemu neizturēsim vairāk par trim.“

„To aprēķināsim, saimniec!“ pārraugs lietišķi teica. „Kādas sugas?“ viņš pratināja tālāk.

„Vai mums kādas sugas?“ Saliņu mātes vaigi sarka kā jaunai meitenei. „Kad pārdzīs vakarā mājā, tad redzēsīt paši. Spalvainā āda un divi ragi — tik vien tā lopa ir. Ko citu var gribēt, ja slaucamai govij visu dienu jānīkst kailos tīreļa ciņos? Nav vērts, pārrauga kungs, pat pāpīrus aprakstīt!“

„Liec papīriem mieru!“ večuks sāka uztraukties. „Atbildi, ko tev prasa!“

Saliņu māte apklusā.

Pārraugs, brīdi padomājis, sāka runāt kā no grāmatas: „Lai nostatītu lopkopību uz drošiem pamatiem, tad nepieciešami gādāt par sugas izlasi. Šim nolūkam pagastā ir iekārtotas vaislas stacijas, tāpat katrs lauksaimnieks var iegādāties brūnās sugas telītes.“

„Bet stāsta, ka tās maksājot milzu naudu,“ saimnieks iebilda savukārt.

„Ap sešdesmit latiem. Tas nav dārgi.“

„Khe, jupis —“ Saliņš aizdomīgi nokrekšķinājās. Te kaut kas nebija kārtībā. Tik dārgi viņš pagājušo vasaru pārdeva savu veco govī...

Pārraugs pratināja tālāk. Viņš apjautājās par ganībām, par sējumiem, par lopbarības sakņu dārziem, bet uz visiem jautājumiem Saliņu saimnieks varēja atbildēt tikai stostīdamies. Večuks sāka nožēlot, ka aicinājis mājās šo apkārtklīstošo vīru, kas prata runāt tik gudri, it kā iemācījies no galvas visu lauksaimniecības kalendāru.

Beidzot, kad pārraugs bija aprakstījis divas baltas lapas un ilgi klikšķinājis skaitāmos kauliņus, viņš paziņoja ļoti nopietnā balsī: „Pēc barošanas plāna piecām govīm, diviem

zirgiem un divām telēm vajadzētu vismaz divi simti divdesmit kvintālu labas rupjās barības un tikpat daudz sakņu. Ar ābolīņu vai labu zālāja sienu, kas satur daudz olbaltuma vielu, varētu iztikt ar mazākām devām.“

„Bet cik vezumu tas iztaisa, es gribētu zināt!“ Saliņš pārbijies iesaucās.

„Vidēji rēķinot, ap četrdesmit —“

Vecajam saimniekam pēkšņi uzbruka klepus lēkme. Četrdesmit —! Labi, ja viņa gubenī ir desmit vezumu mazvērtīga grīšļa siena! Vai šis vīrs atbraucis, lai viņu izzobotu? Vai viņš te nav ienācis kā spiegs, lai izpētītu Saliņu nabadzību un iznēsātu viņa nožēlojamo slavu visā pagastā? Lai viņš sargās! — Norijis kaklā ieķērušos rūgtuma kamolu, viņš ātri pārkāpa pār sliekšni un aizcirta durvis.

Arī Saliņu māte, nekā prātīgāka nespēdama izdomāt, gādīgi teica: „Pārrauga kungs varēs izgulēties skuķa gultā, arī vakariņas es inēsīšu tepat.“ Pēc tam viņa izgāja laukā ar atvieglotu sajūtu.

Agronomš bija apmierināts. Meitas gulta bija pietiekami mīksta, lai staigulā dzīvi radušais vīrs justos kā klejonis runcis linu pakulās.

Otrā dienā pārraugš nosvēra izslaukto pienu, pūzdams grieza mašīnu, lai noteiktu tauku saturu, un, uzmanīgi skalodamies ar ūdeni, izmazgāja tievos stikla traukus. Tad, pierakstījis rezultātus, viņš devās uz Stūriem, kur parasti uzturējās ilgāk.

Pievakarē Reinis iejūdza kokasu ratos zirgu un aizveda ciemiņu pa grambaino celmenieku ceļu. Aiz muguras palika pussagruvušās Saliņu ēkas, tie paši purvi un krūmi, un aplokos māva izsalkušie lopi — spalvu kušķi ar diviem ragiem pierē...

Saliņu saimnieks vēl ilgi krekstēja pagalmā. „Khe, jupis, ko tu māžojies cita kaktos ar savām māņu gudrībām?“ Viņš vēl centās apķert nokavētos darbus, jo visa diena, ciemiņā klausoties, bija aizvadīta kā pussvētdiena.

Iebraucot dzirnavu pagalmā, puisis vispirms ieraudzīja Irēni, laistot puķes. Rietošās saules apmirdzēta, meiča atgādināja tikko plaukstošu kresi. Viņš pacēla cepuri. Irēne māja viņam pretim baltu kabatas lakatiņu. Reinim šķita, ka pāri pagalmam atplūda maiga parfīma smarža. Puisis gribēja šobrīd izlikties stiprs un varens, tāpēc viņš ieķērās dzeltenajai kastei aņos sānos un izcēla no ratiem.

„Lēnām, lēnām, dēliņ!“ pēkšņi atbraucējiem blakus parādījās Stūru saimnieks. „Dod otru osu — raudzīsim par abiem ienest istabā.“

Reinis sveicināja veco dzirnavnieku, un abi, spērot vienādus soļus, ienesa kasti virtuvē. Stūris vēlīgi aizkāra puīša roku.

„Kamēr Runcis lokās ap piena spaiņiem, pārmainīsim dažus prātīgus vārdus.“

„Kas par lietu?“

„Tu tak negribēsi, lai es pats ķeros pie stūres —?“

Puisis ierasti smīnēja.

Viņi runāja par degvielām un eļļu, par jauno plēsuma arklu un par nosusināto ezera dibenu, kur labība gāzīsies veldrē...

Jā, tie laiki bija pagājuši, kad Stūris pirka cirsmas un rūpējās par celmenieku meža peļņām, tagad viņš dzīvos citādi, viņš ars un sēs tāpat kā kaimiņi. Tādēļ viņam nepieciešams šis lokanais puisis, kas nesen beidzis Rīgā šoferu kursus.

Istabā ienāca agronoms.

„Ko saka mans vecais kaimiņš?“ Stūris nenocietās.

Reinis manīja dzirnavnieka balsī ierasto zobgalību. Viņš saknieba lūpas un smīnēja. Lai stāsta agronoms, tas nupat tajā muižā ciemojās. Bet Runcis neteica nekā. Viņš ēda sautēto šķiņķi, sviedrus slaucīdams, it kā celmeniekos būtu strēbis tikai zilu miltu putru. Tādēļ Saliņu saimnieks vairs netika sarunās pieminēts, un celmenieku posts aizslīdēja kaut kur tālā, svešā malā.

Vakars jau aizauda istabas logus ar pelēkiem krēslas plīvuriem. Reinis piecēlās. Viņš juta dīvainu vieglumu kājās, un domas trauksmaini spārvoja bezbēdīgs prieks. Vai tas no pāris šņabja glāzēm? Vai Irēnes tuvuma? —

Izejot pagalmā, viņš redzēja Stūru mantinieci pie baltiņa ar svaigi pļautu āboliņa klēpi.

„Taču jāapžēlojas par nabaga lopīņu,“ viņa centās jokot, aizmirsdama, ka nesen vēl aizbēga no puīša ar asarainām acīm.

„Paldies par labu sirdi!“ Reinis atbildēja tāpat. „Bet svied nu sēka kušķi ratos un tupies virsū! Pavizināšu.“

Irēne brīdi vilcinājās, tad žigli ielēca vecajos kokasu ratos. Reinis atraisīja grožus, apgriezta pajūgu un puszvilus atlaidās meitenei blakus. Viņš pacilāja pātagu, bet vecais lops, nodzīts un slinks, gausi turpināja ceļu.

„Lai soļo, tā ir labi.“

„Vai celmenieku rati krata?“

„Loti.“

„Tak zināji iekšā lēkdama, ka atsperes nešūpos.“

„Zināju. Bet ne jau visu mūžu braukšu...“

Zem zirga pakaviem nodunēja dzirnavu tilts. Rati nogriezās no grantētā ceļa. Riteņi klusi vaidēja, ļodzīdamies mīkstajās kūdras gravās. Vakara krēsla sabiezēja arvien tumšāka, un izžuvusi Sūnupes gultne izgaroja asu, rudenīgu smaržu.

Jaunieši ilgi klusēja. Reinis jūta, ka pie viņa pirkstiem atkal pieskaņas kabatas lakatiņš, vēl silts un maigs, tikko izkritis no meitenes satvīkušās rokas kā pūkains putnēns. Puisis to slepus sažņaudza sauļā. Ratiem zvalstoties, viņa galva pēkšņi iekrita meitenes klēpī. — Vai atkal rudens klāt? — viņš domāja, vērdamies tumšajās debesīs. Vai tiešām nekas šajā laikā nav mainījies? Taču vesels gads pagājis, kopš viņš lielās cerībās aizbrauca uz pilsētu. Un tagad viņš atkal ir te, šajā posta un nabadzības zemē. Viņš gul puszvilus mēslu vedamos ratos un ļauj savu galvu auklēt tai pašai mulķa meitenei, kas jau pagājušo vasaru viņam neslēpa savu mīlestību. Ja viņš nebūtu brīvais, lepnais ideāla meklētājs, tad viņš jau sen būtu sagūstīts un piesiets pie Stūru dzirnavu pakša. Bet Reinis vēl ir neatkarīgs, viņš var urbties ar skaidru skatu debesīs un nolikt galvu drīz vienas meitenes klēpī, drīz otrai piespiest pie vaiga.

Klusi vaidot, vecie riteņi nesa pajūgu pa rudenīgo celmenieku tumsu kā smagu, piekrautu laivu rāmā, platā upē. Vienīgi koki un krūmi kā spokaini milži rādīja viņiem ierasto ceļu purvā un naktī.

Irēne pēkšņi iesaucās nedabiskā balsī. „Kur tu mani esi iavedis?“

Arī Reinis atmodās. Viņš pievilka grožus.

„Cik tumša nakts!“ meitene nodrebēja.

Reinis izlēca no ratiem un izcēla Irēni sev blakus. Tad viņš ātri piesēja grožus pie kulbas koka un uzlaida zirgam ar pātagu.

Rati aizlīgoja caur tumsu bez braucējiem.

„Reini, trakais!“

„Nebēdā. To lopu Salīņu sētai garām neaizdzīs. — Un tagad soļosim atpakaļ! Dod roku!“ Reinis cieši saspieda meitenes elkoni.

„Kur mans kabatas lakatiņš?“ Irēne pēkšņi pamanīja tukšo sauju.

„Nieki. Vai tev tik vien pūra —?“

„Kam tu vienmēr zobojies, Reini?“

„Es runāju nopietni. Dzirnava, traktors, govīs un zirgi, un nosusināts ezera dibens. Tu varētu kļūt aiz iedomības gluži zila.“

„Bet es taču neesmu tāda.“

„Un tomēr. Kaut tu nebūtu Stūru mantiniece! Tad es paņemtu tevi klēpī un nestu, nestu...“

Irēne klusēja. Viņa sajuta dīvainas, neizprotamas bailes.

„Tu esi kā Stūru dzirnakmens, kas tava tēva gaņģos beidzis riņķot. Bet es meklēju vieglumu, jo es pats tāds esmu. Es lidoju visiem pāri. Ik dienas es noliecos pār mākoņu malu, noskatīdamies, ko ļaudis dara Stūros, Salīnās, Vāvuļos un Teļaplokos. Es redzu arī tumsai cauri, es zinu, kā pukst tava sirds. Žēl, Irēnīt, tu tomēr neesi dzimusi man!...“

Meitenei trīcēja elkoni. Viņa nevarīgi klunkuroja caur tumsu, slābani turēdamās pie puīša rokas.

Reinis neiežēlojās par meitenes asarām. Viņš aizrāvās pats no saviem vārdiem, turpinādams kā transā nokļuvis dzejnieks: „Es mūžam meklēšu savu ideālu, un kaut es aizietu bojā!“

„Vai es tev liedzu?“ Irēne iekaucās kā ievainots meža kustonītis. „Ej tak prom! Vai es tevi saucu, lai tu pavadi mani uz mājām? Vai pati lēcu tavos ratos?“ Meitene strauji izrāvās no puīša elkoņa.

„Tak pagaidi: Kur tu skrien? — Irēne —! — Velns un elle!“

„— Elle —!“ tumsā atmēdījās purva alksnājs.

Tuvojās rudens kā pelēks, nelūgts viesis. Agros rītos Sūnekļa purva klajumos saklīdzās vientuļas dzērves, saulei atmirdzot pēcpusdienas debesīs, tās sarindojās garos kāšos, lai nozustu dūmakainajā dienvidu apvārsnī. Ziedošo viršu ciņos vēl ilgi atbalsojās skumjās melodijas.

— Pēdējās dienās Saliņu Reinis vairs nejuta zem kājām mīksto Saliņu kūdru, viņš pacēlās līdz dzērvju un meža zosu kļāgām.

Kad pār Sūnekļa purvu pārlidoja Vidzemes ezeru gulbji, koši mirdzēdami sarkanajā rudens saulē, trakā puiša sirds iesmeldzās tāpat kā karalisko putnu žēlās zvanu dziesmas.

Viņš neizturēja. Rūpīgi ielocījis ceļa somā savu jauno uzvalku, kurpes un smaržīgos Irēnes kabatas lakatiņus, Reinis pavīcināja platmali.

„Uz redzēšanos Ziemassvētkos, māt!“

Viņš aizgāja atkal noslēpumains un neizprasts, mazliet lielīgs, straujš, bet citādi jauks zēns ar ilgu pilnu sirdi.

Vecais Saliņš zagšus noskatījās dēlā un sašutis teica: „Sargies, klamst, vēl rādīties manās acīs!“

Arī Stūris velti gaidīja Saliņu Reini. Vairākas reizes viņš apstaigāja sauso ezera ieplaku, nosprauda ar kārkla meijām plēsuma apli un, uzlicis plaukstu virs acīm, ilgi pētīja jaunupes krastus. Nē, neviens tur neparādījās. Tikai rudens saule spoguļojās dzeltenajos smilšu kalnos, nekaunīgi žilbinādama acis.

Bet dienas nāca un gāja, vienaldzīgas, rāmas tāpat kā pelēkās mākoņu laivas zilajā debesu ezerā. Tā nevar palikt! — domāja Stūris. Klaidonis puisis var svilpot līdz visiem vējiem, bet ezera dibens paliks savā vietā uz mūžīgiem laikiem. Tas jāvej vajā, lai pasaule redz, ko dažkārt slēpj bagātais zemes klēpis.

Un kādu dienu Stūru pagalmā iesprauslojās traktors. Svešas rokas vadīta mašīna norāpās no dzirnavu dambja, vilkdama aiz sevis plēsuma arklu. Nobraucis ezera ieplakā, jaunais traktorists, neizlaizdams stūri no rokām, veikli atlaida arkla sviru. Lemesis smagi nokrita uz mīkstās zemes. Tad mašīna skaļi ieprauslojās, salēcās un, platajiem riteņiem veļoties uz priekšu, asais lemesis pāršķēla tūkstošiem gadu neskarto atmatu. Spītēdama un smaržodama atvērās lipīgā zeme. Melnās velēnas mirdzēja rudens saulē. Taču Sūnupes ūdeņi nesuši lejup dūņas un zemes mēslus kopš pirmajām pasaules radīšanas dienām!

Roberts Sikсна vadīja mašīnu ar drošu roku. Sprauslādama un gāzelēdamās tā norāpoja vienu apli pēc otra kā liela, melna zemes vabole. Treknas, rūsganas velēnu čūskas klājās cita pie citas un tālu aizstiepās, sīksti turēdamās kopā. Vagas apgriezās vienādā biežumā, ne par seklu, ne

dziļu. Tikai kad lemeša smaile atdūrās pret pazemes siekstu, traktorists padeva mašīnu atpakaļ un nolēca no sēdekļa.

Tad arī saimnieks steidzās šurp un, strauji mādams ar roku, sauca puišiem: „Šurp, šurp! Lāpstas līdz! Un cirvi!“

Bet, Stūrim piesteidzoties pie neveiksmes vietas, sieksta jau gulēja arklam blakus kā melna, nosirmojusi milzu līdaka.

„Nepārstiepies, meistar!“ Stūru saimnieks sauca, pats strauji elsdams. „Kam tad es algoju divus puišus? — šurp, šurp!“ Saimnieks grēza ap galvu spieķi.

Traktorists paraudzījās sirmajā vīrā ar valdonīgu skatu.

„Šņabja pudeli vajadzēja ņemt līdz, tad manis dēļ puiši varēja iet mājās...“ viņš vaļsirdīgi teica.

Stūris apmulsā. Tiesa, varbūt kārtīgam meistaram brokastīs ar diviem zāļu šņabjiem nepietiek. Bet viņš prata atbildēt, jo nāca no skolas mājās, kā bieži mēdza teikt.

„Es vēl neesmu šosejas malā savu degvīna noliktavu atvēris.“

„Par to es brīnos,“ Siksna neapmulsā. „Slavens centrs, bet nav neviena kroga. Tik svarīgā dienā kā šodien pat traktorā būtu jālej spirts. Petroleja paliek petroleja! Sadeg, izgaro, ne zila dūma nepaliek. Kas te augš, ja neaplaistīs ar dzīvības ūdeni?“

Stūris brīdi domāja. „Vai nepietiks, meistar, ja aplaistīsim sestdienas vakarā?“ viņš pazemīgi teica.

„Ja līdz sestdienai aiz liela sausuma neizbirst traktora riteņiem spieķi —“ Roberts Siksna atbildēja ar pilnu muti, strauji uzlēkdams pie stūres.

Traktors rūca, gaudoja un izspļāva spalģus trokšņus. Celmenieku alkšņu puduļos dunēja atbalsis. Vīri atslēja muguras un uzmanīgi klausījās. Kāda jauna, nedzirdēta skaņa! Tā plūda it kā no pazemes, smaga, dobja, tūkstošiem gadu krājusi savu spēku. Kļuvusi reiz brīvībā, tā vareni un aizraujoši šalca pāri melnalkšņu galotnēm.

Karstais Maksis atsteidzās pirmais. Plivinādamies un rokas mētādams, viņš apskrēja pāris apļus traktoram līdz, beidzot cienīgi nostājās Stūru saimniekam blakus.

„Ko tu te sēsi?“ viņš jautāja bez ievada.

Stūris sāniski pagriezās pret izbijušo saimnieku. „Jā, kā tu domā, ko mēs varētu audzēt? Zūšu mazuļus ezerā vairs neatmaksāsies laist...“

Vai izbijušais dzirnavnieks viņu zobo? Nu, nu! Šoreiz tu esi iekritis dziļāk, par to labāk nerunāsim! Bet Karstais Maksis nebija tas cilvēks, kas meklēs naudu. Viņš turpināja mierīgi un lietišķi, apzinādamies savu īsto vietu pasaules krustcelēs.

„Teiksim, ne par velti celmenieku mēsli te visu laiku krājušies...”

„Vai tā?” Stūris visā augumā atspiedās uz spieķa. „Vai tu viņus nesadumposi vest lūžņu atpakaļ?...”

„Vest —? Vest var, teiksim, bet tad tev neatmaksājās ezeru nolaist. Nē, es neesmu tas cilvēks!” Arī Karstais Maksis atgāzās, dziļi ieģrūdis rokas bikšu kabatās.

„Kam tad velti vārsti muti?”

„Ko es saku, pie tā es palieku, par to nerunāsim! Teiksim, celmenieki tikai tādēļ rāvuši slūžas vaļā, lai redzētu, cik mēslu tu esi sakrājis. Steidz, steidz apart! Skat, viens jau skien kā uz ugunsgrēku!”

Saliņu saimnieks kūleņoja pa jaunupes malu kā vēja atrauts, spurains purva dadzis.

Stūris apgriezta pāris reizes gaisā dzelteno spieķi un uzkāpa uz melnajām, apvērstajām velēnām. Jā, jā. Pat zābaku zoles jūt, kas par augsnī.

Vecais Saliņš atskrēja smagi elsdams un sveicinādamas noņēma cepuri.

„Labdien, labdien, kaimiņ!” Stūris sniedza večukam roku. „Vai tu savus purvus jau apari?”

„Kur nu, khe, khe!” Saliņš apmulsis pavērās dzirnavniekā.

„Jeb tavā tīrelī zaļos tāpat? Līdzis laukā bez aršanas un sēšanas? A —?”

„Kur nu —” večuks zināja tikai murmināt. Dažus soļus atkāpies sāņus, viņš bijīgi pavadīja ar acīm traktoru.

„Jā, tāds rīks — noklāj kā palagu —”

„Steidz gan, kaimiņ! Vai citādi bija vērts upi rakt? Kam man vajadzēja par velti to ūdens blāķi laist Daugavā? Taču arī jums katru gadu savi procenti būs jāmaksā!”

„Jupis!” večuks izmisis noplātīja rokas. „Ar dūšu vien nepietiek, ar to vien ne. Spēka vajag.”

„Spēks taču gul purvā! Raujiet tik laukā!”

„Kas tad raus? Mans diedelnieks kā aizlaidās strazdiem līdzī, tā atpakaļ nav rādījies. — Jupis, kā griež! Kā maizī! — Tādas mašīnas arī mums nav —”

„Vai kaimiņ, cik tu esi mazdūšīgs! Nu tak varat pirkt kaut desmit traktorus. Vai vēl galva jāgroza, kad visa bagātība tikpat kā uz delnas?“

„Tā gan būtu, tā gan —“ Saliņš pieliecās, godbijīgi paņemdams pirkstos melno, lipīgo augsni. „Zeme puveklaina kā sīpolu dobe —“

„Nogaršo ar mēli!“ arī Karstais Maksis pievirzījās tuvāk, pašapzinīgi sniegdams Saliņu saimniekam roku.

„Ko nu mels, visiņa!“ Saliņš iesvieda zemes piku Makša saujā. „Pats neesi mācējis īsto zemes smaku saost, khe, jupis, vismaz nejerķšķi aplamības!“

„Teiksim — nē, kas man daļas, bet celmenieki ezera dibenu noskaudīs. Tur jau nāk vēl viens. Nu tik sargies! Ja visi sāks grābt tavas dūņas saujās, tad pēc nedēļas te nekas pāri nepaliks. Aiznesīs tavu bagātību atpakaļ uz purvu simtprocentīgi. Ha, hā!“ Maksis smējās sīkus, vājprātīga cilvēka smieklus.

Pie jaunā plēsuma piesteidzās Teļaploku Gusts. Nespēdams izrunāt ne vārda, viņš nervozi paspārdīja ar kāju melno, irdeno zemi. Viņš sajuta pēc smaržas, kas te slēpjas.

„Nu, ko es teicu —? Vai man vērts sauso māla kalnu vairs art?“ Gusts skrēja tālāk. Pret sauli zaigoja zilgana glīzda. „Sviests! Dzīvs sviests!“

„Krauj ratos un ved uz tirgu!“ Karstais Maksis pašapzinīgi smaidīja.

„Lai godam pārdod to pašu saimnieces kulto,“ Stūris skaudīgi atsaucās. „Vai Gusts pagājušo nedēļu neveda krējuma spaiņus jau trešo reizi atpakaļ?“

„Klusu laiks gan ir,“ Gusts negribot atzinās. „Vasarnieki brauc mājās no jūras, ne tur vairs krietni ēd, ne Rīgā. Tirgus kā izmiris.“

„Un kur tu tās krējuma baļļas gāz?“

„Kas par baļļām? Ganības nograuztas melnas, lopi visu dienu nodauzās ar tukšiem vēderiem. Būtu vismaz kūti ko piedot. Dārzā lapas jau sen apšķītas — vakaros govīs plēšas pie valgiem ar izkārtām mēlēm. Ko nu vairs par krējumul!“

„Bet ko tu ved divi reizes nedēļā uz Rīgu?“ arī Karstais Maksis sāka kaimiņu pratināt.

„Pats sevi! Noslīcinos krogū un vedu atkal savu liķi mājās..“

„Kaimiņ, kaimiņ, pakavu dēļ vien aiziesi postā!“

„Skaidrs!“ Gusts nelaimīgi atsaucās.

„Kam nelej kannās? Auto katru rītu aizraus uz pienotavu bez bēdu.“ Stūris atkal iekustināja sāpīgo jautājumu.

Bet Gusts, vērdamies sāņus, nicinoši atmeta ar roku. „Lai apzog —? Tur tak kaņotēm smels krējumu nost.“

„Vai nu tev smels?“ Karstais Maksis pavēra izdrupušos zobus. „Pats nupat teici, ka tavam pienam krējuma nemaz neesot.“

Teļaploku saimnieks aizskrēja uz plēsuma otru malu, brīžiem apstādamies, kārpīdams auglīgo zemi, it kā cītīgi meklēdams kādu zudušu lietu. Viņa pēdās aizkūleņoja arī vecais Saliņš.

„Ko es teicu? Zelta bedre! Māki tikai tādu bagātību saturēt!“

„Khe, jupis —“ kaimiņš neveikli nokrekšķinājās.

„Taisnību sakot, nevajadzēja vis ūdeni laist prom,“ Gusts prātoja. „Kas tagad iznācis? Viens pataisīts par miljonāru, otrs iedzīts pēdējā nabadzībā.“

„Vai tu par sevi runā?“

„Man tāda ezera dibena nav, man jākalst māla kalnos un jāslauka sviedri!“

Saliņš izbijies vēroja kaimiņa lieso seju. Tiešām, Gusts izskatījās pārāk nokāvijs ar darbiem, izkaltis un salicis jau pusmūžā. Bet vai tādēļ nevajadzēja upi rakt?

„Kur nu ar tevi vairs sarunāsies! Nu jūs visi esat bagāti, nu celmenieki metīsies ar Stūri uz vienu roku! Lai nabaga Gusts tagad nerādās tuvumā!“

„Khe, khe!“

„Nedomā man, vecam zemes tārpam, stāstīt pasaciņas!“ Gusts nespēja rimties. „Es gan zinu, ko tavš purvs nozīmē. Āboliņš un zālāji tur padosies labāk nekā vistreknākā māla zemē! Nosliksi zāļu jūrā!“

Beidzot Saliņam apnika. „Būs, būs, būs! Kas tur būs, ja vējš vēl plivina pērno kūlu?“

„Jā, kas tagad Gustu vairs ņems par pilnu? Nabagu, muļķi, savas zemes vergu!“ Viņš aizskrēja atkal tikpat ātri, kā šurpu nācis, ne reizes neatskatīdamies. Viņš labprāt aizbāztu abas ausis ar pirkstiem, lai nebūtu jāklausa traktora dudīnāšanā. Liekas, melnā, eļļas notriepā mašina viņu nepārtraukti mēdī — nabags, nabags, nabags!

Traktors vēl arvien rūca, celmenieku alksnājos dunēja dobjas atbalsis. Būs, būs — būs, būs! — katra diena sākas ar dīvaino dudīnāšanu.

Kādu rītu Saliņu saimnieks apstaigāja savu purva kaktu, kur izrūgusi zeme sēzdamās bija saplaisājusi kā kaltēta maize. Viņš izmeta soļus, nosprauda gabalu ar meijām, tāpat kā to darīja Stūru saimnieks. Vēlreiz ar acīm nomērijis plēsumu, večuks izlīda caur ganību krūmiem un iegriezās Avotiņu lopu gatvē.

Abi kaimiņi sastapās pagalmā.

„Khe, khe!“

„Kur t' nu tā skriedams?“

„Redzi, Janka — khe —“

„Teic, teic, kas par lietu?“

„Stūris jau pukšķina trešo dienu —“

„Jā. Tāds dzelzs zirgs ilgi iztur.“

„Bet kā tu domā, Janka — vai ar mūsu kleperjiem neietu?“

Avotiņu Janka cieši ieskatījās kaimiņa sejā.

„Ar lielo arklu —?“

„Kauns gan nākt pie tevis, bet tu zini, kā man ar paša dēliem iet. Viens atkal pazuda kā salmu streija vējā, un otrs — khe, jupis!“

„Ko tur tik daudz prātot!“ Janka pēkšņi aizdegās sajūsmā, kā parasti nezinādams izpalīdzībai robežu. „Pura stūris rādās diezgan mīksts. Bet tavš baltīņš jaunajam blakus nav jūdzams. Un arkls —? Vai nevajadzēs jūgt manā? Ar jauno lemesi labi ņem.“

„Dari, kā tu domā!“

Janka steidzīgi meklēja apaušus un aļamās sakas.

Pēc stundas abi celmenieku vīri kārtoja aizjūgu Saliņu ganībās, kur gar abām pusēm jaunajos novada grāvjos priecīgi čaloja ūdens. Dienām un naktīm tas lēni rietēja no mīkstās purva kūdras, līdz staignā zeme kļuva sausa un irdena kā viegla pakaišu smeltne.

Pirms dažiem gadiem šajā purva kaktā Saliņu saimniekam noslika govš. Staignājs murdēja bez dībena, un pavasaros sniega ūdeņiem ilgi guļot Sūnekļa tīrelī, mūklājs uzrūga ar kalnu. Brūnajos rāvas akačos visu vasaru perinājās odi, bet ziemās avoksnājs neaizsala visbargākos salos.

Tagad tur stāv divi vīri un divi zirgi uz cieta pamata, tikai purva ūdeņi abos novada grāvjos vēl tēzē par bijušajām dienām. Janka rūpīgi pārbauda aļamās sakas, vai zirgiem neberž kaklus, un tad viss ir kārtībā. Pārvērtis seju

vēl neredzētā nopietnībā, viņš apņēmīgi sagrabj cietajās delnās akla ragus.

Salīņš uztraukts satver grožus. „Nū — ū!“

Zirgi iegulst sakās. Arkla lemesis pazūd melnajā kūdrā. „Nū — ū!“

Janka izstiepj augumu, tenerē abpus vagai kā puika, mācīdamies art. Asais duncis pārrauj satrunējušās niedru saknes, virs cietā tērauda lemeša izirst melnā purva augsne.

Viņi iesāk grūto darbu plēsuma vidū. Līkumaina un nelīdzena aiz arājiem paliek pirmā vaga. Tad vīri apgriez zirkus un met tai pretī nākošo. Arī tā vēl vietām draud atvelties vecajā vietā, tomēr, veiklas kājas piemīta, tā paliek apvērsta plēsuma vidū. Bet trešā vaga jau sokas labāk. Apgrieztā velēna labi iegulst pirmās vietā un ceturta, piektā tāpat.

„Nu, ādas!“ Salīņš kliegz, vīcinādams rokas.

Lopiem drīz sāk kūpēt muguras. Arī Jankas piere noraso, bet viņam nav laika sviedrus noraust. Ik brīdi nējauša pazemes sakne vai sveķains celma stubrs var izcelt lemesi no vagas. Tādās reizēs arāji aptur zirkus un ķeras abi klāt, lai izveltu dienas gaismā satrunējušās celma atliekas.

„Janka, Janka!“ večuks iesaucas bērna priekā. „Tā lieta iet bez traktora, khe, jupis!“

No purva alkšņiem izlido vārnas un lēkādamas nosēžas uz svaigiem arumiem. Kārklū krūmā iečakstas ziņkārīgā žagata, apdzeltējušās egļu galotnēs iebrečas sīlis. Sūnekļa purvs atmostas no vienas malas līdz otrai izbrīnas pilnā jautājumā — kas te notiek?

Arī celmenieku ļaudis sāk ausīties. Kādēļ vecais Salīņš tik mežonīgi kliegz? Taču nebūs atkal govš iestigusi muklājā? Un tomēr viņš kliegz nepārtraukti, ķerkstoši — nū, nū, āda! — it kā grimstošs vezums ar ieskriešanos būtu jāpārrauj pār sliksnāju.

Viņi nāk šurp. Celmenieku vīri un sievas salasās tāpat kā ziņkārīgie putni Salīņu purva stūrī.

„Večukiņ, vai tev prāts?“ arī vedekla Tince atnāk, kā vīrietis plati sperdama soļus, un nostājas vagas galā. „Kam tu jaucies Dieva darbos?“

Salīņam nav vaļas atbildēt. Viņš skubina kūpošos zirkus, pats aizelsies klumburodams tiem līdz. „Nu, ādas!“

Tince pēkšņi pieskrien pie vecā un izrauj grožus no rokām. „Ej, atvelc elpu!“

Saliņš pārsteigts paliek plēsuma malā salicis, greizs kā aizkaltis purva alksnis. Bet viņš nesaka nekā, viņš brīdi noraugās Tinces vingrajā gaitā, tad uzkāpj uz apgrieztajām velēnām un parušina ar kāju tāpat kā Teļaploku Gusts. Protams, te nebija glīdzas un tumša, ķepīga māla kā dzirnavu ezerā, bet trūdu bagāta purva augsne.

„Khe, khe —!“ viņš nometas uz ciņa, lai atvilktu elpu.

Kā viņa teica, šī mutīgā Tince? Dieva darbi? Jā, jā. Vai sākot ar to dienu, kopš bagarmašīna iecirta tērauda ķepu Sūnupes sēklī, cilvēks nav iejaucies Dieva darbos? Vai viņš nav izrāvis upei jaunu ceļu, liscis izsikt atvāriem, kas pat sausākajās vasarās uzticīgi mirkšķināja spoguļus Dievam un debesīm par godu? Vai cilvēks nav izsmēlis purva akačus, kur jodi un raganas gūlās kopš pirmajām pasaules radīšanas dienām? Un beidzot, vai viņi nepārvērs par tīrumu šo nepārejamo staignāju, kuŗa priekšā viņi arvien ir nolaiduši rokas. Lūk, vaga veļas aiz vagas, un dienas gaismā veņas tūkstošiem gadu krājušās vērtības. Vai vecais Saliņu saimnieks šobrīd nav nokāpis kā pats Dievs no mākoņu kalniem un nostājies Sūnekļa purva malā ar izstieptām, radītājām rokām?

„Khe, khe — kas to būtu domājis?“ viņš brīnās. Viņš vēl īsti nezina, kas te būs, bet zemnieka asinis runā, ka aust jauna diena un top liels, vēl nepārskatāms lauks.

Viņš nevar nosēdēt, viņš pielec kājās un stiepj pār arumiem no pazemes izrautās saknes. Viņš krauj tās grēdā plēsuma malā, kāri ieelpodams aso kūdras un sveķu smaržu.

„Kas to būtu domājis, Saliņtēv, ka tu vēl piedzīvosi tādas dienas?“ arī kaimiņi neslēpj sava prieka. Viņi palīdz nest žuburainās saknes, viņi iespiež ar kāju vagā atkārušās velēnas un palīdz Tincai ar Avotiņu izraut no zemes izkustinātās siekstas.

„Tikai lopīņiem iet pasmagāk,“ viņi līdzjūtīgi saka. Purva nomāktos ļaudis pēkšņi aizrauj vēl nepārdzīvots prieks, viņi sāk kustēties, it kā visu mūžu snauduši purvā kā nolādētas būtnes.

Bet kas tur iebrauc Saliņu pagalmā? Vecais saimnieks uzliek smilšaino plaukstu virs acīm. Teļaploku Sirmis un brūnie atsperu rati! Nupat izremšas laukā kāds lēns vīrs, bet ratos spīd dzeltenā kaste.

„Ko nu pēti?“ Tince smejas, apturējusi kūpošos zirgus. „Piena Runcis ir klāt. Nosvērs tev pēdējo velēnu un izrēķinās, cik tur olbaltuma un tauku...“

Vecais Saliņš klusēdams īgni noplāta kyslās rokas. Khe, jupis, nu tik būs īstā reize ciemoties ar pagasta dīkdoņām!

Mēnesis ir aptecējis, kopš Runcis te viesojās, tagad viņš atkal ir klāt, ne dienu vēlāk, ne agrāk, noteiktā laikā un vietā kā noregulēts pulksteņa pendelis.

Gusts piesien zirgu pie sētas. Abi vīri nāk šurp, lēkādami pār ciņiem un gāzelēdamies, it kā nupat cēlušies no krogus galda.

„Nu tik saturies, Saliņtēv!“ Tince plati veļ baltos, veselīgos zobus.

„Pesteji —“ večuks īgni norūc un, sagriezdamies greizi, liek uz pleca smagu, piemirkušu siekstu.

Ciemiņi apstājas plēsuma galā, kur Janka patlaban izceļ lemesi no vagas.

„Dievs palīdz!“ Runcis rāmi sveicina, bet Teļaploku Gusts skaudīgi noskatās uzplēstajās atmatas strēmelēs.

Avotiņu Janka atņem sveicienu, tikko roku piedurdams cepurei. Ko gan teiks šis dīvainais vīrs, kas nēsā līdz grāmatas ar tabulām un zina katram dot padomu īstā laikā? Bet viņš nesaka nekā sevišķa. Viņš tikai apjautājas, kā iet, vai zirgi izturēs, vai arkla lemesis nav pārāk truls? Viņš runā parasti, ikdienišķi, it kā šis lielais darbs viņu nemaz nepārsteigtu. Kad atgriežas vecais Saliņš, agronoms dod lietišķu padomu.

„Derētu art dzijāk. Biedrībai ir pļavu arkls, tikai trešā zirga tad vajadzētu.“

Saliņu saimnieks vēro ciemiņu ar neuzticīgām acīm. Ko viņš tur runā par arklu un zirgiem, šis papīra agronoms. Vai viņš pats savā mūžā kādu vagu dzinis?

„Kas te citu pavasari jāiekaisa, ja tu esi tik gudrs?“

„Zālāja maisījums. Četrpadsmit kilo sarkanā āboliņa, pieci kilo timotiņa, septiņi kilo pļavu auzenes un četri kilo angļu raizāles. Tīrsējā trīsdesmit seši kilo uz hektara. Nepieciešams arī minerālmēslojums. Divi simti kilo superfosfāta un simts kilo kalija uz hektara.“ Runcis tiešām lasa kā no grāmatas. „Jāsēj labi sastrādātā augsnē maija pirmajās dienās, viegli jāiestrādā un jāpieveļ ar smagu veltni.“

„Un kas tur iznāks?“

„Augusta vidū zālājs būs pļaujams.“

Vecais saimnieks atkal neuzticīgi paveļas agronomā. Die-
delis gan izskatās, bet runāt prot, labi prot. Kā viņš teica?
Bastards un angļu zāles? Kādēļ angļu? Vai ar mūsu zemes
zālēm nevar? — Bet viņš nesaka nekā, viņš negrib izrā-
dīties muļķis. Viņš, vecais purva bridējs un zemes urķis,
nē, nē, tu vari runāt, cik gribi, kundziņ, bet vecais Salīņu
saimnieks nebrauks pēc pļavu zālēm uz Angliju...

Teļaploku Gusts, agronomā klausoties, nevar nostāvēt
ne uz vienas kājas, ne otras. Viņš spārda irdeno purva
augšni, nervozi meklēdams, kas tur apslēpts. Viņam liekas,
ka zemes bagātības pārplēšis aŗamkārtu, nupat līdzis laukā
mirdzošs zelts, ģirgādamijs par viņa nožēlojamo māla
kalnu.

„Nu, ko es teicu? Nepaliec tikai lepns, atmet arī nabaga
Gustam maizes garozu!“

Svaiņa raudulīgo balsi pamana arī Tince. Viņa uzcērt
galvu kā aizkarta odze.

„Ūja! Vai uz Kazu laipām arī nenoturēsies?“

„Kazu laipas!“ Gusts sašutis plāta rokas. „Bads tavās
Kazu laipās! Krūmi un sīksta meža zeme! Vai tur kādā
stūrī var ielaist arklu? Virsū sūna, apakšā baltā smiltis —
kas tur augs? Nabagmāja!“

Arī Tince noplāta rokas. „Nu gan tavs deguns izkaltīs
vēl plānāks!“

Gusts neklausās radnieces žultainajos vārdos. Tie aizlec
pār Gusta izturīgo muguru kā ūdens piles uz sarkani kais-
tošas plīts. Bet par Kazu laipām viņam nopietni jādomā.
Vai viņš neredz, kāda manta gul Salīņu purvā? Kauņ pašu
Dievu gribētos izlamāt! Vai tādu vien čukslāju viņš pel-
nījis, rītos pirms saules celdamies un vēlās naktīs iedams
gulēt?

Gusts skrien ap plēsumu, plātīdams rokas. Vārnas ķēr-
damas griežas viņam ap galvu, dažs putns noplāj spārnus
turpat aiz nemierīgā vīra muguras.

Beidzot Tince ņem atkal grožus, valdonīgi uzkliegdama
zirgiem. Janka ciešāk satvēŗ arkla ragus. Mīkstās purva
velēnas, lēni griezdamās otrādi, stiepjas arvien garākas un
garākas un čaukstēdamas gulstas cita citai blakus.

Jauna zeme top.

Rudens dienas sarāvās īsākas, arvien agrāk krēšļoja vakari. Tumšās naktis nogūla pār celmenieku sētām kā mīksti, dūnaini spārni. Tikai purvos vēl spīdēja plīvojošas uguns-kuru acis, iznirušas no izsikušiem akačiem un sausumā saplaisājušām dangām. Kaut tumšās debesis jau saaudās ar pelēko purva miglu, jaunajos līdumos švirkstēja paegļi, un milzīgi dūmu stabi nozuda melnajās nakts debesīs. Jaunās, atvērtās zemes elpa un gruzdošās kūdras dvinga reibināja prātus un aizkustināja purva ļaužu sirdis kā slavas un pateicības dievkalpojums.

Cilvēkus bija pārņēmis dīvains nemiers. Viņi plēsa, raka, cirta un krēslā, aizejot pa novadgrāvju malās iemītām takām, skaļi sarunājās, purva alkšņos atbalsojās viņu valodas.

Vāvuļu Tince bieži vakaros neatgriezās mājās, viņa atkal staigāja apkārt mēļodama un aprunādama celmenieku sievas. Visbiežāk viņa iegriezās Saliņās.

„Kā nu iet, večukiņ?“ viņa apjautājās, sēzdamās blakus vīra tēvam uz sola, kur vecais saimnieks, pie plīts sildīdamies, kūpināja pīpi.

„Kā t' nu ies — Nu jau vajadzētu ripot kā spolei, bet vai t' var? Krekšķi kā vecs trums plītspriekšā, khe, khe!“

„Vai Reinis vēl nav manīts?“

„Tas, staltkāja!“ večuks sirdīgi izpūta zilus tabakas dūmus. „Tā viņš bez sāta visu mūžu nodelverēs.“

„Vai te tiešām nav nevienas meitas, kas viņu pieturētu aiz elkoņa?... Tince sāka prātot. „Es domāju, ka dzirnavniece ievilks savos gaņģos, bet laikam izspruka...“

„Khe, khe —“

„Prasti, prasti tev ar dēliem sviedies, večukiņ! Bet nedomā, ka es neturu tavu kanti. Cik reizes savam neesmu plūkājusi bārdas rugājus? Sak', vai tu nevari kādu dienu aiziet palocīties tēva purvā — tagad tāds pavaļas laiks. Bet tam tu iestāstīsi! Tad jau labāk nāku pati. Lai mās slaukt govīs un vārīt putru. Ko tu par to saki, večukiņ?“

Ko Saliņu saimnieks varēja teikt? Viņš tikai sūca pīpi, reizēm īsi nokrekšķinādamies. Jā, vedekla ir prātīga sieva — viņš varbūt domāja. Kaut tikai atmetusi ērmoto ģērbšanos!

Bet Tince jutās Dāvja biksēs vīra tēvam blakus ļoti omulīgi. Žēl, ka viņa neprot pīpot. Tad viņi varētu pacienāt

viens otru ar savu tabaku, kūpināt zilus dūmus, runāt par purvu, par plēsumu, par novada grāvjiem kā divi prātīgi vīrieši.

„Ko t' piena Runcis saka?“ Tince atcerējās reto notikumu. „Cik tauku celmenieku raibaļas dod?“

„Khe, khe —“ Salīņš noskurinājās, kā sajuzdams uz iztvikušās miesas aukstas ūdens lāses. „Prasi vecenei!“

„Māt —?“ vedekla pagriezās pret galdu, kur Rieta ar Salīņu saimnieci, petrolejas lampas gaismā ārdīja vecus apģērba gabalus.

„Cik devušas, tik dod, Tincīt!“ māte sevī nogrimusi atbildēja.

„Vai tikai viņš, kūts priekšā slaistoties, ar ūsām nenokrejo?“

„Jā, jā — khe, khe —“ krēslā atsaucās nedzīvas balsis.

„Uzmanies, Rieta! Stāsta, ka Runcis esot kārs uz jauņiem skuķiem.“

Meitene pacēla platās, dziļdomīgās acis un tikko jaušami pasmaidīja. Viņa nebilda ne vārda, zinādama, ka svaines muti neaizrunās.

Tince šovakar tiešām bija izslāpusi. Viņas dzelīgā valoda ātri pārskrēja no vienas mājas uz otru, pieminēja atkal Teļaploku Gustu, māsu Hertu, aizkāra Karsto un Stūru saimnieku. Beidzot Tince bezbailīgi ieminējās par Avotiņu Janku.

„Kādēļ tu man to prasi?“ meitene piesarkusi atsaucās.

„Tādēļ ka viņš te tik bieži apgriežas. Jā, jā, vai te kaut kas nekūp? Vakaros viņš sācis atkal ragā pūst. Un prot tik maigi izlirināt, ka arī man, cietai sievai, sirds noraustās. — Bet tu negribi, ka par to runā. Labi, labi, iešu mājās. Dāvis būs nogaidījis un noskaities gluži zils. — Jā, večukiņ, neizdevušies dēli tev pagādījušies, bet šajos laikos labi arī tādi. Kas mani cits būtu precējis, ja tu viņu nebūtu iespītinājis? — Arlabvakar!“

Tince aiziet pa purva taku, tumsā klumburodama un lādēdamās. Reizēm viņa iesvelpjas kā nevaldāms puika, reizēm trallina un dzied.

Klau — vai Janka atkal velk sērīgo meldiņu? — Tince apstājas, uzliek kāju uz mīksta ciņa un klausās. Pār Sūnekli aizlokās smeldzīga mežraga melodija, un purva alkšņos atsaucas atbalsis. — Janka, Janka, vai tu sāk atkal sapņot? — Tince smejas. Nu jau dažs gads pagājis, kopš mežrags

nav dzirdēts. Cik žēli tas gaudo! Kā suns saimnieka bērēs. — Tince murminādama iet tālāk ierasto ceļu.

Arī Saliņu Rieta, stāvēdama uz lieveņa kāpnēm, ilgi klausās grūtsirdīgo stāstu.

Pār alksnāju aizlīgo lēns valša motīvs. Maigās skaņas dīvainā reibumā iešūpo meitenes sirdi, viņas acis pēkšņi aizlīp ar siltu miklumu.

Asaras —? Rieta iegrūž dūres sejā un aizsviež aiz sevis istabas durvis. Bet valsis vēl aijā meiteni gultas segās, viņa ilgi nespēj aizmigt.

Citu rītu meitene pieceļas sapīkusi. Maizi mīcot, viņa pati jūt, ka darbs neveicas.

„Nesedz, meit, uz abras vīrieša svārkus, — dabūsi niknu vīru!“ māte saka.

„Es negribu vīra!“ meita nikīgi atcērt.

„Tā mēs visas reiz sakām, bet kad pienāk īstais, tad sniedzam pretī abas rokas,“ māte godbijīgi cenšas meitu pārliecināt.

„Man nav ne īsta, ne neīsta!“ Rieta nosarkst kā salnas aizkarta apšu lapa.

„Labi, labi,“ māte nopūšas un runā par citām lietām. Par vilnas vērpšanu, par dzijas krāsošanu, par aužamiem diežiem.

„Dievs, Dievs, ko gan tēvs teiks —“ viņa atkal nopūšas.

Īsā rudens diena pagāja darbā un steigā. Kad vakarā vīri pārnāca no purva, vēl bija vakariņas galdā liekamas, vēl govīs slaucamas, un sivēni kvieci aizgaldā kā niknu suņu plēsti.

Šovakar Saliņu istabas sliksni pārkāpa arī Avotiņu Janka.

Viņi apsēdās plīts priekšā, kūpināja zilus dūmus un runāja par jauno pasauli.

Rieta steidza klāt vakariņu galdu. Viņa norausa maizes druskas, sarindoja šķīvjus, šovakar vienu vairāk nekā parasti.

„Meit, neslauki ar kailu roku galdu! Dzīvosi visu mūžu nabadzībā.“

Rieta ieskatījās mātes sejā ar platām, izbrīna pilnām acīm. Vai arī viņa būtu vainojama Saliņu nabadzībā?

„Kam vairs par nabadzību runāt, Saliņu māt!“ Avotiņu Janka smējās. „Nu purvos sāksies paradīze.“

„Vēl tik vien mantas esat izrakuši kā sveķainās celmu saknes.“

„Kad nāks, tad nemācēsīm saņemt. Tad taisīsim jaunas istabas ar pulierētām durvīm un krāsotiem logiem.“

„Jā — jā —“ Saliņš, sūkdams pīpi, dziļdomīgi piebalsoja. Kas zina, vai viņš šobrīd domāja par jaunu istabu? Visapkārt vecajām būdām vēl gulēja purvs tikpat tukšs un neauglīgs kā senāk.

„Tad sāksies jauno grīdu iedancošana!“ Janka smējās, slepeni raudzīdamies Rietas augumā.

„Tev, Jāni, mūzikanta valoda —“ Saliņu māte lūdza vīrus vakariņās.

Pie galda viņi visi parasti sanāca kopā — tēvs, māte, Rieta un pusaudzis Vilis. Tad arvien tika apspriestas neatliekamās vajadzības un nākošā darba plāni. Tikai Reiņa vieta šoreiz bija brīva, tur tagad sēdēja izpalīdzīgais kaimiņš.

Saliņu māte, juzdama blakus aizstāvi, nedroši ieminējās: „Tēv, mēs gribam šoziem aust...“

Večuks neapmierināts nokrekšķinājās.

„Vai tu pārvedīsi aužamos dziedziņus?“

„Pārvest un pārvest!“ viņš sāka ar drebošiem pirkstiem laistīt ēdienu. „Vai tu domā, ka es varu ieiet bodē un paņemt? Jupis! It kā tur būtu nolikts, uz jums tikai gaida, khe, khe!“

„Tev pašam nav svētdienas bikšu!“

„Kam man bikšu, ja nav svētdienas? Vai man vajās tās uzvilkt kājās? Man te jāskrien un jānositas par visiem!“

„Nepataisi mūs gluži slinkus, tēv!“ māte centās asumus izlīdzināt. „Vai mēs ar Rietu un Vili uz mūrīša sēžam?“

„Kam t' jūs man krītat virsū kā lapsenes? Kur t' lai es ņemu, jupis? Vai kādam prātā, ka pavasarī jāpērk zupuri, dārgā sēkla un viss cits? Par ko mēs ar Janku plēsāmies, ja atstās atkal novārtā? — Jums! — kas jums — khe, khe!“

„Jaunas strenges tagad jāpērk, ne diegi!“ saimnieks nerimās. „Ar diegiem arsit, ģeķi?“

Neviens neatbildēja. Zemajā istabā iegūla smags klušums. Tikai karotes reizēm iešķindās, un dažā ēdiena pile noritēja uz nekrāsotā egļu koka galda.

Paldies Dievam, atvērās durvis, istabā ienāca Tince!

„Labvakar! Lai svētība karotē!“

Vecais Saliņš, nosviedzams uz galda slapjo karoti, at-
viegloti teica: „Paldies, Tincīt!”

„Vai tu nāksi pulkā?” Saliņu māte piedāvāja viešņai
savu vietu.

„Nupat no pilnas bļodas cēlos. — Janka, Janka, vai tev
arī mātes vārītā putra vairs neiet pie dūšas? Bet nekādas
pankūkas arī te tev necep. Skatos, jāstrebj tā pati putrainu
putra!”

„Bet tu gan savu Dāvi esi ar pankūkām izlutinājusi.”

„Man tā svišana pie plīts nepatīk. Lai mājās, lai maisa
pats, ja grib. Gan pienāks reize, kad sieva ieguls gultā...”

Saliņu mātes acis pēkšņi pārslidēja vedeklas augumam.
Nezinādama, vai skumt vai priecāties, viņa cēlās no galda.

„Velti lielos,” Tince turpināja. „Viendien Gusts bija
iebēris tādu šņaucienu bīdeļmiltu un iedevis mātei. Gri-
bēju palaist vējā, bet iedomājos — taču miltu sauja tā
badakāša kaunu nemazinās... Jā, Teļaplokos notikusi ne-
laime.”

„Kas nu?” visi satrūkās.

„Sivēni apsprāguši.”

„Tik vien!”

„Vai tā Gustam nieka lieta? Divpadsmit sivēnu — pa-
rēķiniet, cik tur naudas jāaprok!”

„Jā, khe, khe —” vecais Saliņš sāka jau skaitīt.

„Bet tas nav viss. Pēc nelaimes sācis sievu tā slānīt, ka
tikko arī tā vedama uz bedri...”

„Vai Tincīt, tādus vārdus par savu māsu!” Saliņu māte
vedeklu aprāja.

„Vai es savā laikā diezgan nekliedzu, lai neiet pie tāda
mežoņa? Bet kaš mani klausīs? Mēs būsim lielas saimnieces,
mēs ēdīsim baltās klimpas! Strebiet nu! Nu abas atēdušās
līdz kaklam!”

„Jā, Teļaploki nav apskrienami diviem cilvēkiem,” Sa-
liņtēvs piebilda. „Tur vajag meitas un kārtīga puīša visam
gadam, vēl pļaujas laikā algādzis turams.” Viņš piedāvāja
kaimiņam tabaku, drīz vien ap runātāju galvām griezās
zilgani dūmu gredzeni.

„Vai zināt vēl ko jaunu?” pēc brīža atkal Tince vēra
baltos zobus. „Karstais apzāģējis eglēm galotnes!”

„Noķerts?”

„Kā lēcis no koka zemē, tā mežsargam taisni klēpī.”

Saliņu māte ievaidējās. „Nu būs atkal jāsēž!”

„Ja tikai neiznāktu taisni svētkos. Tā tomēr būtu liela netaisnība. Cilvēks plēsis bikses, stāpījies vēderu, lai citiem sagādātu Ziemassvētku prieku, bet pašam jāiet cietumā...”

„Par to atzalu nav vērts laba vārda teikt,” spriedumu nobeidza vecis Saliņu saimnieks.

Bet Tince nebija nākusi, lai sēdētu sakniebtām lūpām.

„Stūrim negals ar meitu,” viņa mēvoja tālāk. „Velkot vakaros gar jaunupes malu taisni uz celmeniekiem kā sloka pavasarī.”

„Vai tu esi redzējusi?” Janka vīpsnāja.

„Lai Dievs nedod! Vai nav dzirdēts, ka apmātības brīžos tāda staigule nevienam negriež ceļu?”

Avotiņš, apnicis klausīties, pūta griestos zilus dūmus.

„Arī tu katru vakaru velc pa visām celmenieku takām.”

„Nebēdā, mana galva vienmēr ir skaidra. Laulāts paliek laulāts, visi mīlestības karsoņi izgulēti. Bet ar jums, sirdslapiņām, tā lieta ir citāda. — Janka, Janka, vai tu domā, ka es neredzu?...”

„Ko?” Avotiņš ar troksni izsita no iemutes neizdegušās tabakas paliekas.

„Vai man vēl jāstāsta? Tu nevari nostāvēt uz vietas kā auzām bažots zirgs. Skrien pie vienas siles — tukša, skrien pie otras — tukša...”

„Kas tās par silēm?”

„Kāds izlikša mans Janka! Vai es nezinu, kādēļ Saliņu putra tev labāk garšo nekā mājās?” Tince smeļ, galvu grozīdama, plati atvērusi biežās lūpas, nenovērš šķelmīgo skatu no Rietas un Avotiņu Jankas sejām. „Bet es nekā nesaku. Labāk sadalīt nabadzību savā starpā nekā iznēsāt kā negodu visā pasaulē.”

Rieta, nenokopusi vakariņu galdu, klusi izslīdēja pa durvīm.

Pēc brīža kāds pārkāpa priekšnama sliekšni, apstājās, klausījās ar aizrētū elpu.

„Rieta —?”

Meitenes pleci sarāvās. Viņa elsoja, šņukstēdama kā gražīgs bērns.

„Rieta — kāpēc?”

Viņa neatbildēja.

„Beidz taču! Te nevar raudāt. — Nāc, pārlaid mani pāri laipai!” Janka paņēma Rietu pie rokas kā mazu bērnu.

Viņi gāja. Meitene nejuta, kur liek soļus, bet viņas elkoni turēja stipra, droša roka. Viņi gāja caur tumsu klusēdami kā divi pievilti un nelaimīgi cilvēki, kaut jauna vārda viens otram nav vēlējuši.

Purva novada grāvjos čalo ūdens. Steidzīgi klukst strautu balsis kā ziņkārīgu sievu valodas par noslēpumainām lietām. Dievs, vai tiešām purva strauti turpina Tinces smieklus? Vai pat biezā tumsa nespēj noslēpt viņas saraudātās acis? Rieta jūtas, it kā viņa būtu izgērbta kaila. Viņa nespēj tālāk iet, viņa atkal apstājas un raud.

Janka saņem cietajās plaukstās viņas mitrās rokas. „Vai tu nāksi pie prāta? Saki beidzot, kas uz tavas sirds gul?“

Rieta klausās ūdeņu čalās. Šķiet, viss lielais Sūnekļa purvs aiztur elpu, kad atbrīvotie strauti čukst tumšajai rudens naktij par viņas pirmo mīlestību...

Kā maza varone viņa saka: „Jāni, es nepārdzīvotu to dienu, kad Zane atkal pie tevis atgrieztos!...“

Pamestais vīrs noskurinās, it kā viņa pierē būtu iesities ass ziemeļu vējš.

„Kādēļ tu to piemini?“

„Tādēļ, ka man dienām un naktīm par to jādomā.“

Pēkšņi stiprais balķu cēlējs un veiklais plostnieks pagurst. „Piedod, es nedomāju, ka tu tā! Mums nevajadzēja par to runāt, — bet es domāju, viņa nekad vairs nenāks atpakaļ. Nē, ko viņa te darīs? Mums taču viss izjucis, viss pagalam. Jau sen, jau pirmo vasaru. Bet tagad skrien mājās! Ir vēss, tu salsti.“

Rieta klausu. Viņa izraujas no kaimiņa rokām un aizdipina caur tumsu kā maza nerātne. Pie pirts viņa apstājas un klausās. — Tagad viņš pārlec novada grāvi, tagad viņš pāriet pār tiltiņu un iegriežas gatvē. — Beidzot viņš veļ savas mājas durvis.

Viņa izgrūž ar delnu no acīm pēdējo asaru mitrumu un aizskrien uz istabu.

Māte, beigusi traukus mazgāt, noskatās meitā ar pieredzes bagātu skatu.

„Meit, tev atbrauks slinki precinieki!“

Rieta bikli nolaiž acis.

„— Nenokopi vakariņu galdu —“

Meitenei aizslīd mātes vārdi garām. Aiz melnajām Salīņu istabas sienām viņa dzird maigas, dūdojošas skaņas.

Naktis kļuva arvien vēsākas. Rītos akas spainī atstāts ūdens jau pārvilkās ar ledus kārtu. Tūlīt pēc Mārtiņiem sasala zeme.

Celmenieku vīri pameta lāpstas nojumēs un iztrina cirvjus. Ik rītos viņi nozuda purvos, kur nosusinātos sliksnājos strauji nokalta alkšņi. Dzidrajās dienās skaļi atbalsojās darba trokšņi, un cilvēku sasaukšanās nenorima līdz vēlai vakara stundai.

Bet vēji iegriezās rietumos, debesis piebrieda ar tumšiem sniega gaisiem. Un kādu rītu, pavecoties caur logiem, ļaudīm apžilba acis. Ēku jumti saplūda ar apvāršņiem, piesnigušie koki klusēja kā nosirmojuši vientuļi, virs sētu stabiem saauga mīkstas, pūkainas sniega cepures.

Sniga dienu un nakti. Purvā norima trokšņi, visa radība iegrima klusumā. Tikai novada grāvjos vēl urdza silts avotu ūdens, jautri plāpādams par bijušām dienām.

Ziema atnāca pēkšņi. Atlaidās un piesala, ceļu grambas nolīdzinājās zem ragavu sliecēm. Ziemassvētkos atkal noskaidrojās debesis, naktīs mirdzēja zvaigznes, atstarodamās baltajos sniega laukos kā zilganu spoģuļu stiklos.

Celmeniekos jau nolaidās svētvakara krēsla, Saliņu pagalmā ierējās suns, bet, pazīdams mājas cilvēku, sāka priecīgi smilktēt un pīties nācējam pa kājām.

Reinis ilgi un rūpīgi tīrīja pie sliekšņa sniegainos apavus. Viņš atrāva durvis tikpat pašapzinīgi kā toreiz, kad viņš tās aizvēra, lai pagrieztu celmenieku ikdienai muguru.

„Priecīgus svētkus visiem!“ viņš piedūra lūpas mātes pierēi, māsai sirsnīgi paspieda roku. Viņš nevērīgi nometa kaktā veco ceļa somu, uzceldams galdā gluži jaunu portfeli no spīdīgi melnas ādas ar spožiem metalla apkalumiem. Viņš tūdaļ vēra to vaļā, izcēla sarkanās lampas gaismā svētku dāvanas — māsai grāmatu, brālim kabatas nazi, mātei siltas rīta kurpes. Sev viņš bija nopircis ādas cimds, nebūt tos neslēpdams no tēva īgnajām acīm.

Kaut kur viņš bija strādājis un pelnījis.

Krēslainajā istabā ienāca cita pasaule, kaut kas no pil-sētas, no spožākas dzīves. Visi bija pārsteigti, visiem mirdzēja acis. Vienīgi vecais Saliņu saimnieks klusēja. Kad Reinis iegāja otrā istabā, viņš pieskārs jaunajiem ādas cimdiem un rūca: „Izlepša! Ko līdz tādām naudām pelnīt, ja neprot lietāt likt?“

Bet dēlam viņš neteica nekā. Viņi staigāja atkal viens otram garām kā divi svešnieki.

Vēl dienas darbi nebija galā. Vēl kūtī kvieca sivēni un īdēja govīs. Pat suns skrāpējās pie durvīm un kaķis ņaudēja pie loga.

Reinis to tūdaļ aptvēra. Pēkšņi viņam uzmācās skumjas. Šajā pašā stundā viņš atkal jutās zemajā Salīņu istabā kā šaurā alā. Viņš izgāja laukā, kur visapkārt snauda baltais svētvakara miers. Viņš dziļi ievilka krūtīs svaigo ziemas gaisu.

Vakars bija rāms un tālskanīgs. Kaimiņu pagalmos vēl čīkstēja aku vindas, grabēja spaiņi un sasaucās īgnas balsis.

Reinis gāja caur vakara krēslu kilometriem tālu, domās radīdams jaunu pasauli. Pamazām satumsa īsā ziemas diena, mazliet sala, debesīs spulgoja zvaigznes kā zilganā māla kalnā izsēti zeltaini graudi. Virs galvas izplēties Piena ceļš puīša domas aizveda neapjaušamās tālēs. Šķita, kājas vairs neskāra zemi, viņš pacēlās zvaigžņu bezgalībā. Celmenieku ļaudis palika kaut kur lejā, līdzīgi purva dangās ielipušiem knišķiem.

Vai viņš nebija jauns Dievs, kas nogrūdis veco no troņa, lai nestu pasaulei jaunu taisnību un laimi?...

Bet žilbinošā Vakara zvaigzne, pakāpusies virs mežu galiem, vilnīgi ņirgdama raudzījās lejup...

Visu nakti Reinis dejoja tautas nama sarīkojumā. Viņš grieza meitenes ap sevi un klausījās viņu glaimos, viņš jutās kā putnu apdziedāta pavasara saule. Irēne dejoja visvieglāk, tādēļ viņš bieži to lūdza. Nakts aizskrēja kā vēja nestas smaržas skurbums.

Bet rīta stundā, kad sals nežēlīgi stindzināja zemi, Reinis šķīrās no spožās dejas zāles ar smagu, nepatīkamu sajūtu. Vai tiešām viņam būs jābrien tas pats piesnigušais celmenieku taks, jāsatiekas ar tiem pašiem nabadzības nomāktiem ļaudīm? Vēl nekas nebija mainījies, dzīve bija sastingusi kā pasakās apburtā jaunava, kas gaida savu modinātāju princi.

Pa celmenieku ceļu streipuļo miegains, noguris puisis ar smagu galvu un īgnu prātu. Labi vēl, ka viņu gaida mājās silts, mātes apkopts kakts ar šauru gultu un mīkstu vilnas segu.

Ar saules atgriešanos nekas nepārveidojās. Celmenieku dzīve tecēja tālāk vienmūži un apnikstoši kā jaunrakto novadu grāvju ūdeņu plūdums, bez notikumiem un liela trokšņa.

Tūlīt pēc svētkiem Reinis nopirka mātei aužamos dziedinūs, un pēc Jaunā gada istabā sāka griezties lielas tītavas. Māte ar meitu kārtoja metus, bet vēlos vakaros spolēja iekšaudus. Pēc Zvaigznes dienas Saliņu istabā klau dzēja stāvi, kuņos mainīdamās sēdās kā viena, tā otra.

Tikai vecais saimnieks bieži vārstīja istabas durvis.

„Jupis, vai kāds jel domā par pavasari? Vai purva stūris atkal nepaliks tukšs? Khe, kankarus viņiem vajaga, štātes! Vai kādam ienācis prātā, ka ragavām pārkamās jaunas dzelzis? Taču baļķi jāved, peļņās jābrauc! Vēl paradīzes vārti nav atvērušies!“

Jā, kas notiek mežos, kas šogad nosolījis cirsmas? Stūris, kopš mainījies gateri pret Karstā Makša saimniecību, ar kokiem vairs netirgojas. Jeb šogad viņiem būs darīšana ar šo malu mednieku, eglīšu zagli?...

Kādu dienu Maksis parādījās Saliņu robežas malā. Viņš ilgi pētīja Sauso kalnu, viņš to nomāja no Stūra uz deviņdesmit deviņiem gadiem...

Viņš aizgāja, jautri svilpodams, un atgriezās otrā dienā, līdzī vezdams Robertu Siksnu.

Ko gan viņi tur pētī, plātīdamies ar rokām? To vajadzēja zināt arī vecajam Saliņam. „Khe, khē!“ viņš krekšķināja.

„Ak tu tas esi?“ Maksis smaidīdams pagriezās pret kaimiņu. „Nāc nu ar padomu! — Kā tu domā, vai uz šī kalna varēs nogāzt divas cirsmas? Vidū jāatstāj vieta gaterim un tvaika katlam...“

„Khe, khe —“

„Tikai materiālu nokraušana nebūs ērta, bet tā nav mana vaina,“ Maksis viszinīgi turpināja. „Ko tu par to saki, meistar?“

„Pašaura tā zemes strēmele ir —“ arī Sikсна piebilda.

„Bet vai tādēļ mums jālauza galva? Manis dēļ lai krauj uz Saliņa arumiem...“

„Vai tu no tiesas taisies gateri uzrīkot, khe —?“

„Kā viņš runā? Vai es pirkšu mašīnas, lai tās rūsa saēstu?“

„Bet koki —?“

„Koku pilni meži, par to nav ko runāt! Bet tu esi gluži sakrities, vai ne? Citiem gadiem laušus lauzies mežā, šogad nezini pat, kur cirsmas ievilkta!“

„Jupis, tu taču nebūsi tos kokus nopircis, ērms!“

„Un ja es to būtu darījis —?“ Maksis pašapzinīgi smējās. „Zināms, pirkt var, bet vai tas atmaksājas, par to ir runa. Arī skauģu man netrūktu, ja reiz mēs esam sākuši par to runāt, bet esi rāms, šoreiz par vešanu un ciršanu mežzinis maksās pats. Tāpat par zāģēšanu — latu piecdesmit kubikmetrā, tāds ir līgums, ja tu gribi zināt —“

Salīņš noplātīja rokas.

„Tādēļ es jums saku, nebāziet man pirkstus acīs! Ne jūs protat eglei galotni nozāģēt, ne caunu nomedīt! Un par gateri jūs esat diezgan smēģuši, vai es nezinu! Bet es nesmu tas cilvēks, es neņemšu ļaunā, nē!“

„Bet tagad gudrosim par lietu!“ Siksna pagrieza plāpam muguru, pētīdams jaunā gatera vietu. Viņš bija spējīgs meistars, viņam vienalga kāds kungs dod peļņu, vai bagātais Stūris, vai lielīgais Maksis, ja tikai pie līgšanas pusstops galdā.

Salīņam te vairs nebija ko darīt. Viņš aizgāja, domīgi krekšķinādams. Vai mežzinis maksās par koku vešanu tāpat kā Stūris? No dzirnavnieka dažreiz izspieda santīmu vairāk, ja cirsmā gadījās tālāk, bet ko tu dabūsi no valsts kalpa? Nē tā viņa nauda, ne viņam kāda teikšana. Gribi brauc, gribi ne.

Bet peļņās celmenieki gatavojās. Taču purvs vēl gulēja tukšs un neatvērts...

Meži atkal atdzīvojās kā senāk. No rīta līdz vakaram tur skanēja aizsmakušu vīru balsis, dzīvība bija pārnākusi no celmenieku sētām uz krēslainajiem egļu siliem. Cirsmās mūžam kūpēja dūmi, švirkstēja skujuas un pie svaigi atzāģētiem baļķiem vīri piegrieza pajūgus. Vīru pleci bija norūdīti un stipri, lielīdamies viņi cēla smagos baļķu rezgaļus uz kūleņiem un garās rindās brauca pa sen pazīstamiem meža ceļiem. Tikai šogad viņus krautuvē nesagaidīja Stūris, bet mežsargi ar dastmēriem padusēs. Viņi norādīja, kur vīriem nogāzt baļķus, un turpat grozījās arī Karstais Maksis.

„Nē, kungi, te gan nevarēs gāzt!“ viņš stingri teica. „Toreiz, kad mēs ar meistarū uzmetām plānu, mēs nomērijām laukumu uz centimetra. Te es rīkošu gateri, te

stāvēs dampis, un tur es pavasarī būvēšu kantori. Un pumpi mēs dzīsim zemē uz mata šajā vietā. Jeb jūs domājat, ka ūdeni katlam vajadzētu vešt no upes?"

Peļņas vīri klausījās, ieplētuši mutes. Mašīnas tiešām Maksim piederēja, un viņš ir solījis līdz pavasarim sažāgēt mežniecības kokus.

„Jā, par ko es nupat runāju?“ Karstais vēl negribēja savu lomu beigt. „Teiksim, par upi! Tur nevienā vietā vairs nevar piebraukt, ja man pumpja nebūtu un ūdens būtu jāved ar mucām. Jūs esat pārskatījušies simtprocentīgi, par to nav ko runāt. Vai jums bija vērts nokāst purvus, ja pašiem vēl jāsitās pa mežu?“

„Vai t' mēs purvu dēļ —“ vīri, kārtodami virves, smējās. „Tu tak nevarēsi katram kokam mežā piebraukt ar gateri, tādēļ domājam, sak, jāsarauj vienkopus, lai jaunais īpašnieks nenobankrotē pirmajā gadā...“

Karstais Maksis apvainojās. „Lati jūs dancina, ne mans gateris! Tik daudz es no politikas saprotu!“

„Taisnība, visi tak nevar dīrāt vāveres!“ Vīru pulkā atsaucās arī Tejaploku Gusts.

„Vai tu tas esi, nelaimīgais Gustiņš no nabagmājas?“ Karstajam Maksim iekvēlojās vaigi. „Tu laikam nebeigsi raudāt par meža peļņām līdz Vasarsvētkiem?“

„Ja es raudāšu, tad tu, plikadīda, manas asaras neskaitīsi!“ Gusts pārskaities uzmetās uz ragavu kūleņa, uzlaida ar grožu galu palsajam zirgam, aizdrāzdamies citiem mežniekiem garām kā vējputenis.

Ziemas dienas pieturējās īsas. Celmenieku vīri pirms gaismas izbrauca no mājām, lai tumsā atkal atgrieztos pagalmos. Viņi ātri nojūdz zirkus un, ienesuši aizjūgus istabā, noāva pie kvēlošām krāsnīm kājas, lai, pīpes kūpinādami, pārdomātu, cik kubikmetru šodien aizvests un cik naudas viņi nopelnītu, ja darbs turpinātos visu ziemu. Nebūtu zirgiem auzas jāpērk, tad viņi būtu bagāti vīri.

Vienīgi Tejaploku Gustam netrūka lopbarības. Bet tādēļ viņa rūpes nebija mazākas. Vai celmeniekiem bija tik lieli izdevumi kā Gustam? Vai viņiem jāgādā smagais rievu veltnis, lai pavasarī sadrupinātu sakaltušos māla kalnus? Celmeniekos rūga tikai irdena purva augsne, tur pat krietnas ecēšas nevajaga, lai ierušinātu sēklu. — Vai viņiem jāmurē ledus pagrabs? Ko viņi darīs ar pagrabu, čūsku dūrēji? Ja pāris nedēļas viņi sakrāja krējuma spaineli, tad

iekāra to akas ūdenī. Vai Gusts tā var? — Vai celmeniekiem jāgādā materiāli ugunsdrošai kūtij? Kam viņiem kūts, ja lopus neaudzina klāt? Iztiks ar veco graustu vēl desmit, divdesmit gadus! Ne tā Gusts var rīkoties. Kuŗu sugas teju lai viņš pārdod gajai? Gadu no gada lopu saime Teļaplokos aug lielāka, neskaitāmi ragi knakstās, tikpat acu zibsnī tumšajos kūts kaktos. Mēsli aug kalniem, lopu muguras jau metas pie sijām, bet vai kāds to redz un saprot?

Pat sieva zina tikai sūdzēties un prasīt, ne brīdi nedomājot, kur lai visu ņem. Vai viņa velti nākusi no celmeniekiem? Katru dienu viņa nesa līdz iedzimtu nīkulību, ievazāja Teļaplokos celmenieku nabadzības un trūkuma indi.

„Pumpi tev vajadzēja ierīkot kūti,“ saimniece viņam pārmeta. „Ikreiz man jāstiepj ūdensnēši pret kalnu.“

Pat to viņam vajadzēs dzirdēt! Ko tāda celmenieku ņaudona zina no pumpja? Kad Teļaplokos būs jauna kūts, tad ūdens bļoda stāvēs katrai govij pie purna.

„Un tā kūts, tā kūts! Kā ezers! Tādēļ meita aizgāja, — ik rītus tupelēs virca smeļas.“

„Es nelūgšos!“ Gusts, iekrizdams gultā, nopurdēja.

„Ko es viena ar to lopu lērumu iesākšu?“

„Ja tev būtu saimnieces galva uz pleciem, tad tu zinātu ko darīt.“

Herta nevarīgi nokunkstēja un nesa labprātīgi uzņemto sievas krustu tālāk. Kad vīrs, miega un noguruma pārvarēts, sāka krākt, Teļaploku saimniece palika viena ar savām rūpēm, neveiksmēm un smagajām pārdomām. Ko Gusts viņai varēja palīdzēt, viņš dzīvoja un strādāja tikai nākotnei. Viņa saimnieciskie plāni skrēja gadiem uz priekšu. Reiz būšot ierīkotas tādas labierīcības, ka saimniecei pat rokas nevajadzēšot slapināt, bet līdz tam laikam jāziedo visa enerģija un spēks. Dievs zina, vai vispār tāda diena pienāks? Un ja kādreiz, tad viņa jau būs veca, sabrukusi, tad viņai nekā vairs nevajadzēs. Ak Dievs, nīkšana purvā bija labāka nekā dzīvošana bagātajos Teļaplokos!

Vēlās vakara stundās saimniece vēl gāja uz kūti, lai pārbaudītu, vai kāds lops nav ticis vajā no valga, vai aītām nav atskrējuši jēri.

Naktīs stipri sala. Dobji sprēgāja ēku pakši, sasalušajā sniegā vizuļoja zvaigžņu atspulga. Gaŗas, stindzinošas naktīs auklēja klusos laukus, tik vien dzīvības manija, kad zaķi

ausīdamies gar dārzu žogiem meklēja jaunās ābelītes. Bet Teļaploku saimnieks tās bija apšējis ar salmu vīkšķiem, tādēļ garauši, velti izdancojušies, nozuda uz purva pusi, pamezdami sniegā dīvainus pēdu rakstus.

Bet kādu nakti debesis pārvilkās ar bālu miglu un mēness ripu apjoza plašs gaismas loks.

„Būs slapjdraņķis!“ Saliņu māte teica.

Tiešām, pēc pāris dienām saltums mazinājās. Rietumu vēji sāka locīt koku zarus, un citu rītu jau griezās putenis, ietīdams ceļus, mežus un laukus baltā, puteklainā masā. Vēju brāzmas svaidīja ēku durvis, gaudoja dēju spraugās un līda caurajās jumtu telpās. Visur putēja sniegs — šķūņos, gubeņos, malkas nojumēs, aplādams barību un lietas ar smalku, irdeni kārtu.

Vēji nenorima ne vakarā, ne nākošā rītā. Vaidēja meži, gaudoja Sūnekļa purvs, sniegputenis pielīdzināja dziļākos grāvjus un ielejas. Pat jaunais Sūnupes kanāls bija piedzīts ar sniegu līdz augstajiem smilšu krastiem. Ūdeņu urdzēšana apklusa it kā uz mūžīgiem laikiem.

Rītos peļņas vīri lādēdamies grieza zirgus ilksīs un, sacēlušī kažoku apkakles, nozuda aizputinātos meža ceļos. Arī Teļaploku Gustu sniegputenis nenoturēja mājās, jo katra zaudētā diena ierāva viņa nākotnes plānos krietnu robu.

Herta brida pa dziļo sniegu viena pati, stiepdama ūdens nēšus, sakņu grozus, no tālā lauku šķūņa lielās salmu nastas. Aizkususi, nosvīdusi viņa reizēm spieda roku uz sirds, nožēlodama to stundu, kad atstājusi Vāvuļus, šo nicināto celmenieku būdu. Teļaploku saimniece —? Izsmieklis! Vai viņas dzīve tagad nelīdzinās aizputinātajam kūts takam, kur palseņais sniegs ik solī gurdināja kājas? Pat krietnu apavu viņai nav kājās, vienīgi smagās, nožēlojamās koka tupeles, vircas piesūkušās, tās atstāja baltajā sniegā zaļganas pēdas. Bet Herta nekurn. Viņa brien, brien, zinādama, ka velti gaidīt atpūtu, jo tad dzīvībai būtu jāapstājas virs zemes. Kamēr vien kāds mājas kustonis prasa savu tiesu, saimniece kustas un iet, galvu neceldama augšup.

Un dzīve neapstājas. Gan puteni aizgriezās un spožāk sāka mirdzēt priekšpavasara saule, bet darbs nerima ne Teļaplokos, ne Stūros, ne celmeniekos.

Ar katru jaunu dienu saule meta augstāk ierasto ceļa loku, ēku jumti pilēja lielām lāsēm, bet naktīs gar dzegas

malu piesala gaŗas ledus stangalas kā rindā sakārtotas sveces. Daŗuviet, kur no vecajiem, sūnainajiem jumtiem sūcās laukā netīrs ūdens, tās nokrāsojās koŗi brūnas un, saulei lecot, vizuļoja dzintara spoŗumā.

Bet daŗas nedēļas vēlāk sāka mākties atkal debesis, un smagiem vējiem pūŗot, cilvēku sejās sitās smalki krusas graudiņi. Nokriŗņi pārvērtās kūstoŗās sniega pārslās, beidzot pagalmos plīkŗķēja lietus lāses, sniega kupenas saplaka. Laukos jau manīja tumŗas svītras. Ziemas miegā atpūtuŗies kalnu pauguri nogrūda vienu pelēko skrandu pēc otras un, mazgādamies siltajos pavasara lietus ūdeņos, aizkūpināja ar tvaikainu miglu meŗus, apvārŗņus un lielo Sūnekļa purvu...

Ļaudis steidzās ar pēdējiem malkas vezumiem, kamēr zem kūstoŗā sniega turējās ledus kāŗta. Vienīgi rītos slapjie meŗa ceļi vēl sastinga. Tālu dzidrajos rītos aizskanēja zirgu pakavu trokŗņi, pat atbalsīm meŗa biezoekņos bija atkusuŗas mēles.

Izmircis, izsalies un saulē kūpēdams steidzās pavasaris.

Jaunā Sūnupes gultne, atrīvojusies no ledus un sniega blāķiem, uzņēma visus ŗķīdoņa strautus un trokŗnodama vēla tos lejup.

Purva ciņi jau cēla pret sauli spurainās muguras kā vienŗuŗas, paklīduŗas aitas. Kailajos kārkļu ceros pavasara vējŗ ŗūpoja sīkas, pelēkas pūpolu virtenes, bet piesaulē no atkusuŗām sūnām spraucās laukā pirmās cēŗpu vāŗites. Vakaros lielais Sūnekļa purvs kūpēja kā no silta ezera izkāpis milzis, viesdams ap sevi miklus garaiņus, kas smarŗoja pēc jaunas dzīvības un pavasara.

Gaismai austot, ciņainajās pļavās starp retajiem purva kadiķiem pamodās rubeŗu gaiŗi un dudināja līdz saules apmirdzētai dienai, ŗilbinādami platās, vēdekļainās astes. Kaut kur vecupes krastā, izkurtuŗo alkŗņu zaros svilpoja strazdi, un cīŗuŗu triļļi zilajās debesīs jau skanēja nedēļām ilgi.

Saule un skarbaŗis aprīļa vējŗ ātri noŗāvēja zemes mīŗumu. Arī grāvjos izsika ūdeņi, Sūnupe pamazām atguva mierīgu tecējumu. Tikai izrautie krastu dobumi liecināja, ar kādu steigu aizbēŗusi sniegiem bagātā ziema.

Purva klajos un nosusinātos pļavu līčos drebēja pavasara vēju plūkāta pērnā kūla, bet biežajos kārkļu ceros, kur nekad nav piekļuvusi izkaptis, trunēja sen gadus krājusies lūžņa.

Visbiežākais brukslājs bija saaudzis Kazu laipās, kas tagad piederēja Teļaploku Gustam. Viņš arī pirmais šopavasara aizskrēja turp un, izmisīgi rokas plātīdams, pusbalsī murmināja, it kā viņam būtu jāaizstāvas pret uzbāzīgajiem celmenieku ļaudīm. Ko gan viņš iesāks ar šo nolaisto čūkslāju, kas aizaudzis ar kārkļu mežu un sakaltušu pērno zāli? Un zem aļamkārtas gaida tikai baltā smilts, vai Gusts to nezina? Vēl tāda diena nav aususi, kad liktenis arī viņam piešķirtu dažas priekšrocības. Viņam ir tikai jācīnās un jāplēšas bez svētdienām un nakts atpūtas, jo citādi Teļaploku sēta būtu aizaugusi ar zāli tāpat kā Kazu laipas, šis nolaistais bada stūris...

Īsu brīdi nopētījis vēju, Gusts izrāva no kabatas sērkociņus. Drebošiem pirkstiem viņš tos aizdedzināja vienu pēc otra un, pustupus steigdamies gar novada grāvja malu, meta uz visām pusēm kā pats velna kalps, izlēcis no pāzemes, spļaudams dzīvas liesmas.

Spožās uguns mēles lēca arvien augstāk, vēja sviestas, aizskrēja pār sauso zāli kā sarkani, auļojoši zirgi. Uguns plētās, virpuļoja un rūkdama aplenca Kazu laipas kā pēkšņs, negaidīts viesulis. Aizmugurē kūpēja tikai pelni un melni kūdras ciņi.

Balti dūmi kāpa dzidrajās pavasara debesīs, aizsegdami sauli ar bieziem mākoņu vāliem, un degošās kūdras smarža tālu izplatījās pār lielo Sūnekļa purvu.

Pirms jaunie asni sāka tiekties pret sauli, celmenieku vīri sadedzināja veco, neražīgo pasauli, kas līdz šai dienai bija nesusi tikai nelaimi un postu.

Purvi kūpēja visu nedēļu. Sestdienas vakaros, iznākuši no pirtīm, ļaudis stāvēja ar kailām galvām svaigajā pavasara gaisā, kāri elpodami atdzimušās zemes smaržu.

Rītos arvien mirdzošāka lēca saule, arvien skaļāk sakliedzās putni. Alksnāja puduros vankšķēja vārnas, atgādinot smilkstošu suņu rejas. Kaut kur nenosakāmā tālumā vienmuļi pūta pupukis, dzidrajās debesīs murminādamaš riņķoja gaŗknābainās kuitalas, it kā pašam Dievam sūdzēdamās par cilvēku varas darbiem, viņi nolaiduši purva ūdeņus un apsvilinājuši zemi kā elles dibenu.

Bet saule un debess mitrums veica radišanas darbu kā tūkstošiem gadu. Melnā, pelnu klātā purva augsne atdzīvojās, ciņi un piesaules izgreznojās ar svaigiem zāļu asniem. Sīkie varžu doņi jau slēja augšup savas zaļganās bārdas, blusu kārkli salapoja tāpat kā senāk, viesdami balzāmisko smaržu uz visām pusēm, un dzegužu skarenes ātri pacēlās pār citām pļavu zālēm, valdonīgi greznodamās ar košajiem, rožaini sārtajiem ziediem.

Bet mitrums ātri izsika. Zeme izžuva kā no ūdens izvilкта vadmala. Strauji panīka mitruma izlutinātie doņi, aprāvās blusu kārkļu sīkās lapiņas, novīta dzegužu skarenes un baltās purva ķērsas. Tikai sausajā jaunupes krastā sakuploja sarkanā, sīkcerainā auzene, lepni plivinādama vējā tumši brūnās, bārkstainās ziedu vālītes.

Vecais Saliņu saimnieks mētājās no vienas vietas uz otru, it kā ap viņa galvu dūktu sakaitināts bišu spiets. Ko lai viņš iesāk? Atbraucis vismaz blandoņa pārraugš, varbūt zinājis padomu dot...

„Khe, jupis!“ večuks ik dienas krekstēja, sēzdamies vai celdamiēs no galda.

„Kas paēdis nopūšas, tas kaitina Dievu —“ Saliņu māte vīram pārmeta.

„Ja tik vien Dieva dusmas būtu matījuši, cik es viņu kaitinu, tad nevienam nebūtu jānopūšas ne pie galda, ne pie darba!“ Večuks saliecās kā krāsns kruķis. „Bet mēs esam gudrāki par pašu Dievu! Pa gaisu laisties, pa mākoņiem, citu pasauli meklēt! — Kur tas ārgalis aizgāja?“

„Reinis —?“

„Vai par citu man jāpūš?“

„Teicās iet uz Sauso kalnu. Tu viņam laikam no ziemas peļņām nekā neesi atmetis.“

„Lai aizsviestu par niekļiem —?“

„Jaunam cilvēkam taču kaut kā vajag.“

„Ar mietu vajag!“

Vecais Saliņš paķēra lāpstu un aizskrēja uz purvu, kur rudenī tika apvērsta melnā, trūdainā augsne. Večuks apskrēja plēsuma stūri no visām pusēm, pārdināja ar kāju valgano zemi un pārļaida laukam skatu no vienas malas līdz otrai.

„Turpat trīs pūrvietas, khe, khe —“

Ziemas sals bija izcilājis čauganās velēnas, ledum atkūstot, tās bija sabrukušas irdenas un kukuržņainas kā lekna, izpuvusi dārza zeme.

No Stūru ezera vējš atkal atnesa traktora pukstus, bet Sausajā kalnā klauudzēja āmuri un Karstais Maksis sasaucās ar Robertu Siksnu.

Viņš sirdīgi iecirta lāpstu novada grāvja kūdras valnī. Strauji locīdamies, viņš aizmeta dažas lāpstas sāpus, tad večuks satvēra krūtis un ilgi kāsēja. „Khe, dikdoņa! Pāris dienas būtu piestājuši un darīts! Nē, viņam gateris —“

Bet tur nāca Tince ne sauks, ne gaidīta, mazliet smagāk kāpdama pār cipiēm nekā pagājušo rudeni.

„Dievs palīdz, večukiņ!“

„Khe, jupis, ko t' šis palīdzēs, ja pašam jāstāv ar sietām rokām?“

„Vai Reinis prom?“

„Nepiemini tā gvelža!“

„Ko mazais saka?“

„Puika paliek puika. Vai tādām spiedīsi lāpstu rokā, vai kārsi sētuvi plecos?“

Sausajā kalnā skanēja dzelži kā dzidri zvani.

„Un tas plikatnieks! Ko tāds var samaksāt otram, kas pats no lielības vien dzīvo? Bet mēs esam gudri, khe, jupis!“

„Kaut kas mums jāizdomā!“ Tince savilka pieri dziļā nopietnībā. „Nenāktu man tā smagā diena ar skubu virsū, tad mēs ķertos abi klāt kā pagājušo rudeni. Bet kur nu es vairs deru — cik gaļa, tik resna!...“

Arī Saliņš redzēja, ka vedekla šopavas ar izskatījās pēc smaga purva ciņa. „Khe, tur nekā nevar darīt, tas laiks pats nāk nākdams, vai tev siens aizlīst, vai rudzi birst...“

„Bet lāpstu met nost! Tāds darbs tev nav vairs pa spēkam!“ Tince mierīgi turpināja. „Padomāsim labāk, ko te sēt. Stūris savā ezerā kaisīšot kviešus.“

Saliņš tiešām nometa lāpstu.

„Khe, jupis viņu zina! Kvieši laba manta, bet Runcis kaut ko stāstīja par zālēm. Būtu nu klamsts ātrāk braucis! Taču zinātu kādu vārdu teikt.“

„Šorīt jau maniņu Teļaplokos.“

„Agrāk sēja zem rudziem, bet pārraugš toreiz nolasīja kā no grāmatas. Ej nu sažini!“

„Tā tagad sējot,“ Tince lietpratīgi piebilda. „Mums tak lopi vairāk cieš badu nekā cilvēki. Stūris var lepoties ar

kviešiem, bet ja tavā purvā grieztos āboliņš, tad arī tu savu muguru varētu atlikt.“

„Esmu piemirsis, kas tur bija jāpērk.“

„Es to lietu nokārtošu. Iesim mājās, nedzen pats sevi gluži zemē!“

Viņi pagrieza plēsumam muguru, aizgāja pār ciņainām ganībām gausiem, vienādiem soļiem. Viens nesa savu vecumu kā nepelnītu lāstu, otrs — jaunu dzīvību, tā gurdināja ne mazāk kā smagā darbā pārlaisti gadi.

Otrā rītā Saliņu purva stūrī atnāca Dāvis ar zirgu. Viņš bija to iejūdzis lielā zemes lāpstā, tā raustīdamās vazājās pa zemi. Īsu brīdi nopietnais vīrs pārļaida acis plēsumam, novada grāvim, izmestajam kūdras valnim un sāka rīkoties. Viņš atkāpināja zirgu, apvēla spožo tērauda rīku, ar vienu roku pieturēdams lāpsta ragus, ar otru pierāva grožus. Zirgs iegūla sakās, asā lāpsta ņerkstēdama ielīda kūdrā. Pierausis to ar kaudzi. Dāvis piespieda rokņurus, un lāpsta, izkāpusi no zemes vaļņa, aizslīdēja pār uzarto plēsumu. Tur manīgais vīrs mazliet piecēla ragus, lāpsta apmeta kūleni, un kūdras čupa palika uz vietas. Dāvis apgrieza zirgu un sāka atkal visu no gala. Ar katru jaunu paņēmienu slidenā šķūre izrāva no kūdras vaļņa krietnu robu, izklīdinādama to uz rudens arumiem.

Saliņu saimnieks dēlu pamanīja. Vai Tince viņu būtu atdzinusi? Jā, jā. Bet tādēļ viņš neskries turp un neteiks paldies šim lielajam tiepšam, ne mūžam ne! Vienīgi spožo jaunmodes rīku viņš gribētu redzēt. Tas večuku vilina kā bērnu neredzēta rotaļa, viņš steidzas turp sīkiem soļiem un apstājas plēsuma malā, ilgi nebilzdams ne vārda.

Arī Dāvis, šķiet, veco vīru neredz. Viņam nav vaļas, viņš tikai skubina zirgu — nū, nū!

Beidzot večuks nenociešas. „Khe, jupis, ņem kā ar bagarmašīnu!“

„Iet!“ Dāvis strupi atbild.

„Kur tādu rīku ņēmi?“

„Nopirku.“

„Čik sadevi?“

Neatbildēdams Dāvis aizšļūc pilno lāpstu pār irdenajiem arumiem. Viņš jūt tēva skatu ieduroties mugurā. Viņam liekas, ka lielā zirga lāpsta tūlīt uzvandīs noslīkušās govus kaulus... Tas notika šajā pašā vietā, Dāvis to atceras tik gaiši, it kā viņš būtu aizbēdzis no purva tikai vakar.

Saliņu saimnieks tup grāvmalā un šaurām, vējā aizmiglotām acīm pazemīgi raugās dēla darbā. Viņam trūkst atkal gaisa, viņš klepo ilgi un gaži...

Līdz pusdienai grāvmala ir nošķūrēta. Neglītais kūdras valnis nozudis, jaunais plēsums nolaideni piegul grāvim. Liekas, pats Dievs šorīt ir stāvējis Dāvim blakus ar savu raženo roku.

„Sēj nu, ko gribi!“ beidzis darbu, Dāvis strupi saka. Viņš noslauka sviedrus, ņem atkal grožus, lai brauktu mājās.

„Khe, khe, tak pagaidi!“ večuks apmulsis māj ar roku. „Māte būs uzlikusi pusdienas galdā.“

Dāvis kauļ ko nevaļīgi atrūc un aiziet pa ciņaino purva malu, skubinādams zirgu. Šķiet, viņam vēl sūrst virves skartā mugura...

Saliņu saimnieks noplāta rokas. — Tiepša, nonicina pat mātes griezto maizes šķēli! — Un večuks skrien mājās izpūris, sabozies, kā no purva klijāna nagiem izsprucis gailis.

Bet, pārkāpis istabas sliekšni, viņš valdās. Darbs tomēr ir padarīts, liels, svētīgs darbs. Vēl gan plēsums sastrādājams ar ecēsām, vēl gādājama sēkla un mākslīgie mēsli. Tādēļ viņš nevaļīgi saka: „Vili, ieber ķēvei auzas, iesi ecēt!“

Zēns ieskatās tēva stingrajā sejā un aizskrien pār pagalmu, kailās kājas zibinādams.

Pēcpusdienā tēvs ar dēlu aiznes uz plēsumu dzelzs ecēšu, iejūdz ķēvi un kopīgi apdzen pirmos gājienus. Ziemas salstumā izcilātā kūdras augsne, vējā un saulē apžuvusi, izirst zem smailajām tapām kā pelavas.

„Khe —“ večuks apmierināts kreķšķina. „Še groži, puika! Un dzen notaļ birzi pēc birzs!“

Vilis paķer grožus un lielīgi uzsauc vecajam lopam.

„Prātīgi, prātīgi. Raugies, ka vecene iztur: Tavas kājas vēl jaunas, tu nemani.“

Puika radis tēvam klausīt, viņš ļauj lopam kāpt savā nodabā. Bet kamēr viņš tādā solī nostaiģās plēsumu, pienāks vakars un vēl rītdiena paies.

„Reizēm atpūtini!“ tēvs vēl piemetina. Tad viņš aiziet pār nelīdzeno plēsumu, kārpīdams ar kāju irdeno augsni. Šķiet, saule košāk apmirdz viņa tumšo, savītušo seju, pelēkajās acīs atspīd zilās pavasara debesis. Tikai pārnācis

mājās viņš paveras uz Teļaploku pusi un murmīna: „Tak vedis ātrāk to visziņu šurp!“

„Vai tu šoreiz viņu tik ļoti gaidi?“ Saliņu māte prasa.

„Vai tādēļ gaidu? Ja šajā pusē atkūlies, tad labāk, ja ātrāk no kakla nost... Ritā jābrauc uz miestu pēc sēklas.“

Večuks atmet ar roku un pazūd no sievas acīm.

Citu rītu Saliņu saimnieks jau agri posās braukšanai. Vairākas reizes slepeni noskatījies uz Teļaploku pusi, viņš iejūdza kokasu ratos jauno zirgu un, stingri turēdams grožus, izbrauca caur vārtiem. Viņš negriež tieši uz šosejas, bet liek nerātņajam rikšotājam meš likumu līdz Teļaplokiem. Bet šoreiz viņš satiek ciemiņus ceļā. Neizremsies no ratiem, viņš, zirgu valdīdams, nevalīgi prasa: „Khe, jupis, piemirsās, cik īsti to mistrāju vajadzēja —“

„Kas tev deg, ja ne lāga labdienas nepadod?“ Gusts sāniski paveras kaimiņā.

„Neļerksti pa vidu, ļauj izrunāties ar cilvēku!“

„Vai Saliņš runā par zālājiem?“ pārraugš jautā.

„Laiks nāk nākdams.“

„Minerālmēslojumu vajadzēja dot agrāk.“

„Kur t' šos ņems?“

Turpat, atsperu ratos sēdēdams, Runcis uzraksta vajadzīgo mēslu daudzumu un sēklu šķirnes. Večuks noglabā zīmīti kabatā tikpat rūpīgi kā naudu.

Patērētāju biedrības veikalā Saliņš ilgi pētī zālāju sēklas.

„Kāpēc tik dārgas?“

„Tādēļ, ka smalkas.“

„Un angļu —?“

„Tās vēl dārgākas.“

„Jupis, tādi niekļi —! Iztikšu bešā. Iesver toties vairāk auzeni!“

Veikalvedim vienalga, kādas sēklas viņš sver. Beidzot arī večuks jūtas apmierināts. No agronoma rēķina viņš nav ne kilo nozadzis. Zāle paliek zāle, ja tikai dīgst...“

Iecēlis vēl ratos trīs maisus mākslīgo mēslu, Saliņu saimnieks steidzas atkal mājās.

Tās pašas dienas pievakarē viņš aizved uz jauno plēsumu grants kasti un, Vilim palīdzot, samaisa tajā superfosfātu ar kaliļa sāli.

„Smagi gan, jupis! Diez vai būs arī tik labi?“

Tad viņš ceļ sētuvi plecās un sāk kaisīt putekļainos mēslus dēla ievilktajās birzīs. Tādu mantu viņš jūt savā

sējēja sauja pirmo reizi, viņš svaida roku mazliet nedroši, it kā baidīdamies, lai dārgos pelnus neaizpūš vējš. Khe, vai tik viņš grūti pelnīto naudu nenosviež zemē bez jēgas un vajadzības? Tad lai papīra agronoms nemēģina celmeņiekos vairs rādīties...

Bet piena pārraugš atnāk uz purvu šo pašu brīdi. Pa-deviš dievpalīgu, viņš rāmi grozās plēsuma malā.

„Vai būs labi?“ večuks bažīgi apjautājas, turpinādams sējēja soli.

„Kad būs iestrādāta arī sēkla, plēsums jāpieveļ ar smagu veltni.“

Brīnums, cik viņš to vienaldzīgi saka! — vecais saimnieks domā. Vai tik šis pagasta dīkdoņa aiz muguras nesmej? Vai viņš nav ļāvies apkrāpties? Vai viņš nekaisa dārgos putekļus pats sev acīs? Khe, jupis, tad mēs vēl runāsim. Tad mēs redzēsim, kuŗam ilgāk sūrstēs...

Citu rītu agronoms atkal aizbrauc, nepieminēdams ne sēju, ne augsni, it kā viņš nebūtu manījis, kādas izmisušas cerības vecais Saliņu saimnieks iekaisījis līdz ar mākslīgajiem mēsliem nosusinātajā purva stūrī.

„Khe, jupis viņu rāvis —!“

Ausa un satumsa dienas. Reizē saulainas un miglaini valgas tās sveica jauno pavasari, pumpurus riesdams, tas smaržoja pāri pļavām, laukiem, mežiem kā gaviļu sagaidīts zemes un debesu valdnieks. Gaismai austot, tālajās egļu galotnēs jau kūkoja dzeguze, sējēju modinātājs pulkstenis, ar maigi sapņainiem piesitieniem. Briestošās vasaras gaidās smaržīgā zeme izstaroja uz visām pusēm laipnās dāvētājas siltumu.

Valgā, irdenā purva kūdra, saulē kūpēdama, gaidīja sēklu, lai tūkstošiem gadu krātos spēkus atdotu dīgstošiem asniem.

Kādu rītu Saliņu saimnieks sajauca zāju sēklas sētuvē un aizgāja uz jauno plēsumu. Viņš pagrieza muguru pret vēju, paņēma pirkstos smalko, dārgo sēklu. — Khe, jupis! — Cik reizes viņš nav tukšojis šo pašu veco sētuvī, cik reizes mūžā nav atvēzis graudu pārpilnas saujas, bet nekad viņš nebija tā apjucis kā šobrīd. Tik smalka un dārga manta — ko te var pirkstos samantīt? Lai apsētu visu gabalu, tad šņauciens vien katrā solī jākaisa. Palaidušas pirmo sēklas sauju vējā, saimnieka rokas nevarīgi noslīga lejum.

„Jupis, kas par māžiem!“

Viņš mēģināja vēl, bet augošais vējš aiznesa vieglo sēklu sāņus. Šķiet, pats purva velns ar aizkaldušu muti aizrauj un izputina grūti pelnīto mantu. Khe, jupis, vai tā nav bijis kopš pasaules radīšanas dienām: kur Dievs svētī jaunu zemi, tur velns smīnēdams jauc viņa darbus...

Salīņš noliek sētuvī zemē, brīdi stāv tai blakus bez padoma. Pirksti stīvi kā jumta lāstekas, samani tādus niekļus izkaisīt! Khe, khe, bet zeme tak gaida!

Beidzot viņš apsedz sētuvī ar maisu, pats aiziet nevienādiem soļiem pār purvu. Viņš uzmeklē kādu taku, pa kuŗu nav staigājis kopš nelaimīgās vasaras, kad purvā noslīka govš...

Vecais Salīņš iet tieši uz Vāvuļiem.

Viņš satiek dēlu uz lauka, ar ecēšu vazājot vienuviet pērnos kartupeļu lakstus. Izkaltuši mīksti, tie čaukst zem smailajām dzelzs tapām. Ik dzinuma apgriezienā Dāvis paceļ ecēšas uz augšu, lūžņa paliek savilkta abās lauka malās.

Nedevis dievpalīga, vecais Salīņš kreķšķina uz ežas. Tikai pēc laba brīža viņš izņem pīpi no mutes un prasa: „Ko tu te liksi iekšā?“

Dāvis aptur zirgu. „Bietes.“

„Mēslus vajadzēja rudenī ieart.“

„Ja būtu bijuši —“

Tēvs saprot. Ja netrūktu mēslu, tad pietiktu arī maizes. Ja pietiktu maizes, tad netrūktu salmu un arī mēslu... Tas ir sasodīts loks, no kuŗa viņi netiek laukā.

„Tince izdomājusi, ka mēsli jāliek vagās,“ Dāvis skaidro tālāk, „mazāk vajag.“

„Bet sausā vasarā var aizkalst —“

Tēvs ar dēlu apklust, domādami par citām lietām. Kas zina, vai cietie, smagie vīri vispār domā to, ko runā. Taču visu mūžu viņi mācījušies tikai spītēt un nīst...

Beidzot večuks, vārdus stiepdams, saka: „Khe, jupis, ja tev būtu kāds pavaļas brīdis, tu varētu atnākt man palīgā iekaisīt zāli...“

Dāvis mazliet pārsteigts paceļ tumšās acis. „To —?“

„Mani pirksti nav raduši. Jupis viņu zina, kā un cik —“

„Rīt no rīta,“ Dāvis atbild. „Šodien vējš pieņem. To teicis, viņš ņem atkal grožus un dzen zirgu pa ierasto lauka aploci, ne vārda vairs nebilzdams.

Brīdi raudzījies dēla soļos, Salīņu saimnieks pagriež viņam muguru, iedams prom neapmierināts un īgns. — Vai viņam vēl vajadzēs šos gvelžus lūgties?

Citu rītu Salīņu suns jau ierejas pirms saules lēkta, bet, pazīdams nācēju, jautri iesmilkstas un apklust. Arī saimnieks ir jau kājās. Viņi mēmi sasveicinās un, papēmuši sēklas maišeli, iet uz purvu.

Melnā augsne, nakts vēsumā atdzisusi, kūpēdama gul alkšņu pakrēslā kā neizpētīts brīnums. Pāri jaunupes smilšu krastiem sārtojas austrumu debesis, vērdamās un liesmodamas kā plati, ugunīgi vārti, kur ik rītus iznirst no tumsas dienas karaliene. No izsikušo ūdeņu gultnēm tikko jaužami ceļas augšup migla. Panīkušie purva augi kāri veldzējas rīta rasas dzestrumā, jo diena atkal tuvojas vējaina un karsta kā versmīga, slāpēs izkaltusi milža mute. Koku galotnes ēnojas zilgani bālajās debesīs kā meža mātes nerātņi, ieaijāti miglas audiem aizplīvurotās vēja šūpolēs. Kaut kur tālu silā maigi un dūdojoši zvana neredzamais sējas laika pulkstenis.

Uzkāris sētuvi kaklā, Dāvis spēr smagus, vienādus soļus. Sīkā, neredzamā sēkla viegli zuzēdama krīt mitrajā augsnē. Vienīgi pelēkā auzene spīd starp tumšajiem kūdras pinkuljiem kā zemei pielipušas spārnainas skudras.

Vecais saimnieks stāv plēsuma malā ar kailu galvu, apmulsis, pacilāts kā pie dievgalda, saņemdamš sirds mieru. Viņš jūt, kaut kas būtu jāsaka dēlam, kaut kas būtu jāizlīdzina viņu neiecietīgajās dabās. Taisni šobrīd tas būtu jādara, kad Dāvis, sēklu kaisīdams, apdomīgi kāpj pāri tai vietai, kur plūdu vasarā nogrima govš...

„Khe, khe —“

Dāvis apstājas plēsuma malā. Saule iesviež viņa acīs mirdzoši sarkanu gaismu. Viņš uzliek delnu virs pieres, ilgi skatīdamies savās pēdās. „Būs labi —“ viņš vienkārši saka.

„Nuja — khe —“ večuks vēl arvien nevar nostāvēt uz vagas, bet aiziet arī viņš nespēj. Beidzot viņš saņemtas. „Khe, jupis, toreiz — atceries — kas te bija par elli! Toreiz — ar to lopu — noslika, jupis! Gove paliek gove...“

„Jā —“ Dāvis zina, kā toreiz bija. Ne tikai purvi murdēja, bet arī cilvēku sirdis bija pielijušas kā dubļainas peļķes. „Jā, ko nu par tiem laikiem,“ viņš mīksti saka, turpinādams kaisīt jaunajā zemē saules apmirdzētu sēklu.

Abiem vīriem liekas, ka tā krīt arī citur, tādā vietā, kurai viņi nezina vārda, tomēr jūt, ka tā ir laba zeme un laba sēkla...

Skopi šogad nolāsoja lapu lietus. Dažas dienas mākoņi gan savilkās, piesmidzināja purvus un mežus ar nemīlīgu rasu, bet tad sacēlās vējš un izklīdināja drēgno miglu uz visām pusēm. Pēc nedēļas atkal putēja pelnainas smiltis.

Tikai purva kūdra bija pieticīga. Atspīdot saulei, augsne kūpēja kā silta, no krāsns izvilka rudzu maize, pilna spēka un auglīga brieduma. Sīkās zālāju sēklas piepampa, izknīta, pēc dažām dienām jaunie asni pārrāva izmirkušos kodolu apvalkus un, trūdu vilinātas, spēcīgās saknītes urbās zemes mitrumā. Arī mazās sēklu galviņas lauzās pret sauli, lai atvērtu sīkās lapiņas sējējam par svētību un Radītājam par godu.

Pēc nedēļas Dāvis ienāca Salīņu purvā. Notupies plēsuma malā, ar strupajiem pirkstiem rušināja miklo augsni, apmierināts norūca: „Skat, blusas! Palēkdamās dur snuķi zemē!“

Salīņu saimnieks reizēm apstaigāja jauno sējumu, bet viņam nebija vaļas pētīt, kā sīkās sēklas iesakņojas kūdras augsnē. Vēl auzas jāsēj, kartupeļi jāstāda, no kūts jāizved mēsli. — Khe, jupis, lielais gvelzis varēja kādu nedēļu neiet uz Sauso kalnu!

Beļ Reinis tur nopelnīja dažus latus, strādādams noteiktas stundas. Rītos un vakaros viņš sēdēja pie Salīņu galda tīras sirdsapziņas mudināts, jo no ziemas peļņām tēvs viņam nekā nebija atmetis.

Kas gan Sausajā kalnā notiek, kur tik bieži dzirdamas vīru kļaiņas un skaudras metalla skaņas?

Notikt —? Notikt var, visur kaut kas notiek — Karstais Maksis sprieda. Laiks gan bija ievilcies vēlu pavasarī, bet nu jau mašīnas bija tik tālu uzstādītas, ka varēja kurināt tvaika katlu. Roberta Siksnas vadībā bija uzriekots gateris un truļi. Ūdens sūknis stāvēja savā vietā, un maza nomaļu būda slēpās zem eglēm, kur naktis un lietainā laikā paverties zāgētavas strādniekiem.

Karstais Maksis varētu justies tikpat lepns kā savā laikā Stūris, bet viņš nebija tas cilvēks: viņš izmaksāja

meistaram šnabi un, ieogrūdis rokas bikšu kabatās, pašapzinīgi smējās.

„Ko vecais Saliņš tur katru dienu buņas? Laikam apracis purvā visu ziemas peļņu, tagad procentus vien nevar sagaidīt...“

„Arī tavi procenti pagaidām dilst vien,“ Sikсна mējoja pretī, cilādams rīkus un kannas. „Melnajai Marijai eļļu vien nespēsi piepirkt, to es tev saku jau tagad, principāl!“

„Ko? Stūris tak mašīnas nesen pārveda no remonta!“

„Vai tu tici? Tam vīram vēl nestaigā caurvējš bēniņos...“

„Un tu domā, ka manu galvu vējš jau izrāvis tukšu?“

„Vai citādi tu būtu muižas dārzus apmainījis pret dzelzs lūžņu?“

„Par to nerunāsim! Dod svilpi, lai kust!“

„Tik vien ir, kā tā rīkle!“ gateļa pierīkotājs turpināja. „Ko tu būtu iesācis, ja nebūtu sapinies ar pļēguru Sikсну? Es tavu Mariju dakterēju visu pavasari, bet mītnes tai izdilušas, visas ribas cauras! — Pa vietām! Lai tā būda rūc!“ Jaunais mašīnists parāva tvaika svilpes atsperi un valdonīgi uzlika roku cilindra svirai. Mašīna iešņācās, nodrebēja, un eļļas apķepušie locekļi kaukdami, čīkstēdami sāka kustēties. Spara rats griezās arvien ātrāk, plandīdams veco, salāpīto dzensiknu, un nojumē gateļa dzelzs elkoņi sāka svaidīt izasinātos zāģus. Abas mašīnas drebēja un klaudzēja ar tādu troksni, it kā Sausajā kalnā būtu atvērusies elle, sirdīgi spļaudams dūmus un uguni, pats nelabais rāptos dienas gaismā.

Karstais Maksis sajūsmā atplēta muti.

„Laiž koku iekšā, ko lūr? — A?“

Bet Sikсна pacēla dūri.

„Mierā!“

Viņam pašam vajadzēja būt klāt, jo viņš vienīgais zināja gateļa niķus. Pirmie koki bija domāti tikai mēģinājumam, lai zinātu, vai zāģi nevelk greizi, kad pievilkt vai atlaist truļu žņaugas.

Gateļa pierīkotājs pārkāpa jāteniski pār baļķi, sakrampēja pirkstus zem tievgāja un uzcēla koku uz rievainā veltņa. Tad viņš ātri nolaida augšējo sviru.

„Dod tvaiku!“ Sikсна kļiedza, mādams Reinim ar roku. Zāģi šņākdami iecirtās kokā.

Puisis satvēra mašīnas sviru, Melnā Marija sprauslādama sāka drebināties.

Karstais Maksis sajūsmā nesaprata, kur grūst notriektās rokas — vai berzēt delnas, kā to savā laikā darīja Stūris, vai noslēpt tās bikšu kabatās un izgāzt vēderu.

Bet gateņa pierīkotāja seja kļuva arvien nopietnāka. Pēc brīža viņš māja atkal Reinim ar roku.

„Stop!“

Kaut kas nebija kārtībā. Zāģi vilka koku greizi.

„Pie velna! Es neesmu nekāds malkas zāģeris. Ja es nevaru cilvēkiem atdot labu mantu, tad labāk sper tai būdai uguni klāt!“

Karstais Maksis, ierāvis galvu plecos, apstājās pie gateņa.

„Kur vaina?“

Gateņa pierīkotājs nicīgi paspēra ar kāju trujus. „Iet katrs savu malu kā govīs alkšņos!“

Arī jaunais mašīnu īpašnieks atvēzējās.

„Es viņu vēl tiesā iesūdzēšu. Ko viņš gan iedomājas, tāds izbīris miltu maiss? Pats nokritis uz miršanu, bet otram grib vēl atriebties pēc nāves!“

„Ar tiesām labāk nesāc! Tās tev nekad pa prātam nav spriedušas. Labāk skrien pēc šņabja, ja tad ies, tad ies!“ Un Sikсна pārskaities ķērās atkal pie dzelzīm. Ar spēcīgiem veseļa vēzieniem viņš izsita no gateņa rāmja tērauda ķīļus, tie džinkstēdami aizlidoja pa gaisu.

„Nu, ko tu vēl gaidi? Ja pēc stundas nebūs pudele klāt, tad pametišu tavas varzas uz visiem laikiem!“ Sikсна uzgriezta baltas acis.

„Pamest —? Nu jā, pamest var, bet —“ Maksis pazemīgi novilkā. „Kas vajadzīgs, vajadzīgs, es neesmu tas cilvēks!“

Karstais Maksis aizskrēja mājās.

Pievakarē viņš atgriezās no degvīna noliktavas. Arī puīši, pirkstus apdauzīdami, bija saveduši mašīnu kārtībā. Ieraudzījis šņabja pudeli, gateņa pierīkotājs kļuva laipnāks.

„Sveiks, principāl!“ viņš pacēla to pret vakara debesīm, izlasīja uzrakstu, izsita ar delnu korķi un ilgi turēja pie mutes. Tad savukārt dzērienu nogaršoja pats nesējs, Reinis un vēl pāris celmenieku vīri. Pēdējo malku Sikсна salēja savā mutē.

Atkal šņākdami kustējās vecie dzelzs locekļi, drebēja nojume un gateņa pamati. Zāģi iecirtās galeniski kokā, baltas skaidas sviezdami bedrē, rāva to uz priekšu. Šoreiz darbs veicās. Karstais Maksis izslēja galvu.

Jaunā zāgētava sāka strādāt. Katru rītu Sausajā kalnā kūpēja Melnās Marijas skurstenis, un dzirksteles mētājot, ar skaudru troksni švirkstēja smirģeļa akmens.

Kad zāģi bija uzasināti un ieķīlēti, celmenieku vīri sāka cilāt bomjus un valstīt mežniecības baļķus. Arī mežsargi te bieži bija redzami, dažreiz atnāca pats mežzinis. Viņš sniedza Karstajam Maksim roku. Stāvoklis bija mainījies simtprocentīgi, par to nav ko runāt. Tikai mašīnas bieži apstājās. Vai nu gaterā gultņi aizdegās, dzensiksnas satrūka, vai arī tvaika mašīnas cilindriem bija atjaunojams asbesta blīvējums. Tad cilvēki nīka Sausajā kalnā stundām ilgi un klausījās Roberta Siksnas izmeklētos vārdos.

„Principāl, ja šņabis būs, tad kustēs!“

„Kas vajadzīgs, vajadzīgs, es neesmu tas cilvēks!“

Un darbi turpinājās. Ik rītus tvaika svilpe aicināja ļaudis uz zāgētavu, atgādinot celmeniekiem, ka Karstais Maksis vēl arvien sitas uz augšu. No viņa rīcības atkarīgi peļņas vīri tāpat kā agrāk no Stūŗa. Viņiem jālūdzas, lai atļauj izlaist caur gateri arī pašiem savus baļķēnus, jo viss taču dīlš un nolietojas. Vienam durvis jāuztaisa, otram jāieliek istabai jauna grīda, dažam apcirknis jāpaplašina, bet vēl citam jāgādā materiāli savam zārkam. Visiem vajadzēja dēļu, visiem Karstais Maksis varēja palīdzēt.

„Manis dēļ vediet šurp kaut visu mežu!“

Arī Teļaploku Gusts bija nogāzis pie gaterā baļķu grēdu. Koki, ar visu mizu suzdami karstajā vasaras saulē, sāka zilēt un bojāties.

Dažreiz vakaros saimnieks atskrēja lūkot.

„Vai tu beidzot zāģēsi, vai ne?“

Bet Maksis nenobijās. „Kad būs laiks, tad tev paziņos.“

„Bet tad atkal man nebūs laika. Vasara nāk virsū, ābolīņš pumpuros, ko tu gan īsti domā?“

„Jā, nabags un nelaimīgs tu esi, ko lai ar tevi iesāk?“ Makša balss ātri izkusa līdzjutībā. „Klausies, meistar, ko mēs ar to Gustu darīsim? Viņš te džinkst katru dienu apkārt kā izkāmējies ods. Vai mēs varētu rītā tos sprungulus izgrūst cauri?“

„Ja pudele būs, tad varēs.“

„Dzirdi —?“

Gusts sagriezās greizs. „Tā tad rītā —?“

„Ja es ko saku, tad vairs neprasi! Ej mājās un cep pīrāģus!“

Citu rītu Teļaploku Gusts ar pušiem agri atbrauca uz Sauso kalnu. Arī Dāvis pārbrida tieši pāri jaunupei. Saimnieks izcēla no ratiem bomjus, zāģus, cirvjus, arī brokasta traukus ar saceptu gaļu. Bet degvīna pudeles tur neredzēja.

„Cik dienās tu domā savus kokus sazāģēt?“ gatera pierīkotājs greizi paraudzījās Teļaploku saimniekā.

„Dienās —? Vai t' līdz pusdienai nebūs cauri?“

„Kā eļļos, tā kustēs...“

Gusts izlikās mēlneša valodu nesaprotam. Viņš steidzīgi izrīkoja pušus pie darba. Viņi cēla un vēla baļķus, kārtodami tos pēc resnuma un materiālu šķirām. Gaŗākos viņi pārzāģēja, tievākos pameta sāņus. Kad Saliņu Reinis deva signālu, pirmais baļķis jau bija uzcelts uz truļiem un iespiests žņaugās.

„Lai rūc tā būda!“

Bet ilgi nerūca. Gatera veltni nevilka koku zāģos. Kaut Sikсна kaisīja uz slīdrata pelnus, resnā egle drebēja uz vietas.

„Apturēt!“

Gusts izbijies pavērās saulē, tā ātri kāpa virs egļu galiem.

Abi puši atkal ilgi locījās ap dzelzīm, līdz varēja laist mašīnas darbā. Pirmie koki jau izslīdēja zāģiem cauri, sadalīdamies baltos dējos, bet pēc brīža gatera pierīkotājs kļiedza atkal: „Apturēt!“

„Kas tur ir?“ Arī Maksis izskrēja no būdas.

„Nabagmāja! Vai es neteicu, ka tu nespēsi eļļu vien iepirkt? Lej, cik gribi, visas mītnes sausas kā izdzertas pudeles...“

„Ko nu darīs?“

„Es arī nezīnu. Sausums! Deg ar zilām ugunīm!“

Vīri apstājās pie nelaimīgās mašīnas, pētīdami sakarsušos dzelzs locekļus. Gusts sadrūmis vērās saulē.

„Reini, stiep pāris spaiņu ūdens!“

Sikсна lēja auksto ūdeni gultņos, lai tos ātrāk atdzesētu. Stunda atkal pagāja, līdz darbs varēja turpināties.

Tā pienāca vakars un nākošais rīts, bet Teļaploku baļķu grēda neplaka.

Trešā dienā Gusts sašutis kļiedza: „Kas te īsti būs? Man katra stunda maksā dzīvu naudu! Mēs te velti ēdam maizi un plātām tukšas rokas, bet timotiņš nokalst uz lauka augot!“

„Kalst! Zināms, kalst!“ Siksna kļiedza pretī.

„Es ar tevi nerunāju, žūpa! Kur Karstais?“

„Aizsvila uz Rīgu. Ja atvedīs mitrumu, tad ies, ja ne, sēdēsi uz balķa gala, kamēr tavs dibens iekaltīs sveķos!“

Abi pretinieki lamājās visu pēcpusdienu, bet vakarā Maksis atveda no pilsētas tikai mašīnu eļļu. Nākošā dienā tā ātri satecēja gultņos, bet Teļaploku koku grēda stāvēja kā stāvējusi.

„Speriet tai būdai uguni klāt, ko jūs nerrojat cilvēkus!“ Gusts kļiedza jau ceturto dienu. „Vai jūs varat aprēķināt, cik tas man maksā? Laiks deg kā uguns, bet mums te nedējam ilgi jākvērn kā muļķiem!“

„Brauc mājās!“ Siksna kļiedza vēl skaļāk.

„Kad tu domā kokus izlaist?“

„Ja tāds sausums pastāvēs, līdz rudenim!“

„Cietumā abus iebāzt ar visām grabažām!“

„Lēnāk, lēnāk!“ Arī Maksis nostājās Siksnam blakus. „Ar saviem timotiņa laukiem labāk nelielies! Tie laiki pagājuši, kad tu man varēji mīt uz īkšķa. Tagad es kāpu uz zaļa zara. Par to labāk nerunā un brauc mājās!“

Gusts ielēca ratos, aiztriekdams dunduru apsēsto zirgu kā prātā sajucis. Arī Dāvis pārlika bomi plecām un lēnos soļos aizlīgoja prom.

Siena laiks bija klāt, saule žilbināja zemi un debesis no lēkta līdz rietam. Nosusinātie purvi izgaroja pēdējo mitrumu, alkšņu lapas iztvīka, sačokurojās, kā jaunas slimības apsēstas. Kūdra putēja kā viegla smeltne, zāļu saknēm pietrūka mitruma, tās nodzeltēja augot, plāvēju izkaptis viegli slidēja pāri.

„Tuksnesis —“ ļaudis izmisuši sprieda.

Kādu dienu pie Sausā kalna robežas sāka kūpēt zeme. Neviens to neievēroja, jo turpat blakus vēla dūmus Melnās Marijas skurstenis. Vakaros pār Sūnekļa purva ieleju nogula karstuma nospiesti zemes tvaiki, smacēdami darbā nogurušo cilvēku elpu.

„Khe, kas tas par nelabu dvīli?“ vecais Salīņš domīgi raudzījās uz gateņa pusi.

Pievakarē viņš aizelsies atskrēja uz Sauso kalnu un saguma zemdegas tuvumā, izžuvis un izkaltis kā sagruzdīs laksts.

„Khe, jupis tos diedeļus parāvis! Vai jūs gribat nosvilināt visu pasauli?“

Tagad arī zāgētavas strādnieki pamanīja Salīņu purva stūrī kūpošo cepli. Viņi nometa darba rīkus un bailīgi nāca šurp, vērodami neglābjamo postu.

„Ģeķi, vai jūs apjēdzat, kas tur notiek?“

„Notikt —? Jā, notikt var, visur kaut kas notiek.“ Karstais Maksis iedrošinājās runāt pretī. „Bet tādēļ nevajag kliegt!“

„Turi muti, ņirga! Katru dienu te svēpina cilvēkus un lopus, līdz puru pataisīs par dzīvu elli.“

„Kam tu pats to pekli taisīji? Teiksim, vai es raku tavus grāvjus, vai es aizlaidu jūsu ūdeņus? Ko tu kliedz, teiksim, pats savas asinis nolaidis?“

Večuks izsunīja Karsto Maksi, parādīja Reinim dūri un beidzot uzkliedza arī Siksnam, ka vieglprātīgi ļāvis dzirkstelēm lidot pa gaisu.

„Jupis, tādas ļaužu sēnalas —!“

„Tā iet, ja laikā neaplaista!“ ar ierasto zobgaļa muti Sikсна jaucās vidū. „Stūris nelaistīja, Teļaploks nelaistīja, mans principāls arī sauss. Tādēļ deg visas malas, tādēļ zēvelē zilas ugunis. Ja neviens nelaistīs, tad es savu muti arī ilgi nekaltēšu, to es tev saku, principāl!“

Karstais Maksis noplātīja rokas, Salīņš krekšķēdams sakrita līdzīgi sadegušam celmam, bet Reinis noskatījās smīnēdams no malas.

Un pāri visiem saule ņirgājās dzidrajās vasaras debesīs. Ik dienas lija lejup karsta uguns svelme, pārvērsdama pelnos pelēkās celmenieku smiltis.

Salīņu purvs kūpēja nedēļām ilgi. Vietām iekrita verdošas bedres, vietām slepeni gruzdēja dziļas zemdegas brūces. No ciņiem un kamarainās zemes gausi kāpa augšup baltas dūmu grīstes. Dievs vien zina, kādi elles bezdibeņi tur ik dienas atvērās. Šķita, Sausajā kalnā spļāva uguni pats ļaunais purva velns.

Salīņu saimnieks skrēja izmisis tāpat kā plūdu vasarā. Tāpat viņš krekstēja un lamājās ar cilvēkiem un lopiem, tāpat aizkusumā satvēra krūtis un saguma, ar rokām spiezdams pakrūti.

Vai tiešām neviens šī lielā posta neredz? Kādēļ neviens neklie dz, kādēļ neskrien šurp ar ūdeni un spaiņiem? Vai viņi gaidīs, kamēr izdegs visa zeme, kamēr palīdīs zem kājām? — Khe, jupis, tādus ģeķus!“

Nē, neviens neskrēja. Ļaudis rāmi brauca gaŗām pa jauno šoseju un, rādīdami ar pātagas kātiem, vienaldzīgi sauca: „Skat, purvi deg!“

Tālskanīgos vasaras vakaros Saliņu saimnieks to dzirdēja. Viņš izmisis stāvēja pie jaunā tīrsējas zālāja, urdīja ar kāju sauso kūdru. Jau trešo nedēļu sējums līda atpakaļ zemē. Tik vien mitruma jaunie asni saņēma kā īso nakšu rasu. Vai tiešām, visu mūžu cīnīdamies ar aizmirsto purva stūri, viņš būtu nokaitinājis pašu Dievu? Vai sacenzdamies ar Radītāju, viņš būtu tā nogrēkojies, ka tagad pašam jālec verdošajā zemdegas bedrē? — Jupis, khe! — un vecais saimnieks pacēla pret sārtajām pievakarēs debesīm valgas acis.

Vienīgi Tince reizēm atnāca no Vāvuļiem, lai palīdzētu vīra tēvam atliekt sagumušo muguru.

„Vai, vai večukiņ! Ja šito elli izcietīsim, tad gan ieiesim paradīzē!“

„Vai tu vēl domā sagaidīt lietu?“

„Taču reiz. Pat rakstos stāv — lai tiktu pie debess kāzu galdiem, vispirms jāiziet cauri visiem šķīstīšanās uguņiem...“

Saliņš vērīgi noskatījās vedeklas augumā.

„Tev gan būtu laiks muti pievaldīt. Tas mazais, ko tu nēsā līdzī, tas noklausās...“

„Ko es varu darīt, večukiņ. Mana māte laikam būs stāigājusi tāpat. Bet es domāju, ka viņam iedzims arī tavs spīts un sīkstums.“

Khe, khe, ko viņš var teikt? Ne viņam kāds labums bijis no dēliem, ne no meitas. Lūk, atnāk Tince, pajokojas, pabēdājas līdz, dažreiz pasaka arī kādu skarbāku vārdu, bet sirds tādās reizēs arvien kjūst vieglāka.

Abi cilvēki brīdi raugās vakara debesīs. Liela, sarkana saule iegrimst zemes dūmakās. Zilgana, miglā slēpusies mākoņu strēle arvien vairāk nogriež spožās ripas apakšējo malu. Gausi, vienmērīgi dienas karstuma glabātāja pazūd tumšā padebesī, kas nemanāmi pacēlies virs rietumu apvāršņa.

Rūpju nomāktie cilvēki aiziet katrs uz savu pusi. Večuks aizkūleņo gar laukmalu nevarīgs un kusls, ar vaļīgi nolaistām rokām kā aizkaltis auga stublājs. Tince vairs nesvilpo kā senāk, bet kāpj smagi un domīgi pār ganību ciņiem, ar grūtumu nesdama savu pēdējo nedēļu nastu.

Otrā dienā Saliņās iebrauca pārraugš. To pašu vakaru vecais saimnieks viņu aizvilka līdz uz jauno zālāju. Agromoms pārļaida sējumam lietpratīgu skatu un klusēja, it kā viņš stāvētu pie sveša miroņa. Večuks izmisis ieskatījās viņa sejā, viņš gaidīja glābēju vārdu.

„Ja uznāks lietus, tad atzels,“ Runcis vienaldzīgi teica.

Saliņš strauji sakustējās. „Bet ja nelīst? Ja kalst un deg visu vasaru —? Kas tad notiks, jupis?“

„Citu pavasari būs jāpāraŗ.“

„— Un darbs, un kunstmēsli, un dārgā sēkla? Khe, jupis, ko tu gan īsti domā?“

Asā kūdras dvinga aizsit večuka elpu. Viņš vairs neklausās, viņš iet mājās klunkurodams un kreķķinādams, kā sarijies sausus pelnus.

Kādu rītu Saliņu māte, izdzīdama lopus ganībās, teica: „Zāle sausa, bez rasas. Būs lietus.“

Tiešām rieta malā sāka briest melnas mākoņu strēles. Līdz pusdienai tās saauga viengabalainā dūmakā, debesu pārvārsnis sabiezēja arvien glumāks, pēcpusdienā jau sāka lāsināt retas piles. Pievakarē vīrs celmenieku jumtiem vienmuļi čabēja lēns, spirdzinošs lietus.

To pašu vakaru Vāvuļu Tincai piedzima meita.

„Būs pinkšķētāja skuķis —“ Saliņu māte atkal sprieda.

Tince gulēja gultā, pirmo reizi mūžā nespēka pievarēta. Tādēļ Dāvis, sievu aptecēdams, pieskārās viņai maigāk nekā abas mātes. Smagais vīrs jutās šajās dienās iekšēja spēka pacelts, viņš elpoja atkal brīvi, atguvis dzīvību un laimi.

Tikai Vāvuliene šūpoja galvu, mētādāmās apkārt kā nelaimes putns.

„Vai, vai, ko nu iesāks, ko nu darīs? Iegūla nedēļās viskarstākā darba laikā — kas nu dārzus ravēs, kas sienu grābs? Neveltos Teļaplokos lielie darba kalni virsū, tad es atskrietu biežāk, bet tur jau uz stundu nevar nozagties!“

„Manis dēļ Gustu neapzodz, māt!“

Vāvuliene atkal, lūpas kustinādama, skrēja pār Kazu laipām no purva uz māla kalniem un atpakaļ.

Lietus vēl arvien lija. Dāvim atlika laika sēdēt pie sievas gultas un čubināt cieto salmu maisu. Šajās dienās

viņš iemācījās paveikt vissīkākos mājas darbus, pat jaunpiedzimušo bērnu mazgājot, viņa rokas kustējās uzticamāk nekā sievas mātei.

Arī celmenieces nāca raudzīt jauno māti. Viņas atnesa ciema kukuļus un ilgi priecājās par bērnu.

„Mēs gan domājām, ka tu viņu bez laika nomocīsi, pati smagus darbus lauздama,“ viņas atzinīgi teica. Beidzot kaimiņienes ticēja, ka Tince ir īsta sieviete.

Bet jaunā māte ilgi gultā nevārga. Drīz viņa jau stāvēja pie loga, nemierīgi noskatīdamās darba rīkos. Lūk, viņas izkopts šūpojas iekārta paspārnē, tur mēslu ceļamās dakšas gaida atslietas pret kūts sienu, un kokasu rati stāv pagalmā ar plati atsviestām ilksīm. Vai viņa varēs šovasar sienu pļaut, vai celt smagās mēslu dakšas? Tincei par to jādomā, tādēļ viņa neievēro bērna lupatiņas, tās guļ un krājas kaudzē.

Lietus jau lija trešo nedēļu. Debesis, reiz atvērušās, nespēja Dieva avotus aizturēt. Dažreiz caur mākoņu spraugām atmirdzēja arī karsta, tveicīga saule, bet otrā rītā atkal plīkšķēja celmenieku jumti. Agri nopļautie siena vāli mirka slapjumā, sadzeltēja un nomelnēja gluži kā plūdu vasarā.

„Kad lijis, tad nolijis!“ Jaudis sašutuši sprieda. „Nu jau atzēlis būtu, nu pietiktu —“

Mitrais laiks apdzēsa arī degošos purvus. Arvien gaušākas un sīkākas pacēlās dūmu strūklas, dziļās pelnu bedres piesūcās ar melnu, netīru ūdeni.

Bet Salīņu purvs atmirdzēja ar katru dienu košāk. Lietus izšķīdināja mākslīgos mēslus, sadalīja un atraisīja bagātos zemes trūdus. Sīkās zālāju saknes, spēcīgi barodamās, ātri nostiprinājās melnajā augsnē. Vīdamies un griezdamies cēlās pret sauli timotiņš, bastards, sarkanais āboliņš un skarainā pļavu auzene. Audzelīgās dienas raušus izrāva jaunus stublājus no mīkstās, valganās zemes. Jūlija vidū zālājs jau spēcīgi kuploja, viļņodams vasaras vējos, bet augusta sākumā tas gulēja pie saimnieka kājām kā nepārskatāms ezers.

„Jupis, khe, jupis —“

Vēl pēc divām nedēļām jaunais zālājs mirdzēdams atvērās raibos, daudzkrāsainos ziedos. Auzenes un timotiņu vālitēm spurgojās dzeltenas bārkstis, bet āboliņš lepojās

ar baltām, rūsganām un sārtām ziedlapiņām. Vietām zālājs bija nogāzies veldrē, augdams sasējies grīstēs, mezglos, bet ziedu pogaļas cēlās pretī karstajai atvasaras saulei.

Vecais saimnieks iebrida lauka vidū, viņš pazuda kā šalcošā jūrā. Bites dūkdamas griezās ap sirmo galvu, spēcīgās ziedu smaržas reibināja kā stiprs, saldens iesala alus.

„Khe, jupis! Cik sen te vēl putēja sausa kūdras smeltne!“ Runādami ar sevi, viņš izbrida jaunajai paradīzei cauri, apgāja vairākas reizes apkārt, ilgi stāvēja pret vēju, ieelpodams svaigo ziedu smaržu. Viņa stīvās rokas neapzinīgi noņēma cepuri...

Vai viņš var ticēt savām acīm? Vai niekkalbis agronoms viņu nav apbūris?

Arī Dāvis atnāca uz purvu, godbijīgi nostājās tēvam blakus. Saliņu māte noraudzījās pār jauno pasauli, visuvarenajam Dievam pateikdamās.

Atnāca Avotiņu Janka un Vāvuļu Tince. Te saradās kā svētceļnieki celmenieku ļaudis, visi redzēja saulē līgojoties smaržīgu zāļu un ziedu jūru.

Beidzot atskrēja arī Teļaploku Gusts. Ilgi viņš nespēja izrunāt ne vārda. Apmulsis un izbijies viņš vērās vecajā saimniekā.

„Ko es teicu —? Es tagad esmu stāvus badā! Nu tikai velciet manu līķi uz kapiem!...“

Gusts nespēja nostāvēt ne uz vienas kājas, ne otras. Kas gan notiks, ja visi sāks art un sēt? Ja arī celmenieki pieaudzinās pilnas kūtis ar lopiem, ja viņi vedīs krējumu ar spaiņiem uz Rīgu? Jau tā tirgus kluss un izmiris, kas no viņa tad vairs pirsks? Šņabja pudele vairs neiznāks!...

„Khe, tu gan varētu man aizdoņ pļaujammašīnu,“ vecais Saliņš bailīgi pievirzījās kaimiņam tuvāk.

„Tev —? Lai sabendētu —? Tā vairs nav zāle, bet mūris! Kad gāzīsies, tad sargies pats tikai nost!“ Teļaploku saimnieks aizbēga no celmenieku purva, it kā tiešām neredzētā zāļu jūra viņam veltos virsū.

Saliņš nevarīgi noplātīja rokas. Ko viņš tagad ar šo bagātību iesāks? Debesīs spīd pēdējā vasaras saule, siena laiks pieturas jau divas nedēļas, bet zālājam grūti saskatīt otru malu...

— Jupis —! Arī viņš salecas un skrien mājās, it kā viņam grieztos ap galvu sakaitināts bišu spiets.

„Tak kustiet, gvelži! Vai tādu Dieva dāvanu pametīs mēslos?“

Šoreiz sakustējās visi celmenieki. Viņi nāca viens pēc otra, zilganās tērauda izkaptis pārlikuši pār pleciem. Locīdamies un asinādami rīkus, viņi iegrimā arvien dziļāk zālāja jūrā. Viņi nespēja izgriezt garus vālus, kā to raduši siena talkās, bet kapāja biezo zālāju kā velrainu labību.

Arī Reinis pameta Sauso kalnu un atsteidzās tēvam palīgā. Viņš negāja vīru pulkā, bet sāka asināt izkapti citā malā, viņš vienmēr gribēja būt vientuļš, nesaprasts, pats savas rīcības noteicējs.

Divās dienās celmenieki jauno zālāju nopļāva.

„Ek, manta, manta!“ vīri, slaucīdami sārtās pieres, iesaucās. „Kā tu visu to lērumu dabūsi mājās?“

Vecais saimnieks vēl arvien noplātīja tukšas rokas. Pēkšņā bagātība viņam bija apmulsinājusi prātu.

Paldies Dievam, pie zālāja kraušanas atnāca talkā arī celmenieku sievas. Pat Tince nespēja nosēdēt mājās. Viņa atnāca atkal vingra un dūšīga, pārlikusi pār plecu savas ierastās divzaru dakšas. Viņa bija noilgojusies pēc darba un ļaužu sabiedrības, viņas baltie zobi spīdēja aiz biežajām lūpām tāpat kā senāk.

„Ai, ai, večukiņ! Gādā tikai sugas govīs, tad purva rāvas vietā tecēs dzeltens krējums!“

„Khe, khe!“ vīra tēvs tikai krekstēja. „Bet tev gan vēl nevajadzēja stāpīties ar dakšām.“

„Nebēdā! Diezgan ilgi esmu istabā sutusi.“

„Un kur tu skuķi atstāji?“

„Lai lielais lemesis pavāķē. Lai izmazgā lupatas. Mums tāda noruna — kopš tiem laikiem, kad es viņu bildināju...“ Tince smeļ atkal tik skaļi, ka nosusinātajā Sūnekļa purvā atskan jautras atbalsis.

Pēcpusdienā aizlīda saulei priekšā melns, apdūcis mākonis. Pēc brīža nedroši ierūcās vēlais vasaras pērkons.

„Jupis —!“ Saliņš izslēja rugaino zodu.

Debesu rājiens sakustināja ļaudis vēl ziņlāk. Viņi steigās viens otram garām ar pilnām siena dakšām, kraudami to augstos zārdos, spurainās kaudzes izauga viena pēc otras neticami ātri.

Arī šodien Reinis atsteidzās no Sausā kalna. Viņš strādāja atkal savrup, pašapzinīgs, lepns kā arvien.

Bet mākoņi izklīda. Pērkons vēl dažas reizes nevarīgi noducināja pie apvāršņa, tad nozuda pavisam. Pievakarē laiks atkal noskaidrojās, bezdelīgas lidoja augstu dzidrajās debesīs.

Ļaudis atvilka elpu. Viņi skaitīja sakrautos zārdus, pārskatījās un sāka atkal no gala. Tie pacēlās viens aiz otra, bet uz rugājiem vēl gulēja plašs klājiens smaržīga, čaukstoša siena.

„Jupis! Neuznāktu lietus, pēc pāris dienām varētu vest mājās bez kraušanas,“ vecais saimnieks sprieda.

Bet kas gan drīkstēja tik svarīgā lietā padomu dot?

Talcinieki nāca vēl rītā un parīt, viņi rausa vienkopus Saliņu bagātību bez skaudības. Strādājot viņi domāja par lielo svētību, kas beidzot atvērusies celmenieku purvos.

Dažreiz strādājot Avotiņu Janka gadījās Saliņu Rietai tuvāk. Viņš noskatījās meitenes darbā un līdzjutīgi teica: „Nepārstiepies, skuķi! Kad sāksi pūst savā karotē, tad rokas vairs necelsies.“

Rieta uzmeta kaimiņam biklu skatu. Kā viņš to domā?

„Tas tavas mātes teiciens. Tu taču pati reiz būsi saimniece.“

Vai viņš atkal zobojas?

„Bet tādēļ neesi lepna —!“

„Jāni, kādēļ tu mani tik bieži kaitini?“

„Tādēļ, ka tu nerunā pretī. Tev var uzkraut kaut ve-zumu. — Taču neņem tik lielus klēpjus!“

„Darbā tu man neļauj pārstiepties, bet citādi tu man krauj virsū tādas nastas, ka es tiešām nespēju elpot.“

„Skuķi, ko tu runā?“ Janka noskatījās meitenē dzīvām acīm, it kā nupat to ieraudzījis. Tad viņš paķēra ar dakšām Rietas sagrābto barības valni un aiznesa uz zārdū.

Noskatīdamās kaimiņa augumā, Rieta juta, ka viņas vaigu gali deg...

Tince to redz. Viņa smīn. Viņa šobrīd domā vairāk nekā jautā.

„Ko t' Janka tev iečukstēja?“

„Viņš —? Nē, gluži neko.“

„Skuķi, skuķi — saule debesīs, saule sirdī — nepārdedz!“

Rieta aizgriezās tālāk, lai nebūtu jāklausa Tinces mē-lošanā.

Naktis smaržo, dienās karst dzeltenā atvasaras saule. Gaisos plivinās sudrabaini tīmekļi un, sēzdamies leju, ietin celmeniekus caurspīdīgā šķidrautā.

„Būs sauss rudens —“ Saliņu māte saka.

Saimnieks jau vairākas dienas satraukts skrien uz purvu, iegrūž roku čaukstošos zārdos, izvelk siena vīšķi, lauzdams sakaltušos stublājus pirkstos.

„Khe, jupis — kā tēja —!“

Bet kā šo bagātību dabūt mājās? Kas pārcilās neskaitāmos barības klēpjus no zārdiem orēs, no orēm gubeni? Kas notiktu, ja savilkto lietuset mākoņi? Izmirktu, sapūtu, viss būtu pagalam.

Saliņš vairs nesēž ēdienu reizēs pie galda. Viņš kūleņo no ratnīcas uz šķūni un atpakaļ, viņš kārtu aizjūgus, par ēdienu nelikdamies zinot.

„Vai t' mierīgi var noskatīties, kamēr tas lērums gul zem klajas debess? Jupis, tādus dīkdoņas — vai t' kapā neizgulēsies?“

Večuks aizskrien arī pie kaimiņa.

„Khe, tu gan zini, Janka, kā man iet —“

Janka zina. Viņš lieki nerunā, viņš tūlīt jūdz zirgu kokasu ratos un uzliek redeles. Viņš aizbrauc uz Saliņu purvu, nevienā vietā zirga kājas vairs nemūk kā senāk.

Arī Dāvis atbrauc no Vāvujiem. Tince sēž viņam blakus, jo māte šajās dienās pametusi Teļaplokus un atnākusi pie bērna.

Viņi brauc purvā viens pēc otra no agra rīta līdz vēlam vakaram, kraudami orēs čaukstošo barību. Jaunais zālāja siens piesmaržo purvus un kaimiņu pagalmus, visi redz, kāda bagātība nepārtraukti plūst Saliņu pagalmā. Viņi piedzen gubeni un kūts augšu līdz spārēm, piebāž labības šķūni līdz vēja stutu šķērskokiem.

Teļaploku Gusts, nejauši gadījies pie jaunās upes, pakāpies uz smilšu valņiem, ilgi vēro purva dzīvību.

— Brauc un brauc! Kur viņi tik daudz sabāž? Juntus nocels! Apkraus lopus līdz acīm, pārēdīsies, noslāps, no-beigsies... Te nu ir redzami taisnā Dieva darbi. Savā mūžā viņš Teļaploku gubeņos tik daudz barības nav redzējis, bet čūsku dūrējiem, meža zagļiem tagad nāk svētība mājās pa durvīm un logiem! —

Gusts, saķēris pakrūti, bēg mājās. Šķiet, viņš pats slāpst zem neskaitāmiem āboliņa vezumiem, tie nāk un nāk laukā no purva, gaŗā, nebeidzamā rindā...

Divas dienas Tince, Janka un Dāvis cēla dakšas. Rieta ar māti un mazo brāli tikko spēja ņemt pretī. Ļaudis strādāja svīzdami, pirmo reizi mūžā pār viņu galvām nolaidās Dieva svētība.

Arī vecais saimnieks grib būt savā vietā, bet viņš nespēj atvilkt elpu, viņš bieži stāv malā, kreķķēdams, salicis, satvēris krūtis.

Pie pēdējā vezuma viņš mierīgi saka: „Vediet tās sagrābas uz savām mājām!“

Kaimiņi labprāt večukam klausu, jo diezgan Saliņu purvā bija sviđuši.

„Tikai vakariņās nācieŗ atpakaļ!“ saimniece vēl sirsniģi aicina.

Dāvis ar Tinci neatgriežas, bet Janka pēc saulrieta ienāk kaimiņa pagalmā nomazģājies un noskuvies, gluži kā svētvakaru uzņemdams. Viņš smejas, viņam neesot saimnieces mājās, tādēļ vakarā jāturas pie tā galda, kur dienu strādājis.

Atkal viņi runā par purviem un jaunajiem plēsumiem, par bagātību, kas gul atvērta zemes slāpos. Tikai klāt tai jātiek, mugura jāpieliec, jāizceļ dienas gaismā.

„Khe, jupis, celmenieki tiks vēl stāvus bagāti —!“

Janka pieceļas un iet.

Pagalmā jau biezē tumsa. Viņš pieiet pie gubeņa durvīm, no melnās telpas izplūst tveicīga āboliņa smarža.

„Vai tur ir kāds?“ viņš prasa, klausīdamies siena čabēšanā. „Vai tu, skuķi —?“

Rieta atsaucas.

„Vai tu neesi sataustģjusi manus svārkus? Paraugi uz spāres šķērskoka!“

„Nemana —“

„Tad būs jākāpj pašam augšā —“

Meitenei notrģis sirds. Patiesi, viņš to dara.

„Kur tu esi?“

„Tepat —“

„Ko tu dari?“

„Vģietu taisu —“

Viņi stāv blakus, juzdami viens otra elpu. Viņus saista kopģejas domas un darbs. Visu dienu viņi šajā karstajā tģlpā

ir strādājuši, savilkuši ap sevi milzīgo bagātību. Grimdami mīkstajos āboliņa klēpjos, viņi pieķeras viens otram kā atbalstu meklēdami. Rieta jūt kaimiņa stingrās lūpas uz savas mutes, jūt viņa rokas ap saviem pleciem. Viņa jaujas ilgi gaidītajam sapnim.

Kad meitene atjēdzas, viņai liekas, ka ausīs dūc atkal mūzika.

Tā nav vienīgā reize, kad Janka rudens vakaros ierodas Saliņu gubenī. Tumsā viņš atnāk, tumsā aiziet, tikai suns ieņurdas, pazīdams kaimiņa gaitu. Citādi notikums paliek nezināms, bez tenkām un valodām.

Tikai, kad rudens naktis kļūst vēsas, kad stindzinošā salna rītos sažņaudz vēlās puķes, Saliņu māte saka: „Nāc nu istabā, meit! Rudens Māra klāt, šogad preciniekus vairs nesagaidīsi...”

Rieta nosarkst kā pēdējais rudens zieds. Viņa atzīstas mierīgi un droši: „Es sagaidīju, māt! Es iešu šoruden uz Avotiņiem.”

„Ko —?” māte brīnumos sasit plaukstas. „Kur manas acis bijušas? Visus puišus tavā tuvumā vēroju, bet tas ne prātā neienāca —”

„Vai tev nepatīk, māt?”

„Ak, ne jel par to! Vai tad es dzīvošu —?”

Rūpju nomāktā sieva tikai nopūšas, uzņemdamās vēl vairāk darba smaguma nekā līdz šim.

Pēc pāris dienām notikumu uzzina arī tēvs.

„Jupis —!” viņš atsviež abas rokas kā līkas ilksis. „Izaudzināju, izvilku no dūņām kā sliķoņus, nu viņi iekož rokā un aiziet, pamet vecos kā apgrauztus, nokaltušus kokus bez mizām. Taisni tagad, kad jāsāk strādāt, kad purvs reiz vajā! Atlūzt viens pēc otra kā atmirkuši locekļi no miesas. Ļimsti nu, vecen, kā sažuvis laksts uz lauka! Ko nu darīsi, ko ķersi, khe, jupis!”

Arī māte nezina padoma. Bet viņa nevaimanā, viņa jūt, ka meita dara pareizi. Tā arī pasaka tēvam.

„Tu viņus vēl aizstāvēsi! Vilkāš te kā jiptīgs tārps, kamēr iecirta vārīgākajā vietā! Pamāte būšot, svešus bērnus auklēs, kad pašai vēl deguns mitrs. Pūta, pūta kā meža balodis, kamēr — spurkš! — otrs pretī! Aizmānīja kā uz zirņu lauku! Bet es neļaušu sējumus izkārpīt, es vēl esmu

sava purva saimnieks! Khe, jupis, tu pasaki, lai viņš te vairs nevelkas!“

„Tu pats viņu sauksi, tēv!“ Rieta mierīgi atbild. „Tu bez viņa neiztiksi ne purvā, ne pļavā, ne laukā —“

„Bet lai viņš neatlauž manu pēdējo locekli!“ Tēvs pārskaities noplāta tukšas rokas.

„Nekliedz tik stipri, tēv!“ māte aizrāda savukārt. „Salnas rītos tālu skan —“

„Lai skan, jupis! Vai es kliegtu, ja man nesāpētu?“

Rieta pazūd kūtī, māte istabā, bet tēvs vēl ilgi stāv sarmainajā rudenī, pagriezies pret purvu stingru, nedzīvu seju.

Sākās vēsas rudens naktis. Bet rītos žigli atkusa salnas ledus, dienas vēl pieturējās saulainas ar zili dūmakainām debesīm. Putni aizlaidās uz mūžīgās vasaras zemēm. Tikai vārnas vēl ķērca alkšņu galotnēs, un pagalmos lēkāja zaglīgās žagatas.

Sūnekļa purvs klusēja kā bagāts mantas kambaris ar atlauztām durvīm. Celmenieki tagad zināja, kas tur slēpjas. Paši ar savām acīm redzēja, kādas vērtības tur glabājas, noskatījās, kā vecais Saliņš piebāza visas ēku pajumtes. Bet nosusinātais slīksnājs vēl gaidīja, lai cilvēka rokas atrauj sīkstās velēnas, lai izcērt krūmus, norok ciņus, lai aizber dziļi izgulētos akačus. Lai arī, ecē un sēj, lai Dievam lūdz audzēlīgas vasaras.

Bet kā tikt bagātībai klāt? Ne visur gulēja tik mīksti, sadalījušies kūdras slāņi kā Saliņu robežās. Vēl dzīvās grīšļu saknes bija sasējušas staigājus, vēl ložņāja vilku kārkli ar gaļām, žuburainām saknēm, saaužot sīkstā vadmālā jauniegūto zemi. Vēl daudz spēka te vajadzēja.

Vīri ilgi pētīja nosusinātos purvus. Staigāja no vienas malas uz otru, noplātīja tukšas rokas. Dažs iekrita melnajā zemē ar cirvi un lāpstu, cits rāva ar rokām saknes, cēla dienas gaismā pazemes siekstas. Tālskanīgos rītos atkal dzirdēja vīru kliedzienu un nokausēto zirgu sprauslāšanu.

Ļaudis sāka pēdējo ciņu.

Tikai vecais Saliņš stāvēja pie jaunā zālāja rugājiem ar dikdienīgi nolaistām rokām. Zāļu stublāji bija spēcīgi sazaļojuši, droši pārziemots bargāko salu. Citu vasaru viņš

pļaus pirmo zāli pirms Jāņiem, atālu pēc Jēkabiem. Sliksnāja vairs nav, purvs guļ atvērts pie cilvēku kājām, gaidāms darbu.

Bet večuks stāv purva vidū nevarīgs, salicis kā greizs, nokaltis alksnis. Tuvumā vairs nav neviena dzīva cilvēka, paša elpa gārdz, cilādama čikstošās krūtis. Reinis, pasaules blandoņa, pameta pat Sauso kalnu, Dāvis, lielais stomeklis un spītnieks, plēšas aiz upes, svešo purvos, arī nīkulis skuķis ar prātu un domām jau dzīvo Avotiņos. Tik vien mājās palicis kā pusaugulis puika. Zēns un divi veci nabagi — ko viņi tagad iesāks milzīgajos darba kalnos?

Pat kaimiņi vairs nenāk brīnīties. Visi iekrituši ar rokām un kājām savos purvos, visi sacenšas, visi cīnās ar spēku, ar skaudību, ar viltu. Tikai viņš viens stāv malā, izstumts, izmests no spējīgo vidus, savu laiku pārdzīvojis kroplis. Katrs tagad viņu pagrūdīs sāņus, aizliks kāju priekšā, jo nu visi ir gudri, visi ieraudzījuši apslēptās purva bagātības.

„Khe, khe, jupis —!“

Dažreiz viņš atvēzē abas rokas un kliedz: „Slinkuma dīžas, es jūs visus ietriekšu zemē kā mietus! Gušņavāt tikai zina, mīkstmieši, snauduļi! Māņu gudrības piesūkušies, darbam vairs nevīžo muguru pieliekt, khe, khe, khe!“

Bet večuks nespēj rokas pacelt, tās nolaižas nevarībā gar sāniem kā aizlauztas ilksis. Ne velti tās visu mūžu rakušas, cirtušas, cēlušas, tagad pamirušas šūpojas gar sāniem ar izžuvušām delnām un neatliecamiem pirkstiem. Izkaltušais augums trīc nevarībā, čikstošās krūtis mūžam elš, cīnoties pēc elpas. Viņš pats jūtas kā nosusināts purvs, bez mitruma un radoša spēka.

Saliņu māte iesāņus noskatās vīra augumā, viņas sejā ievilkas grūtsirdība. Viņa jauš, ka līdz ar nabadzības aizdzīšanu celmeniekos ienākusi cita nelaime, līdz šim vēl nezināms posts.

„Kungs Dievs!“ viņa čukstēdama saliek rokas.

Bet brīvajās rudens dienās Saliņu saimnieks nespēj mājās nosēdēt. Jau neskaitāmas reizes apskrējis purvus, kādu dienu viņš aizklumburo uz Sausā kalna pusi, tur arvien vēl klauz dzelzis, aiz baļķu grēdām gul lietus pielijušās zemdegas bedres. Salicis, sagumis viņš zaglīgi raugās turp kā glūnošs, dusmu pievilcis suns. Khe, jupis, ko viņi tur tik ilgi mājās, Dievam dienas zagdami? Visa vasara jau

pagājusi nemizotie baļķi sazīlējuši, bet viņi vēl māna cilvēkus! Khe, jupis reiz parāvis tādas ļaužu sēnālas —!“

Karstais Maksis plivinās ar abām rokām virs skaidu čupas un kliez: „Apturēt, apturēt! Vai tu gribi manas mašīnas salauzt — a?“

Bet gateļa pierīkotājs visā augumā izceļas pretī, plati izpleš kājas, abas rokas valdonīgi iespiež sānos.

„Es reiz gribu zināt, kas te ir meistars! Ja tu maisies vidū, tad lai vēlns saspeļ tavu Melno Mariju! Es tās caurās kastēs dēļ nedaudzīšu pirkstus! Ko es te nopelnu? Kortelītis vairs nedēļā neiznāk, par silķi un maizi nerunānot!“

„Tu strādā uz procentiem!“ gateļa īpašnieks saka.

„Es te vēdersiksnaiz izduru simts jaunus caurumus, nevis saskaitu tavus procentus! Laid tai būdai uguni klāt un nemoki cilvēkus!“ Sakaitinātais puisis strauji atrauj tvaika vārstuļus, mašīna iesēcas, nodreb, spara rats, baltajos tvaikos ietīnīes, sāk riņķot tik ātri, ka plūksnainā dzensiksna kūleņodama ielec skaidās.

„Apturēt, apturēt!“ Maksis kliez.

Beidzot tvaika mašīna, čūkstēdama un sprauslādama stājas kā vecs, pārs kriets zirgs.

„Te tā lupata gull!“ gateļa meistars nostājas savā vietā. „Nedomā, ka es tai varzai pirkstus likšu klāt! Ja vēl gribi strādāt, dod savu vēdera jostu! — Ielāps pie ielāpa, driska pie driskas, vai tu gribi, lai es ar tādu pancku izrauju kokus caur gateri? Kas tu par principālu, ja nevari nopirkt jaunu dzensiksnu?“ Niknais puisis sirdīgi nogrūž ar kāju truli no sliedēm, smagais dzelzs gabals ieveļas skaidās.

„Te viss izputējīis kā drabiņas, es vairs nemocišos nevienu dienu!“

Karstais Maksis mīpājas uz skaidu kaudzes, abas rokas ie grūdis bikšu kabatā.

„Izputēt —? Izputēt var, viss reiz izput, bet par mani nerunāsim, es neesmu Stūris! Es dzīvošu, un kaut viņš man iesmērētu desmit cauras Marijas! Bet ar to vīru es vēl runāšu, es viņu beidzot vēl ietupināšu cietumā! Viņš man atbildēs par siksnu, par truļiem, par katru skrūvi. Stūris ir atbildīgs par sazīlējušiem baļķiem, par ķirmjiem, kas grauž kokus un manu kabatu, teiksim. Viņš atbildēs par darba dienām, kad cilvēki te velti nonīkst, par visu viņš samaksās simtprocentīgi!“

„Nemuldi! Ej pēc šnabja!“

„Man vairs nedod!“

„Tad taisi atkal ūtrupi!“ Sikсна iesper skaidās otru truli. Šajā brīdī viņš ierauga veco Salīņu. „Tu, lielais bagātņiek! Vai jaunos zālājus jau esi aplacinājis? Ko? Ja laikus nepratīsi, tad visi tavi sējumi sakaltīs un izdegs tāpat kā purva bedres!“

Večuks saraujas vēl sīkāks, noplātīdams rokas. „Khe, khe —“

„Ja gādāsi pusstopu, tad jaunnedēļ kāpšu uz biedrības traktora un braukšu taisni šurp uz tavu purvu.“

„Khe, jupis —“

„Man vienalga, kur es sāku art. Ja esmu nosēdies pie stūres, tad melnais rāpulis līdīs, kur es gribēšu. — Sit saujā!“

„Khe — bet eļļas, tās tak maksās — jupis!“

„Ko tu te jupo? Tev šogad manta ceļ juntus nost! Gādā tikai pudeli šņabja! Ne tev pašam vajadzēs staipīties, ne zirgus mocīt — pirms apgriezīsies uz otriem sāniem vienā dienā! — Būs —?“

„Būs — kā nu bešu — khe —“

„Darīts! Es nodzeršu šodien savu pēdējo latu un rītā pie taviem dzelžiem vairs neķeršos, principāl! Bet ja kāds stulbenis tavus lūžņus vēl pērk, tad sargies man neizmaksāt algu ar visiem procentiem!“

„Nujā, pārdot —! Pārdot var katrā laikā, teiksim, bet kas tur atlēks?“ Maksis stostās. „Vai tu tiešām mani atstāsi nelaimē?“

„Vai tu mani sauci par padomdevēju, kad to nelaimi kāri kaklā? Bet ko tu tik daudz čiksti? Vienu reizi biji laimīgs, kad Mariju nopirki, otrreiz būsi vēl laimīgāks, kad tiksi vajā! — Sveiki!“

Roberts Sikсна aiziet brīvs un varonīgs, nokratījis no sirdsapziņas pievilto ļaužu dusmas.

Karstais Maksis paliek uz skaidu gubas ar nolaistām rokām kā noplucis, ūdenī izmērcēts gailis. Viņš izstiepj kaklu, gribēdams vēl kliegt tāpat kā savā laikā Stūris, bet, sastapis tikai nirdzīgos ļaužu skatus, nelaimīgi ierauj galvu plecos.

„Vai es esmu vainīgs, ka jūsu koki sazīlē? Tos vajadzēja nomizot, teiksim. Vai nezinājāt, ka saulē un lietū miza piesūt un kokos iemetas ķirmji? Vai jūs gribējāt, lai es

tos izlasu ar pirkstiem? Teiksim, ja Melnajai Marijai nenāktu tvaiks pa visām malām laukā, tad zāgētavā vairs neredzētu ne apaļa sprungula. Jūs varētu vest mājās gatavus materiālus, bet es saskaitītu naudu un izrēķinātu peļņas procentus. Es varētu atkal pirkt jaunas cirsmas un ziemu gādāt laudīm peļņu. Es noteikti maksātu labāk nekā meža departaments, par Stūri nerunājot! Te atkal kustētos laudis un apgrozītos nauda. Bet tagad —? Pats putēdams, Stūris ieģrūdis citus nelaimē ar visām dzelzīm!”

Un Maksis spārda truļus ar kājām tāpat kā aizbēgušais meistars.

„Vai es neteicu jau toreiz, kad viņš mani iemeloja tiesā? Vai ceļa departaments neiesēdās viņa akmeņos līdz ausīm? Un jūs —? Vai jūs dabūjāt, cik pienācās, teiksim —?“

Kad Maksis paceļ galvu, viņš redz, ka palicis Sausajā kalnā viens. Laudis aiziet uz visām pusēm, pārmetuši darba rīkus pār pleciem. Arī Saliņš neatskatījies aizkūleņo gar pielijušajām zemdegas bedrēm.

„Labi, labi, teiksim —“ Maksis noplāta rokas un ieiet pamestajā mežmalas būdā pārdomāt savu stāvokli.

Viņš domā ilgi, dienu un nakti, viņš ieritinās čužās tikai uz rīta pusi. Virs caurā nomaļu jumta sāk sijāties rudens lietūs, rupjas pīles krīt uz nelaimīgā vīra galvas — paks, paks —

Citādi visapkārt valda klusums. Viņš jūtas kapsētā, jo bez viņa mežmalā guļ tikai mirušie koki un aukstas, nedzīvas mašīnas. Jau otrā dienā rūsa sāk sēsties uz spīdīgā tērauda, un ķirmji lodā arvien dziļāk zem koku mizām. Maksim šobrīd liekas, ka tie ložņā zem viņa paša ādas.

Bet tādēļ viņš neskries galu meklēt, nē, viņš nav tas cilvēks! Vēl viņa sieva dzīvo Robežās, vēl viņa nomā no Stūra dārzu un kartupeļu lauku. Arī govys viņai vēl pieder un sivēns, tāpat gulta un pāris krēslu, kuŗus toreiz viņa patvarīgi nobēdzināja no ūtrupes.

Lietus neliija ilgi. Jau pievakarē vējš izpurināja aukstās lāses no priežu skujām, gaiss kļuva dzestrš un nemīlīgs, rudens elpa nopūta no zariem pamirusās lapas.

Šajā laikā celmeniekos tiešām iesprauslojās traktors. Roberts Sikсна straujā gaitā iebruca lauksaimniecības biedrības mašīnu Saliņu pagalmā un, apturējis to durvju priekšā, izslējās virs atsperīgā sēdekļa.

„Saimniek, vai čarka būs?“ viņš kļiedza aizsmakušā balsī. „Citādi nav vērts lemesi zemē grūst — aizkaltīs atkal!“

Salīņu vecuks zināja, ka Dievs viņam šo plenci bija uz-sūtījis kā pamestu laimi, tādēļ viņš tūlīt cēla galdā visu, kas šai dienai bija gādāts — mīkstu, baltu maizi, Rīgā pirktu desu un krējumā gatavotu silķi. Bagātības vidū parādījās arī degvīna pudele kā dzidra karaliene ar sarkanu galvas rotu.

Siksna mazāk ēda, vairāk dzēra. Kad dūša šķita vietā, viņš ar troksni atgrūda krēslu no galda.

„Sāksim! Tu izmet soļus un nomērī gabalam vidu! Un gādā pāris vīru, lai atrok celmiem saknes! Kad raušana, tad raušana, tad snaušana jāmet pie malas! Un to lāsi, kas palika, to ņemšu līdz, jo kas var zināt, vai vecais purva velns vēl neaizķēras aiz lemeša. Tad bez dūšas vajā ne-tiksim!“

Traktors šķaudīdams ierāpās Salīņu purvā. Skarbais troksnis aizbaidīja no kokiem vārņas un žagatas, bet at-sauca laudis no kaimiņu mājām, viņi skrēja šurp viens pēc otra, lai pārlicinātos ar savām acīm, ko spītīgais Sa-līņu vecis izgudrojis. Sasodīts, viņš atkal pirmais ievēl purvā traktoru, kaut viņa gubenis jau piekrājis ar pagā-jušās vasaras ražu! Tāds negauša vecis! Vai šoreiz nebija viņu kārtā pārart purvus?

„Jā, jā — Dievs palīdz —!“ viņi skauzdami rūca.

Dāvis atnāca ar cirvi un lāpstu, arī Avotiņu Janka ne-droši pārkāpa robežu, lai tūlīt ķertos pie izrautajām pa-zemes saknēm. Rieta bija atkal redzama tēva purvā, drau-dzīgi sarunājās ar māti, it kā viņu dzīves turpinātos bez pārmaiņām. Vecais saimnieks nevienam neteica paldies, bet, sirdī pateikdamies, viņš piedeva visiem, jo atkal liela, svētīga diena bija ienākusi viņa mūžā; atkal purvs nodre-bēja līdz dziļākajiem kūdras slāņiem.

Melnus petrolejas dūmus šķaudīdams, traktors drosmīgi vēlās uz priekšu. Virs spožā arkla lemeša pacēlās bieza, spīdīga vaga, čaukstēdama gūlās otrādi, apvijās ap plē-sumu garenā aplī. Tikai dziļākajā alksnāja azotē, kur vis-ilgāk cilvēka roka bija saudzējusi mežu, smagais lemesis

bieži izgriezās sāņus, arkla riteņos iesprūda cietas, ķeburainas saknes. Tad Sikсна padeva mašīnu atpakaļ. Kamēr vīri novāca kavēkļus, viņš izvilkā no rīku kastes melnās, elļainās lupatās ievīstītu pudeli un izdzēra pēdējo lāsi. Ar slaidu roku uzmetis tukšo trauku uz arumiem, valdonīgais vīrs ķērās atkal pie stūres.

„Sargās nost!“

Mašīna salēcās, iegaudojās, sarkanās dzirksteles šķaudīdama, rāpoja tālāk. Arkla lemesis atkal guldīja blakus citām pārtraukto vagu.

„Bez otras pudeles tā lieta neies, saimniek!“ caur mašīnas troksni nodārdēja Siksnas balss.

„Khe, jupis —“ Saliņš krekstēja, atspiedis samocīto pakrūti pret celmu grēdu. Mājās pudele vēl glabājās, bet tā bija paredzēta rītdienai.

Pēc nākošā apļa traktorists kļiedza atkal: „Pats redzi, ka velns pinas pa kājām!“

Nē, tāda darba dēļ nevar žēlot ne trešo, ne ceturto pudeli — večuks domāja un kļiedza savukārt: „Vili, joz uz mājām!“

Zēns klumburodams aizskrēja pār nelīdzenajiem arumiem, lai vēja ātrumā atgādātu spēka zāles.

Bet jo vairāk Sikсна dzēra, jo biežāk arkla lemesis iepinās sakņu mudžekļos. Liekas, mašīna cīnījās ar aizkaiņināto purva velnu. Tā splāva sarkanās dzirksteles, gaudodama rāpās uz priekšu un atpakaļ, ļaudis uztraukti lēkāja tai apkārt ar cirvjiem un gaļām svirām, lai palīdzētu mašīnai izlauzties cauri seno meža biezokņu atliekām.

Tomēr spītīgais purva velns ik brīdi pīrgādāties iekērās ar ķeburainajiem nagiem arkla riteņos.

„Nebēdā, saimniek!“ Sikсна kļiedza, celdams pie mutes pudeles kaklu. „Mēs viņu izmauksim no zemes kā burkānu!“

„Ja tikai pats nenoguļas blakus —“ Dāvis rūca.

Tiešām, kad uz melnajiem arumiem jau spīdēja otra tukšā pudele, varonīgais traktorists nolikās pie mašīnas riteņiem un iespieda galvu mīkstajā kūdras velēnā.

Vīri sprieda, grozīdami galvas: „Kā tu velnu pievarēsi, pats velnu iekšā ņemdams?“

To vakaru aršana bija jāpārtrauc.

Bet citu rītu Sikсна jau agri locījās ap auksto mašīnu, elļodams nedzīvos locekļus. Viņš pats īgni splāva un drebīnājās kā izpūris suns.

„Saimniek, vai nav kāda lāse pudeles dibenā atlikusi?“ viņš aizsmacis lūdzās.

„Khe, jupis, kā nu bešu —“

Un diena sākās ar jaunu sparū.

Dažas stundas darbs veicās glūdi, bet pēc bagātām pusdienām mašīna sāka gaudot un sprauslāt no jauna. Zobus atņirdzis, no pazemes cēlās atkal laukā skaudīgais purva velns.

Bet otrā plēsuma malā, aizslēpies aiz panīkušu kārķļu krūma, blenza pretī Teļaploku Gusts.

Kad mašīna gāzelēdamās tuvojās slēptuvei, kaimiņš zagšus pastiepās virs krūma un, zibīnādams dzidru pudeli, aicināja traktoristu uz slēpenu apspriedi.

Sikсна pēkšņi apklusināja mašīnu. Viņš nolēca no sēdekļa, it kā cietā tērauda atspere viņu būtu kūleniski nosviedusi zemē.

„Vai Dievs ar palīdz, meistar?“ Gusts vēlīgi apjautājās.

„Kur nu tas! Te vairāk ar velnu darīšana...“

„Tad nāc, ieturies!“

Sikсна bez liekas skubināšanas kāri atgāza galvu zem pudeles kakla.

„Ko tu plēšies tādos velna celmos? Brauc pie cilvēkiem!“

„Kamēr man petroleja bākā un šņabja pudele kabatā, es par velnu nebēdāju!“ Sikсна lielījās ķērkstošā balsī, bez viebšanās iedzērdams krietnu lāsi.

Gusts ieņēma savukārt.

„Vai tev kāda kumosa nav līdz?“

„Kā nu bez tā —“ Gusts iztīna no avīžu papīra rupju maizi ar pārīis spēķa šķēlēm. „Bet tie tur viņā galā bomjus vien cilā. Skat, vai nenāks šurp un nepataisīs mani par līķi! Tagad laiki mainījušies. Tagad es esmu mazais kāju pamesls, bet viņi lielie muižnieki...“

„Tad nedzīsini velti un teic, kas par lietu! Goda pēc vien to pudeli nebūsi nesis. — Vai tev kas arams?“

„Kā nu bez aršanas, meistar! Tepat pāri upei gul tas nelaimīgais Kazu laipas stūris. Tiesa, nav tur tāda kūdras pūžņa kā celmeniekiem, liesa, pelēka zeme, baltā smilts apakšā, bet celmu tur nav, tev nebūs jārausta mašīna uz

priekšu un atpakaļ kā šajā ellē. Es varētu mēģināt ar zirgiem, bet ko es jūgšu arklā? Baltais vairs nav vilcējs, zobi nodiluši, barību nevar saēst, izkrities miesās kā caur ecēšām izrauts. Un ķēve man arvien bijusi kā caurbīras maiss. Ēd dienām, naktīm, bet labumā neiet. Būtu vismaz auzas paugušas, tad vēl varētu sabarot, tad man nevajadzētu tevi lūgties. Bet kur nu, man nekad nav bijusi laime! Un kopš upi izraka, es kalstu kā aizdurta sakne. — Dzer, meistar!“

Meistars dzēra.

„Labi, gādā tikai šķidrumus ko liet iekšā! Bet tu esi skops, es tevi pazīstu no pavasara.“

„Par to —? Meistar, vai es savu koku dēļ būtu skopojies? Bet nebija, nu! Ko tu, piemēram, vari iztecināt no tukšas pudeles? Es pats tikko turos uz kājām, es visu vasaru plika santima neesmu redzējis. Vai tu domā, ka man pašam negaršo? Bet ko tas līdz — nav! Čamdieš, kuņģa kabatā gribi, visas tukšas un cauras kā peļu izlodātas. Ja tu būtu tā apprecējies, tad jau sen būtu pakāries pie pirmā zara. Bet es vēl skrienu, es plēšos, es rauju sevi pušu, es lokoš kā sausās smiltīs iemesta slieka. Prasi, vai tie čūsku dūrēji zina, cik man šogad jāmaksā pagastam? Cik man par kulšanu vien bija jānoskaita skaidrā naudā? Un kur tad vēl kalšana un malšana, un sāls, un cukurs, un ziepes —“

„Kas man daļas gar tavām ziepēm!“ Siksna paspēja iekērties. „Gādā tikai šnabi un petroleju, tad parīt tavas Kazu laipas pajuks uz visām pusēm!“ Meistara slābenā dūša bija atkal vietā. Šajā stundā viņš var derēt, ka nedēļas laikā apgriezīs visus celmenieku purvus.

Arī Teļaploku Gusts jutās mazliet iesilis. Viņš sāka ticēt, ka šoruden virve vēl nebūs ap kaklu jāmet. Viņš aizsteidzās taisni pār Kazu laipām, lai atmērītu jaunajam plēsumam vidu.

Roberts Siksna atkal kāpa uz mašīnas, ar drošu roku apvija dažas rūsganas vagas ap iegareno plēsuma apli.

Bet celmenieku vīri šodien nāca viens pēc otra. Viņi cēla cepures un sauca dievpalīgus, viņi visi vēlējās runāt ar meistaru vienatnē. Katrs gribēja būt laipns un viesmīlīgs pret šo vareno vīru, kas pametis bagātos pagasta centra ļaudis un iebraucis celmenieku purvos. Bet jo vairāk viņi traktoristu mieloja un dedzīgāk sprieda, kuņģam pienākusi kārtā aršanai, jo ilgāk pamestā mašīna stāvēja Saliņu purvā.

„Khe, jupis, tādus dergļus —!“ večuks bārdamies skraidīja no purva mājās un atpakaļ. „Nu atkal pilnā, nu atkal nekā, nu gulēs uz vietas nedējām! Tā var upi izdzert sausu! Kur tik daudz pasmels, jupis?“

Tiešām, arī šodien Saliņu purvā dzirdēja skanam tikai iereibušu vīru balsis. Mašīna stāvēja plēsuma malā kā slinka, muklājā iegrimusi govš...

Gusts atskrēja atkal uz Saliņu purvu, noplātīja tukšas rokas. Traktors vēl arvien stāvēja savā vietā, bet vadītājs grozījās celmenieku vidū, cilādams dzidrā dzēriena pudelei.

„— Ko? Apsolījis —? Ko es tev tukšai ubagu tarbai būtu apsolījis? Vai tu gribi mani no pilna galda aizmānīt ar lāsi šņabja? Tik lēti es neesmu paņemams, nedomā!“

Celmenieku smīnīgie skati iedzina Gusta augumu vai zemē.

„Vai tu gribi, lai es pametu iesāktu vagu un braucu līdz Stūriem apkārt to lielo gaisa gabalu līdz tavām Kazu laipām? Vai tu vari tik daudz petrolejas samaksāt, lupatniek? — Jeb tev ir atkal kabatā kāds parastais zirga šņabis? — Nav —? Tad ej mājās un gaidi savu kārtu! — Ej mājās!“

Gusta mute kļuva sausa, deniņos izspiedās zilas dzīslas, it kā nevaldāmais dzērājs būtu pieķēries ar abām rokām pie viņa kakla.

„Tu esi pakarāms!“ Gusts kļiedza pretī. „Tu bendē celmos biedrības mašīnu, tu izlaisti dārgas eļļas un aplaupi cilvēkus! Es tevi iesēdināšu tādā katorgā, kur tu pats vilksi arku ar izbolītām acīm!“

„Ej mājās!“

Gusts aizmeimuroja pa nelīdzenajām plēsuma vagām, dūsmās un atriebībā sagriezies gluži greizs.

Celmenieku vīri dzīvoja tālāk. Jau trešo, ceturto dienu mēmā mašīna stāvēja plēsuma malā. Uz ciņiem un celmu stumbriem satupušies klaigāja ļaudis, sniegdami viens otram sarkankaklainās pudeles. Paceltās balsīs viņi runāja par Saliņa zālāja jūru, par trekno pienu un nebeidza slavēt Robertu Siksnu, kas iebraucis celmenieku purvos radīt jaunu pasauli. Viņi stiepa rokas viens otram garām, sniegdami negausīgajam dzērājam katrs no savas pudeles un lielīdami piedāvāja rūgtenu tabaku.

Siksna reizēm pietrūkās kājās, izgāza krūtis un rēca:
„Viņš mani iesēdinās — he, hē! Tavas Kazu laipas sēdēs!
Jūdz savus caurbiras zirgus un ar!“

„Jā, lai jūdz, lai ar! He, hē!“ Iereibušie vīri korī piebalsoja.

Bet vecais Salīņš vēl arvien izmisis mētājās gar istabas galu, neatraudams acu no nelaimīgā purva stūra.

„Jupis, vai t' vēl nebeigs kāzot?“

Nē. Vēl kaimiņi streipuļodami gāja pēc šņabja, vēl ilgi skanēja iereibušo vīru klaigas.

Šķiet, pat Salīņu Reinis tās sadzirdēja. Viņš atkal ieradās mājās, nevienam roku nesniedza, labas dienas nevēlēdams. Viņš arī nestāstīja, ko šajās tumšajās rudens dienās darījis, bet pēc dēla rokām māte sprieda, ka viņš nav mētājies gluži dikā.

Pārgudrs un mazrunīgs viņš atkal smīnēdams nostājās tēvam blakus.

„Vai tie tur sākuši savas bēres dzert?“

„Geķi!“ večuks īgni rūca. „Ej turp un saki kādu vārdu! Tu esi nācis no pasaules, no skolām!“

„Es neesmu mute šim ausīm.“

Beidzot arī celmenieku vīriem apnika. Varbūt viņiem pietrūka naudas, viņi vairs nenāca uz purvu, lai velti dzirdinātu Robertu Siksnu.

Bet negaušas slāpes vēl nebija rimušas. Viņš izmisis klaīņoja no purva uz mājām kā iekairināts, nikns suņi sariets lops.

„Saimniek, vai tev tiešām nav vairs ne lāses? — Tikai vienu kārtīgu šņabi, vairāk man nevajag. Tad es kāpšu melnajai vabolei virsū un izlīdīšu taviem purviem kaut vai cauri! — Ko, vai tu domā, ka es ar tādām kastēm vien esmu braucis? Ar auto es esmu izvandījis arumus, Melno Mariju no pamatiem esmu nodancinājis! Un tad tu domā, ka es nevarēšu tādu nieka purva gabalu noplēst? — Tikai vienu lāsi, saimniek —!“

„Khe, Jupis, ej labāk izgulies!“ večuks nelaimīgi murmināja.

„Vai tu domā, ka es te esmu braucis gulēt? — Kamēr zeme vajā, tikmēr jāar! — Tikai vienu kārtīgu malku, saimniek!“

Nē, Salīņās vairs nebija ne pilītes.

„Vai te kroga tuvumā nav?“ Siksna apķērās. „Kādēļ tik slavenā vietā neierīko krogu? — Kur tas teļš dzīvo — tas no aplokiet? Ja viņš šovakar negādās zāles, tad lai viņš jūdzas pats savām caurbirām blakus! — Kur viņš dzīvo? Vai tur? Vai tur?“

Plātīdamies Siksna sāk meimurot gluži uz otru pusi.

„— Gnīdas! Pat viena šņabja viņiem nav! Es te elli pārtaisu par dārzu, bet viņiem žēl nieka lāses! Vai es neesmu visu vasaru pie Melnās Marijas sāniem diezgan kaltis? Vēl tagad mute kā izsvilināta — tū!“

Siksna meimuro tālāk pa nelīdzeno ceļu, nepaceldams acu. Kad visapkārt jau satumst agrais rudens vakars, viņa kājas laimīgi aizķeras pie kādas mājas sliekšņa.

„Vai te ir Teļaploki?“ viņš ietiec durvīs cieto dūri. „Vai saimnieks mājās? Man vajaga saimnieka, es saku! Sasper jods, kas te par klosteri, ja pat suns nesagaida! Zagļi tev nomauks visus riteņus no asīm! Saimniek, dod dzert! Citādi apgāzīšu tavu aku!“

Atveras durvis, krēslā parādās redzēta seja.

„Veln, kur viņi mani iegrūduši! Es tak meklēju Teļaplokus, zini, to dergli no nabagu mājas! — Bet man vien-alga. Ja tev būtu kāds šņabis mājās, tad tu būtu kārtīgs vīrs, Janka! Tad manis dēļ tā skopā ubagu tarba var pakārties uz naglas! — Bet laid tak cilvēku iekšā!“

„Man nav ne lāses mājās —“ Avotiņš nelaimīgi saka.

„Nav —? Aprunājies ar māti! Lai viņa nolej no pakrūtes zālēm! Citādi tā melnā vabole purvā rūsēs līdz pavasarim. Vai tu gribi, lai es te dauzos apkārt ubagodams, kamēr darbs gaida? Es tak esmu braucis jūsu purvus art. — Jeb tu domā savus celmus izplēst ar zirgiem, ko? — Nāc iekšā, nedzisini velti istabu!“ un Siksna veikli aizlien mājastēvam garām.

Ko Janka lai dara? Viņš velk no skapja laukā noslēpto pudeli un liek galdā.

Siksnas miglainajās acīs pēkšņi atgriežas prieks. „Tu esi puika, tu vēl tālu tiks! Ko tu sēsi, tas neizkaltīs, augs veldrē griezdamies. Pavasarī es braukšu šurp ar šķīvjiem un rulljiem! Tu sēsi, bet es vandīšu zemē, ka putekļi vien pajuks. Lai tas teļš lien savos aplokos, es pār viņa Kazu laipām nebraukšu! — Bet kur tava jaunkundze? Vai tu domā, es nezinu, kādēļ vecais Salijš šķauda? Bet tā vajaga! Vecais nav zemē metams, tikai šņabja viņam pietrūka.“

Beidzot arī Rietai jānāk spuldzes gaismā, un jāliek galdā vakariņas, lai ievērojamo viesi nesakaitinātu.

„Vēl, kas par Janku!“ Siksna rūc tālāk, blenzdams jaunajā saimniecē. „Pa kuŗu laiku tu tās sievas apmainīji? Kādēļ neaicināji mani kāzās? Es tepat Sausā kalnā visu vasaru kalnu! — Prozīt!“

Avotiņu istabas logos šonakt ilgi nenodzisa gaisma. Tikai melnā naktī, kad Greizo ratu zvaigznājs bija sagriezies slīpi, Janka vadīja vēlo viesi laukā. Vienā rokā viņš nesa kažoku, ar otru turēja pusdzīvā puīša ļengano augumu.

„Janka, iesim pie teļa!“ Siksna nevarīgi šļupst. „Viņam tak ir šnabis mājās, ko? Ja nav, lai kar savas caurbiras ilksis un brauc uz centru! Janka, brauksim uz biedrību, es viņiem teikšu, ka tā ir mana darīšana, kādus plēsumus es plēšu! Ja viņi negrib, ka es aŗu celmenieku purvus, tad lai viņi kāpj paši melnajai vabolei virsū, vai ne, ko?“

„Te ir siens!“ saimnieks stingri saka. „Liecies slīpi un neklumburo apkārt!“ Viņš nospiež apskurbušo puisi gubeņa stūrī, rūpīgi to apsegdams ar kažoku. Viņš iegrimst čaukstošajā sienā kā no purva izvilkta smaga, piemirkusi sieksta.

Citu rītu Robertu Siksnu tiešām uzmodina teļa māvieni. Arī vistas kladzina, gaiļi dzied, cūkas nežēlīgi kviec. Viņš pavalstās no vieniem sāniem uz otriem, pačamda ar rokām sienu, tad pēkšņi pielec kājās un drebinādamies pielien pie vaļējām gubeņa durvīm. Rīta saule met krēslainajā telpā spožu gaismas kūli. Zvārodamies viņš izspraucas pagalmā. Naktī bijusi salna. Zeme mirdz sudrabā, debesis piebārstītas ar zeltu. Siksna noskurinās kā zirgs pēc vārtīšanās, iet salicis taisni uz aku. Ilgi un kāri viņš dzer apledojušo ūdeni. Pēc tam viņš paceļ acis, lai redzētu, kur atrodas, pagriež ausis, lai dzirdētu, kas skaidrajā salnas rītā notiek.

Saliņu purvā pukšķ traktors.

Lieliem soļiem Siksna nesas turp. Viņš izlien caur sīkām priedelēm, pārsteigts paliek plēsuma malā ar vaļēju, izkaltošu muti.

Saliņu Reinis sēž viņa vietā, ar drošu roku vadīdams stūri.

Siksna nesaka nekā. Viņš pat nenāk tuvāk. Avotiņu akas ūdens iedzen viņa galvā jaunu skurbuli, viņam sāk atkal nežēlīgi slāpt. Viņš nevarīgi pamāj Reinim ar roku un klumburo tālāk gar purva malu, meklēdams Teļaplokus...

Ik dienas celmeniekos dūca traktors, klādams salnas sudrabā tumšas kūdras sloksnes. Mežos skanēja atbalsis, purvs drebēja, alkšņi gausi birdināja melnās lapu asaras.

Siksna vēl arvien dzēra.

„Bez divām nedēļām to spirta mucu neapdzēsīs,“ ļaudis sprieda.

Bet traktora stūre bija drošās rokās. Ik dienas spožais tērauda lemesis apvērta pāris hektarus nosusināto purvu.

Reinis strādājot maz runāja ar kaimiņiem, viņš jutās kā radītājs, kas pārvērš tukšu, nedzīvu zemi.

Celmenieku vīri pieminēja Reini ar cieņu, sievas apskauda Salīņu māti, bet meitas zilēja, kuŗu viņš ieskatīs un aicinās mūža draugos.

„Gan Stūŗos iegulsies,“ vecenes mējoja. „Un mulķis būtu, ņemdams melnās vārnas, ja lejā gaida tāda iegātņa vieta.“

Bet Reinis nedzirdēja čukstus. Jau otro nedēļu viņa ausīs pukstēja tikai traktora dzelžainā sirds.

Kādreiz celmenieku purvos atnāca Stūŗu Irēne. Viņa neapbrīvoja jaunos plēsumus, viņa redzēja tikai darītāju pašu, māja drosmīgajam celmenieku puisim ar roku.

Reinis aizbrauca viņai garām, īsi palocīdams galvu. Tikai tvertnē pietrūkstot degvielām, viņš nokāpa no traktora sēdekļa. Neparceldams acu, viņš darīja savu darbu, rūpīgi pārbaudīja siltās mašīnas daļas. Viņš izjuta tās tuvumu kā otru dzīvību.

„Vai tu esi pārmocījis savu zirgu?“

„Kādēļ tu nāci?“ viņš strupi jautāja savukārt.

„Es gribēju redzēt, kādus brīnumus tu strādā. Ļaudis par tevi runā.“

„Es viņiem to atļauju...“

„Tu esi apbrīnojams!“ Irēne iesaucas.

Puisis ieskatās meitas mirdzošajās acīs. Viņš jūt, ka ne-spēj no viņas novērsties, kaut spītīgi to gribējis jau ga-diem ilgi.

„Tu vari atnākt svētdien, es tevi gaidīšu upmalā.“ Reinis ar varu atraujas no meitas, svilpodams kāpj uz traktora.

Motors spēcīgi ierūcas, mašīnas ķermeņi sāk drebēt, platie riteņi, spiezdami asās šķautnes mīkstajā kūdrā, ātri veļas uz priekšu. Lielais plēsuma arklis gāzelēdamies tur-pina vīt pret dienas gaismu mitro vagas sloksni.

Irēne sapīkusi aizgāja mājās.

Bet svētdienas pēcpusdienā viņa cīnās upmalā ar rudens vēju. Kā palīga meklēdama, bieži raugās uz Saliņu pusi. Beidzot viņa redz, ka puisis aizsviež aiz sevis lodzīgos gatves vārtus, nāk lieliem soļiem taisni pār uzartajām pļavām. Viņš ir atkal glīti ģērbies, saule mirdz viņa sejā, un roku sniedzot, viņa acīs spoguļojas rudens debesis.

„Un tu esi klāt —?“

„Jā —“ Irēne samulsusi apstiprina.

„Bet mēs taču nesēdēsim mitrā kūdrā,“ viņš turpina.

„Es šodien negribu melnos arumus redzēt, mums jātiek prom.“

Saulainais rudens vējš viņus stumj pa jaunupes krastu. Zem gājēju kājām čab sausas koku lapas. Reinis tās spārda uz visām pusēm, viņš jūtas atkal kā milzis, kas samīn zem kājām iznīcībai nolemtos sīkumus.

Lūk, viņam blakus soļo ikdienišķa meita, sārziem, apaļiem vaigiem un valgām, pavadinošām lūpām! Viņa ir nobriedusi kā koša rudens bērzlape, gaidīt gaida nejaušu garāmgājēju...

Bet Reinis spītīgi pagriež seju pret debessīm.

„Kādēļ tu nerunā?“ Irēne pēkšņi prasa.

„Es baidos, vai tu mani sapratīsi.“

„Jā, dažreiz tā ir —“

„Diemžēl. Bet es neesmu jauns, es tikai paceļu galvu augstāk.“

„Ak Reini, es mīlu tevi! Vai citādi es būtu nākusi šurp?“

„Kas ir mīlestība? Dabas untums!“

„Cik tu briesmīgi runā! Tu gan laikam mani ne druscip nemīli?“

„Es mīlu savus ideālus.“

Viņi ilgi klusē. Lapas čab zem gājēju kājām, sausas, nobirušas lapas. Viņi ir ienākuši lazdu un sīku priedīšu biežoknī, rudens vēji paliek aiz muguras.

„Apsēdīsimies!“ Reinis pavēloši saka.

Irēne stāv puisim pretī, apjukusi lauž trauslos lazdu dzinumus. Viņas skaistajās, naivajās acīs iemirdzas miklums.

„Vai tu sāksi raudāt?“

„Nē. Tas no rudens vēja —“

„— Nāc!“ Viņš novelk satraukto meiču blakus, iespiež rokās kā padevīgu ziedu un dedzīgi skūpstā.

Kā negauša dzērājs viņš ilgi un alkatīgi sūc viņas lūpas. Irēne nepretodamās gul puiša rokās.

„Nenoslāpē mani!“ beidzot viņa lūdzas.

Beļ Reinim liekas, ka šajā vēsajā rudens dienā viņa klēpī ir iekritis ugunskurs. Puiša pirksti nemierīgi skraida pār viņas augumu.

Irēne nepretojas, viņas nojautas paredzēja, ka tas notiks šodien biežajā priežu un lazdu audzē, kur pat vēsie rudens vēji aiztur elpu. Un Stūru mantiniece kaisli apvij rokas ap puiša pleciem.

Puisis ieskatās meitas pārdzīvojumu pilnajā sejā kā lielceļa laupītājs nevarīgā upurī.

Irēnes acis aptumšojas, strauji pieplūst ar asarām.

„Tu esi sentimentāla.“

„Kaut tas būtu noticis pavasarī! Man vienmēr ir bail no rudens...“

„Arī mānticīga!“

Irēnei pēkšņi liekas, ka viņa ir iekritusi nepazītā tukšumā, viņa ierauga sevi ar vakardienas acīm. Vai šis brīdis tiešām ir apracis viņas jaunību? „Iesim mājās!“ viņa drebēdama saka.

Reinis nerunā pretī. Viņš nedomā par to, kas noticis, viņš ir nākotnes cilvēks, strauja ceļa gājējs.

Viņi iziet no jaunaudzes. Viņu krūtīs pēkšņi iekrīt spēcīgais rudens vējš. Irēne cenšas turēties puiša elkonī, taču asaais ziemelis viņu nežēlīgi rauj atpakaļ. Meita cīnās pret debesu varu ar aizturētu elpu, lai tā neatrautu viņu no iecerētās laimes.

„Iesim lēnāk!“ viņa lūdzas.

Reinis klusēdams turpina spert drošus soļus. Kaut vēja sīpas arī viņu rauj atpakaļ, viņš tikai spītīgi pieliec galvu. Viņš jūtas pašapzinīgs un lepns kā milzis, kuŗam pie kājām gul visa pasaule. Nekas nespēj apturēt viņa straujo gaitu, ne valdonīgais ziemeļa vējš, ne untumainas meitas asaras.

„Kad mēs atkal tiksimies?“ Irēne bezcerīgi prasa.

„Es nezīnu. Rītā es braukšu prom. Es nevaru paredzēt, kad atgriezīšos.“

Puiša domas nomāc īgns nemiers. Vēl viņš elpo tos pašus putekļus, ko citi. Velti viņam te meklēt domu biedrus,

velti gaidīt sapņotāju sievieti. Irēne viņu velk arvien zemāk, viņas roka ir tik smaga, it kā visu mūžu mirkusi sviedros un zemes mitrumā.

Saliņu pļavmalā puisis no viņas atsvabinās. Viņi sniedz viens otram rokas kā divi svešnieki.

„Uz redzēšanos!“

„Ardievu!“

Irēne aizbēg, cīnīdamās ar vēju. Plandošais apgērbs reizēm cieši apvijas ap viņas augumu, parādīdams, cik viņa sīka un nevarīga. Jo ilgāk Reinis noskatās viņas gaitā, jo lepnāk paceļas viņa galva un pašapzinīgāks izaug viņa meklētājs gars.

Pirmdienas rītā Saliņu Reinis atkal svilpodams aizgāja pa celmenieku ceļu, ierasto somu mētādams no vienas rokas otrā.

Kaimiņi nogrozīja galvas.

Traktors stāvēja pāris dienu, līdz to pamanīja Roberts Sikсна. Beidzot viņš bija noguris no lielās dzeršanas, kāpa atkal uz mašīnas, turpinādams Reiņa pamesto vagu. Ļaudis atkal iekrita plēsumos no tumsas līdz tumsai, spēcīgā mašīna trīcināja alkšņus gan Avotiņos, gan Vāvuļos, beidzot arī Gusta nelaimīgajās Kazu laipās.

Tikai pēc Mārtiņdienas, kad atvērās ziemas vārti, melnā zemes kārpītāja vabole izrāpās no celmenieku purviem un, pērdamās pa dziļo sniegu, aizvilka smago plēsuma arklu ar krietni nodilušu lemesi.

Līdz ar jauno sniegu izgaisa tumšās, drēgnās miglas. Baltas mirdzēja mēnesgaismas naktis, bet dienās apsniugušie lauki zibēja sarkanā saules gaismā.

Celmenieku vīri nīka bezdarbībā, dienām ilgi vērtīdamies gultās un domādami par nākošā pavasara darbiem.

Tikai Avotiņu Janka uztrina cirvi un aizgāja uz Stūriem. Mūžam gudrais dzirnavnieks bija atkal kauķ ko izdomājis. Tukšajā ēkā bija jāiebūvē dažas šķērssienu, jāieliek jaunam durvis un jāierīko plaukti. Stūris pats locījās kaimiņam līdzī no tumsas līdz tumsai, lai darbs veiktos pēc viņa prāta un izdomas. Tur klaudzēja dēji, špāca ēveles un dažreiz, kad dzirnavu ēkas durvis bija vajā, kaimiņi, iedami gaŗām, apstājās uz sliekšņa un padeva dievpalīgu.

„Ko te atkal taisa?“

Stūris piemiedza acis, pirms atbildes pārdomādams katru vārdu.

„Jaunus gaņģus...“

„Vai tādēļ jābūvē istabas?“

„Ak istabas, he, hē! Gudrs melderis ierīko gaņģos slepenas azotes, lai malēju milti sakrātos arī paša cūkām. Tādēļ es tik trekns piebriedu, ka vēl šodien nevaru atkristies. He, hē!“

„Jā, jā —“ kaimiņi izsmieti pazuda no dzirnavu durvīm. Pirms Ziemassvētkiem šajā vietā atkal kāds apstājās.

„Labdien!“

„Kas tur aizlīda gaismai priekšā — a —?“ Stūris pikti sauc.

Ciemiņš brīdi klusē, tad pazīstamā balsī jautā: „Vai es pats neesmu gaisma?“

Arī Janka atliecas no darba. „Tas tak Reinis. Kur tu staigā apkārt, ka nenāc palīgā?“

„Tas nav rakstīts manās zvaigznēs...“

Pats saimnieks tad paņem puisī pie elkoņa un ievēd jaunajās telpās.

„He, hē, dēliņ, svētkos būs jāriko dančošana.“

„Varbūt kāzas —?“ puisis īsi apjautājas.

„Kāzas —? Nē, tās dzersim Vasarsvētkos uz kalniņa. Bet tagad runāsim par lietu. Tu pats dzirdēji, ka mani kaimiņi, sausos purvus ardami, gaudoja pēc slapjuma. Redzi, ūdeņus gan bija viegli aizlaist, bet cilvēks tikko piedzimis, tūlīt vārsta muti pēc valguma. Tad nu mēs ar Janku iežēlāmies par nabaga izslāpušajiem, kas paši tos traukus apgāzuši, ko tas kungs viņiem devis... He, hē. — Vai tu vēl nesaproti? Ak, dēliņ, galviņ! Es nopirku Karsto ar visām viņa idejām. Sākot ar Jauno gadu te varēs dabūt šnabi, alu un siltas desas.“

„Krogs —?“

„Kādēļ tik prasti? — Restorāns. — Tu varētu vilkt mugurā darba drēbes un nākt mums palīgā. Saimniece tev iedos pusdienas un vakarā, ja gribi, varēsi gulēt uz mana dīvāna. Dievs zina, vai pa šo laiku vecais Saliņš nebūs tavu gultu izmetis sniegā...“

Reinis kožjā lūpas. Nelietis — viņš domā, bet vienaldzīgi saka: „Es savas rokas neturu aiz muguras.“

Viņš paliek. Viņš neapjautājas Jankam par mājām, par tēvu un māti, tikai vakarā, kad svainis uzvelk puskažociņu, viņš, tam garām lūkodamies, saka: „Pasveicini Rietu!“

„Jā, jā. Un tu laikam pārgulēsi tepat...“

„Kur esmu, tur manas mājas.“

Kaimiņi šķīras, viens otru aizdomīgi uzlūkodami.

Vakarā Reinis sastop Irēni. Puskrēslā viņš spiež viņas roku, ilgi neatlaizdams pirkstus. Meitas acīs staro pēkšņi atgriezies laime.

„Ak Reini, es zināju, ka tu tālu neaiziesi!“

„Nepārproti,“ puisis, viņai garām lūkodamies, steidzas atbildēt. „Es tikai gribēju ienākt pie tevis un pateikt, ka visi cilvēki ir piedzimuši vienādi stulbi...“

„Kā es par to priecājos!“

„Tu neesi izņēmums...“

„Bet tagad tu paliksi pie mums —?“

„Dažas dienas.“

„Ak netiepies, Reini! Mēs mīlam viens otru.“

„Tas skan banāli. Es esmu izšķirstījis grāmatu kaudzes un neesmu īsto vārdu atradis. — Jā, kur mana soma?“

„Es to ienesu tavā istabā. — Es paņemšu arī segas un uzklāšu gultu.“ Un meita aizsteidzas, līganos plecus šūpodama.

Reinis noskatās viņas gaitā ar kārām, kaislīgi karstām acīm. Viņš kļūst nežēlīgs un svelmains kā vēju ārdīts ugunskurs.

Citu rītu Saliņu Reinis paliek Stūros. Viņš ņem rokās darba rīkus, lai nopelnītu svētku naudu. Jau sen viņi raduši ar Janku kopā strādāt, viņi cilā zāģus, ēveles un kaltus, plāpādami niekus kā senāk.

„Klau, Reini, tu varētu reiz meklēšanu beigt. Paliec Stūros par saimnieku, tad mēs te dažu pudeli izdzertu uz rēķina.“

„Es —?“

„Irēne tevi mīl.“

„Tas mani neinteresē. Es palikšu uzticīgs savam ideālam.“

„Vīrietis tak sievu meklē, ne ideālus.“

„Es nedaru to, ko citi.“

„Veln, tu aiziesi postā!“ Janka pēkšņi kliedz. „Vai tev aizbildni vajadzēs iecelt? Mēs tak esam radi.“

Reinis noskatās svainī ar iznīcinošu skatu. Janka saraujas kā pelēkais ciņu cīrulis, kas ieraudzījis virs sevis platās peļu klijāna acis.

„Manis dēļ, nerunāsim par to,“ Janka piekāpjas.

„Jā, lai paliek ūdens dīķī un uguns krastā...”

Abi vīri turpina darbu klusēdami.

Tomēr Reinis cīnās ar savu alkaino nemieru. Ieraudzījis Irēni, viņš tai kaisli seko ar acīm kā negauša laupītājs. Laimē tvīkdams, viņš krīt Stūru mantinieces rokās un izmisis raujas atkal laukā. Reizēm viņš viņu dievina, glāsta, viņa karsto čukstu straume nepārtraukti plūst pār alkātīgajām lūpām.

„Mijā, vai tu redzi caur logu spožo vakara zvaigzni? — Jā? — Tu maldies. Zvaigzne spulgo manās rokās — tu tā esi. Tavas acis staro, tavas lūpas, tava sirds.”

„Tak nenoslāpē zvaigzni! Nu pietiek, pietiek, nekod...”

Irēne sāk raudāt, pati nezinādama, laimes vai nelaiemes mudināta.

„Atkal —?”

„Kādēļ tu mīli mani tikai naktīs, bet dienās ej man garām?”

„Vai tiešām tā?” Reinis brīnās.

„Vai tu nejūti, ka tevis dēļ esmu kļuvusi gluži cita? Es vairs negribu nevienu cilvēku redzēt, tikai tevi.”

Reinis pēkšņi atlaiž viņas karstās rokas.

„Es zinu, drīz tu aiziesi —”

„Tu mani aizdzen.”

„Nav tiesa. Tēvs tevi labi ierauga, un gan es pierunāšu arī māti.”

Reinis atraujas no meitas kā no aukstas ledus sienas.

„Es neesmu mute šīm ausīm —”

Tā sākās un beidzās viņu dīvainā mīlestība.

Bet Irēne ilgi mokās. Viņas mīlestība tiešām nav maza, tā ir pati dzīvība, liela un neizsmeļama, divu cilvēku mūžus aptveroša.

Turpretī Reinis katru dienu noskatās meitā ar skaidrām, gudrām acīm. Jo vairāk viņš jūt Irēnes padevību, jo lielāka izaug viņa spīts un pašapziņa. Jo vairāk viņš runā, jo biežāk Irēnei līst asaras. Viņa vaļsirdīgi saka: „Es nekā nesaprotu, es mīlu —”

„Ha, hā!”

Beidzot arī Stūriene pamana meitas saraudātās acis.

„Kas noticis? Kam tu staigā kā lietus diena?”

„Es viņu mīlu —”

„Tu vēl esi jauna, tev laika diezgan,“ Stūriene cieti pamāca. „Nāks laiks, nāks padoms. Es teikšu pašam, lai dzen viņu prom.“

„Un tomēr es viņu mīlēšu —“

Stūru mantiniece staigā kā mēnessērdzīga. Ļaužu valodas un darba trokšņi viņai aizslīd gar ausīm, viņa no-raugās cilvēkos ar trulām, vienaldzīgām acīm. Viņa pazīst tikai vienu.

Bet Stūris nedzen puisī prom. Viņš labprāt klausās pār-gudrajā valodā, reizēm pamācīdams kā nepieaugušu dēlu. Viņi piemin jaunus laikus un atceras vecos. Toreiz ezerā gulēja dūņains ūdens, tagad tur šūpojas kviešu vārpas.

„Viss pārvēršas un aug,“ Stūris liecina. „Kādreiz tu mā-cēji tikai cirvi cilāt, tagad tu esi apgriezis otrādi visus cel-menieku purvus. Tu esi pārraudzis pāri viņu galvām.“

Reinis smīnēdams klausās.

„Tādēļ mans ceļš ar katru dienu kļūst vientuļāks,“ viņš lepnī saka.

„Bet bībelē stāv rakstīts, ka nav labi cilvēkam būt vien-am...“

„Es esmu pats savs likums un tiesa.“

„Jā, jā, bet sievu tev vajadzēs, kas dažreiz tevi aizliek aiz restēm...“

„Un kārtīgu sievasmāti —“ Janka smeļ, visu laiku klausījies.

„Bet ņem nu zāģi, dēlij! Arī nauda jānopelna pašam, tāda ir pasaules kārtība.“ Un Stūris aiziet, pašpārliecināti smaidīdams.

Reinis strauji uzcērt galvu, ar nicināšanu noskatīdamies viņa vecīgajā stāvā. „Tas vairs nejūt, ka gāžas no klintīm...“

„Nāc labāk, sarausim!“ Janka aicina. „Līdz jaungadam jābūt kārtībā, lai tu varētu sākt saimniekot...“

„Vai arī tu esi ēsma lamatās?“

Janka parausta plecus. „Tu esi jucis.“

„Man riebjas!“ Reinis nomet cirvi.

„Bet darbs taču jāpadara.“

„Vai tu esi redzējis gulbjus lidojam? Arī es šajā krastā nevaru palikt...“

Reinis pamet darbu tajā pašā stundā. Satraukts un aiz-vainots viņš atkal sviež ceļa somā grāmatas un darba drē-bes. Irēne izmisusi saņem puīša roku. „Es tevi nicinu!“ viņš nežēlīgi saka.

„Bet es tevi mīlu,“ meita nevarīgi atkārtu. Viņa atkal raud, galvu šūpodama, it kā sajukusi prātā. „Vismaz somu varēji atstāt. Tu tālu neaiziesi...“

„Nemet cilpas uz sliekšņa!“

Viņš aiziet, nicinādams Irēnes atdošanās prieku, pats augdams iedomībā kā piepūsts zīda maiss

Līdz jaungadam Stūris pārbūves darbus beidza. Lielajā dzirnavu ēkā bija iekārtots veikals, tējnīca un degvīna noliktava, ārpusē virs durvīm to apstiprināja krāsaina izkārtne. Viņš atveda no Rīgas nepieciešamās preces — sāli, cukuru, ziepes, siļķes, arī šujamos diegus un drēbju krāsas, lai lauku sievām viss būtu pie rokas. Ceļavīri varēja dabūt karstu tēju, cietus kringeļus un dūmu desas. Ja vēl kādam nebija dūša vietā, tad Stūriene iznesa no degvīna noliktavas stipro alu vai sarkankaklainu pudeli.

Tikai vienu rupjā maluma gaņģi dzirnavnieks ar gudru ziņu atstāja savā vietā...

Peļņas vīri jau pirmajā dienā pameta Stūros dažus latus. Vecajā dzirnavu ēkā atkal atgriezās dzīvība, atkal kustējās ļaudis un skanēja valodas.

Bet tūlīt pacēlās arī celmenieku sievu balsis.

„Nu tik sāksies atkal kāzas! Nu vairs negalēs plītēt, nu tur vien celsies un gulsies, kamēr nodziersies kā pliki tārpi!“

Vienīgi Tince smējās savus parastos smieklus. „Neprašas! Dzers vīri, dzers arī sievas. Ja mans kūkums par latu — es par desmit!“

„Un kas pie bērna —?“

„Kas gādājis, lai auklē —“

Dāvis noskatījās sievā ar drūmām, tumšām acīm. Kaut kas tajās bija nodzisis. Mīlestības vietā vīra acīs slēpās aizturēti draudi.

Arī Teļaploku Gusts sāka ausīties. Prātīga lieta. Ja kādas lāses vajadzēs, nebūs vairs jāskrien uz Rīgu, bet aizies tepat uz Stūriem un paņems. Viņam būtu jānoslicinās degvīna mucā, lai neredzētu lielo pasaules netaisnību un postu.

Sieva nopūtās. „Kā tev trūkst? Vai tu neesi paēdis un apgērbies?“

„Paēdis —? Ar tevi saimniekojot es nonākšu nabagmājā, tas ir kā amen baznīcā. Vai tu esi apskatījusies, cik tu šogad

piena izslauc? Apcirkņi un gubeņi krītas, ka bail skatīties, bet piena tik vien iznāk kā putrai pieliet. Vai tu tos siena klēpjus un miltu maisus mēslos sagāz? Paskaties, kā Saliņu govīm šogad muguras spīd. Piens tek kā no avota, ciet vien nevar aizlaist. Vai Saliņš spēj vairs zirgus valdīt? Mēģini tagad ar viņu baļķus vest. Viņš tev visu mežu izraus no rokām, viņš tevi samīs ar jauno skrējēju. Trakam jāpaliek, cilpā jāliien, jāpiedzeras līdz nāvei!“

„Bet vai tev pašam kā trūkst?“ Herta apnīkstoši vilka.
„Saimnieces trūkst.“

Sieva pūzdama nolaida rokas. Bet viņa bija pieradusi. Nedomādama viņa brīda tālāk ierasto soli pa aizputinātām pagalma takām. Viņa kustējās kā gaus, smaga darba pārkrauts zirgs, ne lēnāk, ne ātrāk, acis nepaceldama, saules neredzēdama. Agri pirms gaismas ceļoties, saimnieci sagaidīja kūti cūku kviecieni, aitu blējieni un nemierīgo lopu īdēšana. Līdz brokasta laikam beigusi slaukt, viņa tūlīt atgriezās, lai izdalītu lopiem applucināto pelavu un sakņu devu. Viņa maisīja un locījās ap lielo baļļu, kas līdz pusei bija ieaugusi mēslos, nesa kārajām piena devējām spaini pēc spaiņa un gāza tos tukšajās silēs. Tad, mazliet atliekusi muguru, viņa stiepa atkal siena un ābolīņa nastas, kraudama barību aitu un govju redelēs. Vēl nobērusi vistām graudus un pazīdinājusi no pudelītes vārguļus jērus, viņa pamanīja, ka pusdienas laiks klāt. Nogurumā pārkāpjot istabas sliekšni, viņas ausis iesitās bērna čikstēšana un mātes nemitīgā vaimanāšana.

Tikko spējusi no galda nokopt pusdienas traukus, Teļaploku saimniece mina atkal ierasto taku uz kūti, lai īsajā ziemas dienā darbi neievilkto naktī. Herta stiepa atkal ūdens nēšus, gāzdama tos lopu silēs, jo, sauso ābolīņu pāēdušas, govīs nespēja vien atdzerties. Ik dienas kūtī bija jāsalej neskaitāmi spaiņi ūdens, brienot caur mārku, saimnieces koka tupeles arvien izrādījās par seklām. Nelīdzēja arī rudzu salmu klēpji, ko saimniece nežēloja pakaišiem — kūts mirka un šūpojās kā aizsērējis purvs. Un citu rītu, kad Herta tupās pie govju tesmeņiem, lopi pilēja no astes līdz ragiem. Katru dienu šajā vircas ezerā brizdama, Teļaploku saimniece pati jutās kā mēslos iekritusi vabole. Rāpies, kur gribi, visas laipas grimst arvien dziļāk, visur tikai rūpes un netīrība un mūžam nepadarāms darbs.

Bet viņa aprada. Viņai vienalga, vai vīrs lamā vai sit, vai piena spaiņi tīri vai netīri. Viņa vairs nepacēla acu pret sauli, jo zināja, ka dzīve ir nepārejams sliksnājs. Sieva tikai nolieca galvu un brida, brida...

Gusts skrēja arī pats. Vai citādi viņš būtu kailā muižas lopu aplokā uzcēlis visas saimniecības ēkas, iegādājies mašīnas, lietas un savedis kārtībā katru pagalma stūri? Teļaplokos visas malas liecināja par rūpīga saimnieka roku, vienalga, vai sveša acs uzlūkotu žogus, jumtus vai malkas nojumi. Visi darba rīki stāvēja savā vietā, pat āboliņa zārdi rudeņos tika rūpīgi novietoti zem jumta, kaut saimnieks tos veda un krāva melnā nakts tumsā. Tādēļ arī Teļaplokos svētības netrūka, ik gadus šķūņi un apcirkņi piepildījās pāri mēram.

Tikai saimniekam pašam vēl nelikās diezgan. Ar šausmām viņš redzēja, ka celmenieki, pārardami purvus, izdzina no savām būdām nabadzības un bada spoku, tagad tas iesēžas Teļaploku paspārnēs, nīrgdams saimniekam tieši sejā.

Tādēļ Gusts skrēja pats un lamāja sievu, izdildams vājš, kaulains kā badā nodzīts vergs. Nespēdams no iedomātā spoka atsvabināties, viņš dažreiz izmisis saķēra galvu un aizbēga no mājām taisni pār piesnigušajiem laukiem uz Stūru dzirnavām.

Bet arī te viņam nelaimējās. Gadās, ka viņš ieskrien sava posta audzinātājiem tieši krūtīs. Lūk, pie jaunā krogus galda sēž celmenieki, šie gnīdas, čūsku dūrēji, liedami pamīšus glāzēs alu un šņabi.

Arī Tince, braukdama no meža ar malkas vezumu, piesējusi zirgu pie agrākās dzirnavu slitas, ienākusi sasildīties. Puskrēslā nekaunīgi spīd viņas brūnās acis.

„Nebēdz atpakaļ, Gustiņ! Tu tak pagājušo nedēļu pārdevi lielo bulli.“

Gusts ierauj galvu plecos. — Bikšainais peju vanags! —

„Vai tu to ziloni varēji dabūt pa kūts durvīm laukā?“ vīri dzīvi turpina. „Jau rudenī bijī nobaņojis kā dampi.“

„Un vaislas cūkai atskrējuši piecpadsmit sivēni — kur tu tik daudz naudas liksi?“

„Un govij divi teji — vai tas ir dzirdēts?“

Gusta pleci nolīkst gluži zemū. „Divas nelaimes atskrēja. Abus apraku zemē. Tikko neatdzīsa arī lielā.“

„Tad gan Herta izbaudīja atkal pirti,“ Tince dzej.

„Kaš zemei lemts, tam zemē jāpaliek! Nodzersim bēres!“
Vīri beidza mēļot.

Arī Stūriene, stiepdamās aiz viesu mugurām, kārām acīm ieskatās šaurajā kaimiņa sejā.

„Iesver puskiļo kartupeļu miltu.“ Gusts nelaipni saka.

„Lai paliek ķīselis pagīrām,“ kaimiņi atrunā. „Nāc tuvāk, iemet vispirms vienu mēru. Nebaidies, kas galdā, tas samaksāts.“

„Nav laika,“ Gusts cīnās pretī, „bet vienu čarku var iemest, ja reiz esmu jūsu barā ieskrējis.“ Satverot glāzi pār nelaimīgā vīra seju pārslīd gaišums.

„Vai nenoliksi cepuri?“ celmenieki mudina tālāk. „Aparunāsimies par purviem, par Kazu laipām. Ko tu tur pavararī sēsi?“

Gusts pagriež pret sievas māsu gailīgas acis. Beidzot viņš Igni uzmet cepuri uz vadža. „Par to nav ko runāt. Paši redzējāt, cik baltu smilti Vāvuliene man atmērījusi. Un vai kāds zina, cik tas posts man maksājis? Es vairāk salēju Siksnam rīklē nekā traktorā.“

„Vai t' mēs ne? Ja lēja, tad kustēja, ja ne, tad stāvēja uz vietas.“

„Kur t' nu jūs? Jūs tak laistījāties kā ar ūdeni. Jūs varāt visu nodzert, ne jums nodokļi jāmaksā, ne apdrošināšanas. Bet man jāriko ūtrupe!“

„Nekas neiznāks, Gustiņ!“ Tince atsaucās kā aizkarta stīga. Kas tavu postu un nabadzību pīrks? Nē, ar ūtrupe tu savam zārkam naudu nesadzīsi...“

Gusts, pagriezdams sievas māsai muguru, māj Stūrieni ar roku. „Liec pudeli galdā. Kartupeļu miltus vēlāk.“

Stūriene to vien gaida. Mazrunīga, īgna viņa apkalpo viesus. Dažreiz te visu dienu skan sīkstuju gaudas un dīkdieņu lielīšanās, bet ieskurbuši viņi nejūt, ka sauso kringeļu cenas kāpj arvien augstāk. Stūros ieplūst atkal nauda kā senāk, sīkās urgās satecēdama vienā vietā no celmeniekiem, no turīgajiem pagasta ļaudīm, arī no tālajiem ceļa braucējiem. Saimnieks pats nerādās dzērāju tuvumā, jo zina, ka uzņēmums ir stingrās rokās, neviens santims nenoslīdēs sāņus. Un nauda Stūrim vajadzīga vairāk nekā agrāk. Visa saimniecība jāpārkārto, jāpērk jaunas mašīnas, sēklas un mākslīgie mēsli. Stūris vairs nedomā par turbīnām un dzensiksniem, bet par mālu, kūdru un zemes bagātībām.

To pašu pārrunā arī kaimiņi pie šņabja glāzēm.
„Klau, vai kāds bija lopu biedrības sapulcē? Vai dzirdējāt, ko Piena Runcis teica?“

„Ko t' šis —?“

„Skaitīja procentus par slāpekli un kūdru. Tā esot jāgriež laukā no zemes, jāžāvē un jāgāž kūtis, lai slāpekļis neaiztecētu caur ēkas pakškiem. Ja es pareizi sapratu, tad viņš laikam runāja par vircu. — Gust, ko tu saki par to lietu, tu arī tai slāpekļi esot apslīcis?“

Teļaploku saimnieks pēkšņi paceļ galvu. Jā, jā, bet —

Arī pārējiem kaimiņiem tā lieta ir sveša.

„Bez jokiem,“ runātājs turpina, „neviens vēl neapjēdzot, kas īsti zemes dziļumos slēpjoties. Un vai t' paši neredzējām, kāda vate tur pagriezās, kad grāvrači dūrās cauri?“

„Hm, jā gan, bet ko un kā — tas ir jautājums —“

„Kas tur liels. Metīsies atkal visi kopā, noskatīsies labu vietu un pēc sējas laika ķersies klāt. — Tak ielej, Gust, ko tu blenz kā bullis sienā?“

„Vai Gustiņ, tev nemaz šņabis šoreiz neiet labumā!“
Tince vaid. „Ģimis bāls kā kaļķis, it kā kaulainā sieva tev taisītos gāzties virsū...“

Teļaploku saimniekam dreb pirksti.

„Negāz pāri! Drīzāk lai asinis nopil nekā tāda lāse.“

Vai Gusts vairs sajēdz, ko dara? Viņš izmisis klausās, kas purvā notiek. Kamēr viņš brien vircas jūrā, šie gnīdas, čūsku dūrēji, taisa kūdras fabriku. Viņiem vēl nepietiek, ja purvs gāž laukā āboliņa kalnus, viņi vēl kāps pazemē un griezīs brūno zeltu kā maizi. Viņi ņems tikai laukā gabalu pēc gabala un vedīs mājās vezumiem...

„Ņem iekšā, Gust!“ Tince skubina. „Tev auksti sviedri jau metas uz pieres.“

Gusts vēl arvien nedzird. Viņš pārstaigā domās savas Kazu laipas. Bet apstājies, kurā stūrī gribi, tur tādas vates nav kā Sūnekļa purva dibenā. Tikai rūsa un baltā smilts. Lūk, celmenieki tagad nosusina purvus un kūtis, bet viņa lopi slikt kā senāk! Tā viņš grims visu mūžu, kamēr noies dibenā, iznīks, izputēs —. Bet tā odze vēl dzeļ un dzeļ, tai indes nekad nepietrūks.

„Jāpakaras!“ Gusts strauji izdzer glāzi, tūlīt liedams otru. Viņš nepārtraukti lej, dzer, izmisis slaucīdams sviedrus, it kā justu uz sava kakla jau pieminēto cilpu...

„Lēnāk, lēnāk, kaimiņ! Vai tu gribi atkal nodzert savas bēres?“ vīri smeļ, samirkšķinādamies ar acīm.

Gusts neatbild. Viņš nopurinās, acis paspīd valgums.

„Gust, pagaidi, nemirsti vēl! Mums tak no purva vēl jāizrok kūdra.“

„Manu kapu jūs izraksit!“

Celmenieki zina, kas nospiež kaimiņa plecus. Tādēļ viņi to mierina, likdami rokas uz nelaimīgā vīra kūkuma. Vai viņi vieni izsmels kūdras jūru? Dibinās atkal biedrību un strādās roku rokā.

„Mēs dosim kūdru, tu nāksi talkā ar naudu un darba spēku. Nebēdā, Gust, būs labi!“

„Naudu —? Vai jūs esat prātu apdzēruši?“

„Negribi? Tad grimsti dibenā!“

„Stūrien, vēl vienu —!“ Gusts vaidēdams sauc.

Viņš lej un dzer raudādams. Beidzot viņš neiztur, viņš lūdzas kā nopērts puika.

„Mīlie cilvēki, tak nepametiet mani vienu! Vai es esmu vainīgs, ja Dievs jūs iesēdinājis dabas bagātībās, bet mani izsviedis sausā krastā? Bagātam nabaga gan nevajag, tas tiesa, bet tādēļ tak neļaujiet man noiet dibenā. Cilvēki, tak neatgrūdiet slīcēja roku.“ Gusts izmisis vārsta asarainos plakstus.

Vīri nekaunīgi smīn.

„Ak, cietsirdīgie cilvēki! Nu gan redzu, ka man jāmeklē virve. Jūs pat nenāksit manās bēres, kur nu! Jūs tagad esat lepni, jūs pametīsiet mani ceļmalā kā pusdzīvu suni. Kauc, cik gribi, te neviena sirds vairs neiežēļosies.“ Gusts noliek sakarsušo pieri uz degvīna nolaištītā galda.

„Stūrien, karstu groku —!“ Tince strauji atdzīvojas. „Gustam bēres jānodzer!“ Šoreiz viņa noskaita naudu no sava maka.

Vīri saskandina atkal glāzes pāri nelaimīgā kaimiņa izpūrušajiem matiem.

Šajā brīdī jaunā krogus durvīs parādās Karstais Maksis. Ieraudzījis tik daudz vīru priekšā, viņš mazliet apjūk, tomēr nāk tieši pie galda un sniedz visiem roku.

„Vienu jau nolikuši simtprocentīgi!“

„Kas darīts, padarīts, Maksīt! Ej, roc bedri!“

„Raud —? Nujā, raudāt var, bet kas tur atlec? Teiksim, viņš pārdod bulli un saņem skaidrā naudā četri simti, viņš var dzert raudādams.“

„Sēdi, Maksī!“ Tince aicina. „Ieņem un pastāsti labāk, ko tava Melnā Marija dara!“

„Marija —? Teiksim, atpūšas mežmalā, un padari viņai ko. Bet tādēļ es neraudāšu, nē, es neesmu tāds cilvēks, kaut Stūris viņu man iebāza ar visiem caurumiem. Pat krietnas svilpes tai nebija, par cilindriem nerunājot. Bet tādēļ es nenācu uz viņa krogu dzert. Es tās grabažas pārdošu, es pirkšu auto ar sešiem cilindriem.“

„Auto —?“

„Teiksim, ar gāzi un dubultriepām, kas vajadzīgs, vajadzīgs, par to nerunāsim! Es jau toreiz būtu pircis auto, bet ņaudulis Stūris bāzās virsū lūgdamies, un tā viss izjuka. Vai citādi viņš būtu uztaisījis krogu? Nemūžam, es gan zinu, ko tas maksā...“

„Bet ko tu iesāksi ar auto?“ vīri brīnās.

„Kā viņi jautā? Es neesmu tas cilvēks, kas deviņdesmit deviņus gadus tupēs mežmalā un lasīs koku ķirmjus. Man vajag kustēties un braukt no vienas vietas uz otru, jo krīze ir garām. Rīgas veikalu plaukti lūzt no precēm, meži ir pilni malkas — tas viss jāapgroza no vienas vietas uz otru, tik daudz es no politikas saprotu. Un ko iesāks nabaga valsts, ja nebūs transporta uzņēmēju, ja pa šosejām neripos auto? Teiksim, kādēļ departaments būvē ceļus, kādēļ es viņiem pārdevu savus akmeņus? Pat naudas milzi es izcēlu no ganībām un ieliku šosejā. Jūs visi tam braucāt pāri un neapjēdzāt, kas tur gul apakšā. Šoseja — tā ir simtprocentīga peļņa.“

„Tad tu tomēr būsi pareizi nosapņojis...“

„Mani sapņi vienmēr piepildās. Vai man kādreiz naudas trūcis, vai es esmu nabadzības dēļ raudājis? Vai esmu kādu aplaupījis, iegrūdis tiesās? Nē, es neesmu tāds cilvēks. — Divus alus! — Kur Stūriene? — Divus alus, es prasu!“

Galdā vēl arvien parādās alus un šņabis. Celmenieku vīri top skaļāki, Tince straujāk mētā pinkainos matus. Arī Maksis drīz iesilst. Tikai Gusts krāc uz galda stūra kā nemanā.

„Stūrien, kādu procentu tu nopelni? Vai tu neplēs drusku par daudz? Es nelikšos mierā, es tevi uzmanišu, jo bez manis tu nebūtu par krodzinieci tikusi. Ja tu ņemsi vairāk nekā tev pienākas, es tevi nodošu advokātam. Ja es būtu

palicis pie restorāna, es gan būtu turējis smalkākus dzērienus. Tas tev jāzina, ja tu gribi apkalpot viesus. — Vai tev tiešām nav konjaka?”

Stūrienei dusmās raustās lūpu kaktiņi, kaut sievas acis mantrausībā dzirkst kā izsalkušai lapsai.

„Vai tu vari samaksāt?”

„Par to nerunāsim!”

Enerģiskā veikalniece labprāt izmestu lielbnieku laukā, bet celmeniekiem vēl turas nauda, vēl viņa cerē dažus latus nopelnīt. Tādēļ viņa mierīgi saka: „Tu būtu labs cilvēks, Maksī, ja tu tik dikti nemuldētu —”

„Labs —? Zināms, labs. Liec tikai galdā! Ja tev bail, es ieķīlāšu Melno Mariju. Tik daudz tā kaste vēl vērtā, vai ne, vīri? — Vienu pudeli konjaka!”

„Vai dzirdi, Stūrien! Neliedz Maksim uzstāties!” Arī vīri lūdzas.

„Teiksim, ar trīs zvaigznēm, kas vajadzīgs, vajadzīgs,” Tince piebalso savukārt. „Maksis nav tas cilvēks, viņš tagad dzīvo no procentiem, viņš nedzers prastu zirga šnabi. Kāpēc to neviens nesaprot, teiksim —?”

Beidzot galdā parādās dzeltenā dzēriena pudele.

Dzīres turpinās. Troksnis vēršas skaļumā, viena lielība aug lielāka par otru. Stūriene klausās, mēli zobos kozdama. Bet viņai maksā, viņa ar mieru pacietīgi sēdēt līdz rītam.

Pēkšņi plaši atveras durvis, uz sliekšņa parādās kāds vēls viesis. Viņš ir braucis tālu ceļu, mazliet nosalis un apsnidzis ar sniegu. Portfelis un ceļa soma aizņem viņa abas rokas, tādēļ viņš lūdz Stūrieni aiztaisīt durvis.

„Reinīt, dēliņ!” Tince pārsteigta sapurina pinkainos matus. „Tu esi gluži nosirmojis, ideālu meklējot. — Atradi?”

Reinis ātri pārļaiž skatu krogus istabai.

„Tālumnieki —” viņš saka.

„Bet tu esi klāt īstā laikā!” Maksis strauji uzlec no krēsla, steigdamies viesim pretī. „Mēs esam vienas sugas, ar plašu vērienu un vienādu politiku, mums jāturas kopā. Teiksim, mans auto ir tavā rīcībā, un lai viņi visi pabēg no kājām!”

„Nepieskaries!” Reinis atraujas. „Tu esi jucis!”

„Jukt var, katrs reiz sajūk, bet par mani nerunāsim! Sit sauļā un dzersim konjaku! Man ir simtprocentīgs konjaks!”

„Tu esi idiots, ja tu domā, ka es esmu nācis tavas sa-
skalas dzert.“

Neatbrīvojis rokas, Reinis lepni pagriežas pret Stūrieni.
„Vai Irēne runājama?“

„Viņa ir savā istabā.“ Saimniece apjukumā atrauj uz-
stājīgajam puisim arī otras durvis.

„Ek, vīri, kur ideāls!“ Tinces acis dzirkst nebēdībā.
„Nāca kā vējš, iztrakošanās kā vētra!“

Bet celmenieku vīri šūpoja galvas. „Tas tik ir kaslis!“

„Iedomājieties, viņš nedzēr pat konjaku!“ Maksis ap-
vainots cilā pustukšo pudeli. „Gust, mosties! Tu pirmais
kriti, tev pēdējā lāse.“ Viņš rausta kaimiņa plecus.

Miegainais vīrs rūkdams paceļ galvu .

„Tprū —!“ Tad, izberzis acis, Gusts nedroši paveras
apkārt. „— Man likās, esmu iebraucis grāvī...“

„Iebraukt —? Jā, iebraukt var. Bet kad man būs auto,
tad tev vairs nevajadzēs ar zirgu kleperēt, es aizvedīšu uz
tirgu tavu labību, tavas cūkas un biezpiena toverus, tas
nieks. No rīta iekrausi, pēc stundas būsi atpakaļ. Teiksim,
ja tas puika nebrauks, es ņemšu kursu un sēdēšu pats pie
stūres, par to nerunāsim, tai lietai jākust —!“

„Jākust, jākust —“ Gusts nevaļīgi iztukšo pudeli un
strauji pieceļas. Viņš satausta cepuri, uzstumj to šķībi
galvā un streipuļo uz durvīm.

Arī pārējie vīri trokšņaini ceļas no galda.

„Pagaidi, kaimiņ, nesteidzies. Mēs tevi aizvedīsim mājās,
nodosim sievas rokās, tik daudz mūsu zirgi vēl spēj.“

Celmenieki klaigādami pārklunkuro pār Stūru sliekšni.
Aiz durvīm iesilušos vīrus sagaida stingra ziemas nakts.
Lejā spīguļo balts sniegs, augšā reti, caurspīdīgi mākoņi
un bāli spulgojošas zvaigznes.

Tikai zirgus pie krogus slītas vairs nemana...

Vai lopi būtu norāvušies, vai zagļi pēkšņi uzradušies šajā
pusē? Vīri streipuļo tuvāk, dedzina sērkokoņus un pēti jau-
najā sniegā iespiestās pēdas. Viņi ausās, vēro apkārtni, ar
katru minūti kļūdami skaidrākām galvām. Ak tu posts
un ķeza!

Beidzot kāda vārģa balss bailīgi novelk: „Tās tak ma-
nas vecenes pleznas...“

Arī Tince dusmās tikko spēj pavērt lūpas. „Un te mans
kūkums mīņājies. Nu, šito teātri tu man ilgi pieminēsi!“

Svaigi ievilktais pēdas nemaldīgi rāda, ka celmenieku pajūgi izgriezušies uz šosejas un aizslidējuši uz māju pusi.

Vīri sastājas pulciņā un gudro, vai tikai neiet atpakaļ krogū. Bet debess zvaigžņu pajūgi jau krietni pagriezušies virs galvas, tālie spīdekļi mirdz un staipās kā zaimotājas acis.

Vīru pulks nedrošām kājām sāk meklēt ceļu.

„Klunkuro nu kā nekalts zirgs pa slidenu ledu —“ dažāda īgna balss nerimstas.

Arī Tince, soļodama platām, smagām kājām, spiež abus ikšķus dūrē. „Nu tu, klamst, lūgsies pie manas gultas septiņas nedēļas...“

„Ak, palīdzi, kungs, saviem kājniekiem.“

„Turēsimies nu, Gustiņ, līdz krustceļiem kopā!“

Saīdzis, klusēdams Teļaploku saimnieks velkas vīriem aiz muguras. Viņa galva kļuvusi atkal skaidra, ne velti viņš visu laiku spiedis smago pieri pret krogus galdu. Viņš tikai nespēj atcerēties, kā šajā čūsku dūrēju midzenī ievēlies.

Bet vīri nerimstas. „Gust, Gust, vai tādas sievas nevarēdāt kaut, kamēr āda atlec?“

„Jā, dažreiz gan pelna, dikti pelna —“ Gusts laiski piebilst, tikko turēdamies uz slidenā ceļa.

„Tu tak savu arī reizēm pār māci, vai ne?“

„Tādu velnu mācījis, nemācījis,“ Gusts šņāc. „Tā no tādas sugas — velkas kā vabole ar kaula muguru.“

Lādēdamies un sievām draudēdami, vīri sasniedz celmenieku ceļu. Pret melno meža sienu apvāršņa malā spīd apsnigušie Teļaploku jumti. Gusts neatsveicinādamies atdalās no vīru pulka un klumburo uz mājas pusi.

„Pagaidi, bēdu brāl!“ Tince seko svaiga pēdās, jo Vāvuļi ātrāk sasniedzami, ejot tieši pār Teļaploku laukiem. Abi kaimiņi, gāzelēdamies un reizēm atsizdamies viens pret otru kā cietas bumbas, nozūd sirmajā naktis tumsā.

Vārstīdams sauso muti, Gusts nikni splaudās. „Ptū, kāds velns mani šovakar didīja? Pieclatnieks vairs neskaitās.“

Tince sagrabj svaiga elkoni. „Pieclatnieks — tu saki? Tas nozīmē vismaz pūru rudzu jeb zupura maīsu ar mākslīgiem mēsliem. Arī zirgiem tu varēji apkalt astoņas kājas.“

„Jā, ar kājām gan posts!“ Gusta balsī atkal ieskanas raudas. „Kopš pliksalās jākust no kūts laukā, tu nodeldējies nabags līdz pēdējam santimam. Padomā, kamēr atbrauc no kalēja mājās, radzes jau apdauzītas, zirgs slidinās, uz sāniem krizdams. Pamēģini ar tādu aizklunkurot līdz Rīgai! Cik tas nemaksā, ja divreiz ceļā jāapkaļ zirgs? — Ptu, velns, kur sausa mute!“

„Ptu —“ arī Tince spļauj. „Un no kā tu maksāsi, Gustiņ? Ne tev vairs tā paaug kā agrāk, ne tu vairs rudenos pieber apcirkņus. Nezāle laukā, nezāles mājās, raudams vairs neizrausi, vai, vai!“

„Kur nu —“ Gusts nokaļ galvu, pats vēl turēdamies pie Tinces elkoņa. „Nu jau tā aptaukojusies, ka stibu vairs nejūt virs muguras. Tu kusties uz visām pusēm, tu esi mājās un laukā, bet ko es iesākšu ar tādu? Nelabā galā es aiziešu, tad tu redzēsi, Tince!“

„Nelabā gan,“ svaine gaudo līdz. „Būtu toreiz mani bīdinājis, tad būtu cita darišana. Bet ko nu vairs. Tev mājās slinka vabole, man smags kūkums. Arī spītīgs un bezkaunīgs, grūd kaut zem ūdens, piņa būs laukā. Bet šito stiķi es viņam ilgi nepiedošu! — Ptū, tāda velna! Viņš mani mācīs zirgu pārbraukāt mājās!“

Abi kaimiņi saķērušies steipuļo pa slideno ceļu, lādēdami katrs savu mājas nelaimi. Un šķīroties viņi pirmoreiz mūžā sniedz viens otram roku.

Tince apņēmīgi aiziet caur tumsu, smagi gāzelēdamās, sasalušo zemi dimdinādama.

Kāda salta, svaiga nakts! Reizēm vējš iemētā Gusta sejā tikko jaušamas sniega pārslas. Nogurusī vīra galva mazliet atžirgst. Pamazām viņš sāk atcerēties, kas noticis, ko vīri krogū runājuši. Jo ilgāk viņš domā, jo skaidrāk zina, ka ar katru dienu viņš top nabagāks un tukšāks. Pat naudu viņam tagad bail saskaitīt. Viņam jāatgriežas ar sāju dūšu nožēlojamos Teļaplokos, tur visās paspārnēs ieperiņājiem no celmeniekiem izdzītais bada rēgs...

Atveroņ istabas durvis, Gusts sajūt stipras slāpes. Iegājis virtuvē, viņš sāk tumsā grābstīties ap spaiņiem. Tie grab un skan kā tukši metalla zārki. — Lūk, kāda saimniece! Pat ūdeni viņa vakarā neienes istabā! Ja nu izceļas ugunsgrēks —?

Un Gusts atspeļ ar kāju guļamistabas durvis.

„Siev, dod ķīseli! Ar pienu!“

Herta kunkstēdama sakustas gultā.

„Kādu ķīseli?“

„To pašu, ko tu šodien vārīji...“

„Ej gulēt, tu esi piedzēries!“

„Tā! Tu pati mirksi krējumā, bet no manis slēpsi liesu dzērveņu sulu!“

„Liecies mierā, man sāp galva!“

Apskurbušais vīrs nežēlīgi sakampj plānos sievas matus.

„Uz purvu.“

„Glābiet, zvērs!“ Herta kliegdamā izveļas no gultas.

Otras istabas kaktā vārgi atbalsojas vecās Vāvulienes kunkstieni.

„Visi uz purvu!“ Gusts kliedz, plēsdams sievas matus. Beidzot viņš noguris iekrīt ar visiem zābakiem iesildītajā vietā.

Šogad pērcons jau norūca pirms Vasarsvētkiem. Salīņu māte, sakrustodama rokas, bijīgi teica: „Būs aulīga vasara.“

Pēc raženā lapu lietus, celmenieku ļaudis steidzās purvā ar sētuvēm plecos, viens otram palīdzēdami ar sēklu, ar lietām un zirgiem. Purva plēsumi atkal atdzīvojās tāpat kā pagājušo rudeni, saule ik dienas sildīja sējēju muguras, un melnajā kūdras augsnē zeltaini mirdzēja sēkla. Gan auzas tika kaisītas, gan mieži un kvieši atdoti audzelīgajai vasarai, bet vispaļāvīgāk celmenieku ļaudis uzticēja valgajai zemei sīkās zālāju sēklas.

Sējas laiks ātri aizkūpēja. Miglainiem rītiem sekoja mirdzošas dienas, bet vakaros sarkani saulrieti ieprima tveicīgās jūnija naktīs. Saule karsēja nosusināto Sūnekļa purvu, irdenā kūdras smeltne putēja dienas vējos.

Šajā laikā celmenieku vīri sapulcējās Avotiņu Jankas purva stūrī kādā nomaļā klajumā, kur zem kroplām prieditēm nīka apvītuši viršu puduņi. Platie novada grāvji, no abām pusēm izsūkuši biezo kūdras slāni, pacēla to augšup kā brūnganu vilnas kaudzi. Krastos izmestie vaļņi rādīja, cik mīksti, nesadalījušies sūnu un spilvu nogulšņi slēpās pamestajā dabas klēpī.

Arī Piena Runcis bija atnācis līdz, lietpratīgi nopētīja grāvmalā pārcirsto kūdras slāni.

„Sadališanās process sācies tikai zem pusotra metriem, tur kūdra jau pārņēmusies. Pēc savas dabas tā ir brūna, bet, saskaroties ar gaisu, oksidējas un top melna. Bet mūsu interesi galvenokārt saista virsējais slānis. Šeit botaniskais sastāvs pilnīgi atbilst mūsu prasībām. Tas bagāts augu atliekām — grīšļu, niedru un spilvu nogulsniem. Dominē arī speciālā kūdras sūna jeb stagni. Augu ķīmiskā daba un apstākļi, tāpat sadališanās pakāpe ļauj spriest, ka kūdrai mitruma saistīšanas spējas ir seši simti procentu augstas. Tāpat tā uzņem no gaisa vismaz piecus procentus amonjaka.“

Vīri stāvēja agronomam puslokā apkārt, plati atvēruši mutes. Tikai pats saimnieks nepacietīgi cilāja cirvi un pārļaida klajumam acis, pētīdams, kurā vietā sākt pirmā šķūnīša būvi.

„Protams, sākumā jums būs jāapmierinās ar primitīvām izmantošanas iespējām,“ agronoms vienaldzīgi turpināja priekšlasījumu. „Izgrieztā kūdra jāžāvē vienkārši uz zemes brīvā gaisā vai arī zārdos. Kad tā apžuvusi, nekavējoties jāsakrauj šķūņos un vaļas brīžos jāved mājās. Vislietderīgāk to darīt ziemā.“ Piena Runcis vēl ilgi runāja par saistīto kāliju, slāpekli un par lauku ražīgumu, ja saimniecībā netrūkst kūdras pakaišu.

Vīri uzmanīgi klausījās. Vecais Salinš dudināja savu parasto — khe, jupis, bet Tince stāvēja Dāvim cieši līdzās, lai viņš lēnprātībā neatdotu savas tiesības citiem. Kopš bargās ziemas nakts Tince valdīja Vāvuļos ar stingru roku. Teļaploku Gusts turējās vīriem aiz muguras, dziļās skaudības grumbās savilcis pieri.

Slāpeklis, kalijs, amonjaks. Kāps tikai lejā un cels laukā vezumiem. Kas viņam tādas bagātības dos? Kur viņš ņems tādu purvu? Tik vien būs, cik aiz žēlastības tagad atmetīs.

Celmenieku vīri ķērās pie darba. Arī Stūris bija atsūtījis savus pušus. Salinū Reinis bija pilnvarots rīkoties lielā kaimiņa vārdā. Tā bija jauna biedrība, kuŗu saturēja kopā nevis protokoli un paragrafi, bet lāpstas, cirvji un dienām nerimstošs darbs.

Vientuļais purva stūris atdzīvojās. Zaķi aizbēga no savām migām, stirnas atstāja ierastās nakts mītnes. Tikai ķivītes ķērca, visu dienu riņķodamas strādnieku tuvumā, un cīruļi žēli čiepstēja, nodzīti no mazuļu ligzdām.

Cilvēki iekarsa, ielauzās bagātajā dabas klētī, celdami laukā tūkstošiem gadu krājušās mantas. Ar asām tērauda lāpstām viņi atvēra vienu noslēpumaino stūri pēc otra. Pamazām iznira dienas gaismā aizsērējusi ezera dzelme, kur gadu simtiem auguši, trūdējuši un nogūluši augu stublāji un kuplās purva sūnas.

Celmenieku vīri grieza brūno zeltu garenos ķieģeļos. Valgas, skābenas smaržas piesūkušies, tie krājās caurmotās grēdās, kuņām ik dienas lodāja cauri viegļie vasaras vēji.

Reinis ar Janku tēsa tepat tīrelī nozāgētus koku stumburus, salaīda pakšņos četrkantainu šķūnīšu augšējos un apakšējos vainagus. Tad nāca vīri palīgā, viņi slēja augšup vienu mazu ēku pēc otras, bez sienām un durvīm, bet jumtus viņi noklāja ar viegļiem egļu koka dēlīšiem. Tā izauga purva klajumā kūdras šķūņi, pašam saimniekam vispirms, tad Saliņam, Dāvim, Stūrim un beidzot arī Teļaplokam.

Ik rītus, saulei lecot, Gusts rāva savu puisī uz celmenieku purvu, nereti viņi tur strādāja līdz īsajai vasaras naktij. Viņš jutās zagšus ielauzies svešās bagātībās, ik brīdi viņu varēja izdzīt laukā. Viņš ķērās pie darba ar abām rokām, ar klēpi, ar visu spēku, jo citu vasaru viņš cels jaunu kūti, tad vajadzēs daudz pakaišu, lai krātos mēsli, lai netrūktu liesajiem māla kalniem kālija, slāpekļa un trūdvielu. Viņam jāskrien dienām un naktīm, jānositas, jāpakarās, lai tikai celmenieki, šie gnīdas, čūsku dūrēji, viņu nenogrūstu malā. Tagad viņš ir nabags, neaizsargāts vīrs, kuŗu katrs būdnieks var paspert ar kāju, sak, ko tu te grābsties gar svešām durvīm?

Pēc dažām nedēļām purvā jau atvērās dziļas bedres. Mīkstā kūdras vāte tika sakrauta mazajos šķūņos, lai vēji tos izkaltētu līdz nākošai ziemei. Sauso smeltni ļaudis veda mājās jau tagad, gāza kūtīs, lai tā uzsūktu lielo mitrumu un saglabātu dārgo slāpekli.

Kokasu ratiem gausi ļogoties, celmenieku pajūgi izklīda no Avotiņu purva uz visām pusēm. Daži uzbrauca arī uz jaunās šosejas, tur tagad ritēja dzīvība starp galvaspilsētu un bagātajiem Zemgales laukiem.

Kādreiz, kad celmenieku vezumu rinda atkal slidēja virs gludās akmeņu stigas, kāda smagā auto mašīna tuvodamās palēnināja gaitu un nepārtraukti taurēja.

„Brauc, brauc garām! Vai t' ceja nav?“ vīri kļiedza.
Mašīna apstājās pajūgiem blakus. No šoferu kabīnes izlēca pazīstams stāvs.

Ko, vai tas tiešām Karstais Maksis?

Jā, jā. Mazliet novājējies viņš gan izskatījās, iekritušām acīm un noskrandušiem bikšu galiem, jo visi pasaules vēji viņu tālu bija mētājuši. Toties kustīgā vīra balss skanēja lepnī.

„Ko jūs tur vedat? Mēslus — a —?“

Celmenieki pazemīgi locīja galvas.

„Un tu —?“

„Par to labāk nerunāsim.“

„Vai tu Melno Mariju beidzot pārdevi?“

„Ar visiem pelniem, simtprocentīgi! Es neesmu tas cilvēks, kas cietīs zaudējumus. Teiksim, ja kāds uzņēmējs bankrotē, kā, piemēram, Stūris, tad lai viņš laižas dibenā, lai viņš negrābstās apkārt. Lai viņš nerauj citus līdz, to es gribēju pateikt, ja mēs esam sākuši par to runāt. Man tagad ir sešu cilindru auto ar trīs tūkstoši apgriezieniem, ar diferenciāļiem un ātrumu kastēm. Ja es vedu Bauskai preces, teiksim, tad deviņos es startēju no Rīgas un desmitos trīsdesmit esmu galā, par to labāk nerunāsim.“

„Vai tu pats stūrē?“ vīri kļuva ziņkārīgi.

„Pats —? Var arī to, kas tur ko nestūrēt, bet es esmu īpašnieks, to ņemiet vērā. Es algoju šoferi un pārskaitu preces, es saņemu arī naudu, es esmu transporta vadītājs. Bet es iešu arī šoferu kursos, man jābūt vienmēr lietas kursā simtprocentīgi. Es taisīšu lieluzņēmumu, es pirkšu mašīnas un algošu cilvēkus, jo riteņiem jāripo turpu, atpakaļ, kamēr akmeņi sāk svilt. Vai velti toreiz departaments taisīja jauno šoseju, teiksim, vai es ieguldīju savus akmeņus tikai prieka dēļ? Pat savu naudas akmeni es ziedoju civilizācijai, bet jūs tagad braucat tam pāri ar saviem mēsliem. Bet es neesmu tas cilvēks, jūs varat darīt arī to, tā nav mana politika, es tikai gribēju pateikt, ka toreiz jums nevajadzēja par manu sapni smieties. Tas tomēr ir piepildījies simtprocentīgi, teiksim —“

Vezumi sāka kustēties, vīri aizčāpoja tiem blakus, domīgi grozīdami galvas. Maksis palika pie mašīnas, plātoties ar rokām, un, strauji elpojot gaisu, atgādināja tālu skrējušu, pārkarsētu motoru. Beidzot viņš sašutis ielēca mīkstajā sēdekļī un teica: „Pūt vajā!“

Motors ierūcās, mašīna salēcās, preču krava aizlīgoja Zemgales virzienā. Bet celmenieku kokasu rati lēni ļodzījās uz otru pusi, atstādami uz zilgani pelēkās šosejas melnas kūdras nobiras.

„Ko tu tādām padarīsi?“ vīri sauca cits citam, pārkliegdami ratu kladzienus.

„Tikai pašam cilindri mazliet pārkaršuši —“

Bet kas Maksim daļas gar ļaunprātīgām tenkām? Viņš pats zina, ar kādiem zirgiem viņš brauks. Kur gan pasaule tiks, ja visi vedīs tikai mēslus ar kokasu ratiem? Dzīve sažūs kā sastāvējis ūdens aizbērtajos Sūnupes atvaros. Bet, lūk, auto transports, divdesmitā gadu simteņa asins cirkulācija, tas joņo pa garažām šoseju artērijām no vienas valsts malas līdz otrai. Putekļi sēžas uz ceļmalas laukiem, apklādami zaļos stublājus ar biezu, pelēku kārtu. Bet Maksim vienalga. Kaut tie apraktu jaunus zālājus, kaut noslīcinātu putekļos visus Robežu māla kalnus, kur vasaras vējā tagad šūpojas zilgani rudzu lauki. Kas Maksim daļas gar tiem? Viņš skrien visiem pāri, viņš lido kā saules apreibusi muša.

Bet audzelīgais vasaras lietus putekļus ātri noskaloja. Labība ligojās Stūru ezera dibenā, Robežu un Teļaploku laukos, arī nosusinātajos celmenieku purvos. Baltās saules gaismā vizuļoja ziedošie zālāji, zemu liecās kviešu vārpas. Silta, krāšņa kuploja vasara, arvien tuvāk griezdamās bagātajai rudens māsaī.

Augusta sākumā ļaudis jau raka ātraudžu šķirnes kartupeļus. Visu vasaru irdenajā kūdras augsnē cerojuši, baltie bumbuļi spīdēja melnajās vagās kā atrakta sudraba nauda. Celmenieki tos steidzīgi veda uz Rīgas tirgu, lai pārdotu par augstāko cenu.

Pēc rudzu ļļaujas tūlīt gaidīja auzu lauki, āboliņa atāls un beidzot sakņu dārzi.

Bagātais rudens nāca steidzīgiem soļiem, apkraudams nabadzīgās celmenieku būdas ar zemes svētību un darba rūpēm. Jo vairāk auga, jo žiglāk kustējās darba darītāji. Visi šķūņi un gubeņi pēkšņi kļuva par maziem, pagrabi un apcirkņi par šauriem. Neviens vairs nedomāja par ziemas peļņām, jo celmenieku sētās pēkšņi ienāca ilgi cerētā bagātība ar jaunām darba rūpēm.

Blakus piebāztajiem šķūņiem viena pēc otras izauga lielas labības kaudzes. Lai tās ilgi nemirktu rudens lietū,

vīri jau laikā sarunāja kuļammašīnu. Tā šoruden aizbrauca pa jauno šoseju Stūrīem un Teļaplukiem gaļām, iegriezdamās mīkstajos celmenieku ceļos, suņu riešanas un ļaužu kļaidu sagaidīta. Dienām ilgi tā neredzama dūca purvos kā bagāta, viršu medus pārkrāvusies bite.

— Tie tur kuļ jau nedēļu no vietas — Teļaploku Gusts sevi brīdināja.

Tumšos rudens vakaros, no dienas darbiem atelsies, viņš stāv pie sava labības šķūņa un klausās. Mašīna vēl dūc tajā pašā vietā. Vienmuļas, gaudulīgas skaņas plūst laukā no purva, džinkst nelaimīgā vīra ausīs dienām un naktīm.

— Nu es vienreiz esmu pagalam — Gusts sev iegalvo gluži nopietni. — Tie šoruden nebeigs kult līdz Ziemas-svētkiem. Gaidi nu neēdis paēdušu, ciet, mēli zobos kozdams. Pusbatotās cūkas, miltus neredzējušas, atkritīsies svarā, govīm piens satecēs ragos, zirgus arklā vairs nepadzīs. Bads! Pilnīgs bads!

Bet purva knišķi, čūsku dūrēji tikai kuļ. Kas viņiem daļas gar kaimiņa postu? Katru dienu no lejas kāpj augšup kuļammašīnas dūkšana, līdzama Gusta ausīs kā izmisisi bērņu dziesma.

Beidzot viņš nenociešas. Kādu vakaru viņš nozūd tumsā uz celmenieku pusi. Gusts pārļaipto pār jaunupes sēkli, vaidēdams taustās pa izbraukto Saliņu ceļu. Domu bites džinkst ausīs, uzbāzīgi griežas ap vīra galvu. Reizēm viņa kāja iekrīt dziļajās riteņu gravās, viņš klūp un lādas, zinādams, cik smagi labības vezumi ceļu izbraukuši.

Kustīgās uguņu acis viņam neļauj nomaldīties no Saliņu labības šķūņa. Salicis, nedrošs viņš pielien pie traktora, atspiežas uz platā riteņa un ieskatās petrolejas luktuŗa apmirdzētajā mašīnista sejā. Roberts Sikсна, lielais dzērājs un balamute.

„Dievs palīdz!“ Gusts pazemīgi saka.

„Ak tu tas esi — Gusts no nabagmājas? — Vai tev alus jau rūgst?“

„Ko nu par alu. Izdzerts un ielikts raugā jau trešo lāgu. Bet tu tikai kuļ un kul. Laikam šoziem tepat arī paliksi?“

„Ko es pie tevis, tukšinieka, steigšos. Ne tev graudu, ne šņabja.“

„Tā gan ir —“ Gusts izmisis velk Sikснаm līdz. „Man šogad atkal tukši salmi būs jāpārcilā.“

„Bet vai tev vajaga?“ Siksna zoboja tālāk. „Ne tev krietnu zirgu, ne cūku — kam tev labības?...“

„Tā ir. Cūkas jau badā kūts pamatus izgrauzušas. Ko citu tās darīs, ja te kul un kul visu rudeni?“

„Būtu atnesis alus spaini, tad es nobeigtu ātrāk. Bet tu izdzer viens un atnāc izčīkstēties kā pie vārdotāja. Ej mājās, kad būs laiks, palaidīs ziņu!“

Siksna nelaiptie vārdi aizbaida Gustu no mašīnas kā tukšas klabatas bailīgu zaķi. Viņš lien tālāk, sargādams galvu no plandošās dzensiksna. Puskrēslā viņš salīkst aiz celmenieku viru mugurām, vērodams, cik ātri piepildās maiss pēc maisa.

Reinis ar Dāvi, celdami tos ratos, slauka sviedrainās pieres. Bet kad vecais Saliņš pagriežas viņam pretī, Gustam jādod dievpalīgs, kaut mēle skaudībā kļuvusi stīva.

„Kā birst?“

„Paldies! Var iztikt, khe,“ saimnieks kreķšķina.

Gusts iebāž roku zem mašīnas pakārtā maisā, brīdi ļaudams smagajiem graudiem apskalot delnu. Tad viņš pasvārsta labību sauējā, pabārsta no vienas rokas otrā un nikni iesviež to atpakaļ maisā, it kā sadedzinājis pirkstus. Viņš ieskatās vecā saimnieka sejā ar izkāmējuša suņa skatu.

„Tu viens pats tagad piedzīsi valdības noliktavas.“

„Vismaz kulšanas nauda jāieņem,“ večuks piebilst.

„No saslauskām vien tu barosi cūkas divus gadus.“

„Lai Dievs dod, khe —“

„Tu varētu arī man kādu maišeli aizdot. Es gan nevarēšu tādus graudus atbērt, bet jālūdžas vien ir, ja reiz bads mājās...“

„Nu, nu —?“ večuks šaubīdamies paveņas drūmajā kaiņa sejā.

„Pagalam gan! Nu es vienreiz esmu iekritis kapā. Nāciet tikai kopā un beriet smiltis virsū! Cik es šogad izkulšu, ja vispār mašīnu sagaidīšu? Man jau sēklai neiznāks. Citiem gadiem es piekrāvu šķūni līdz bendelēm, šogad netiks līdz vērbļķiem.“

„Bet pie durvīm esi nokrāvis auzu kaudzi kā kuģi.“

„Ko tas līdz, ja viens ēkas gals tukšs? Es tak nevaru salmus turēt zem klajas debess, tie jābāž atpakaļ šķūnī. Un kas tās par auzām? Veldrē augušas, jau pļaujot pelavās

saputējušas. Man citu pavasari būs jādod lopiem pērnie rugāji...“

„Khe, jupis —“

„Kugis —!“ Gusts vēl nebeidza sūdzēties. „Kas tas par kuģi? Mašīnai pāris stundu darba. Pēc brokasta iesāks, pusdienā nobeigs. Bet par darbu jāmaksā, par piebraukšanu jāmaksā, šņabis jāpērk, kūlējiem ēst jādod!“

„Nebēdā, Gust,“ pēkšņi Tince pārkliedz mašīnu troksni. „Šogad kūlēji celmeniekos būs gaļas atēdušies, tu nopērc ķīselim tikai kartupeļu miltus...“

Gusts ierauj galvu plecos, it kā melnā purva odze viņam būtu uzkritusi uz kakla.

„Skaidrs, jūs tagad esat pieēdušies līdz kaklam, bet man jāsūkā tukši pirksti.“ Gusts nevarīgi atspiežas pret šķūņa durvīm, izmisis raudzīdamies augšup, kur rijīgās mašīnas mute ierauj kūli pēc kūļa. Tā ēd nepārtraukti, samaj salmus, izsijā graudus, izvētī un saber maisos, pati priekā gaudodama, spēkā drebēdama. Avotiņu Janka labību laiž mašīnā. Rieta, pārgriezdama ar spožu nazi kūļu saišķus, tos veicīgi padod. Rudzi tiešām noauguši divu vīru garumā. Reizēm, kad iekšā laidējam smagā labība vairāk izslīd no rokām, trumulis gaudodams aizrijas, mašīna novaid un platā dzensiksna, skrējienā aizkavēta, nopland ar skaļu plaikšķi.

Kā atbalss tūlīt noskan mašīnista balss: „Lēnāk, lēnāk!“

„Khe, jupis, audzis un apdomājis —“ arī vecais saimnieks vainīgi krekšķina.

Bet dažreiz nelīdz arī brīdinājums. Neredzēti garie rudzi pēkšņi apsitās ap mašīnas spoli, strauji aizbāzdami gaudotāju muti. Dzensiksna nokūleņo sāpus, mašīnas locekļi pamirst, tikai traktora spēkrats, atguvis brīvību, jautri drebina gaisu.

„Kas nu būs?“ Tumsā atkal pazib Siksnas baltās acis. Jankam sūrs darbs, kamēr iestrēgušās tērauda šķēnes atbrīvos. Citi kūlēji šajā laikā var atvilkt elpu.

„Paldies Dievam,“ viņi saka.

Teļaploku Gusts nobijies metas atpakaļ rudens vakara tumsā. Tie šoruden galā netiks. Te kuls līdz Ziemassvētkiem, līdz pavasarim. Viņi salauzīs mašīnu, nodeldēs šķēnes. Tas pats mazums, ko viņš iemetīs savā šķūņa kaktā, beidzot aizies pelavās. Ne vairs sēklas, ne cūkām miltu, ne

pašam maizes. Viss pagalam, viss izputināts, atliek tikai virve...

Teļaploku Gusts vaidēdams aizmeimuro mājās.

Virš alkšņu galotnēm uzremšas splīnīgā mēness seja. Debesis nobāl zvaigznes, pār zemi pārvelkas krēslains gaismas plīvurs. Nakts ir stinga un salta.

Kūlēji atlaižas puszvilus siltajās salmu kaudzēs, sašpiežas ciešāk viens pie otra un, raudzīdamies zvaigžņotajās debesīs, dzied sentimentālas dziesmas. Kaut šķūnī darbs vēl gaida pāri pusnaktij, viņi jūtas jautri un brīvi, kā cilvēki, kas beidzot nokratījuši verdzību.

Tikai Avotiņu Janka un Roberts Siksa lokās uz mašīnas, lādēdami gaŗos Saliņu rūdzus.

„Khe, jupis, tādu ķibeli —“ leļā piebalso vecais saimnieks.

Vienīgi Reinis raugās zvaigznēs savrup. Viņš atlaižas vienatnē aiz salmu kaudzēm, sakrusto rokas virs galvas un pētī bālo debess dzīli, kur bezgalībā ienirst miglainais Putnu ceļš. — Bezgalība. Kāds noslēpumains, satraucošs vārds. Reizēm tas džinkst puiša ausīs, novezdams viņu līdz niknumam. Vai var būt pasaulē lietas, kuŗām viņš netiek ar savu prātu un domām līdz? Muļķības! Viss lielais dabas noslēpums gul viņā pašā, viņš pats ir iesākums un gals, augstākais likums, pasaules centrs. Ap viņu griežas zvaigznes, planētas un miglainais Putnu ceļš. Visi nīkuļi un ģeķi griežas ap viņu kā stulbi tauriņi, neapjēgdami, kas spīd viņu vidū.

Tik liels savā iedomībā šoruden izaudzis Saliņu vidējais dēls.

Teļaploku Gusts arī šoreiz nepakārās. Viņš samala pērno labību, viņš baroja zirgus ar pagājušā gada auzām. Viņš nemeklēja celmeniekos rudzu sēklu, bet, gaidīdams kuļammašīnu, rūpīgi sagatavoja zemi ziemāju sējai. Kam viņam ievazāt saimniecībā nezināmas šķirnes rudzus? Savu prātu un zemnieka gudrību Teļaploku saimnieks vēl nebija izdzīvojis.

Arī kuļammašīnu viņš sagaidīja. Viņš izkūla labu, tīru sēklu, piebērdams apcirņus līdz griestiem. Bet pie maisu nešanas viņš nesauca palīgā celmenieku mēlnešus, viņš

stiepa tos pats, salīcis un greizs, visu dienu un nakti, kamēr vien Teļaplokos dūca kuļammašīna. Drīzāk viņš izstiepsies uz klēts sliekšņa nekā laidīs tam pāri jaunās skauģu acis...

Beidzot kuļammašīnas trokšņi aplusa Teļaplokos, Stūros un celmeniekos. Zem visiem jumtiem nogūla rudens bagātības, sestdienas vakaros kūpēja pirtis, mīkstos ūdens tvaikos ļaudis izsviedrēja kulšanas talku putekļus.

Bet Gusts neizlaida celmeniekus no acīm.

Kas tas par jaunu, neredzētu zirgu, kas tur aizrikšo pa celmenieku ceļu? Cik slaidas kājas, kāda gaita! Vai tas nav Avotiņu Janka, kas, ratos atspēries, tur grožus?

Nelietis, viņš ir nopircis jaunu zirgu! To varēja sagaidīt. Drīz viņi pirks traktorus un automobiļus, viņi brauks ar gumijas riepu ratiem. Šie gnīdas velsies pāri viņa galvai, iespiedīs viņu dubļos, samīs, nomāks kā nezāles aizkaltušu asnu...

Teļaploku saimniekam atkal tumši sadrūma piere.

Patiesi, Janka bija pārvedis no pirmā rudens gada tirgus tumši brūnu skrējēju. Lops bija jauns un draisks, tikko četrus gadus vecs. Ar āboliņu un labām auzām bažots, tas ļoņoja sprauslodams, ka saimnieks tikko spēja valdīt.

Bet jauns zirgs vecam blakus nav jūdzams, tādēļ arot viņš palūdza no sievastēva otru skrējēju un, uzgriezis tos uz vagas, droši laida lemesi zem cietajiem rudens rugājiem. Dažās dienās viņš apara savus laukus, tūlīt turpinādams aiz robežas Saliņu atmatās. Viņš apvēla pret vēlo rudens sauli melnās vagas, lai citu vasaru atkal uzticētu sēklu vasaras auglībai.

Mazais Saliņu Vilis jūdza abus vecos, rāmos lopus ecēšās, iestrādāja pēdējos rudzu sējumus un noraktajos kartupeļu laukos savilka čupās izsvaidītos lakstus.

Kaimiņi strādāja, viens otram palīdzēdami un padomus sniedzami.

Saliņu māte reizēm noskatījās znota stingrajās rokās, kad viņš vadīja straujos zirgus, bet vēroja arī, cik maigi tās pašas rokas atpūtas brīžos glāstīja lopu mīkstos purnus.

„Rietai būs laba dzīve,“ viņa klusi sarunājās ar sevi. „Kas nesit lopus, tam arī pret sievu nepacelsies roka.“

Kaut rudens dienas aust un satumst gluži pelēkas, Rietas tuvumā visas lietas iegūst dīvainu spožumu. Viņas rokās

pazib tīri spaiņi, spoži noberzts kāstuvīs, priecīgi nošķind ēdiena trauki. Ne slotai vairs miera Avotiņu aizdurvē, ne grīdas lupatai uz sētas. Avotiņu māte brīžiem noskatās vedklas darbā un groza galvu. — Vai reiz tavas rokas un kājas nenogurs?

Arī Janka savas mājas vairs nepazīst.

„Māt, ko tas Saliņu skuķis te trako?“ viņš nopietni saka, pats iekšķīgi smiedams.

„Tu —!“ Rieta spēji iekrīt viņa matos, plēš, purina un rausta. „Tu —!“

Bet Janka labsirdīgi smīn.

„Meties aitu vilnā, kam tu plēs manus matus?“

Rieta atgūst jēgu. Dieviņ, kā tas gluži izgājis no prāta! Kuŗu katru dienu lopi kūtī liekami, tādēļ steigšus aitām jānoņem rudens cirpums.

„Bet lielais auns turas pretī. Nāc palīgā!“

Rieta apsit ap vidu rupju maisa priekšautu, aizrauj vīru uz kūti. Viņa atstāj durvis vaļā, noklāj uz sausās kūdras smeltnes raibu lupatu segu.

Tur viņš stāv aizgaldaš stūrī, zaļganās acīs blisinādams, ragaino galvu kratīdams. — Auns sirdīgi piesit kāju.

Tomēr saimnieks viņu pieveic. Pēc brīža viņš guļ uz izklātās segas, mīkstos saišķos sagūstītām kājām. Viņš šauda sārto mēli, it kā lūgdamies — tik ādā vien neiegriez...

Rietai ir manīga saimnieces roka. Viņas pirkstos zib asās dzirkles, caur delnām slīd biezas, baltas vilnas lēkšķes, ar kaudzi krādamās brūnā skalu grozā.

Pēc brīža viņa paceļ pret vīru smaidošas acis. „Nu es iztikšu. Tu varētu ielikt kartupeļu pagrabiņam durvis — ziema nāk virsū.“

Lūk, par ko viņa domā! Tiesa, izlūzušās durvis jau gaida kopš pavasara, jo Janka ieradis strādāt svešās sētās. Bet kā tu tādai mazai varonei runāsi pretī? Piesējusi pie mājas kā ar kaņepāju valģiem. — Un Janka svilpodams aiziet uz pagrabu.

Kopš Rieta pārnākusi uz Avotiņiem, viņa runājas ar lopiem, ar putniem, pat ar nedzīvām lietām. Viņa kļuvusi gluži dumja.

„Tu, lielais spītniek, guli rāms, citādi iegriezīšu ausī! Un nesteni! Tev nemaz nav tik grūti. Novilks kažoku, būs vieglāka dančošana.“

Un lielais, nevaldāmais auns rāmi guļ pie jaunās saimnieces kājām.

Bet kas tur ievējas kūts durvīs, tāds mazs, apaļš kamols, vecāsmātes lakatā satuntuļots?

„Jurīt, knauķīt, vai tev deguns nesalst?“

„Neparko,“ puika droši atbild. Nu jau viņam ir pieci gadi, viņš māc uzzīmēt gaili. „Ko tu dari?“ viņš prasa.

„Vai tu neredzi, gudriniek? — Tad uzmini manu mīklu: pieciem balķiem māju taisu, visi pieci atliekas —“

Juris purina galvu. Tādus brīnumus viņš nezina.

„Tie pieci balķi ir vecāsmātes adatas, un māja — tavs cimdīņš, kas tev rokā —“

Mazais vīrs iepleš muti. „Bet no kā uztaisa?“

„No dzijas.“

„Un dziju —?“

„No vilnas.“

„Un vilnu —? — Ak tā —“ mazais pēkšņi aizver muti, jo mīkla atminēta.

„Nu tu zini, ko es daru, tagad stāsti, kādus varoņdarbus tu šodien paveici?“

„Zirgu uztaisīju.“

„Ko vēl?“

„Pankūkas ēdu.“

„Cukuru neizbēri?“

„Drusku izbira —“ Juris tikko dzirdami novelk.

Rieta smeļ. Viņa atrauj no auna kājām saišķus, palaizdama izgērbto kustomi brīvībā.

„Skrien ar Dieva palīgu!“ Tad viņa paķer puiku rokās, uzšūpo augstu virs galvas.

„Nebēdni, kas no tevis izaugs?“

„Mūzikants.“ Juris droši atbild.

„Ko? Mūzikants? — Ha, hā, mūzikants!“ Rieta spriež padēlu pie krūtīm un svaida augšup, lejup kā mīkstu, apaļu vilnas vīkšķīti.

Diena ir atkal gaiša, atkal mirdz dzeltenā saule, mirdz jaunās saimnieces sejā. Brīnums, cik debesis šoruden bagātas ar spožo dienas gaismu!

Līdz Rietai Avotiņos bija ienākusi mīļā Māra, Dieva sūtne, kas iekaļ bērniem šūpuļus un staigā viņiem līdzī visu gaŗo mūžu, darbā un mīlestībā svētīdama.

Tiešām, celmenieku klētis šogad glabāja nepiedzīvotu bagātību. Maizi cepot, saimniecēm vairs nevajadzēja skaitīt miltu saužas, un zirgus barojot, vīri vairs neskopojās ar auzām.

Beidzot vecais Salīņš jutās tikpat bagāts kā Stūris. Viņš salīga par mēneša algu dūšīgu puisi, un visu rudenī abi locījās purvā, arvien tālāk atvērdami bagāto zemes klēpi. Viņš vairs nelamāja neuzticīgos dēlus, viņš visu enerģiju un pēdējos mūža spēkus atstāja purvā. Pat krūtis viņam vairs nesāpēja kā senāk, un reizēm atliekdams muguru, viņš lepnī noskatījās uz padarīto darbu.

Arī Salīņu māte nevarēja par vecuma dienām sūdzēties. Mazais Vilis jau bija izstīdzējis par slaidu zēnu. Katru dienu viņš turējās mātei blakus kūtī, klētī, gubenī. Pat traukus mazgājot viņš aizvietoja Rietu, tikpat pazemīgi klusēdams kā māsa. Viņš arī iemācījās govīs slaukt, viņš sapratīgi veica lielas, pieaugušas meitas darbu.

Peļņas celmenieku vīri šoziem nemeklēja. Tuvie meži bija izcirsti, uz tālajiem viņi negribēja zirgus dzīt. Neatmaksājas — viņi teica. Vīri sagatavoja nākošai vasarai malku, pārveda mājās kūdras pakaišus un dikdienībā aizvadīja ziemu, gaidot jaunu pavasari. Beidzot celmenieku maize izauga tepat māju robežās, to nevajadzēja meklēt ne mežā, ne Dūkšupes malā, ne arī Daugavas akmeņu lauztuvēs.

Ziema aizgriezās caur puteņiem un bargām sala naktīm. Jau martā strauji nokusa sniegs. Purva novada grāvji pieskrēja ar netīriem ūdeņiem, jaunupe tikko spēja tos saņemt pretī. Griezdamās, mutuļodama aizvēlās ledainā straume, vietām izraudama dziļus robus augstajos smilšu krastos.

Kad atskrēja aprīļa vējš, purvi jau bija nosusējuši.

Šajā laikā celmeniekos atvērās arī piena upe. Ar saknēm un āboliņu devīgi barodamas, saimnieces jau rudenī nespēja govīs laikā aizrietināt, bet tagad, no jauna atnesušās, tās atvērās līdzīgi pavasara paliem. Tās pašas kaulainās celmenieku govīs, ko agrāk bads bez laika izdzina meža viršos, tagad agri nometa veco spalvu un, sajuzdamas svaigo pavasara gaisu, nemierīgi plosījās valgos. Bet saimnieces vēl turēja lopus kūtīs, jo saknes vēl glabājās pagrabos, milti klētīs un mīkstais zālāju siens gubeņos.

Celmenieki izlaida ganāmpulkus tikai maija beigās, kad jaunajos zālajos bija sakuplojis biezs, sulīgs zelmenis. Govis atrietēja vēl vairāk. Ik rītus un vakarus celmenieku sievas stiepa no kūts uz istabu abās rokās baltām putām pārplūstošus spaiņus, pielēja bļodas, podus un toverus, bet piena straume nebeidza tecēt, tā plūda arvien klāt. Saimnieces vairs nespēja to ne krejot, ne sakult sviestā. Visi trauki piekrājās ar rūgušpienu, ar sūkalām, visur skāba krējums un kupinātais bieziens.

Kad celmeniekos iebrauca Piena Runcis, saimnieku acis staroja lepnumā, bet rokas bezspēcīgi nolaidās gar sāniem.

Ko nu darīt?

Pārraugš izturējās tikpat vienaldzīgi kā senāk. Vai viņš neteica jau toreiz, ka purvi ir valsts nākotne? Tomēr mantu nevar liet zemē, piens tūlīt pēc slaukšanas jādzesē, jālej kannās un katru dienu jāved uz pienotavu.

„Katru dienu? Jupis! Kas tad mājās strādās?“

Nē, lieta esot gluži vienkārša. Celmeniekiem jāaizved piens tikai līdz šosejai, tur Rīgas pienotavas mašīna to katru rītu paņems.

„Bet saka, viņi tur maz maksā —“

„No saimnieciskā viedokļa raugoties, tas noteikti jādara, sevišķi ņemot vērā dārgo darba spēku.“

„Tur nosmeļot arī krējumu —“

Piena Runcis likās iebildumus nedzirdam.

„Produktus gatavojot mājās, nav iespējams apmierināt viselementārākās higiēniskās prasības. Karstajā vasaras laikā trauki pievairosies ar pienskābes baktērijām, kas atstāj iespaidu uz visas tautas veselību —“

„Khe, jupis, tieci nu gudrs —!“ Salīnš neziņā plātīja rokas.

„Bijuši tādi trauki, varētu mēģināt —“ saimnieces sprieda. Viņas zināja, kādi darbu kalni šovasar gūlās atkal virsū.

„Sākumā kannas pienotavas aizdos, vēlāk jūs varēsīt tās atpirkt.“

„Jā, to varētu —“

„Bet vai mašīna tiešām brauks celmenieku dēļ —?“

Arī to Runcis solījās nokārtot. Viņam jābrauc dienesta darīšanās uz Rīgu, viņš informēs pienotavas vadību un neliegs savu atbalstu.

Viss notika kā paredzēts. Ik rītus celmenieki atveda piena kannas pie jaunās šosejas, dzeltenā Rīgas pienotavas

mašīna tās aizrāva uz galvaspilsētu. Reiz mēnesī viņi paši iesēdās autobusā un aizbrauca pēc naudas.

„Khe, jupis to Piena Runci! No skolotās mutes gan nekā nevar saprast, bet izdarīšanā mundry.“

Tikai Teļaploku Gusts raustīja plecus.

„Parēķini, cik viņi tev maksā! Vai desmit santimu litrā iznāk?“

„Bet cik tu pakavos vien nenodēdē?“

„Nujā, jūs tagad esat bagāti, jūs varat tādu lepnumu atļauties. Ko es darišu, man katrs santims smagi jānopelna. Es nevaru ļaut sevi apzagt.“ Gusts sargājās līdzīgas valodas pieminēt, lai šī doma neievazātos viņa mājās, kur jau tā valdīja celmenieku laiskums un izšķērdība.

Gusts vēl arvien cēlās divas reizes nedēļā tūlīt pēc pusnakts, jūdza zirgu atsperu ratos un dzina trīsdesmit kilometru pa cieto asfalta šoseju. Dažreiz lija, citreiz pūta nemīlīgi rietumu vēji, bet siena laikā sarkanā rīta saule viņu sveicināja, spoguļodamās Rīgas namu logos. Bet ik reizes visā garajā ceļā viņam gūlās virsū smagas pārdomas. Cik netaisni sadalīta pasaules manta un darba nastas! Vai celmenieki nav paša Dieva izredzēti? Viņi izguļas līdz brokasta laikam, žāvādamies pieceļas, ja patīk, uzasina izkapti un izgriež siena vālu, ja ne, liekas atkal gulēt. Bet viņam jākratās garais ceļa gabals turpu un atpakaļ, jānīkst putekļos, troksnī un karstajā vasaras saulē. Bet ko viņš citu darīs? Mūžs jau iet uz otru pusi, bet ne lata viņš vēl nav iekrājis. Mājas viņam visu nolaupa, — naudu, mieru, veselību, beidzot apēd viņu pašu. Viņam jālec kaut vai uz ecēšām, jāskrien caur uguni, lai katru santimu noķertu ar kailām rokām kā kvēlojošu ogli.

Teļaploku Gusts dziļā sašutumā ik reizes nogrieza pājūgu šosejas malā, kad viņam drāzās garām dzeltenā pieņotavas mašīna, aizraudama līdz celmenieku kannas.

Dažreiz, mājās braucot, viņu panāca arī cita mašīna. Tā neskrēja garām, bet taurēdama palēnināja gaitu un noripoja blakus.

Beidzot Karstais Maksis pats sēdēja pie stūres.

Gusts šo nīkuli nicināja no senām dienām, viņš pacēla pātagu un kļiedza: „Brauc garām, nebaidi zirgu!“

Maksis, vienu roku neatraudams no stūres, ar otru atgrūda mašīnas durvis, izbāza galvu un kļiedza pretī: „Nesnaud, teiksim —!“

„Vai tev vienam šoseja pieder?“

„Simtprocentīgi! Vai es toreiz neatdevu visus savus akmeņus? Teiksim, ja es nebūtu meties ar inženieriem kopā, tad tu savu skābo krējumu vēl tagad kultu pa lielceļa grambām. Mans vārds ir visās departamenta aktīs, to var apliecināt notārs un advokāts.“

Gusts aizgriezta galvu uz otru pusi, tomēr no plāpas viņa ausis nespēja izvairīties, kaut mašīna rūca blakus un ratu riteņi dārdēdami ripoja pa cietajiem akmeņiem.

„Teiksim, celmenieki tagad ir lepni, bet toreiz, kad es taisīju šoseju, tad viņi nīrgājās. Toreiz viņi runāja tikai par upi, par purviem. Kāpēc viņi tagad negāž savu pienu upē, bet ved kannās pie šosejas? Zināms, mašīna tās aizrauj kā nieku, tagad ir divdesmitais gadu simtenis ar tehniku un transportu. Bet vispirms viņi varēja aprunāties ar mani, teiksim, es viņiem tās sūkalas būtu atrāvis līdz Rīgai tāpat sporta pēc, es neesmu tas cilvēks. Bet viņi ir lepni! Un lepnības dēļ viņi sakaltīs savos purvos, tāpat kā tas grīslis, kas tur iznīka. Lai tik uznāk sausāka vasara, sarausies tikpat maziņa kā mans Stūrītis. He, hē, vai es nerunāju taisnību, Gust?“

Tejaploku saimnieks pagriezta galvu atpakaļ.

„Taisnība, taisnība. — Bet brauc gaŗām, autobuss nāk!“

„Lai nāk! Pa saviem akmeņiem es varu braukt, kā man patīk, vienalga, vai tie gul manās ganībās, vai uz šosejas...“

„Jā, jā, bet tagad tev vairs nepieder ne akmeņi, ne ceļš, ne ganības.“

„Formāli ņemot, man vienalga, es neesmu mazisks. Bet transports ir manās rokās simtprocentīgi — ceļš, nauda, mašīnas. Ar laiku es pārņemšu arī satiksmes līniju no Bauskas līdz Rīgai, par to labāk nerunāsim.“

Aiz braucēju mugurām nepacietīgi skanēja autobusa signāls.

„Sveiki!“ Maksis aizcirta durvis, deva motoram gāzi un aizsvila, netaupīdams ne riepas, ne saulē sasīlušo asfaltu.

Arī sarkanais autobuss aizdrāzās Gustam gaŗām. Viņš tikai pamanīja pie loga Tinces smīnīgās lūpas. — Lūk, kas viņiem nekaiš? Viņi brauc kā kungi. Visi tikai brauc viņam gaŗām — bagātie zemgalieši, nīkulis Maksis, arī celmenieki, šie gnīdas, čūsku dūrēji, kas nesen vēl ubagoja tukšus rudzu salmus. Viņi tagad brauc ar mašīnām, ar

straujiem zirgiem, visus jaunā šoseja aizrauj vēja ātrumā. Tikai viņam jākūpojas saulē kā sakaltušam gliemežim. — Un Gusts sirdīgi ievilka zirgam ar pātagu. Snauzdams, žāvādamies viņš gāzelējās tālāk, gausi aizslīdēdams gaŗām šosejas malā iestādītiem bērziņiem.

Tomēr Karsto Maksis viņš panāca. Smagi nokrautā transporta mašīna gulēja bez dzīvības šosejas malā. Meistars pats skraidīja ap motoru, plātījās ar rokām kā uztraukta vārņa pie krituša zirga. Pamanījis kaimiņu, viņš, paceldams roku, nostājās ceļa vidū.

„Vai tev nav pakulas?“

Gusts nožāvājās. „Aizsvila?“

„Tas var notikt, jo dzesētājā radusies sūce. Teiksim, propelleris ir kārtībā, un gaiss nāk caur šūnām simtprocentīgi, tik daudz es no tehnikas saprotu. Arī karburātors darbojas, un sajūgi, un akumulātors bez vainas, bet motors karst kā elle. — Nav —?“

Gusts vēlreiz nožāvājās. „Cik tālu tu tiksi, ja es tev braukšu aiz muguras ar pakulu maisu? — Lej ūdeni virsū, lai nečūkst!“ Gusts uzlaida zirgam ar pātagu.

Pusstundu grozījis galvu un sarunājies ar sevi, Maksis iedarbināja motoru un brauca tālāk. Viņš panāca Teļaploku Gustu, taurēdams aizbrauca tam gaŗām, bet pie Stūriem mašīna atkal apstājās.

Gusts viņu vēlreiz panāca.

„Deg —?“

„Degt var, teiksim —“

Karstais Maksis sašutis pacēla roku uz Stūŗa pusi. — „Es viņu vēl sūdzēšu tiesā par gateri, par automobili un par zemi, ko viņš man izkrāpa. Vēl tā lieta nav noilgusi, tik daudz es no procesiem saprotu. Un par goda laupīšanu viņš man samaksās skaidrā zeltā ar visiem procentiem. Viņš rāpos uz ceļiem, viņš laizīs manus akmeņus, tas suns!“

„Jā, jā, bet pagaidām tev tā kaste jāgāž grāvī,“ Gusts teica, nogriezdam zirgu no šosejas, lai aizlīgotu atspērū sēdekli pa šauru lauka ceļu.

Maksis noskatījās Teļaploku pajūgā ar nelaimīgi savilkto seju. „Grāvī —? Nujā, visi reiz būs grāvī, par to labāk nerunāsim, bet tādēļ es negāzīšos pirmais.“ Bet šeit

viņš nevar palikt, viņam jābrauc steidzīgi prom, kaut mašīna uz ceļa izkustu. Un neatdzisinājis motoru, Maksis aizsvila ar smago vezumu uz Zemgales pusi.

Jaunā šoseja ar katru dienu kļuva dzīvāka. Pajūgi, motocikli, divriteņi, vieglās un smagās auto mašīnas ripoja turpu un atpakaļ. Četras reizes dienā no Bauskas līdz Rīgai skraidīja sarkanie satiksmes autobusi, pāris stundās aizraudami ļaudis garām Rīgas smilšu kalniem, celmenieku purviem, cauri bagātībā nogūlušam Zemgales līdzenumam. Putekļi cēlās un gūlās abās šosejas malās. Lauki ar pilsētu sadēvās rokās, dzīve pulsēja, sākās lielais uzplaukums, valsts augšupeja.

Satiksmes mašīna ik vakarus atveda laikrakstus, dažās stundās no lielās pasaules atnāca jaunākās ziņas. Celmenieku ļaudis bija izbrīduši no purva, nostājušies svešas pasaules malā, kur ik dienas dārdēja nemiers un kņada.

Dažreiz vīri sanāca kopā un pārsprīda notikumus.

„Vai tu lasīji —? Vācietis atkal kašķējas ar poli...“

„Ko t' šis lien kunga koridorā?“

„Vai tā? Bet tas caurstaigājamaš gabals esot ierādīts polim.“

„Par kašķi vien domā! Vai kungs ilgi cietīs, ja zirgu puisis piebradā viņa duru priekšu?...“

„Khe, jupis,“ Salinš īdzīgi krekstēja. „Vai t' jēdzīgāku runu vairs nav? Lai viņi kašķējas, mums jāsāk ierīkot izkaptis. Jāpi jau klāt!“

Un vīri runāja tālāk par izkaptīm, par siena sauli, par jaunajiem zālājiem, kas ziedēja un smaržoja, vilinot bites un mirdzošus tauriņus. Starp zaļajiem labības stublājiem kā zilās zvaigznītes atplauka krāšņās rudzupuķes, ežmalās trīsēja drebulītes, bet pļavās un nolejās mirdzēja sarkani violetās dievrociņas. Pat dedestīņas, pa zemi ložņājot, greznoja jaunās vasaras mēteli. Smaržīgās kreimenes ar dzelteniem ziedu zvārguļiem mežmalās sveicināja rītus un vakarus, saulainajos uzkalnos dega sarkanās sveķenes, bet piesaulēs liesmoja dzeltenās saules sveces.

Ziedos iegrīmusi, atlīgoja Jāņu diena. Pati sava skaituma noreibusi, vasara apstājās pie dabas sliekšņa. Vienā pusē palika ziedi un smaržas, otrā nolika zaļširmās vārpas. Šķiet, šajā dienā nolija viss debesu gaišums un saule

mirdzēja kā pati viesmīlīgā Jāņu māte ar dzeltenu siera ripu devīgās rokās...

Kopš rīta meitas pina vainagus, un puīši agri pameta darbus, lai gādātu meijas un sveķainas malkas klēpjus. Saimnieces sēja sierus, bet vīri garšoja alu lielīdamies: „Ek, stiprs kā zirga spēriens!“

Tad viņi uzlika plaukstas virs acīm un, pret saulrietu skatīdamies, gaidīja jāņubērnus.

Pať smaržas šajā vakarā kūpēja augšup no mitrās zemes. Pļavu ličos vīta pirmais nopļautais siens, kalmes tvīka ar saldēni rūgtu smaržu. Vai kāds brīnums, ka arī cilvēki no-reiba, un saulei ienirstot sārtajos debesu palagos, visās malās skanēja nepārtraukts — līgo! Šķita, maizes audzētāji šobrīd sadevās rokās ar sirmo senlaiku Dieviņu, izbrizdami pļavas, druvas un mežus, izmīdami nezāles un naidu. Tad Jāņu dienas rītā rotādamās lēca saule, migla aizvēlās, izklīda, un gaiši atvērās jaunās dienas vārti. Tikai pļavās vēl mirdzēja rasas sudrabs, Jāņu nakts to bija bagātīgi izlējusi dievrociņu ziedos, staltā grīšļa šķautnēs, līdz malām piepildījusi lēzenos rasas podiņus.

Izdzēruši alu un apēduši dzeltenos sierus, ļaudis pakāra vītušos vainagus pie istabas sienām. Viņus gaidīja siltā, audzelīgā saule, pļavas un lauki, viņi reiba, mīlestības un darba prieka apskurbuši.

Tikai Saliņu māte drūmi šūpoja galvu. Viņas vārdā nenosaucamais prāts nepielūdzami teica: uz postu, uz postu —

Jaunupe un šosejas stīga — divas pulsējošas artērijas ienesa celmeniekos nemieru un trauksmi. Dzīve strauji elpoja, ik dienas ieraudama ļaudis steigā un nevaļā. Jaunā Sūnupe aizvēla brūno purva rāvu, gludā šoseja atnesa paaules notikumus, saviļņodama ļaužu prātus.

Svētdienu vakaros Stūru krogs mutuļoja kā atjaunotās dzīves nemiera pilnā sirds...

Cilādami glāzes un jaunus laikrakstus, vīri gudri sprieda: „Nudien rūgst, visās malās rūgst —“

„Ko t' Fricis atkal izdarījis? Vai koridora durvis nav aizcirtis jau ciet?“

„Mēģinājis ir vairākkārt, bet polis arvien manīgi ieģrūž kāju starpā.“

„Toties kungs jau esot ielavījies franču vīna pagrabos —“

„Kur nu bez vīna? Uz to viņš kārs. Noreibs velns un trakumā apkamps visu pasauli. Tak avīzes raksta, ka Austriju un čekus jau esot iebāzis kabatā...“

„Khe, jupis, kas bāžams, lai bāž! Vai tādēļ lietūs vairs nelīs un saule nespīdēs? Vai tādēļ kartupeļi neaizmetīsies un zāle neziedēs?“

„Augs gan, bet tu sēsi, un kungs pļaus, tur tā starpība. Uz mūsu pusi jau lien. Arī leitim taisoties vienu gabalu noplēst...“

„Nu, te lai kundziņš nerādās. Viens anglis jau esot izkāpis malā ar lietussargu, tas tādas varmācības nepieļaus...“

Tā celmenieku vīri sprieda par pasaules notikumiem, kas brieda dienviņu pamalē kā draudīgi lietūs gaisi viskarstākā siena laika svelmē, kad visa bagātība gul izklaidus zem klajas debess.

„Khe, jupis viņus rāvis —!“

Reinis smīnēja. Rūpīgi izlasījis laikrakstos ārzemju ziņas, viņš aizgriezās no ļaužu pļāpām. Nekas viņu nepārsteidza. Notikumi attīstījās strauji, nepielūdzami, gluži kā viņa prāts jau sen to nosacījis. Eiropā karst politiskās debesis, vecā pasaule grīļojas, bet jaunā dzimst caur mokām un asinīm. —

Jo draudošāk saspīlējās Eiropas politiskais stāvoklis, jo brīvāk Saliņu Reinis ievilka elpu.

Viņš reizēm paņēma arī darba rīkus, uzkāpa uz Saliņu kūts jumta, lai to pielāpītu. Bet arī to viņš darīja smīnēdams. — Pasaules ugunsgrēkam vienalga, vai viens skaidu jumts vairāk, vai mazāk.

Dažas dienas pavadījis tēva mājās, Reinis atgriezās atkal Stūros. Viņš mētājās un klaiņoja, īsti nepiederēdams ne vienai vietai, ne otrai. Saliņās viņu gaidīja māte, Stūros padevīgās Irēnes acis. Viņš skaidri zināja, ka nespēj iztikt ne bez vienas, ne otras, un dažkārt niknumā koda savās lūpās, ka viņš ir piedzimis ar miesu un asinīm kā visi cilvēki...

Stūru saimnieks ik reizes sagaidīja puisi ar viltīgu laipnību un tēvišķīgu smaidu.

„Dēliņ, tu tak kaut ko sajēdz no gaismas —?“

„Jā, mans rīts jau aust...“

„Karstais teiktu — par to labāk nerunāsim. — Es domāju par to spožumu, kas nāk pa vara vadiem no Ķeguma, jo mūsu spēkstacija vairs nedarbosies un elektromotors stāv dīkā. Vai mums nevajadzētu to ievilkt arī savās mājās?“

Reinis izkalkulēja, cik maksās vadi, cik stabi, cik naudas vajadzēs iekšējai installācijai. Sanāca krietna summa, bet Stūris zināja, ka tā viņam atmaksāsies. Viņš kalkulēja vēl tālāk, gadiem uz priekšu, viņš nedomāja tikai par spuldzēm un gaismu...

„Kaut tikai nesākuši kaņot —“ viņš klusi sprieda. „Sabradās Ķegumu, aizlaidīs straumi pa citu ceļu, paliksīm atkal tumsā —“

„Līķus aizraus, dzīvie peldēs pret straumi,“ Reinis nepadevās.

Stūris uzlūkoja puisi ar aizdomīgu skatu. „Labi, labi, dēliņ, darīsim, kas jādara!“

Stūris sāka rīkoties. Viņš uzrakstīja lūgumu, pats aizbrauca pie Ķeguma direktora, iemaksāja akciju sabiedrībā naudu. To pašu mēnesi atbrauca montieri, pie Stūriem ierīkoja transformatoru, tas sadalīs spožo gaismu uz visām debess pusēm.

Un vasaras vidū Stūros iedegās neskaitāmas saules.

Bet dzirnavnieks neapmierinājās ar gaismu vien.

„Dēliņ, vai mums vērts malku zāgēt ar rokām? Kādēļ valsts būvēja Ķegumu? Lai straume velk, mēs tikai padosīm klučus.“

Reinim patika rīkoties ar sagūstītu spēku. Prātīgi, bez steigas viņš ķērās pie darba, viņš uzstādīja elektrisko motoru un ripu zāģi. Viņš valdonīgi cilāja malkas klučus, laizdams tos pa gludo galda virsmu, un piemiegtām acīm noskatījās skaidu putekļos. Tā aizputēs cilvēku sēnalas — viņš domāja.

Pamazām nobrieda vasara. Slinkas vēja pūsmas šūpoja dzeltenos rudzu laukus, bet zilajās debesīs tās stūma baltas mākoņu buras. Pār mežiem un pļavām saules spožums rotaļājās ar pelēkām mākoņu ēnām, ķerdami viens otru, pazuddami zilganajos apvāršņos.

Bagātas un smagas šogad liecās rudzu vārpas.

Kādu dienu Stūris atkal teica: „Dēliņ, vai mums atmaksāsies labību vešt uz otra pagasta dzirnavām?”

Ko Reinis varēja iebilst, ja gudrais saimnieks jau sen visu izkalkulējis un izdomājis? Taču dzirnavu ēkā vēl tupēja viens rupjā maluma gaņģis kā norimis naudas pūķis. Arī akmens vēl nebija gluži sadilis.

Abi vīri stājās klāt.

Dzirnakmens tika izcelts no gaņģa, cietiem tērauda vešeriem uzasināts, atkal ieeļļoja zobratu gultņus. Iedūcās elektromotors, visos ēkas kaktos nodrebēja vecie, apputējušie zirnekļu tīkli. Gaņģis atkal kūpēja baltos miltu putekļos.

Puisis valdonīgi stāvēja pie atjaunotās ierīces, klausījās mašīnu rūkoņā, turpinādams savu domu par lielo pasaules dzirnakmeni, kas sācis virpuļot Eiropas sirdī. Ar katru dienu tas joņo ātrāk, tas nespēj vairs norimt un apstāties, to dzen mūžīgais pārveidošanās likums. Daudz putekļu celsies un noguls pasaules lielceļos, zemeslode drebēs nemierā tik ilgi, kamēr tā nokratīs visu sīko, personīgo, lai tautas kalpotū lielam mērķim — cilvēcībai...

„Pieturi, pieturi, dēliņ, nelaid akmeni tukšā!” pēkšņi puiša domas iztraucē saimnieka balss.

Reinis atjēgdamies aptur motoru.

„Šoreiz pietiks. Mēs tak nedeldēsim savu akmeni ar svešu labību. Padomā, dēliņ, viņi man tagad prasa, vai es nemalšot kā senāk! Vai viņi nav ģeķi? Aptur dzirnavu ratus un tad vēl grib, lai es maļu viņu labību. — He, hē, es teicu, jūs varat piesiet savus zirgus pie manas slītas, jūs te varat dabūt karstu tēju un krīņģeļus, jūs te varat nopirkt kartupeļu miltus, lai sievas paģirām izvāra ķīseli, bet savus labības maisus manis dēļ vediet uz Rīgas dzirnavām. — Kā tu domā, dēliņ, ko citu man viņiem vajadzēja teikt?”

„Ko puteklis puteklim var atbildēt?” Reinis lepnī teica.

„Tev ir smalka skola, dēliņ! Tikai pēc maļšanas neaizmirsti pacelt akmeni —“

Pāris dienas viņi staigāja viens otram gaņģam nerunādami. Bet tādēļ darbs Stūros neapstājās. Savām vajadzībām te sazāģēja malku, samala labību, sagrieza lopiem rupjo barību. Saimnieks ierīkoja arī elektrisko sūkni ar

liela tilpuma tvertni, ar siltu un aukstu ūdeni spožos mīsiņa krānos. Viss šajā mājā tika ierīkots jauns, ērts, liederīgs. Bet tikai sev, savām vajadzībām.

Celmenieki, jaunās labierīcības apbrīnodami, šūpoja galvas. — Ko tu tādām padarīsi, kas tev nekā nedara...

„Jupis, pat govij sava bļoda pie purna —!“ vecais Saliņš krekstēja. „Kur tas redzēts?“ Bet večuka mugura izstiepās taisnāka, arī viņš vairs nejutās tik mazs kā senāk.

Reinis noskatījās kaimiņos ar parasto smīnu, reizēm arī saīga un sadrūma. — Viņš varētu atkal paņemt somu un aiziet no šīs rijīgās mājas, ja vien vakaros savā istabā viņu negaidītu Irēne.

Stūris uzturēja sakarus ar pilsētu, ar bagāto Zemgali, viņš gribēja izvērst tirdzniecību vairumā. Tādēļ pēc kāda laika viņš atkal teica: „Dēliņ, ar Karstā transportu laikam nekas neiznāks!“

Protams ne!

„Ja motors karst, tad padoms atradīsies, bet ja šoferā galva kūp, tad arī ūdens spainis nelīdzēs — kā tu domā?“

„Jā, jā —“ Reinis nesaprata, kas Stūrim atkal padomā.

„Kā būtu, ja mēs paši iegādātos savu mašīnu? Tev tak motors klausīs?“

Reinis neatbildēja. Mūžam nemierīgā puiša domas sāk atkal kliegt pēc svaiga gaisa, pēc plašuma un tāluma.

Viņi nopirka transporta mašīnu, viņi veda no Rīgas būvmateriālus, mākslīgos mēslus, lopu spēkbarību un lauksaimniecības rīkus. Stūris pēkšņi kļuva atkal bagāts, visu varens vīrs.

„Kur viņš naudu ņem?“ celmenieki brīnījās.

„Slauc no bankām,“ citi sprieda. „Gudrinieks laikam saož, ka govs drīz aizies ciet...“

Bet ļaudis melš arvien. Tādēļ Stūrim nekarsa ne galva, ne motors. Viņš prata pieturēt arī puišus un meitas, viņš pats raudzījās, lai siena laikā uz saimes galdā netrūktu gaļas. Viņš priekšzīmīgi iekārtoja saimniecību, viņš neliedza siltumu un elektrisko gaismu ne ganam, ne puišiem un meitām. Saime dzīvoja Stūros apmierināta jau trešo, ceturto gadu, viņi plēsa jaunas atmatas un kultivēja nolaistās Robežu ganības. Saimnieks netaupīja mākslīgos mēslus, ezera dibenā smagi nolīka kviešu vārpas.

Pat nemierīgo puisi Reini viņš šoreiz prata noturēt. Reizēm viņi gan sarunājās svešos vārdos, nespēdami viens otru saprast, bet darbi tādēļ necieta. Viss auga un veidojās, Reinis pats nemanīja, ka viņš sāk Stūros saimniekot kā pilntiesīgs znots.

Bet Stūru saimniecei rūpēja arī meitas gods.

„Cik ilgi tā dzīvos? Vai beidzot nebūs laiks domāt par kāzām? Nu jau visi medus mēneši aiz muguras...”

Reinis atmeta galvu.

Vai tiešām šī māja viņu gribēs paņemt tikai sev? Vai Stūris arī viņu taisās ieraut savā mantu kaudzē kā derīgu rīku? Nē, nē!

„Es neesmu mute šim ausīm —“ viņš spītīgi teica un pameta Stūrus tajā pašā dienā.

Todien veikals tika slēgts, puišus un meitas steidzīgi izrikoja pie darba, lai māja būtu tukša un klusa.

„Lai tas āksts vairs never manas durvis!” Apvainotā māte kratīja dūres. „Lai viņš neceļ degunu augstāk par savas būdas jumtu!”

„Bet es viņu gaidīšu, māt!” meita stūrgalvīgi teica.

Stūriene saplēsa dažus traukus, un suns kaukdams izmetās pa durvīm. Brīžiem nikni barkšķēja krogus galdi, reizēm apgāzās kāds neveikls krēsls. Nodrāztā slota nikni lēkāja virs grīdas, pār spaiņa malām šļakstēja ūdens, un slapjā grīdas lupata plaikšķēja virs ceļavīru nomītā sliekšņa.

Stūriene gribēja izmēzt no mājas pēdējās mēslu paliekas.

„Salašņa! Es viņa muti un ausis ar lupatu aizbāzīšu!”

Pat saimnieks šajā dienā nerādījās istabā. Bet viņš domāja citādi. Kādēļ muti aizbāzt? Lai skan, lai vārstās, ja tikai rokas nestāv dīkā. Arī gailis dažkārt bez vajadzības kliezē, un suns pavakarēs rej tukšu gaisu. Bet tādēļ tie nav aizdzināmi no mājām. — Ko viņš tagad iesāks bez divām darba rokām? Mašīnas apstājas, rīki guļ kastēs, lielajā mūrā ēkā valda klusums.

Arī jaunā transporta mašīna nekustēja, rosīgā vairuma tirdzniecība apsika kā nesenajos krīzes gados. Nauda iesala pirkstos, maks sadila gluži plāns. Nē, Stūris neklaigāja sievai līdz, bet staigāja domīgs un rāms, dziļās rievās savilcis gudro pieri.

„Sievietes, sievietes —“ viņš dažkārt īgni domāja, „tās izjauc visus rēķinus.”

Stūru saimnieks nedrīkst krist. Viņam jāpastāv cietam, neizkustināmam kā robežas akmenim. Viņš savilka gudro pieri rievās un iurbās nākotnē. Tiesa, arī viņš redzēja, ka pasaules kārtība sāk šķobīties, bet izeja nav saskatāma zvaigznēs, tā meklējama tepat uz zemes. Vai Pirmais pasaules karš neatstāja diezgan mācību? Pārpilnībā radušie ļaudis tagad netic, ka tirgū nozudīs preču kalni un naudai strauji kritīs vērtība. Tautas atkal atgriezīsies pie senās maņtirdzniecības, kad visas vērtības noteiks sviests, degvīns, tabaka.

Stūris nebaidījās no Eiropas negaisa. Viņš tikai gribēja labi sagatavoties. Dienas tādēļ bija dārgas, jo Dievs vien zina, kurā brīdī pirmais pērkona spēriens atskanēs. Tāpat kā pasaules politiķi cīnījās par valstu robežām, par jauniem ieročiem, tāpat arī Stūru saimnieks gribēja pirms lielās plaujas labi apbruņoties.

Taču ēku bēniņi jāpiepilda ar sāls un cukura maisiem, ar ziepēm, ādām un tabaku. Pagrabos jānoslēpj spirta baloni, zemē jāierok eļļas un degvielu mucas. Bet kas viņam palīdzēs? Tādu darbu nevar uzticēt svešām rokām, nevar rādīt pasaules acīm. — Ek, sievas, sievas! —

Stūra neveiksmi pamanīja arī Karstais Maksis. Viņš atņirdza dzeltenos zobus, nebaidīdamies lielā kaimiņa priekšā grozīt skrandaino apģērbu.

„Nu, Stūrīt, vai tu būsi reiz atskrējies? Teiksim, diezgan tu esi braucis pār mani akmeņiem. Paraujies nu malā un parāugies, kā citi aizskrien gaļām. Vai tu negribi, teiksim, lai es tevi paņemu tauvā?...“

Stūris atgāžas uz dzeltenā spieķa un līdzjutīgi noskatās plānajā vīrā. „Turies vien citu pēdās, Maksīt! Ja tev vajaga ūdens, vari pasmelt no manas akas...“

„Par to labāk nerunāsim.“

Tiešām, Stūrim bija ļauna mēle. Pēdējo reizi Karstā Makša transports apstājās tieši pie krogus durvīm.

„Nujā, teiksim —“

Maksis izlec no šofera būdas, atrauj motora segu un skraida tam apkārt, bezpalīdzīgi plātīdams rokas. Skaidrs, mašīna vairs nekustas, tik daudz viņš no tehnikas saprot.

Teiksim, karburatora ejas ir kārtībā, smidzinātājs un sūcējcaurules darbojas, bet motora dzīvība apstājusies simtprocentīgi. Vai aizdedzes sveces būtu bojātas, vadiem trūktu kontakta? Nujā, teiksim, kontakts paliek kontakts, te ir, te nav. Kur viņš ķeras klāt, tur ļogās, trūkst un izput. Tik vien pāri paliek kā nodauzīti, asiņaini pirksti. Izsmieklis un nepiedodama cūcība. Maksis izmisis rausta kloķus, slēdžus, velti izmocījis starteri, apskrien atkal mašīnai vairākas reizes apkārt. Gul! Gul kā mukulājā iegrimusi govsl! Tad viņš pārskaities pieskrien tai klāt, sirdīgi atvēzē kāju un spēr pa vecajām gumijas riepiem, ka dun vien.

Krogus durvīs parādās Stūris.

„Lai miroņi gul, Maksīt!“

— Arī tam te vēl vajadzēja bāzt savu degunu! Maksis nežēlotu arī dažus kājas spērienus šim pasaules iztirgotājam, teiksim, dažus belzienus, lai viņš pārplīstu ar troksni kā piepūsts papīra maiss, bet —

Stūris grozīja rokā dzelteno spieķi...

Nē, viņš nav tas cilvēks...

„Neies —?“

„Simtprocentīgi.“

„Būtu zirgs, novilkto ādu un raktu zemē...“

„Teiksim —“

„Cik tu prasi?“

Maksis sarauj uzacis.

„Mana mašīna nav Saliņu Sekis, kam tu pirms krišanas jau novilki ādu.“

„Vai tu to lapsu vēl neesi aizmirsis? — Bet runāsim par lietu. Nem četri simti un atstāj lūžņu tepat durvju priekšā.“

„Vai tu esi traks?“

„Citādi tev būs jāvāc nost.“

„Četri —? Teiksim, ja tu maksātu vismaz astoņi —“

„Kaš kritis, tam ādas nauda.“

„Vai tu gribi mani atkal aplaupīt, novilkt pēdējās bikses, teiksim?“

„Gluži otrādi, Maksīt! Par četriem simtiem tu vari labi apgērbties, un nauda vēl paliktu pāri. Tu varētu nopirkt radio aparātu, sēdēt mājās un klausīties, kā tie tur aiz robežām vārsta pasaules durvis. — Garlaicīgi —? Tad iegādājies divriteni! Tev nevajadzēs ne degvielas, ne eļļas, tu varēsi braukt pa savu šoseju no viena gala uz otru.“

„Velosipedu —“ Maksis uzrāva nožēlojamās bikses. — Teiksim, gluži jaunu, ar niķeļa apkalumiem, ar dubultpārnesumu, ar dinamo un kārtīgu bagāžas turētāju. Tad viņam vairs nebūtu jāgulstas zem niķīgās mašīnas dubļos, viņš varētu katrā laikā kāpt seglos un laisties pa šoseju kā putns.

„Maksā!“ beidzot viņš strupi saka.

Maksis tika no nelaiemes vaļā. Tā palika pie tām pašām durvīm, no kuņām cēlusies. Nogurušais vīrs jutās tikpat laimīgs kā pirmajā dienā, kad viņš mašīnu nopirka.

„Taisnību sakot, man nav nekāda naida pret tevi —“ pēc naudas saņemšanas Maksis apstiprināja.

„Man arī ne. Bet ko tu tagad darīsi, tas man rūp.“

„Es nezinu. Teiksim, es varētu atpūsties, jo esmu diezgan izpumpējies. Arī pakrūti esmu pārstaipījis un visu, kas ar to sakarā. — Stūrien, divus alus —“

Viņi pirmo reizi saskandina glāzes.

„Vēl divus no manas puses!“ Stūris sauc savukārt.

„Nē, es neesmu tāds cilvēks,“ Maksis bezbēdīgi turpina. „Toreiz ar akmeņiem un Melno Mariju tu man drusku iegriezī, bet vai es tādēļ izputēju, teiksim?“

„Ko nu par to runāt! Man tie paši akmeņi vairāk punus iedauzīja nekā tev...“

„Par to labāk nerunāsim. — Divus alus!“

Abi naidnieki draudzīgi sadzer.

„Nedomā, Maksīt, ka man ar taviem cietajiem māla kalniem iet viegli,“ Stūris drūmi runā. „Puišiem tagad lielas galvas, meitas runā pretī. Pat gans cilā rīksti — govys vai saimniece.“

„Nujā, teiksim —“

„Es negribu tevi piespiest, bet tu tur Robežās būtu kā savs cilvēks, Maksī! Tu varētu ņemt atkal izkapti rokās un stāties pats savos laukos. Bet nedomā, ka es gribu tevi pierunāt. Manis dēļ tu vari pirkt riteni un jaunus uzvalkus, tomēr sava vieta tev derētu, ja labi padomā. Tev tikai vajadzētu apļaut laukiem malas un izkapāt labībā veldrainās vietas, pārējo mēs noklātu ar mašīnu. Vispār tu varētu Robežās atkal saimniekot. Mēs varētu salīgt visādi, graudā vai naudā, tas man vienalga.“

„Jā, salīgt var, teiksim —“

„Tev taču arī sieva tur vēl dzīvo. Viņai ir pašai sava govys un sivēns, un visu vasaru viņa man ir ravējusi kā paša cilvēks —“

„Par to labāk nerunāsim. Pagaidām, kamēr es apskatīšos, ko iesākt, mēs varam arī salīgt, teiksim, skaidrā naudā pa dienām. Kad es gribu, tad es strādāju, kad man darīšanas, tad es kāpju uz sava velosipeda un aizbraucu. Divus alus!“

Viņi vienojās par dienas maksu.

Un Karstais nodziest atkal Robežās, no kurienes viņa trakais skrējiens sākās. Tiesa, arī agrāk viņš te reizēm bija atgriezies, lai izgulētos un pārmainītu veļu, bet nekad viņš nebija ienācis savās vecajās mājās tik brīvs un laimīgs kā šobrīd.

„Beidzot viņš mani vēl lūdzās, šis lielais pasaules bodnieks. Viņš izpirka alu, mēs saskandinājām glāzes — lai dzīvo! — Lai dzīvo — es neesmu tāds cilvēks! Viņš arī lūdzās, lai es applāuju laukiem malas. Kas vajadzīgs, vajadzīgs, par to nerunāsim, bet katru dienu es gan nevarēšu ar izkapti nodarboties, teiksim.“

„Ej gulēt!“ sieva īsi saka. „Tu esi apreibis.“

„Gulēt —? Nujā, gulēt var — bet —“ šoreiz viņš klausā bez liekas kurnēšanas.

Kopš tā laika Maksis atkal cilāja piemirstos darba rīkus. Viņš nopirka arī velosipedu ar dzidru zvanu un niķelētiem dubļu aizsargiem. Vakaros viņš streipuloja ar jauno satiksmes līdzekli pa šoseju no vienas grāvja malas līdz otrai, kamēr ielauzījās braukšanas mākslā gluži veikli. Tad viņš negāja vairs pie darba kājām, bet brauca ar spožo velosipedu, sievu atstādams tālu aiz muguras.

Pēdējās augusta dienas lēja no zilajām debesīm mirdošu saules gaismu. Spiedīgais karstums plūda no dienvidiem, no Eiropas vidienes, kur vēl arvien svila politiskie notikumi. Dažkārt vakaros ļaudis pameta ātrāk darbus un steidzās uz Stūriem pēc jaunākām ziņām. — Sak, vai neiet jau vaļā —?

— Kam tik daudz strīdēties? Metušies kopā, izvillojušies, un miers. Kāps sviestam un gaļai cenas, tiks arī mums savs labums...

Bet vācu armija soļoja tālāk bez cīņas. Laikraksti izplatīja lielus, kliežošus virsrakstus — kara nebūs...

Un ļaudis atgriezās pie pamestā darba.

Nobriedušie lauki lēni šūpojās vasaras vējos. Smagās kviešu vārpas un zeltainās auzu skaras padevīgi liecās zem plāvēju izkaptīm. Rudzi jau bija nopļauti un savesti šķūņos, tikai ežmalēs vēl baloja pāraugušās smilgas un lācauzu puduņi. Turpat vēl staidījās vēja zirņi, ar melnām, atirušām pākstīm paši izsēdamiem un vairodamiem, lai citu pavasari atkal izraibinātu pelēko, vienmuļo zemi ar daudzkrāsainiem ziedu paklājiem. Gar ceļmalām plētās kuplie līpdadži, dāvinādami katram garāmgājējam spilvainās sēklas, lai tās aiznestu un pamestu tālās ceļmalās. Bet trūdiem bagātajās purva augsnēs stalti un valdonīgi pacēlās kuplās sūrenes, dažkārt pārņemdamas visu labības lauku kā uzmanīgš mežs. Kur vien cilvēka roka nepieskārās, tur daba sēja un audzēja pati.

Atkal celmenieku šķūņi rādījās par maziem, atkal vīri gudroja, kur nokraut labības kaudzes, kur sabērt graudus un novietot pelavas.

Saimnieces jau laikā rūpējās par kulšanas talkām.

Vīri iegādājās degvīnu un stipro alu, jo šogad atkal būs nedēļām ilgi jāliks putekļos ar sausām, aizkaltušām mūtem.

Bet, satiekoties krogū ar Teļaploku Gustu, celmenieki nespēja tūlīt šķirties, viņiem vajadzēja dažu pudeli izdzert uz vietas. — Lai iet uz jaunaļiem miežiem.

„Kam auguši, tas dzer,“ Gusts tūlīt nokāra galvu, cieši saspiezdams sastrādātajās delnās pielieto glāzi. Arī Tince atkal bija vīru pulkā, un tūlīt atnāca Karstais Maksis gluži kā toreiz saltajā ziemas vakarā...

„Nu, kā tev paudzis, Gustiņ?“

„Kur nu man —“ kā parasti Teļaploku saimnieks griezās sāņus. „Kopš izraka upi, laukus pārņēmušas tikai ušņas un pērkones. Dur nost vai kaisi sāli uz saknēm — aug, riņķī griezdamās. Es nezinu, vai man vispār šoruden atmaksāsies vest mašīnu mājās...“

Tince sapurināja savu pinkaino galvu. „To tu pārdomā labi! Pīrāgi jācep, šņabis jāgādā, arī par mašīnas piebraukšanu jāmaksā tāpat kā mums. Atved to nieku līdz Vāvuļiem, izlaidīsim cauri vienā rāvienā!“

Gusts zagšus pavērās svaines vaļējos zobos, sagriezās pie krogus galda vēl šķībāk.

Celmenieku vīri, viens par otru skaļāk lielīdamies, stāstīja, ka rudzi šogad vilņojuši kā zaļa jūra, auzas gāzušās

veldrē un ātraudžu kartupeļi melnajā kūdrā viens otru spiežot no vagām laukā.

„Un āboliņš — par to labāk nerunāsim, Maksī!“

„Teiksim —“ steidzīgais vīrs gan pavēra lūpas, bet tālāk netika.

„Arī tavos laukos šogad audzis bez apdomāšanās...“

„Augt —? Nujā, augt var, bet —“

„Nestosties, Maksīt, izskalo muti!“ Tince vīpsnādama pastūma glāzi.

Maksis to izdzēra ar tādu kāri, it kā slāpis visu vasaru.

„Tu laikam būsi atkaļ sakrājis daudz naudas?“ Tince mēļoja. „Ko tu šoreiz pirksi?“

„Pirkt —? Nujā, pirkt var, bet —“

„Taču Stūris tev katru dienu noskaita baltus latus.“

„Ko tāds Stūrītis man var noskaitīt? Teiksim, lai viņš pats reiz paņem izkapti rokā, lai mēģina kūļus celt orēs, pēc tam šķūnī līdz vērbaļķiem un augstāk. Spieķi apgriezti ap galvu nav liela māksla, teiksim, bet lai viņš pamētā dakšas. Vai viņš grib, lai es pāris latu dēļ staipu savu vēderu kā gumiju? Teiksim, ja es uzrāpjos eglē, tad man iznāk desmit, ja es nodirāju lapsu, tad sešdesmit, bet par caunas ādu man maksā simts divdesmit. — Divus alus!“

Stūriene uzlika galdā prasīto, ar greizu skatu raudzīdamās Maksim pāri.

„Naudu negaidi! Par divām dienām nav vēl maksāts —“

„Bet šodien tev vajadzēja iet uz lauka, lietus taisās!“ Stūriene sagriezās vēl greizāka.

„Par to labāk nerunāsim —“ Maksis pacēla pudeli ar slaidu loku.

„Vai tu citu gadu saņemsi Robežas uz nomu?“ vīri zobodamies apjautājās.

„Par to labāk nerunāsim —“

„Kādēļ tu esi tik saīdzis, Maksīt?“ Tinces balsī skanēja nopietna līdzjūtība. „Tu tak esi liela vēriena cilvēks, vai tev jādāmā par tādu sīkumu kā Stūris?“

„Zināms, es neesmu mazisks, bet mums jābūt kaut cik godīgiem, ja gribam sadzīvot. Es arī biju uzņēmējs, es pats esmu izmaksājis strādniekiem algas. Toreiz, kad es sāku savu ugunsdrošo ēku būvēt, es Jankam par nojumi vien noskaitīju vairāk nekā šis spieķa vīrs par visu bodi. Kad es pirku no viņa dēļus, tad es samaksāju skaidrā naudā, bet ar pieclatnieku vēl iesviedu sunim, lai nerej!

Es devu pa labi un kreisi, es neesmu tāds cilvēks. Bet ja viņš tagad iedod man divus latus dienā un domā, ka man par to jāmazgā sviedros krekls, tad es cērtu dūri galdā un saku — velc pats savu labību mājās! — Divus alus!“

Stūriene, to dzirdējusi, teica: „Ja tu palaidīsi muti, tu nedabūsi ne piles. Un citu pavasari tu vāksies no Robežu būdām laukā...“ Tomēr alus pudeles viņa uzlika galdā.

„Man ir līgums uz deviņdesmit deviņiem gadiem,“ Karstais nepalaidās. „Es to lietu nodošu advokātam, jo taisnība ir manā pusē, par to labāk nerunāsim. Sveiks!“

Vīri dzēra, vērodami caur logu noejošo sauli. Tā pamazām iegrimst zilganās dūmakās, kas tumši nokvēpinājušas visu rietumu debess malu. Vai tiešām lietus taisās? Jeb pašu acis apmiglojušās? — Prozīt! Lai iet uz jaunajiem miežiem!“

Gusts atkal dzēra vairāk nekā citi, arvien zemāk liekdams galvu, toties Maksis pēc katras glāzes izstiepa savu vājo kaklu gaŗāku. Tince, turēdamās vīriem līdz, valdonīgi purināja melnos, pinkainos matus.

Bet kas tur steigā piebrauc pie krogus durvīm?

Tince iebāž logā savu piesārtušo seju.

„Tas tak mans kūkums. Ar ori un dakšām —!“

„Laikam gan lietus taisās —“ vīru galvas pēkšņi kļuva skaidrākas.

„Bet lai viņš nedomā mani paķert aiz brunčiem, es jau sen tos nevalkāju —“

Dāvis strauji izlēca no ratiem, ar platajiem pleciem aizēnodams Stūŗu logu. Likās, viņš pēkšņi bija nometis visu mūžu nesto smagumu.

„Vai tur ir Tince?“ viņš cieti prasa, pieliecis seju stiklam.

„Jā, te viņa ir gan!“ sasarkusī sieva pietrūkstas no krēsla un, knaibīdama pirkstus, atrauj logu. „Kā tev vajag?“

„Nāc, kāp orē!“

„Atvaino!“ Tinces brūnās acis iezibas kā meža kaķenei.

„Sunsnagla!“ Dāvis atspiežas uz dakšas kāta, kā balsta meklēdam.

Tince ielej alu glāzē, pusi nodzer, pārējo iegāŗ vīram sejā. „Se būdā! Kad vajadzēs — pasauks.“

Dāvis noskurinās, kaunīgi nolaiŗ acis. „Tince, lietus taisās —!“ viņa balss pēkšņi kļūst mīksta.

„Kad gribēšu, tad iešu!“ Tinces vārdi vēl arvien skan kā tērauds pret kramu. „Ja tu toreiz mācēji mani atstāt kājām, tad tagad tu mani ar karieti neaizvedīsi. — Brauc mājās!“

„Tince —“ Dāvis izmisis nolaiž dakšas, „visas auzas paklaidus —“ Vīra platie pleci sagumst arvien zemāk, liekas, viņš šajā brīdī spētu noliekties pie sievas kāju pirkstiem.

Gausām rokām viņš noņem no zirga muguras grožus, ieremšas orē, abas kājas ļengani pārkāris ratu malai, aizbrauc soļos uz mājas pusi.

„Brauc uz lauka un sāc kraut!“ sieva vēl uzsauc.

Vīri groza galvas. „Ai, ai, Tince! Tu gan esi dabūjusi virsroku.“

„Prasiet, kurš kuŗu precēja, he, hē!“

Bet dzert nevienam vairs negribas. Rieta debesīs briest melni gaisi.

„Būs jāiet, ka nenāk arī mūsu policija...“

Tejaploku Gusts, mazliet nosnaudis, jūtas atkal možs.

„Kā nu palika?“ Tince omulīgi apjautājas. „Vai vedīsi uz manu šķūni?“

Nevalīgais vīrs īgni atmeta ar roku.

Samaksājuši tēriņu, viņi trokšņodami iziet svaigajā vakara gaisā. Zem kājām čab sausa zāle, no meža plūst spiedīgs dvīlis. Sveķainie skuju koki, visu gaŗo dienu saulē karsuši, izšķiež pār nopļautajiem laukiem tvanīgu dvingu.

„Būs, būs —“ vīri spriež, debesis pētīdami. „Jāsarauj kaut vai pa tumsu.“

Uz šosejas rūkdamaš mainās auto mašīnas, saceldamas biezus putekļu mākoņus. Pēdējais vakara autobuss, izrāvis ļaudis no piesmakušajām galvaspilsētas ielām, steidzaš uz Bauskas pusi, lai pirms tumsas tos vēl izkaisītu pa bagātās Zemgales laukiem. Mašīna palēnina gaitu, bremzēm kaut, nolīgojas Stūŗu ceļa galā. Te arvien kāds iekāpj vai izkāpj, te sākas celmenieku ceļš.

Šoreiz no mašīnas izlec tikai Saliņu Reinis, portfeli un ierasto ceļa somu turēdams rokās, jauno laikrakstu saini cieši iežņaudzis padusē. Satiksmes mašīna aizslīd tālāk, pazudama baltajā putekļu miglā.

Ieraudzījis vīrus, Reinis iesviež viņu rokās jaunos laikrakstus. „Lasiet!“

„Kas jauns?“

„Kaŗš!“

„Ko? — Un mēs te dzeram kā kāzās.“

„Dienžēl —“ Pēc tam Reinis valdonīgi veļ ierastās durvis.

Vīri plaši izpleš laikrakstu lapas. Turpat šosejas malā stāvēdami, viņi izlasa lielos, melnos virsrakstus. Viņu galvas pēkšņi kļūst skaidras, viņi nopietni saskatās.

No zilganās meža krēslas spiežas virsū dīvains, satraucošs klusums. Tikai autobusa rūkoņa vēl dzirdama aiz paceltās putekļu segas kā bēgoša, ievainota zvēra rēciens. Tumšajās vakara debesīs reizēm noplātās rūsas zibēni.

„Būs, būs —“ vīri domīgi saka.

Tad, ne vārda nepārmainīdami, viņi steidzas mājās, jūdž orēs un brauc uz lauka pie sausajām auzu gubām. Visu nakti čaukst labība, spīguļo lukturi celmenieku šķūņos. Tikai valodu nedzird. Tērauda dakšas, atsizdamās pret ores kokiem, skarbi noklaudz tvanīgās nakts krēslā.

Debesīs arvien biežāk plātās sarkanie uguns spārni, īsiem mirkļiem atsegdami melnus negaisa mākoņus.

Rudens nāca virsū ar īsajām dienām, ar nepārskatāmiem darba vājiem. Ļaudīm nebija laika domāt par lielo cilvēces nelaimi.

„Khe, jupis, viņi tur šauj, posta un dedzina, viņi sabradā laukus un taisa badu, bet vai tādēļ degunus avīzēs vien bāzīs? — Šogad maize vairāk jāšēj, khe!“

Celmenieki sēja, ecēja un ara, iemirkdami sviedros un jauno plēsumu dūmos. Rudzu zelmeņi ceroja neredzētā kuplumā, zālāji iesakņojās nosusinātajos purvos, šķiet, pat smagie kara riteņi tos neizbrauks.

Miglainajās dienās atkal neredzama dūca kuļammašina, apklusdama tikai vēlās pusnakts stundās. Bagātais graudu birums piepildīja apcirknus un istabu kaktus, visi toveri un maisi pēc kulšanas tika pilni.

Celmenieki rīkoja arī kartupeļu talkas. Viņi kopīgi nopirka rokamo mašīnu, sanāca kopā un jūdza tajā pārmaiņus zirgus, lai darbs veiktos un bagātā raža nepaliktu zem sniega. Pagrabi un bedres piebira ar baltiem, nobriedušiem bumbuļiem, sakņu dārzos pacēlās burkānu, kāļu un lopbarības biešu grēdas. Govis vairs nespēja sakņu lapas apēst, celmenieki taisīja zemē vienkāršas tvertnes, kapāja

un skābēja zaļo masu, lai ziemā lopiem netrūktu spēkbarības.

— Tik un tik daudz stērķeļu un olbaltumvielu, tas nozīmē četri, kommā, divi procenti tauku — Piena Runcis stāstīja katrā mājā.

Celmenieku sievas atkal nespēja aizrietināt govis, vēl arvien ik rītus pilnās kannas gaidīja šosejas malā pienotavas mašīnu. Uz galvaspilsētas pusi aizslīdēja labības un kartupeļu vezumi. Produktu cena cēlās ar katru dienu, celmenieki pārskaitīja naudu un pirka izturīgākas zirgu lietas, kala dzelzas ratus un jaunas ragavas. Paši apģērbās glītās, Rīgas veikalos pirktās drēbēs. Pat mēbeles viņi veda no pilsētas un krāsainas tapētes, lai uz Ziemassvētkiem izgreznotu piekvēpušās istabas.

Purvos atvērās dzīve, te neviens par kaŗu negribēja domāt.

„Lai dedzina, lai posta — edz', kā tagad maksā sviests un speķis!“ vīri pārgalvīgi melsa. Taču pasaules ugunsgrēks plosījās tālu. Dienas mirdzēja rāmas un saulainas, stingās rudens naktis aizvilkās tumšas un klusas. Tikai spulgojošās zvaigznes šoruden lija vairāk no debesīm kā citkārt. Bet tādēļ mūžīgo spīdekļu skaits nemazinājās. Tie piepildīja tumšo jumolu no vienas apvāršņa malas līdz otrai, slēpdami savās acīs pasaules nākotni un cilvēku likteņus.

Vienīgi laikraksti atnesa baigas vēstis par tanku ķīļiem, par sakautām armijām, par sagrautām pilsētām. Viena pēc otras pazuda Eiropas valstu robežas.

„Vai t' redz, ko tas vācietis taisa?“ Vīri dažreiz saņāca kopā un sprieda. „Brauc kā pa kāpostiem...“

„Tādēļ brauc, ka nav īsto vīru, kas stājas pretī —“ citi uzņēma veco lielības dziesmu. „Edz, kā latvieši toreiz strādāja Tīreļa purvā! Lai Fricis pagriežas uz mūsu pusi, atsprāgs kā korķis!...“

„Ko nu par tiem laikiem runāt. Ne toreiz bija tādu tanku, ne šaujamo. Tagad dzīvu uguni grūžot cilvēkiem acīs. — Labāk lai kaŗo pa viņu malu un liek mūs mierā —“

Vīri izklīda pie darba.

Vēl ilgi pēc Mārtiņiem celmenieki locījās purvos, izplēdami atlikušos brukslājus un pārardami vecos zālājus. Tikai īsi pirms Ziemassvētkiem sasala zeme un uznāca sniegs. Tad ļaudis atvilka elpu.

Iestājoties ceļa laikam, celmenieki brauca arī mežā gluži kā senāk, bet šoreiz viņi neplēsās pēc santimiem, viņi cirta un veda jaunajām ēkām piešķirtos būvkokus. Vecās kūtis bruka jau kopā, klētis un šķūņi bija par maziem. Viņi pētīja valsts izdotos plānus, aprēķinus, noteikumus, zemiņiekus bija pārņēmis straujš būvēšanās drudzis.

Tikai Saliņu māte bieži saņēma rokas un nopietni teica: „Kā uz galu, kā uz postu —“

Bet vecais saimnieks to neņēma ļaunā. Viņam nebija vaļas domāt par sievas sesto prātu.

Naktīs kaudamiēs ar bezmiegu, vecais Saliņš tūlīt pēc pusnakts cēlās no gultas, aizgāja uz kūti, pabaroja zirgus, apskatījās, vai kāds lops nav norāvis no valga. Agrajās rīta stundās viņš kurināja krāsni, lai iesildītu atdzisušās istabas un, sēdēdams uguns priekšā uz saplaisājuša egļu koka klucīša, sūca ierasto pīpi un domāja, domāja.

„Khe, vecen, vai tu guli?“ viņš dažreiz iekrekstējās. „Ko tas gudrais agronoms viņreiz teica? Piena dzesētava jā-taisa —?“

Saliņu māte sakustējās gultā, pacēla galvu, rāmi atkal atlaidās uz spilvena.

„Kā tu pati domā, vai tā lieta būtu darba vērtā?“

„Būtu gan jāpadomā —“ arī Saliņu māte jutās agrajās rīta stundās atspirgusi. „Nav viegli pēc katra slauciena stiept no akas smagos ūdens spaiņus. Un vai tur dzesējas tik labi kā vajadzētu?“

„Nujā, khe —“ večuks atkal brīdi domāja. „Pie pirts avotu dzīslas gan ir pārgrieztas, bet grāvja dibenā vēl mut-ļo. Ja tur paraktu bedri un izmūrētu ar cementu, ja uztaisītu virsū ciešu būdu, tur varētu atstāt arī traukus un spaiņus. — Ko tu par to saki?“

„Tā būtu dikti laba lieta —“

Večuks iebāza krāsni jaunas malkas šķilas. Uguns, dzīvi sprēgādama, reizēm iemeta krēslainajā telpā sarkan- dzirksteles.

„Vecen, kā tu domā, vai mēs varēsim jau citu vasaru būvēt jauno kūti?“

Brīdi pārdomājusi, Saliņu māte vilka lēnus, apdomīgus vārdus: „Kūts nav piena būda. Tā prasīs daudz sūruma.“

„Kā nu bešu! Bet sviesta un gaļas būs diezgan, arī nau- das cementam un meistaram iznāks —“

„Tas gan, bet tādā reizē arī man palīga vajadzēs. Nav vairs to gadu —“

„Ja vajadzēs, tad būs!“ Salīņš atkal brīdi domāja. Sarkanā uguns gaisma šaudījās viņa rugainajos vaigos, cīnīdamās ar nakts ēnām, gluži kā večuka šaubas ar cerībām. — „Khe, ko tu saki, vecen, kūts tak jātaisa izturīga. Stāvs būtu jālej no grants kleķa, jumts jānoklāj ar jaunmodes dakstiņiem jeb šiferi, kā Piena Runcis saka. Tādām ēkām valsts piemaksājot —“

„Jā, jā, bet —“ māte neticīgi vilka.

„Vai tu esi bijusi Stūra kūtī? — Aizej, apskaties, kādas bļodas viņš tur salicis. Ne vairs spaiņi jāstiepj, ne siles jācilā. Lops piespiež vārstekli un padzēras kā cilvēks. Jupis, tādu gudrību —!“

„Vai no kariem tev nav bail?“

„Lai viņi karoj! Vai tādēļ zemnieks saliks rokas un lūgs Dievu? Tad pasaule aizies galīgā postā.“ Večuks piebāza ugunij malku un sāka prātot no gala. — „Un gaisma — kur aizej, tur pagriez! Šķūnis, gubenis vai kūts — visur kā dienā. —

„Stūrim gan tu līdzī netiksi, tēv!“

„Bet nekur tālu viņš arī neaizskries. Ja rudzi labi pārziemos un Dievs dos audzēlīgu vasaru, tad lai citu rudenī viņš panāk man blakus. Nu man salmu klēpis no Tejaploka nav vairs jālūdzas.“

„Ai, ai — tu tā runā, it kā taisītos vēl dzīvot saules mūžu —!“

„Dzīvošu ar!“ večuks nevaļīgi pavērās logā. „Jupis, gaisma svīst! Slienies nu augšā, uzcep kādu šķēli gaļas! Jābrauc —“

Tā Salīņās tagad sākās ierastā darba diena.

Visu ziemu algodams puisī, vecais saimnieks brauca ar abiem zirgiem mežā vai uz tālajiem grants kalniem pēc zvirgzdainajiem oļiem. Dažreiz viņš rīkoja arī talkas. Tad celmenieku vīri klaigādami brauca viens aiz otra garās rindās, gluži kā senāk šosejai akmeņus vezdami. Salīņu pagalmā krājās grants kaudzes, akmeņu čupas un būvokoku grēdas.

Arī Gusts veda materiālus jaunajai kūtij. Dažreiz kaimiņi satikās uz ceļa, celmenieku vīri pārgalvīgi kļiedza: „Griez malā, Gust, nemaisies pa kājām!“

Gusts klausīja. Viņš apturēja pajūgu un, skaudīgās acis slēpdams zem drūmās pieres, nogaidīja, kamēr kaimiņi aizbrauca garām. Tad viņš īgni uzlaida zirgam ar pātagu, lai panāktu nokavēto.

— Tā viņi gaviļēdami brauks manās bērēs — Teļaploku saimnieks izmisis domāja. Nekad viņš vēl nebija juties tik pamests un nabags kā šoziem. Ne viņam vairs krietnu bikšu kājās, ne pastalu, par zābakiem nedomājot. Vai viņš var sarīkot talku? Kas viņam, tukšniekam, brauks palīgā? Kviešus viņš sen vairs nedrīkst bīdelēt, ne viņam vairs baltu pīrāgu, ne šņabja lāses. Labi ja dažas glāzītes viņš var atļauties vienatnē, lai aizskalotu dzīves rūgtumu. Ak debesu žēlastība, pat krietnas auklas viņam nav vairs mājās...

— Hi, hī! — pēkšņi sagriezusies puteņa vērpete aurodama iesvieda Gusta sejā dzestra sniega sīpu.

Mūžīgā steigā un rūpēs aizgāja ziema. Celmenieku ļaudis ik dienas brauca un kustējās, lai sasteigtu nokavēto. Viņi trauca nemitīgā sacensībā, ne brīdi nenorimdami, neapstādāmie. Viņiem vairs neatlika laika izlasīt laikrakstus vai klausīties radio ziņas, viņi paši bija spraigā, cerību pilnā cīņā? Kas viņiem daļas gar tālajiem pasaules notikumiem?

Tomēr modernais, nežēlīgais karš jau izplētās tālu aiz Vācijas robežām. Neticami ātri padevās armijas, atkāpās valdības, izmisis Eiropa saņēma straujus, zibenīgus triecienus.

Tikai pie Baltijas jūras valdīja darbs un miers.

Pēc pēdējiem marta puteņiem ātri nokusa sniegs. Palu ūdeņi atkal saskrēja grāvjos un jaunupes gultnē, pa ierasto ceļu aizsteigdamies uz Daugavu, lai palīdzētu tai nocelt biezo ledus vāku.

Siltās dienas mainījās ar vēsām, dažreiz rītos vēl uzsala, bet citreiz maigā pavasara migla neizklīda līdz vakaram. Kūpēdama nobrieda ziemas salā izcilātā zeme, lai ar Dieva svētību atkal uzņemtu sējēju roku kaisīto sēklu.

Māras dienā Saliņu māte sēja kāpostus, bet šogad viņas ēnainajā vaigā pat cerības neatspīdēja. — Visu dienu saulīte neparādījās, mīļā Māra ļaudīm muguru pagriezusi. Uz postu, uz galu — viņa dudināja sevi kā nelaimīga zīlniece.

Saule un vējš ātri nosusināja zemi. Grāvji izsūca no irdenās zemes pavasara ūdeņus, melnā augsne nobrieda

dzīvības uzturēšanai. Purvā sen vairs nemurdēja akači, nekuploja irbenāji un ložņīgie vilku kārkli. Zemajās pļavās nesakņojās ne varžu doņi, ne spulgnaglenes, ne arī baltās ķērsas, šīs rūgtās, pieticīgās miroņu zāles.

Bet līdz ar āboliņu un labības asniem siltajā pavasarā saulē ceroja treknas balandas, virza un kuplās, uzmācīgās sūrenes. Sausākajos uzkalnos izturīgi liecās vējiem līdz mazvērtīgās aitu auzenes un dzeloņainie smilšu grīši.

Sūnekļa purvā bija norisinājusies gadiem ilga cīņa, līdz jaunās zāles un nezāles nomāca nīkuļotājus ūdens augus.

Arī pelēkās odzes vairs neritinājās ciņu piesaulēs, pavasarā rītos vairs nedzirdēja ne dzērvju klaigu, ne ķīvišu sasaukšanos. Tikai rets ķikuts atmaldījās no svešas puses, skumji murminādams zilajās debesīs Dievam sūdzību. Rāmos pavasarā rītos kaut kur tālu ierubinājās rets rubeņu gailis, bet viņa kaislā dziesma tagad skanēja kā vārga seno dienu atbalss. Uzticīgie Sūnekļa putni, atgriezdamies no garā gāju ceļa, tagad lidoja celmeniekiem pāri, lai vītu lizdas tālās, nepieejamās vietās, kur vēl sūnu ciņi šūpojās virs rāvainiem purva ūdeņiem.

Pie Sūnupes tagad skanēja zāgi un cirvji, te šķindēja lāpstas, kapļi, arkla lemeši. Pār melnajām vagām atkal rāpās traktors, šis milzu vagulis, nikni pukstēdams un šķaudīdams sarkanās dzirksteles. Tikai drošās vārnas un pie cilvēkiem radušie strazdi laidelējās aiz arāju mugurām, lasīdami vagās treknās sliemas.

Celmenieki vairs neskopojās ar mākslīgiem mēsliem, ar labu, attīrītu sēklu. Viņi abonēja lauksaimniecības žurnālus un klausīja agronomu padomiem, viņi gādāja sugas teļus un atzītas vaislas cūkas. Beidzot viņi bija izkļuvi no lāstu apkrautā burvja loka — ja pietrūkst salmu, nepietiek mēslu — bez mēsliem nepaaug labība...

Beidzot viņu rokas bija atraisītas, zeme pārrādīta ar pašu spēkiem un izturību.

Kad Saliņš kāpa pāri tai vietai, kur posta dienās no-grima govys, viņš bijīgi saņēma rokas. — Jūs, pasaules gudrie un ķildinieki, rimstiet un atsedziet galvas — te iet karalis zemnieks, dzīvības barotājs un uzturētājs, paša Dieva līdzinieks...

Večuks labprāt satikās ar Stūri. Viņš uzmanīgi klausījās kaimiņa valodā, kad tas stāstīja par jaunajām labierīcībām un elektrisko strāvu.

„Jupis, tādu dzirksteli! Izlec no Daugavas un dzen mašīnas visās malās.“

„Jā, jā, aprunājies ar Karsto, viņš tagad strādā uz līnijas, viņš tev visu izskaidros.“

„Khe, tas klejonis un plikatnieks. Vai t' vēl nīkst savās būdās?“

„Sievas dēļ vēl turas kā putns uz zara.“

Bet Karsto Maksis šādas valodas neuztrauca, viņš cēla savu galvu arvien augstāk. Vai viņš nebija apmeklējis šoferu kursus, vai viņš nevarēja ielīties ar praksi un piedzīvojumiem? Turklāt viņš tiešām strādāja valsts elektrifikācijas komandā, viņš brauca ar divriteni rītos un vakaros uz darbu, viņš raka stabus un staipīja vara stieples.

„Elektrība —? Tā ir tāds volts, kas zibenīgi lec pa drāti no staba uz stabu. Līnijai ir kontakts starp strāvas avotu un transformāciju. Ja ražo simts ampērus, tad tie nāk no simts voltu spēka, tāds ir oma likums, par to labāk nerunāsim. Bet Ķegumā ir iebūvētas tādas turbīnas, kas met laukā miljoniem voltu. Teiksim, bez transformācijas tavas mājas uzlēktu gaisā, Stūrīt!“

„Bet gaismu vajadzētu, jupis, par to iet runa.“

„Kas vajadzīgs, vajadzīgs, es parunāšu ar departamentu...“

Beidzot arī vecais Salīņš parakstīja līgumu un iemaksāja naudu.

Celmeniekos sanāca atkal vīri ar lāpstām un zāģiem, gluži kā toreiz, kad purvos vilka novadu grāvju stigas. Bet šoreiz viņi nesprauda sīkus mietņus, bet cēla pret debesīm garus, baltus stabus, tie aizstiepās viens aiz otra taisnās līnijās uz Salīņām, uz Avotiņiem, arī pāri jaunpei un mazajām Vāvuļu būdām.

Visur atspīdēja gaisma, aizdegās neskaitāmas spuldzes. Karstais Maksis lieku reizi stāstīja par elektrisko enerģiju, par ampēriem un voltiem, par visu, kas ar to sakarā. „Tagad ir divdesmitais gadu simtenis, visa pasaule ir elektrizēta. Pietiek vienaš dzirksteles un tā zemes pika var uziet gaisā, par to labāk nerunāsim —“

Bet Stūru istabā pie sienas stāvēja arī kāda melna, brīnumaina kastīte. Saimnieks pieliek tikai „trubu“ pie auss, pagriež kloķīti un sarunājas ar kaimiņiem, ar pagasta valdi, pat ar Rīgu un visām Latvijas malām.

„Khe, jupis, tāda lieta ir gauži noderīga,“ vecais Saliņš sprieda. Kad jāaicina kaimiņi talkā vai jāprasa padoms, pieej tikai un pagriez — sak', kā tev liekas, vai šodien būs siena saule? Arī sievas var aprunāties par lopiem, par aušanu, par dārza sēšanu. Sak, vai jūsmājās nav palicis pāri kāpostu dēstu? — „Vecen, ko tu saki par tādu uzrikti?“

Ko gan Saliņu māte varēja teikt? Viņa tikai nolieca galvu un čukstēja sevī — uz postu, uz galu...

„Vai tev atkal bail no kaņiem? Lai viņi plēšas, lai sitas. Mums jāpasūtina cements un kaļķi, mums jābūvējas, tādēļ vajadzīgs telefons, jo visur nebūs vaļas aizskriet —“

„Nu jau tu sāc runāt tāpat kā Karstais —“

Saliņu vecis labsirdīgi nokrekstēja, viņš apzinājās savu varu un bagātību. Viņš negaidīja arī sievas padoma, bet aprunājās ar kaimiņiem, ar Stūri, ar Teļaploku Gustu. Taču vienam tāda lieta neatmaksājas.

Beidzot to izdzirdēja arī Karstais.

„Ko, telefonu —? Kas vajadzīgs, vajadzīgs, es parunāšu departamentā —!“

Un celmeniekos iestiepās arī otra vadu līnija. Lielais, kultivētais Sūnekļa purvs tika ieausts modernā tīklā — elektrība, tālruņa vadi, radio antenas — mūžam kaut kas jauns un nebijis.

Teļaploku Gusts uzskrēja savos māla kalnos, uzlika plaukstu virs acīm un izmisis raudzījās šurp. — Vai viņi traki palikuši? Ko viņi dara, šie gnīdas, čūsku dūrēji? Apjož viņas malas ar stieplēm, iepinas kā zirnekļa tīklos. Zibens iespers ēkās, nositīs nevainīgus cilvēkus. — Dievs, kā tu savu pasauli esi iznerrojis! Tu esi atļāvis aizlaist purva ūdeņus, ezeru esi pārvērtis par dārzu, tu liec spīdēt saulei, kur agrāk tikai migla un mākoņi nolaidās, bet paskaties, ko viņi dara! Viņi izlaižas kārumos, nezina vairs ko ēst, kā gērbties, kāduš velna iestādījumus vilkt mājās. Turpretī Teļaplokos tu esi aizmirsis vienu nabagu, izstumtu cilvēku, kas pārtiek tikai no sāls un maizes, tu esi viņu aizspēris no pārpilnības galdiem kā lieku kāju pameslu. Vai Gusts nav skrējis visu mūžu dienām un naktīm, bet viņš nevar ievilkēt telefonu, kaut arī gribētu, viņam nav lieka santima pat sāls tūtiņai. Kur viņš ņems? Taču kūts gāžas kopā, govīm ragi caur paspārnēm lien laukā, šovasar jaunajai ēkai vismaz pamati jāuzmūrē. Skaties, vai vecais

bagātnieks, purva ķeizars neuzcels pirmais? Kas viņam —? Viņš tikai aizbrauc uz Rīgu un saņem no pienotavas katru mēnesi tūkstošus, viņš aizved uz tirgu piecus nobarotus veprus, viņš pārdod vēl pērno ābolīnu, bet labību viņš nespēj aizvest visā gadā. Kas viņam ko neuztaisīt jaunu kūti? Sargies, ka neuzcep vienā vasarā no ugunsdroša mūra, ar šifeja jumtu, ar uzbraucamo tiltu! — Vai Gusts tā var? Kur viņš ņems tik daudz naudas? Vai tagad kādu meistaru var godīgi salīgt? Paklausies, ko viņi prasa! Sviests un gaļa jādod divas reizes dienā, bet sestdienās jācep balta maize. — Ak pasaule, kur tu esi nonākusi? Vai Gusts pats šogad ir ēdis pīrāgus? Vai viņš sviestu visu vasaru redzējis? Kas netic, lai paraugās viņa sejā. Vāji, izkaltuši vaigi, acis iekritušas kā melnas bedres. — Bet viņiem vēl pienu, krējumu, pankūkas! Trakie! Ar ko viņš nopirks cementu un kaļķus, ja pats visu apēdīs, izputinās? Sviestam un speķim cenas kāpj ar katru dienu, pat biezi-piena kastes tirgū rauj no rokām laukā. Bet viņiem divas reizes dienā! Ko gan šie mālu mīcītāji domā? Tad viņam stāvus jālec Daugavā, jāpakarās pie pirmā zara...

Un Teļaploku saimnieks izmisis pārlaiž savai nabadzībai acis.

„Siev, ko tu dari? Atkal putrā gāz nekrejotu pienu?“

Lūk, celmenieku nelaime stāv viņa priekšā apjukusi, vienaldzīga un slinka kā mukulājā izplētusies govsi!

„Cik reizes es tev neesmu teicis, nelej krējumu pie mērcēm, negriez gaļas šķēles! Kam tas vasaras laikā vajadzīgs? Izvāri kartupeļus, izcep silķi uz oglēm, piestreb rūgušpienu un ej pie darba! Bet nē, viņai tikai speķi, krējumu un baltos miltus izsaimniekot vienā dienā! Vai tu esi prātu izdzīvojusi?“

„Es tā nemāku,“ Herta vienaldzīgi atbild.

Ieklausieties, cik mierīgi viņa to pasaka! Nevīža, izšķēdētāja, slinkā celmenieku nasta! Visu mūžu zīdusies viņa miesā kā ērce. Kur viņai vajadzētu skriet vīram līdz, gādāt, raust kopā, tur viņa kašā uz visām pusēm kā vista.

Niknais vīrs saķer atkal sievas matus.

Tikusi vajā no vīra varmācīgās rokas, viņa iet atkal darbā, pazemīgi noliekusi plecus. Viņa zina, ka Teļaploku purvu neizbridīs, bet nespēj arī griezties atpakaļ. Te ir viņas bērni un lopi, te viņas nelaimīgā dzīve.

Noraususi glēvās asaras, Herta brien, brien —

Salīņu Reinis neļūsmoja līdz tēva radīšanas priekam, ne arī pazina līdzjutības Teļaploku Gusta iznīsumam vai Stūŗa nākotnes rūpēm. Viņš pat nelikās redzot Irēnes asaras un nebaidījās Stūŗienes dusmu. Viņš vēl arvien staigāja no vienas vietas uz otru kā svētais, kas sagatavojies atstāt zemes dzīvi.

„No tā puīša tu neatlaidies, skuķi!“ reizēm Stūŗis deva meitai nopietnu padomu. „Mākoņu stūŗmējs gan ir, bet iedomīgās galvas nekad nav tukšas. Citi te var nākt un iet, bet dēliņam jāpaliek!“

„Es nezinu ko iesākt,“ meita bezpalīdzīgi atbildēja.

„Meklē viņu rokā, sauc atkal šurp! Pārāk ilgi neizlaid no acīm, neļauj iekārot citu — tā visa gudrība. Manis dēļ, piesien viņu ar bērnu —“

„Ko māte teiks —?“

„Tu esi Stūŗu maņtiniece, tev jāgādā par jaunajiem stūŗakmeņiem — to es saku, un pie tā mēs paliksim.“

Ne velti gudrā saimnieka augums bija liecies pār dzelteno spieķi jau dažus desmit gadus. Viņš pazina cilvēku vājības, viņš nekad nemaldījās.

Arī šoreiz ne. Reinis nespēja Stūŗiem aiziet garām, viņš atkal te iegriezās kā savs cilvēks. Viņš tūlīt sāka rīkoties tik enerģiski, ka visa saimniecība pēkšņi sakustējās, tirdzniecība atplauka, un Irēnes acīs atgriezās prieks.

Reinis strādāja atkal Stūŗos kā pilntiesīgs saimnieks, neprasīdams algu, ziedodams visu jaunības spēku. Dažreiz viņš iekrita darbā līdz vēlai naktij, citreiz aizsaproņojās pie motoriem kā jūsmīgs dzejnieks, vai arī, grāmatas un laikrakstus šķirstot, stundām ilgi nosēdēja istabā.

Bet Stūŗis prata viņu izrīkot.

„Nu, dēliņ, kas jauns avīzēs? Kaut kas karājas gaisā —“

„— Bet neviens nepaceļ acu.“

„Mēs nocietināsimies, he, hē! Ņem lāpstu un nāc palīgā!...“

Reinis neizpratnē pacēla acis. Ko vecais dzirnavnieks pēkšņi darīs ar lāpstu?

„Redzi, dēliņ, kamēr puīši aizars kartupeļus, mēs ieliksīm zemē labāku sēklu! Ja pūs, tad sapūs, bet ja izturēs — nesīs simto graudu... He, hē, un tas nav rakstīts ne agromoma grāmatās, ne arī tajās, kurās tu šķirsti!...“

Reinis saprata. Saviebis seju, viņš smējās. „Labi, iesim, apraksīm līķus...“

Abi vīri aizgāja pie darba. Neviena netraucēti, viņi raka zemē pudeles un aizlodētas kannas. Visos traukos klunkšķēja kaut kas vērtīgs, rūpīgi nodrošināts. Viņi noslēpa ēku bēniņos kastes, saiņus, viņi iztukšoja visus skapjus un apcirķņus, it kā bagātajā mājā pēkšņi būtu iebrukuši laupītāji.

„Nu viņi var nākt —“ pēc nogurdinošā darba Stūris atviegloti teica.

Tiešām, kaut kas gaisā karājās... Kāds asmenis pār bezrūpīgās tautas galvām, pār dziesmu svētkiem un ziedu bagāto zemi...

Kādu rītu Rīgas radiofons īsi ziņoja: „Pie valsts austrumu robežām notikuši starpgadījumi. Citādi zemē valda miers un kārtība.“

Bet Stūris saprata vairāk. Drebošiem pirkstiem viņš izslēdza radio.

„Kas tur bija?“ Stūriene pacēla pār brokasta traukiem salīkušo muguru.

„Mūzikas kaste arī būs jānoglabā —“ saimnieks aizsmacis teica.

„Tagad —? Taču jāzina, kas katru dienu pasaulē notiek —“

„Ir jau noticis —“ viņš skopi atbildēja un ātri atstāja karsto telpu.

Pirmoreiz mūžā Stūris manīja, cik ierastais spieķis viņam nepieciešams. Viņš pārlaida acis savām ēkām, lietām un laukiem kā mirējs, kas nojauš aiz sevis balto, kaulaino sievu. Pagalmā krūtīm pietrūka gaisa, tādēļ viņš lēni aizsoļoja uz nosusināto ezeru. Spožajā jūnijā saulē līgojās zilgans rudzu lauks, vasarāja sējumi kuploja kā citkārt vējainās dienās tumšais ezera līmenis. Zeme un debesis neliedza svētību, viss augs un nobrieda, it kā nekas nebūtu noticis. Putni vīteroja baltalkšņu puduros tāpat kā senāk, dzeguzes kūkoja tālajās eglēs. Apvāršņi, meži un celmeņieku purvi ietinās zilganās dūmakās.

Un tomēr Stūru saimniekam likās, ka dabas košumu jau skārusi nāves elpa. Nekur viņam nav miera, visur viņu pavada baigas nojautas.

Viņš atgriežas mājās.

Reinis atkal sēž pie radio aparāta, grozīdams kloķus. Stūrim liekas, ka arī puīša acīs iegūlis nedzīvs saltums.

Bet kaut kas viņam jāsaka, kaut mēle sausa, lūpas nespēcīgas.

„Nu, dēliņ, pagalam —?“

„Jā,“ Reinis vienaldzīgi atbild.

Puisis izvairīgi raugās viņam garām, tomēr vecais, gudrais saimnieks pamana viņa sejā cietus, nedzīvus vaibstus. Stūris brīdi sastingst, tad strauji aizgriežas, it kā vēl laikā atrāvies no odzes, kas, pacēlusi galvu, raugās viņa sejā ar stingām, nepielūdzamām acīm.

Dievs, ko gan viņš savās mājās ievēdis —?

Jaunos notikumus drīz uzzināja arī kaimiņi. Ļaudis pameta darbus, sanāca kopā, nedroši vērtēja un sprieda. Vakarā celmenieku vīri domīgi iznāca no bagātajiem purviem, sapulcējās Stūru pagalmā, lai dzirdētu, ko lielais kaimiņš saka. Vai tiešām būs tik ļauni, kā daži gudrinieki melš? Krievija taču bagāta zeme, nekā tai netrūkst. Arī kara vairs nebūs, varēs mierīgi sēt un audzēt maizi —

„Ja tikai salnas neuzkritīs nelaikā...“ Stūris nedzīvi teica.

Vīri neziņā raustīja plecus.

Labi, ka Karstais Maksis atskrēja laikā. Viņš zināja vairāk nekā Stūris. Ne velti viņš Pirmajā pasaules karā cīnījies Tīreļpurvā un tālajos Krievijas klajumos.

„Tagad tu, Stūrīt, dabūsi ar kulaku! Tu vairs nedrīkstēsi citus izkalpināt, un divas mājas arī tu nevarēsi paturēt!“

Dzirnavnieks pagriezās pret kalpu ar visu augumu. Vai sliņķa acīs jau negail ārprāts?

„Tagad būs simtprocentīgs pagrieziena! Teiksim, ja viens ars ar diviem lemešiem, tad vienu ņems nost un atdos otram. Tāpat to darīs ar zirgiem, ar govīm, ar visu, kas ar to sakarā. Un tu, Gust, vairs nevarēsi savu puisī dzīt pirms gaismas uz lauka!“

„Nestreb tik karstu!“ Teļaploku saimnieks pagriezās pret Maksī. „Es gan pats zināšu, kas manās mājās noteiks kārtību...“

„Zināt var, visi zina, bet kas tur atlec? — Teiksim, atdod labāk pirms laika Kazu laipas atpakaļ, citādi tā bīkšainā tev sados ar kulaku —“ Maksis ieņēma abas rokas kabatās un grozījās starp kaimiņiem kā kautiņā uzvarējis gailis. Arī Tinca bija vīru pulkā, viņa visu dzirdēja. — Kazu laipas —? Ko gan viņa iesāks ar šo bada stūri, kuŗa dēļ Gusts tik daudz asaru lējis?...

„Bet ja Maksim būtu kaut cik taisnības, tad es tūlīt nežēloju pusstopu.“

„Simtprocentīgi!“

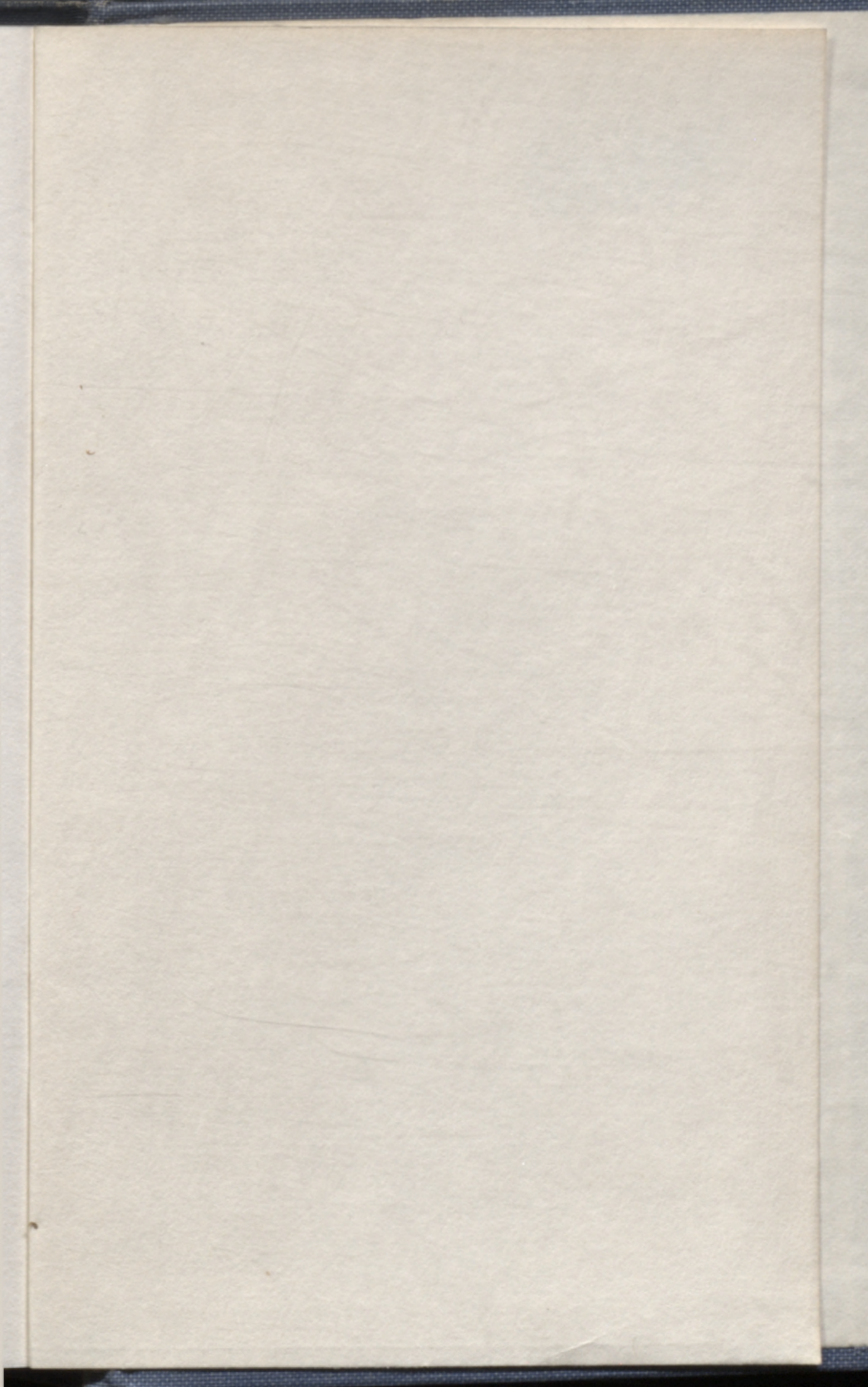
„Iesim, vīri!“ Tince vedināja.

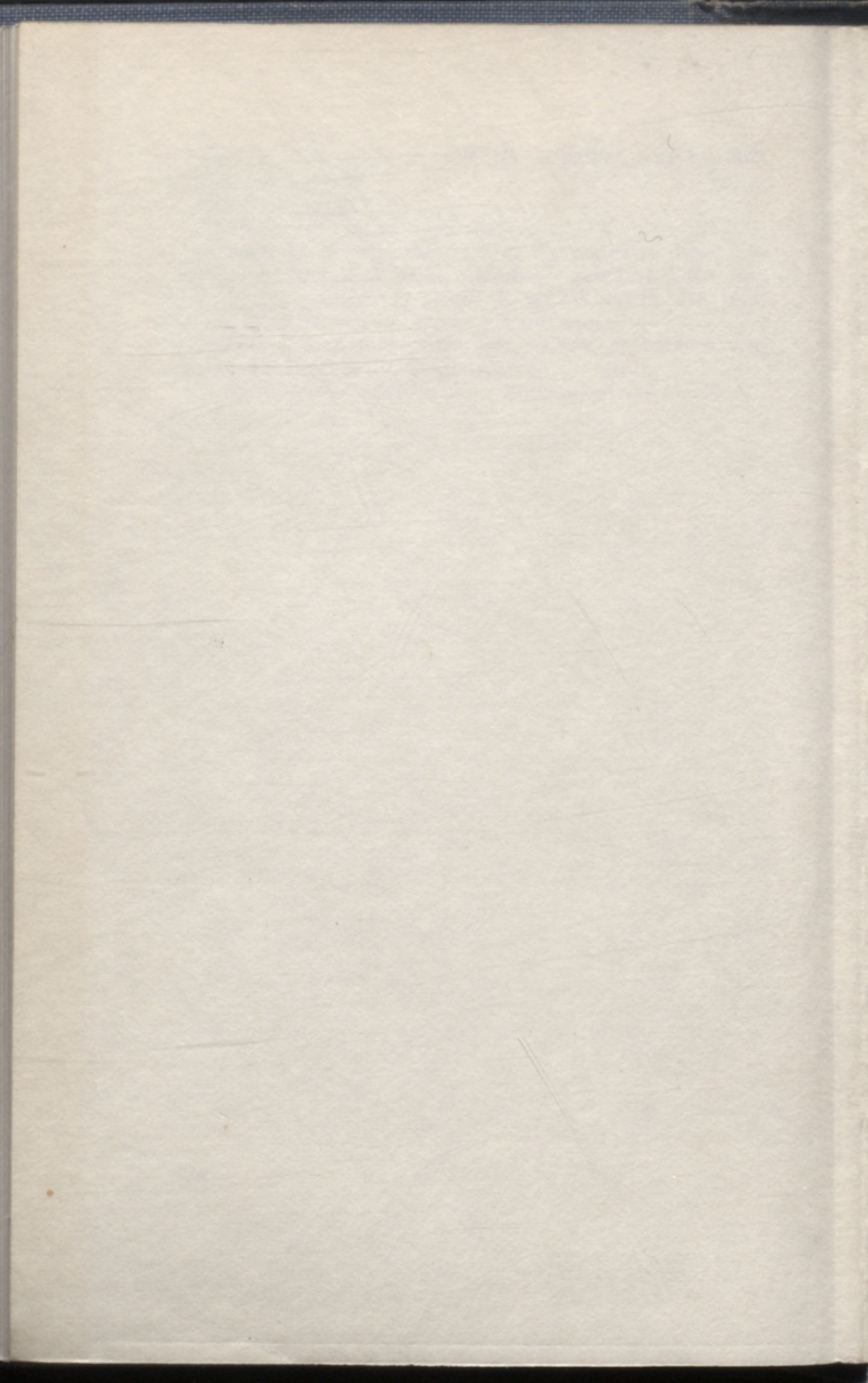
Celmenieki raustīja plecus. Vai tik nopietnā dienā nevajadzētu atgriezties mājās skaidrām galvām? Taču vienam dzīves posmam ir pavilkta apakšā svītra. Kā bija, to visi zina, kā būs — nezina vēl neviens.

„Labāk zem krieva nekā zem vācieša...“ beidzot viņi atzina, pārkāpdami krogus sliekusni.

„Par to labāk nerunāsim. — Stūrien, divus alus!“

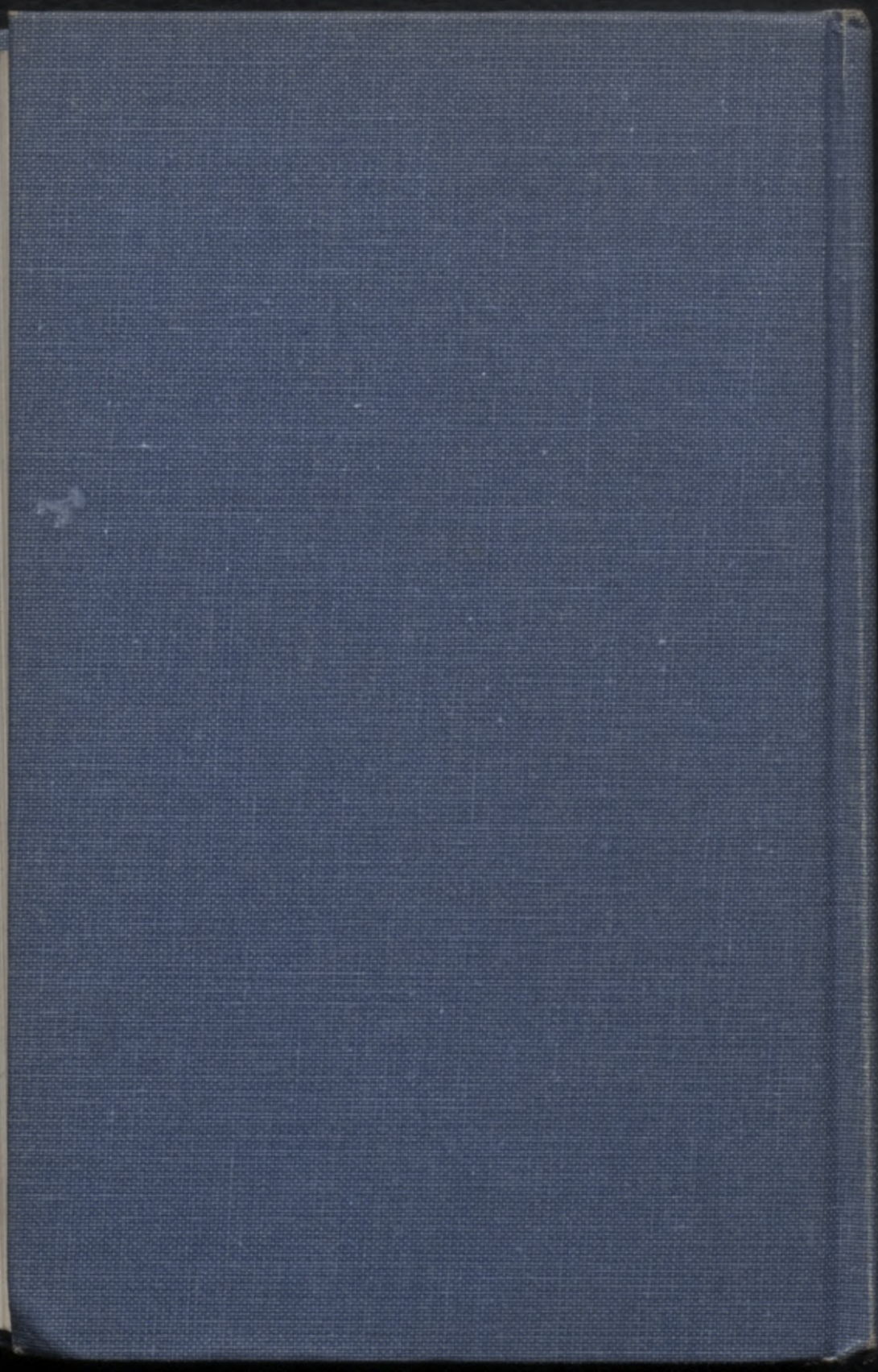

30.-

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307049544

CEL MENIEKI

**ALFREDS
DZILUMS**

